

**PROSTORNI PLAN OPĆINE
JABLANICA 2016. – 2025.
SA UGRAĐENIM CILJANIM
IZMJENAMA I DOPUNAMA -
PRIJEDLOG**

**I TEKSTUALNI DIO
II GRAFIČKI DIO**

Prostorni plan Općine Jablanica 2016 – 2025 sa ugrađenim ciljanim izmjenama i dopunama

Nosilac pripreme	Nosilac izrade
OPĆINA JABLANICA	IPSA INSTITUT
Pere Bilića 25 88420 Jablanica 036 751 300 jabl.o@bih.net.ba	Put života bb 71000 Sarajevo 033 27 63 40 ipsage@ipsa-institut.com

Stručni planerski tim**Odgovorni planer i koordinator:**

Mr Lejla Hajro, pro.planer

Prostorni planeri i saradnici:

Adna Bećar, MA, dipl.ing.arh.
Mr Azra Hajro, dipl.ing.el.
Adnan Habibović, dipl.ing.građ.
Mr Lejla Hadžović, upr.okolišem
Elvir Alić, dipl.ing.građ.
Senad Dervišević, dipl.ing.saob.
Jasmina Marić, Ma, dipl.ing.arh.
Ilma Begović, MA, dipl.ing.arh.
Amira Sipović, dipl.ecc.
Nina Budim, MA, prost.planer
Sejdalija Čolo, tehnička podrška
Mevla Hujdur, tehnička podrška

Direktor IPSA Instituta:**Enko Hubanić, dipl.ing.građ.**

Sarajevo, juni 2017.

Sadržaj Prostornog plana Općine Jablanica sa ugrađenim ciljanim izmjenama i dopunama

I – Tekstualni dio

1. Opći i posebni ciljevi
2. Strateška procjena uticaja na okoliš (SEA)
3. Projekcija prostornog razvoja
4. Projekcija razvoja prostornih sistema
5. Odluka o provođenju Prostornog plana

II – Grafički dio

1. Izvod iz plana višeg reda (Nacrt Prostornog plana Federacije BiH za period 2008-2028. godine)
2. Sintezni prikaz stanja prostornog uređenja
3. Karta stanovništva i naselja sa gravitirajućim područjima
4. Karta namjene zemljišta
5. Karta voda, vodnih površina i vodne infrastrukture
6. Karta mineralnih sirovina
7. Karta energetske infrastrukture
8. Karta saobraćajne infrastrukture
9. Karta prirodnog i kulturno – historijskog naslijeđa
10. Karta privredne, društvene infrastrukture, sporta, turizma i rekreacije
11. Karta ugroženih područja
12. Sintezna karta projekcije prostornog razvoja

III – Prilozi

**PROSTORNI PLAN OPĆINE
JABLANICA 2016. – 2025.
SA UGRAĐENIM CILJANIM
IZMJENAMA I DOPUNAMA -
PRIJEDLOG**

I - TEKSTUALNI DIO

SADRŽAJ

UVOD	10
1. OPĆI I POSEBNI CILJEVI	11
1.1. Opći ciljevi prostornog uređenja	13
1.2. Posebni ciljevi prostornog uređenja	14
2. STRATEŠKA PROCJENA UTICAJA NA OKOLIŠ (SEA)	16
2.1. Vode	17
2.2. Zrak	18
2.3. Tlo	19
2.4. Plan upravljanja otpadom	20
2.5. Uticaj sistema planiranih projekcijom razvoja na okoliš općine Jablanica	20
2.5.1. Saobraćajna infrastruktura	20
2.5.2. Energetika	23
2.5.3. Eksploatacije	26
2.5.4. Industrija	27
3. PROJEKCIJA PROSTORNOG RAZVOJA	28
3.1. Stanovništvo	28
3.1.1. Brojnost i starosna struktura stanovništva, procjena	28
3.1.2. Broj i struktura domaćinstava	29
3.1.3. Gustina naseljenosti	29
3.2. Sistem naselja	30
3.3. Urbana i ruralna područja	34
3.3.1. Namjena građevinskog zemljišta	36
3.4. Poljoprivredna zemljišta	38
3.4.1. Upotrebna vrijednost zemljišta	38
3.4.2. Mjere unaprijeđenja poljoprivrednog zemljišta	40
3.5. Šume i šumska zemljišta	41
3.5.1. Kategorizacija i bilans šumskog zemljišta	41
3.5.2. Stanje šuma i drvne zalihe i zaštita šuma	43
3.6. Poljoprivreda	44
3.6.1. Agrozoniranje proizvodnje	44
3.6.2. Voćarstvo i ratarstvo	45

3.6.3.	Ljekovito i aromatično bilje	47
3.6.4.	Stočarstvo	48
3.6.5.	Ribarstvo	50
3.6.6.	Pčelarstvo	52
3.7.	Vode i vodne površine	52
3.7.1.	Bilans voda	52
3.7.2.	Izvorišta vode, stajaće, tekuće i podzemne vode, mineralne, termalne i ljekovite vode, vode za piće sa zaštitnim zonama i pojasevima	55
3.7.3.	Vještačke akumulacije, njihova namjena, problemi koji nastaju njihovom izgradnjom i mjere rješavanja	56
3.7.4.	Zaštitne zone i pojasevi	57
3.8.	Vodna infrastruktura	58
3.8.1.	Sistemi snabdjevanja vodom	58
3.8.2.	Sistemi odvođenja otpadnih voda	59
3.8.3.	Zaštita od voda i uređenje voda	60
3.8.4.	Sistemi za navodnjavanje	61
3.9.	Mineralna nalazišta	64
3.9.1.	Utvrđene rezerve	64
3.9.2.	Eksploataciona polja	64
3.9.3.	Eksploataciona polja planirana za sanaciju i rekultivaciju	65
3.10.	Namjena površina – bilansi	65
3.11.	Proizvodnja i prijenos energije	66
3.11.1.	Razvoj potrošnje	66
3.11.2.	Proizvodnja električne energije	68
3.11.3.	Plan razvoja prenosne mreže	77
3.11.4.	Plan razvoja distributivne mreže	78
3.11.5.	Energetska efikasnost	81
3.12.	Toplifikacija	81
3.13.	Saobraćaj	81
3.13.1.	Putna mreža	82
3.13.2.	Željeznička mreža	85
3.13.3.	Povezanost naselja unutar općine	85
3.13.4.	Povezanost sistema sa saobraćajem u širem okruženju	86

3.13.5.	Saobraćajna infrastruktura sa zaštitnim pojasevima	87
3.14.	ICT tehnologije / komunikacije i veze	87
3.15.	Privreda	89
3.15.1.	Razvoj privrede i osnovni faktori razvoja	89
3.15.2.	Orijentacija i razmještaj privrede u prostoru	94
3.15.3.	Ocjena privrednih aktivnosti sa stanovišta uticaja na okoliš.....	96
3.15.4.	Razvoj industrijskih zona	96
3.16.	Društvene djelatnosti	96
3.16.1.	Bilansi potreba.....	97
3.16.2.	Obrazovanje	97
3.16.3.	Kultura	99
3.16.4.	Zdravstvo	102
3.16.5.	Socijalna zaštita	102
3.16.6.	Turizam, sport i rekreacija	102
3.16.7.	Naučno istraživački centri.....	110
3.17.	Posebno zaštićeni prostori	112
3.17.1.	Prirodno naslijeđe	112
3.17.2.	Kulturno-historijsko naslijeđe	116
3.18.	Zaštita i unaprijeđenje okoliša	124
3.18.1.	Sprječavanje negativnih uticaja na okoliš.....	124
3.18.2.	Mjere zaštite od zagađivanja vode, vazduha i tla.....	125
3.19.	Zaštita i unaprijeđenje kulturno – historijskog naslijeđa	125
3.20.	Ugroženost područja	127
3.20.1.	Upravljanje otpadom.....	127
3.20.2.	Mine i minirana područja	128
3.20.3.	Požari	129
4.	PROJEKCIJA RAZVOJA PROSTORNIH SISTEMA.....	131
4.1.	Osnova prostornog razvoja sistema naselja.....	131
4.1.1.	Osnova prostornog razvoja sistema naselja.....	131
4.1.2.	Smjernice razvoja urbanih područja.....	133
4.1.3.	Smjernice razvoja i oblikovanja naselja	133
4.1.4.	Smjernice za opremanje građevinskog zemljišta	134
4.1.5.	Smjernice za sanaciju degradiranih zemljišta.....	134

4.2.	Osnova prostornog razvoja privredne javne infrastrukture.....	135
4.2.1.	Smjernice za razvoj saobraćajnog sistema	135
4.2.2.	Smjernice za razvoj energetske infrastrukture.....	135
4.2.3.	Smjernice za razvoj komunalne infrastrukture	136
4.2.4.	Smjernice za opremanje vanurbanih područja osnovnom komunalnom infrastrukturom	136
4.2.5.	Smjernice za razvoj sistema upravljanja otpadom	137
4.3.	Osnova prostornog razvoja okoline	137
4.3.1.	Smjernice za upotrebu i razvoj vanurbanih područja	137
4.3.2.	Smjernice za razvoj područja poljoprivrede, stočarstva i šumarstva	138
4.3.3.	Smjernice za razvoj poslovno – proizvodnih i industrijskih zona	138
4.3.4.	Smjernice za razvoj rudarstva i eksploatacije mineralnih resursa	139
4.3.5.	Smjernice za razvoj turizma na bazi prirodne baštine.....	139
4.3.6.	Smjernice za razvoj turizma na bazi kulturno – historijske baštine	139
5.	ODLUKA O PROVOĐENJU PLANA	141
	Sadržaj prostornog plana	141
	II GRAD, NASELJA URBANOG KARAKTERA I NASELJA RURALNOG KARAKTERA	143
	III REŽIMI GRAĐENJA	145
	IV USLOVI ZA IZGRADNJU I UREĐENJE PROSTORA.....	146
1.	Građevine i prostor od značaja za Federaciju BiH i Kanton	146
2.	Opći uslovi za izgradnju	146
3.	Posebni uslovi izgradnje	148
	V URBANISTIČKO – TEHNIČKI USLOVI NA PODRUČJIMA ZA KOJA NIJE UTVRĐENA OBAVEZA DONOŠENJA DETALJNIH PLANOVA	152
	VI ZAŠTITA VODOTOKA, SAOBRAĆAJNICA I DRUGIH INFRASTRUKTURNIH OBJEKATA, GROBALJA I KULTURNO-HISTORIJSKIH I PRIRODNIH VRIJEDNOSTI	154
	VII USLOVI I NAČIN IZDAVANJA ODOBRENJA ZA POSTAVLJANJE REKLAMA, LOGOROVANJE I REKREACIJU	160
	VIII ZAŠTITA OD ELEMENTARNIH NEPOGODA.....	161
	IX ZBRINJAVANJE KOMUNALNOG OTPADA.....	161
	X ZAŠTITA TLA, STANOVNIKA I MATERIJALNIH DOBARA.....	162
1.	Zaštita okoliša	162
2.	Zaštita tla	162
3.	Zaštita zraka.....	163

4. Zaštita od buke	164
5. Zaštita voda	164
6. Mjere posebne zaštite	165
7. Zaštita stanovnika i materijalnih dobara	167
XI MJERE PROVEDBE.....	171
Potrebne aktivnosti za provođenje prostornog plana	171
XII PRELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE	173
ANALITIČKO - DOKUMENTACIONA OSNOVA.....	175
Pregled analitičko – dokumentacionih podloga	175
Pregled ilustrovanih priloga	178
Pregled tabelarnih priloga	178

UVOD

Na osnovu Ugovora o pružanju usluge „Izrada Ciljanih izmjena i dopuna Prostornog plana Općine Jablanica za period 2016 – 2025.“, u daljnjem tekstu Plana, koji je sklopljen između Općine Jablanica i IPSA Instituta iz Sarajeva, u decembru 2016. godine, pristupilo se izradi nacrtu Plana. Isti je izrađen na osnovu Prostornog plana općine Jablanica, a koji je usvojen na XXXVI sjednici Općinskog vijeća, koja je održana 29.10.2015. godine. Izmjene i dopune planskog dokumenta su ciljane i usklađene sa projektnim zadatkom broj 04/7-25-3317/16 i smjernicama koje se odnose na:

- Analizu mogućnosti proširenja obuhvata privrednih i turističkih zona;
- Analizu mogućnosti povećanja instalisane snage postrojenja MHE na rijeci Doljanci;
- Analizu Prostornog plana u kontekstu izmjena zakonskih i podzakonskih akata;
- Usklađivanja tekstualnog dijela Prostornog plana sa grafičkim dijelom, te prečišćavanja istog.

Izrada izmjena i dopuna se odnosi na izmjene tekstualnog dijela plana i Odluke, te izmjena i dopuna grafičkog dijela na kartama:

- 2. Sintezni prikaz stanja prostornog uređenja
- 4. Namjena zemljišta
- 7. Energetska infrastruktura
- 8. Saobraćajna infrastruktura
- 10. Karta privredne, društvene infrastrukture, sporta, turizma i rekreacije
- 12. Sintezna karta projekcije prostornog razvoja

Ostale karte prostornog plana ostaju neizmijenjene.

Izrada izmjena i dopuna plana se, u skladu sa zakonskom i zakonskom regulativom provodi po istom postupku kao i izrada planskog dokumenta. Isti je usklađen sa:

1. Zakonom o prostornom planiranju i korištenju zemljišta na nivou Federacije Bosne i Hercegovine („Sl.novine FBiH“, br. 2/06, 72/07, 32/08, 4/10, 13/10),
2. Zakonom o prostornom uređenju HNK (Službene novine HNK, br. 4/04),
3. Zakonom o građenju HNK (Službene novine HNK, br. 4/13),
4. Uredbom o jedinstvenoj metodologiji za izradu dokumenata prostornog uređenja (“Sl.novine FBiH“, br. 63/04, 50/07),
5. Uredbom o sadržaju i nosiocima jedinstvenog informacionog sistema, metodologiji prikupljanja i obradi podataka, te jedinstvenim obrascima na kojima se vode evidencije (“Sl.novine Federacije BiH“, br. 33/07),

te drugom važećom zakonskom regulativom koja tretira predmetnu oblast prostornog planiranja.

1. OPĆI I POSEBNI CILJEVI

Opći ciljevi prostornog uređenja se ne mijenjaju, te se u cijelosti preuzimaju iz prostornog plana. Isti podrazumijevaju ciljeve iz planova višeg reda, potpisanih sporazuma i ugovora na koje se obavezala država BiH, te zasnivaju na stvarnim zatečenim prirodnim i ekonomskim mogućnostima. Moraju biti u cijelosti kompatibilni s artikulacijama evropskih opredjeljenja sadržanih u smjernicama (a) Evropskih perspektiva prostornog razvoja (ESDP) i vodećih principa (b) za održivi razvoj evropskog kontinenta, kao i strateška opredjeljenja šireg okruženja, državnih i entitetskih razvojnih dokumenata, Evropske prostorne razvojne perspektive (European Spatial Development Perspective ESDP, European Commission, Potsdam 1999).

Opći ciljevi prostornog uređenja su:

- razvoj uravnoteženog i policentričnog sistema gradova
- uspostavljanje novog odnosa između urbanih i seoskih/ruralnih područja
- osiguranje jednakopravnog pristupa od infrastrukture do obrazovanja, zdravstva i socijalne zaštite
- osmišljeno upravljanje i očuvanje prirodne i kulturne baštine.

Vodeći principi za trajni prostorni razvoj evropske cjeline (Guiding principles for Sustainable Spatial Development of the European Continent, CEMAT, Hannover 2000) odnose se na: prostornu strategiju u duhu održivog prostornog razvoja, koja se oslanja na prijedloge prostorno razvojnih mjera za urbana područja, poljoprivredno i šumsko zemljište i evropske koridore uključujući i koridore u Federaciji BiH; potrebu aktivnog učešća građana u procesu prostornog planiranja, posebno uključivanje mlađih generacija u proces planiranja, čime oni utiču na stvaranje uslova koji oblikuju njihove živote; ovo je preduslov da građani prihvate „evropske ideje“ i istovremeno preduslov za poštivanje planskih rješenja.

Generalno, osnovni cilj planiranja razvoja prostora, kao ograničenog resursa kojim treba vrlo racionalno i pažljivo upravljati jeste da se osigura i omogućiti održiv i skladan prostorni razvoj, jačanjem ekonomske i socijalne kohezije. Održivom prostornom razvoju pristupa se integralno, razvoj obuhvata društvenu, ekonomsku i okolišnu dimenziju. Ekonomskom i socijalnom integracijom unutrašnje granice gube ulogu razdvajanja ne samo u ekonomskom ili političkom smislu već i u prostornom aspektu. Slobodno kretanje radne snage, robe, usluga i kapitala, te prekogranična saradnja dovode do novih odnosa u prostoru, a time i do novih prostornih struktura, ne samo u zemljama članicama već i u susjednim državama. Nova proširenja EU dovest će do promjena u prostornim odnosima. Jedan od značajnih općih ciljeva jeste pravovremena priprema za spomenute promjene, odnosno uvažavanje prostorno interakcijskih sprega od međuentitetskih do međudržavnih s neposrednim i daljim susjedima.¹

¹ Prostorna osnova Prostornog plana Federacije BiH 2008-2028.

S ciljem ostvarivanja kontinuiteta u planiranju, izvršena je valorizacija ciljeva Prostornog plana Općine Jablanica iz 1986. godine, te je konstatirano da se ciljevi prostornog uređenja preuzimaju u dijelu koji nije u suprotnosti sa:

- Prostorna osnova Prostornog plana Federacije BiH 2008-2028. godine
- Milenijumski razvojni ciljevi u BiH 2015.
- Izvještaj o humanitarnom razvoju, 2003. godina
- Studija ranjivosti FBiH, 2008. godine
- Studija ugroženosti – ranjivosti prostora HNŽ/K, 2009. godine
- Konferencija OUN-a o okolišu i razvoju Rio De Janeiro 1992. godine (usvajanjem „Agende 21“)
- Zaključci konferencije u Alborgu (operacionalizacija „Agende 21“) 1994. godine
- Konferencija o stanovništvu i razvoju, Kairo 1995. godine
- Konferencija Ujedinjenih Naroda o gradu (uspostavljanje Habitat Agende²) u Istanbulu 1996. godine
- Niz ostalih dokumenata koji određuju pravce razvoja šireg područja.

Međunarodni ugovori, konvencije i protokoli kojima je BiH pristupila ili izvršila ratifikaciju, a koji se odnose na prostor i njegovu zaštitu i čija primjena u funkciji uspostavljanja ciljeva je obavezujuće:

ZRAK

- Konvencija o prekograničnom zagađivanju zraka na velikim udaljenostima, Ženeva, 1979. godine. Sl. list R BH 13/94, Sl. list SFRJ MU 11/86. (stupanje na snagu: 16.03.1986)
- Protokol uz Konvenciju o prekograničnom zagađivanju zraka na velikim udaljenostima iz 1979. godine, o dugoročnom finansiranju programa saradnje za praćenje i procjene prekograničnog prenosa zagađujućih tvari u zraku na velike daljine u Evropi (EMEP), Ženeva, 1984. Sl. list R BH 13/94, Sl. list SFRJ MU 2/87. (stupanje na snagu: 28.01.1988.)
- Bečka konvencija o zaštiti ozonskog omotača, Beč, 1985. Sl. list R BH 13/94, S. list SFRJ MU 1/90. (stupanje na snagu: 22.09.1988.)
- Montrealski protokol o supstancama koje oštećuju ozonski omotač, Montreal, 16. septembar 1987. godine. Sl. list SFRJ, MU 16/90. (stupanje na snagu: 01.01.1989. godine)
- Okvirna konvencija Ujedinjenih naroda o klimatskim promjenama, Rio de Janeiro, 1992. godine. Sl. glasnik BH 19/00. (stupanje na snagu: 21.03.1994. godine)

PRIRODNO NASLIJEĐE

- Međunarodna konvencija o zaštiti biljaka, Rim, 1951. godina. Sl. list R BH 13/94, Sl. list SFRJ MU 11/86. (stupanje na snagu: 03.04.1952.)
- Konvencija (UN) o biološkoj raznolikosti, Rio de Janeiro, 1992. godine (stupila na snagu: 29.12.1993. godine) BiH pristupila 26.08.2002. godine, ratificirana 04.10.2002. godine
- Konvencija o zaštiti svjetske kulturne i prirodne baštine, Pariz, 1972. godine. (stupanje na snagu 17.01.1963.)
- Međunarodna konvencija o zaštiti ptica, Pariz, 1950. godine. (stupanje na snagu 17.01.1963.)

² UN Agenda o političkim, ekonomskim, ekološkim, etičkim, duhovnim vizijama ljudskih naselja, zasnovana na principima jednakosti, solidarnosti, partnerstva, ljudskog dostojanstva i poštovanja.

VODA

- Konvencija o zaštiti Sredozemnog mora od zagađivanja, od 16.02.1976. godine, Barselona. Sl. list SFRJ MU, br 12/77. (Stupanje na snagu: 1978. godine)
- Protokol o zaštiti Mediterana od zagađivanja sa kopna, Atena, 1980. Modificiran u Syrakusi (Italija) 1996. Sl. list R BH 13/94, Sl. list SFRJ MU 1/90. (Stupanje na snagu: 17.06.1983.)
- Protokol o posebno zaštićenim područjima i biološkoj raznolikosti Mediterana, Monako, 1996. (stari naziv Protokol o posebno zaštićenim područjima Srdozemnog mora, Ženeva, 1982.) Sl. list R BH 13/94, Sl. list SFRJ MU 9/85. (Stupanje na snagu: 23.3.1986.)
- Međunarodna konvencija o sprječavanju zagađivanja mora naftom, London, 1954. Sl. list R BH 13/94, Sl. list SFRJ MU 2/85. Sl. list R BH 13/94, Sl. list SFRJ MU 60/73, 53/74. (stupanje na snagu: 26.07.1958.)

OTPAD

- Bazelska konvencija o nadzoru prekograničnog prometa opasnog otpada i njegovom odlaganju, Bazel, 22.03.1989. Sl. glasnik BH 31/00. (Stupanje na snagu: 05.05.1992.)
- Dopuna Bazelske konvencija o nadzoru prekograničnog prometa opasnog otpada i njegovom odlaganju, Brisel, 1997.

TLO

- Konvencija UN o suzbijanju desertifikacije u zemljama pogođenim jakim sušama i /ili desertifikacijom, posebno u Africi, Pariz 14.10.1994. godine. Stupanje na snagu: 26.12.1996. godine (BiH pristupila 26.08.2002. godine, ratificirana 04.10.2002.godine, Sl. glasnik BiH 12/02).

1.1. OPĆI CILJEVI PROSTORNOG UREĐENJA

Prostornim uređenjem treba stvarati uslove za što racionalnije korištenje prirodnih i stvorenih uslova, a racionalnu prostornu organizaciju obezbijediti putem realizacije ciljeva prostornog uređenja. U skladu sa svim gore navedenim, opći ciljevi razvoja Općine Jablanica se mogu definisati kroz slijedeće:

- skladniji materijalni i društveni razvoj općine, za brži razvoj područja izvan centra općine, a naročito sela
- podizanje i unapređivanje kvaliteta življenja i zadovoljavanja ekonomskih, socijalnih drugih potreba stanovništva
- unapređenje infrastrukturnih sistema na okolinski prihvatljiv način
- zaštitu i unapređenje životne sredine.

1.2. POSEBNI CILJEVI PROSTORNOG UREĐENJA

Posebni ciljevi prostornog razvoja su preuzeti iz Strategije razvoja općine Jablanica, ili su proizašli iz ocjene i analize stanje, a dati su po oblastima, kako slijedi:

NAMJENA ZEMLJIŠTA

- racionalnije korištenje zemljišta, pri čemu poseban prioritet treba dati razvoju poljoprivrede
- promoviranje proizvodnje autohtonih vrsta i brendiranje poljoprivrednih proizvoda
- obezbijediti prerađivačke kapacitete za poljoprivredne proizvode
- utvrditi režim korištenja i zaštite šuma, poboljšati strukturu šumskog zemljišta konverzijom degradiranih šuma u kvalitetne, te stalno pošumljavanje površina uništenih požarima ili sječom
- racionalno korištenje postojećeg građevinskog zemljišta uz poklanjanje posebne pažnje korištenju brownfield-a³.

PRIVREDA

- ostvarivanje višeg nivoa privredne djelatnosti, koji bi se u najvećoj mjeri oslanjao na korištenje sopstvenih prirodnih i društvenih resursa
- obezbijediti uslove za eksploataciju prirodnih resursa sa najvećim potencijalom
- nove projekte eksploatacije zasnovati na temeljitim cost-benefit⁴ analizama ekonomskih, socijalnih i ekoloških faktora
- formiranje privrednih zona koristeći brownfielde i u kontekstu postojeće i novo-planirane saobraćajne infrastrukture

SISTEM NASELJA

- sistem naselja sa svim pratećim prostornim sistemima oblikovati na način da obezbijedi potrebne uslove za život i razvoj svim stanovnicima općine
- uravnoteženi policentrični razvoj sistema naselja treba da se zasniva na jasnoj diferencijaciji centara različitog nivoa u okviru Općine, koji podrazumijeva primarni centar Općine, sekundarne centre i tercijarni centar
- opremanje centara tehničkom infrastrukturom i objektima urbane opreme u skladu sa njihovim hijerarhijskim položajem u sistemu naselja.

INFRASTRUKTURA

- Povezivanje općine Jablanica na planiranu trasu autoceste na koridoru Vc (Svilaj - Bijača). Ovom vezom omogućava se kvalitetniji izlaz iz države BiH prema jugu (Bijača) i sjeveru (Svilaj), kao i kvalitetnija povezanost sa ostalim kantonima i općinama unutar Federacije BiH.
- Izmještanje tranzitnog saobraćaja iz urbanog dijela grada.

³ Brownfield - neiskorištene, napuštene i zapuštene lokacije i objekti u centralnim zonama koje imaju stvarne ili primijećene probleme zagađenja/onečišćenja kao i lokacije koje zahtijevaju intervenciju da bi ih se ponovo vratilo u upotrebu.

⁴ Cost-benefit analiza je metoda ekonomske analize kojom se upoređuju i vrednuju sve prednosti i svi nedostaci nekog privrednog poduhvata ili projekta analizom troškova (cost) i koristi (benefit).

- Prekategorizacija postojeće magistralne i regionalne mreže te planiranje novih saobraćajnica u skladu sa Studijom o kategorizaciji cesta FBiH, sa ciljem kvalitetnijeg povezivanja općine Jablanica sa susjednim općinama i kantonima.
- Povezivanje naselja saobraćajnicama u skladu sa uspostavljenom hijerarhijom naselja na području općine.
- Unapređenje uslova javnog prigradskog saobraćaja, kao i uvođenje gradskih linija.
- Pouzdano snabdijevanje električnom energijom je za funkcionisanje privrede i dobrobit stanovništva od najvećeg značaja te se kao imperativ postavlja zahtjev za nesmetano, kontinuirano i kvalitetno snabdijevanje električnom energijom potrošača.
- Rekonstrukcija, modernizacija i proširenje postojećih elektonergetskih kapaciteta (za koje se ukaže potreba) kao i izgradnja novih u cilju kontinuiranog, kvalitetnog i kvantitetnog snabdijevanja postojećih potrošača i obezbjeđenje priključaka za nove potrošače.
- Razvoj elektroenergetskog sistema koji se usmjerava ka izgradnji novih proizvodnih kapaciteta koristeći raspoložive resurse primarne energije sa područja Općine. Akcenat se stavlja na korištenje obnovljivih izvora energije. Nadležnost za izgradnju predmetnih kapaciteta i postrojenja je definisana zakonskom i podzakonskom regulativom.
- Dogradnja i rekonstrukcija prenosne i distributivne mreže radi obezbjeđenja uvezivanja novih proizvodnih objekata u elektroenergetski sistem.
- Obezbeđenje efikasnog korištenja energije (energetska efikasnost).

Osim smjernica datih Strateškim planom, u svjetlu korištenja obnovljivih izvora energije (voda, vjetar, sunčeva energija), s ciljem proizvodnje električne energije, imajući u vidu prvoklasne prirodne resurse kojima raspolaže Općina, neophodno je planirati:

- Izgradnju vjetroelektrana na područjima za koja ispitivanja pokazuju isplativost korištenja potencijala vjetra.
- Izgradnju solarnih elektrana jer područje Općine ima velik broj sunčanih dana.
- Proizvodnju električne energije korištenjem hidroenergije kroz izgradnju mHE
- Razvoj prenosne i distributivne mreže koja će pratiti izgradnju novih objekata za proizvodnju električne energije gdje se ukaže potreba

PRIRODNO I KULTURNO - HISTORIJSKO NASLIJEĐE

- revitalizacijom kulturno-historijskih vrijednosti i objekata, iste staviti u funkciju ukupnog razvoja, te uskladiti interese zaštite sa njihovom upotrebnom vrijednosti
- uređivanje i unapređenje prirodnih vrijednosti na području Općine, staviti u funkciju zaštite i razvoja turizma u prikladnom obliku.

2. STRATEŠKA PROCJENA UTICAJA NA OKOLIŠ (SEA)

Strateška procjena uticaja na okoliš (SEA) se odnosi na vjerovatne okolišne uticaje određenih planova i programa, a njen cilj je smanjenje štetnih uticaja razvojnih aktivnosti na okoliš.

SEA obuhvata:

- Stepen do kojeg planirane mjere mogu uticati ili poboljšati stanje okoliša
- Procjenu štete po okoliš i stanovništvo, a u slučaju neprovođenja planiranih mjera
- Procjenu ostvarenih uslova za uvođenje planiranih mjera
- Procjenu mogućnosti nadležnih organa za provođenje planiranih mjera.

Metodologija izrade Strateške procjene uticaja na okoliš, uslijed nedostatka pravilnika ili uredbi kojima bi se regulisala ova oblast, te činjenice da nije izrađen poseban projektni program i zadatak za ovaj segment, oslanja se na Stratešku procjenu uticaja na okoliš Federacije BiH, koja je sastavni dio Prostornog plana Federacije BiH, koji je u fazi donošenja/usvajanja.

Temeljem toga, elementi prostora kroz koje se mogu posmatrati nivoi uticaja na okoliš su:

- voda
- tlo
- zrak
- flora i fauna
- biodiverzitet
- klimatski faktori
- pejzaž
- materijalna dobra
- stanovništvo.

Njihovo međusobno preklapanje, odnosno, preklapanje podloga kroz analizu uticaja sistema infrastrukture, privrede, eksploatacija i odlagališta, ocjenjuje u kojoj mjeri na elemente prostora utiču ti sistemi.

Vode	Tlo	Zrak
Flora i fauna	Biodiverzitet	Klimatski faktori
Pejzaž	Materijalna dobra	Stanovništvo

ILUSTRACIJA 1 – PREKLAPANJE PODLOGA I ANALIZA UTICAJA SISTEMA

2.1. VODE

Na području općine Jablanica, čiji je urbani prostor vezan za dolinu rijeke Neretve, razvijena je površinska i podzemna hidrografska mreža. U hidrološkom smislu, razmatrani prostor pripada rijeci Neretvi, odnosno dio je sliva ove rijeke. Površina sliva rijeke Neretve na prostoru BiH iznosi 7.912 km² (površina sliva u FBiH iznosi 5.745 km², dok je ukupna površina sliva rijeke Neretve, uključujući podsliv rijeke Trebišnjice 12.750 km²) i pripada vodnom području Jadranskoga mora, dok je njena dužina 230 km. Treba reći i da zbog složenih hidrogeoloških karakteristika terena, specifičnih za ovo područje, postoje razlike u orografskim i hidrogeološkim površinama slivova.

Kako je već naglašeno, najznačajniji vodotok na prostoru općine Jablanica je rijeka Neretva sa svojim pritokama, te Jablaničko jezero, koje je nastalo pregrađivanjem rijeke Neretve i trenutno služi u elektroenergetske svrhe, za zaštitu od poplava, turizam i rekreaciju, te druge svrhe. Potrebno je spomenuti i Grabovičko jezero (hidroakumulacija Grabovica) koja je formirana 1982. godine. Početak akumulacije je na brani HE Grabovica, u Grabovici, na području Grada Mostara, a jezero se proteže do ispusnih kanala HE Jablanica, u Jablanici.

Općenito je riječna mreža izrazito razvijena, a drenira brdsko - planinske predjele, pa su i vodotoci takvog karaktera, duboko usječeni u kanjone i klisure sa izrazito naglašenim padom dna korita. Površinske vode javljaju se na kontaktu sa vodonepropusnim slojevima i formiraju manje ili veće vodne tokove.

Prema ustaljenoj podjeli, koja rijeku Neretvu dijeli na gornji, srednji i donji tok, kroz općinu Jablanica protiče njen srednji tok. Tečenje rijeke Neretve na ovoj dionici je stohastičko – deterministički proces, odnosno, ne ovisi samo o prirodnim parametrima nego i o ljudskim aktivnostima i upravljačkim odlukama, što je omogućeno izgrađenim pregradama hidroelektrana na ovom dijelu sliva: HE Jablanica, HE Rama, HE Grabovica, HE Salakovac i HE Mostar. Pravilnim upravljanjem hidroelektranama, tj. pravilnim korištenjem akumulacijskoga prostora smanjene su ekstremne vrijednosti protoka (minimalne povećane, a maksimalne umanjene), čime se poboljšao režim tečenja rijeke Neretve. Tako su male vode veće nego pri prirodnom režimu tečenja, a valovi velikih voda se transformiraju pri prolasku kroz umjetne akumulacije, odnosno njihovi maksimalni protoci se smanjuju na račun akumuliranja dijela vode velikih valova. Hidrografsku mrežu u srednjem dijelu sliva čine vodotoci Kraljušnica, Baštica, Neretvica, Rama, Doljanka, Drežanjka, Šištica, Konjička Bijela, Trešanica, Idbar; Diva Grabovica, Mostarska Bijela i Glogošnica koja nastaje spajanjem Draganjske rijeke, Bijele i Šanice. Hidrografsku mrežu čine i umjetna jezera Jablaničko, Grabovičko i Ramsko te Blidinje jezero koje je prirodno.

Hidroelektrane imaju i najveću ulogu u pogledu uticaja na okoliš. One, osim što prostorno, kroz akumulacije, zauzimaju velike površine, mijenjaju i izgled krajolika, ali utiču i na mikroklimu i biocenozu, koja je postojala prije njihovog uspostavljanja.

Nadalje, vodna tijela i tokovi općine su pod direktnim antropogenim uticajem, a zbog otpadnih voda.

Sistem za prikupljanje i odvođenje otpadnih voda u gradskom području građen je kao mješoviti sa direktnim izljevima u vodotoke Doljanka i Neretva. U sklopu rješavanja urbanističko - tehničkih uslova za izgradnju HE Grabovica, planirano je rješavanje pitanja pročišćavanja gradskih otpadnih voda, a

jedan od koraka je bio i izgradnja separatnog sistema kojim se razdvajaju fekalne i oborinske otpadne vode. Do sada su izgrađeni glavni kolektori u sjevernom i centralnom dijelu grada sa postrojenjima za pročišćavanje otpadnih voda na tri lokacije: Šljunkara, u krugu poduzeća Granit, te iza upravne zgrade HE Jablanica. Pročišćavanje otpadnih voda za južni dio grada još uvijek se ne odvija, jer nisu izgrađeni uređaji za pročišćavanje otpadnih voda, te je u narednom periodu planirana izgradnja istih, puštanje u probni rad i predaja na upravljanje komunalnom poduzeću. Planirana je i izgradnja uređaja za pročišćavanje na lokalitetu stadion.⁵

Prigradska i seoska naselja na području općine imaju djelomično riješeno pitanje prikupljanja i prerade otpadnih voda. Naselja Ostrožac i Donje Paprasko imaju izgrađenu mrežu kanalizacije sa 2 uređaja za pročišćavanje otpadnih voda, ali nažalost ovi sistemi još nisu stavljeni u funkciju. Naselje Glogošnica također ima izgrađenu kanalizacijsku mrežu i uređaj za preradu otpadnih voda. Na ovaj uređaj su u probnom radu dolazile znatno veće količine vode od onih utvrđenih na osnovu ekvivalentnog broja stanovnika što je posljedica uvođenja oborinskih otpadnih voda i infiltracije podzemnih voda u fekalne kolektore, što je utjecalo na rad i efikasnost postrojenja. Izgradnja kanalizacije je planirana u MZ Slatina, a za izgradnju kanalizacije u naseljima sjeverno od Jablanice (Mirke, Baćina, Šljunkara, Čehari i Bukov Pod) postoji projektna dokumentacija. Radovi na izgradnji kanalizacije u naseljima Baćina i Šljunkara se obavljaju, a izvršen je priljučak na postrojenje za preradu Šljunkara. U planskom periodu je potrebno završiti izgradnju pomenutog sistema i isti staviti u funkciju. Pitanje fekalnih otpadnih voda u naselju Ravna riješeno je izgradnjom septičkih jama, dok u ostalim naseljima na području općine Jablanica još uvijek ne postoji bilo kakva kontrolirana kanalizacijska instalacija, a tu spada i lokacija Risovca, na kome se nalazi veliko vikend naselje.

Unatoč značajnim naporima općine Jablanica da se kvalitetno riješi pitanje prikupljanja i prerade otpadnih voda kako bi se povećao standard življenja i zaštitila okolina, još uvijek nisu postignuti željeni ciljevi zbog nedostataka u izgrađenim postrojenjima, pa se otpadne vode i dalje nepročišćene upuštaju u vodotoke.

Stoga se u planskom periodu treba regulisati i u konačnici i riješiti pitanje otpadnih voda naselja, svih postojećih i planiranih industrijskih kapaciteta, te područja za koja se očekuje daljnja gradnja i razvoj.

Za industrijska postrojenja je potrebno izraditi detaljnije planove i studije, kao što su Procjene uticaja na okoliš, kako bi se dobila analiza vjerovatnih uticaja određenih projekata na ekosisteme, ljudsko zdravlje i promjenu prirode, te u skladu sa zaključcima moglo postupati u prostoru.

Zahvati na poboljšanju i povećanju potencije tla su nerijetko vrlo intenzivni i agresivni, te se hemijskim supstancama koje se koriste u tu svrhu, trajno mijenjaju prirodna svojstva kako zemljišta tako i voda. Onečišćenja, naročito površinskih i podzemnih tokova mogu imati dalekosežne negativne posljedice, ako se zna da je kruženje materije u prirodi konstantan proces, a onečišćenje se tim putem može prenijeti na mnogo dalje udaljenosti od inicijalnog izvora zagađenja.

2.2. ZRAK

⁵ Općina Jablanica: Integralna strategija razvoja općine Jablanica 2014 – 2023.

Prema Strategiji razvoja općine Jablanica, jedan od ciljeva unaprijeđenja stanja okoliša do 2018. godine, treba biti i uspostavljanje mjerne stanice za praćenje kvaliteta zraka i uspostavljanje katastra zagađivača.

Za sada se može konstatovati da je područje Jablanice u pogledu kvaliteta zraka pod uticajem jakog putnog pravca M 17, koji prolazi kroz urbano područje grada Jablanice, a u zimskim mjesecima, prema iskustvu, zrak je opterećen dodatno zagađujućim česticama iz individualnih ložišta.

Industrija, posebno ekstraktivna industrija koja je razvijena u Jablanici, također ima uticaja na kvalitet zraka, ali u manjem obimu, posebno nakon 90-ih godina, od kada su i industrijske aktivnosti u opadanju.

Jablanica pripada području naše zemlje koje obiluje prirodnim bogatstvima, posebice šumama, koje imaju visoku vrijednost. Stoga je nužno uspostaviti sisteme zaštite zraka, kako bi ti visokoranjivi prostori ostali zaštićeni u što je moguće većoj mjeri. Planskom koncepcijom razvoja općine se svakako ima na umu da je veliko područje općine od značaja sa aspekta prirodnih dobara, pa se i pozicioniranje relativno uticajnih komponenti razvoja planira uz pooštrene mjere zaštite okoliša.

Kako je i sada jedan od osnovnih zagađivača putna infrastruktura, utoliko se treba razmatrati i analizirati uticaj buduće trase koridora Vc, autoceste čiji će uticaj na okoliš biti mnogo veći nego što je to mogao proizvesti magistralni put M 17. Tako je vrlo izvjesna potreba detaljnijeg izučavanja uticaja tih planova, odnosno, projekata, što je svakako adresirano i u Prostornom planu područja posebnog obilježja od značaja za Federaciju BiH autoceste u Koridoru Vc.

Kvalitet zraka se svakako mora stalno kontrolirati, te posebno obratiti pažnja na najopasnije polutante, poput dušikovih oksida (NO_x), te sumporovog dioksida (SO_2), kao i čvrstih čestica. Mjerne vrijednosti su definisane Pravilnikom o graničnim vrijednostima kvaliteta zraka (Službene novine FBiH, broj 12/05).

2.3. TLO

Antropogeni uticaji su možda i najviše mjerljivi upravo nad ovim prirodnim resursom, kroz smještanje industrije, stanogradnje, infrastrukturnih sistema, te kroz djelatnosti kao što su poljoprivreda, obrada i odlaganje otpada, vojne djelatnosti itd. Sve navedeno je posebno izraženo u urbanim područjima.

Zagađivanje zemljišta je u uskoj vezi sa stepenom razvoja sistema upravljanja otpadom. Divlja odlagališta, pri tome, predstavljaju posebnu opasnost. Industrijska postrojenja, osim uticaja koji imaju po okoliš tokom radnog vijeka, mogu vršiti pritisak po zatvaranju pogona, posebno ako se ne provedu adekvatne mjere sanacije. Česta su i onečišćenja izazvana zaslanjivanjem, alkalizacijom, dehumizacijom i erozijom.

Poljoprivredna zemljišta su pod antropogenim uticajem, a osim građevinama, ona su ugrožena i samom poljoprivrednom djelatnošću. Naime, zahvati na poboljšanju i povećanju potencije tla su nerijetko vrlo agresivna, te se hemijskim supstancama koje se koriste u tu svrhu, trajno mijenjaju prirodna svojstva zemljišta.

Tlo je također ugroženo eksploatacijom mineralnih sirovina, jer se zemljište na taj način bespovratno gubi.

Na okoliš posebno utiče eksploatacija sa površinskih kopova, gdje se javljaju problemi:

- Nizak prioritet zaštite okoliša i njegovih sastavnih dijelova (prirodnih resursa), a uslijed niske svijesti o održivom razvoju i važnosti ekologije
- Onečišćenja tla, zraka i vode, kao jedinstvenog sistema
- Zastarjele tehnologije i oprema koja se koristi u eksploataciji sirovina
- Loša pozicija pogona (blizina naselja i obradiva površina).

Obzirom na očekivani razvoj ekstraktivne industrije, ali i drugih privrednih djelatnosti, koje su potencijalni onečišćivači tla, kao što su građevinska industrija, poljoprivreda, šumarstvo i drvna industrija, treba računati sa određenim nivoom pritiska na okoliš. Međutim, planovima upravljanja svakog pojedinačnog sektora, te planovima sanacije po završetku eksploatacije i aktivnosti uopće, sanacija tih površina može biti realna i provodiva. Svakako da je kontrola preduslov ispunjenja planova, te je sistem monitoringa jedan od prvih koraka kada govorimo o zaštiti okoliša u cjelosti.

2.4. PLAN UPRAVLJANJA OTPADOM

Odlaganje otpada utiče na sve do sada navedene prirodne resurse, te je o tome i bilo riječi u pojedinačnim poglavljima. Zbog snažnog uticaja koji ovi subjekti imaju na okoliš, bitno je još jednom naglasiti i ustanoviti najveće prijetnje i mogućnosti smanjenja istih.

Trenutno se otpad općine Jablanica odlaže na komunalnoj deponiji Bukovo, koja je otvorenog tipa i ne zadovoljava uslove sanitarne deponije. Na njoj ne postoji sistem za zaštitu prirodnih resursa vode, zraka i tla. Pozitivan primjer upravljanja otpadom u općini Jablanica je pilot projekat Sistemi upravljanja otpadom iz preduzeća, u sklopu kojeg je uspostavljeno reciklažno dvorište u krugu Javnog komunalnog preduzeća, a na kojem se trenutno prikuplja oko 5t otpada mjesečno, za što su obezbijeđeni i metalni boksovi na 8 lokacija u gradu Jablanici. Reciklažno dvorište je opremljeno linijom za presanje i baliranje.

U planskom periodu se očekuje povećanje pokrivenosti uslugom, te podizanje nivoa opremljenosti potrebnom komunalnom aparaturom u pojedinim naseljima, što će sigurno smanjiti pritisak po okoliš, a koji se javlja u vidu ilegalnih deponija. No, prema dosadašnjim saznanjima, sama pokrivenost neće biti dovoljna, već se treba kontinuirano raditi na podizanju svijesti stanovništva o važnosti pravilnog odlaganja otpada.

Postojeći i planirani kapaciteti privrede i poslovanja trebaju imati jasno definisane programe odlaganja otpada, posebno ako se radi o opasnom ili animalnom otpadu.

2.5. UTICAJ SISTEMA PLANIRANIH PROJEKCIJOM RAZVOJA NA OKOLIŠ OPĆINE JABLANICA

Prihvaćene varijante i rješenja postavljena u Osnovnoj koncepciji razvoja, potrebno je preispitati sa stanovišta uticaja na okoliš općine Jablanica. Prirodni resursi, koji su već analizirani, preklapaju se sa infrastrukturnim mrežama, kao što su saobraćaj, energetika, eksploatacija mineralnih sirovina, te ostala infrastruktura koja je planirana ovim dokumentom.

2.5.1. SAOBRAĆAJNA INFRASTRUKTURA

Saobraćajna infrastruktura podrazumijeva izgradnju, prekategorizaciju ili rekonstrukciju. Za potrebe saobraćajne infrastrukture angažira se dio zemljišta u sklopu kojeg su očekivani neminovni uticaji na biljni i životinjski svijet, kao i ostale prirodne resurse.

TABELA 1 - ZAUZETOST POVRŠINA PLANIRANOM SAOBRAĆAJNOM INFRASTRUKTUROM

Zahvat/objekat (trenutno stanje)	Naziv	Prekategorizacija	Dužina (km)	Zaštitni pojas sa cestom (m)	Površina izuzetog zemljišta (ha)
Magistralna cesta	Sarajevo - Konjic - Ostrožac - Jablanica - Potoci - Mostar - državna granica	M 115	18,60	50	93
Regionalna cesta	Jablanica - Blidinje-Posušje - državna granica	M 227	26,60	50	133
Magistralna cesta	Bugojno - Gonji Vakuf - Prozor - Jablanica	M 219	10,70	50	53,5
Regionalne ceste	Gromiljak - Fojnica - Dusina - Buturović Polje - Ostrožac	M 220	2,83	50	14,15
Lokalna cesta	Varvara - Orašac - Blidinje	R 751	6,0	30	18
Lokalna cesta	Gračac - Doljani	R 752	4,1	30	12,3
UKUPNO:			68,83	-	323,95

Ukupna površina angažiranog zemljišta iznosi $P = 323,95$ ha, s tim da se radi uglavnom o rekonstrukciji već postojećih trasa saobraćajnica i njihovoj prilagodbi prekategorizaciji i elementima puta koji trebaju biti zadovoljeni.

Najveći zahvat predstavlja izgradnja trase koridora Vc kroz općinu Jablanica. Dužina planirane trase iznosi $l = 15,4$ km. Svojim prolaskom kroz općinu trasa sa zaštitnim pojasom zauzima površinu od $P = 1,8$ km².

TABELA 2 - ZAUZETOST POVRŠINA PLANIRANOM TRASOM KORIDORA VC

Saobraćajnica	Dužina saobraćajnice kroz općinu Jablanica (km)	Zaštitni pojas (km ²)	Površina zemljišta unutar područja posebnog obilježja koridora Vc (km ²)
Autocesta koridor Vc	15,4	1,8	7,7

Uticaj saobraćajnih prostornih sistema je višestruk, te osim izuzimanja i pretvorbe zemljišta, mijenja i biodiverzitet područja. Naravno, razvoj društva ovisi o razvoju komunikacija, ali se moraju naći modeli koji će adekvatno zaštititi biocenozu, pejzaž i prirodne resurse.

Prostornim planom FBiH (Prijedlog) predviđene su mjere zaštite i unaprijeđenja okoliša, a prilikom izgradnje infrastrukturnih sistema, što se predlaže kao osnova zaštite i za planove nižeg reda.

Prilikom izgradnje cesta, potrebno je slijediti:

MJERE ZAŠTITE OKOLIŠA

- Izgradnja zatvorenih sistema odvodnje vode sa kolovoza (izrada kanalizacije)
- Izgradnja separatora, odnosno, prečišćivača za vodu iz kanalizacije
- Prihvatanje površinskih voda odgovarajućim kanalima i njihovo uvođenje u recipijent
- Izgradnja objekata, mostova i propusta na stalnim vodotocima, uz njihove potrebne regulacije, odnosno, osiguranje obala
- Izgradnja objekata za zaštitu od buke, na osnovu procjene utjecaja na okoliš
- Gdje je potrebno, a prema procjeni utjecaja na okoliš, potrebno je predvidjeti propuste za prolaz manjih životinja, otvora 2 – 3 m, te veće objekte, prema zahtjevima lovačkih društava, za prolaz većih životinja (medvjedi, srne, divokoze, divlje svinje i sl.)
- Izvršiti potpunu zaštitu postojećih infrastrukturnih objekata
- Predvidjeti izradu poljoprivrednih cesta, kako bi se poljoprivrednicima omogućila obrada posjeda
- Predvidjeti hortikulturno uređenje trupa ceste, sa posebnim odabirom drveća i žbunja, kako bi smanjili negativni efekti buke i izduvnih plinova.

MJERE ZAŠTITE PEJZAŽA TOKOM GRADNJE

- Formiranje deponije za odlaganje zemljišta, u smislu daljnjeg korištenja za biotehničku rekultivaciju kosina
- Pejzažno oblikovati nasipe, usjeke, u smislu osiguravanja stabilnosti zemljišta, u skladu sa postojećim pejzažem
- Zaštita poljoprivrednih površina od toksičnih tvari sa ceste, kroz formiranje zaštitnih pojaseva
- Zaštitne mjere za sprječavanje erozije, kroz sjetvu trave, busenovanje, malčovanje
- Sanacija razdjelnog pojasa i međupojasa na ulazima u tunele, zatravljivanjem ili sadnjom niskog grmlja, horizontalnog grananja, radi preglednosti u saobraćaju
- Zaštita šuma od oštećenja prilikom građevinskih radova, kroz formiranje ograda
- Uklanjanje oštećenih i izvaljenih stabala, kako ne bi doveli do pojave zaraze
- Sadnja novih sadnica u šumskim rubovima, uz primjenu zaštite od eventualnih oštećenja.

MJERE ZAŠTITE VODE

- Strogo izbjeći djelomično, a posebice potpuno zasipanje vodotoka (u skladu sa Zakonom o vodama FBiH strogo je zabranjena mogućnost zasipanja vodotoka)
- Vršiti plansko i sigurno prikupljanje svih nepotrebnih materija, transportovati ih i odlagati na sanitarnu deponiju
- Izraditi podzemne drenažne sisteme, tj., provesti presječni tok podzemnih voda ispod trupa ceste i cestovnog pojasa.

MJERE ZAŠTITE TLA

- Vršiti stalno praćenje i opažanje hidroloških prilika u zoni izvođenja radova

- Vršiti istražne radnje i sanacione radove na izbjegavanju razornog djelovanja vode na zemljane objekte
- Primijenjivati tehniku konturnog miniranja⁶, a alternativno primjenjivati naknadnu mašinsku obradu usjeka, uz pomoć bagera
- Površinski sloj plodnog zemljišta, u cijeloj njegovoj dubini treba iskopati i deponovati van zone izvođenja radova, radi kasnijeg korištenja u rekultivaciji građevinskih radova i drugih površina. Deponija ne smije biti na lokaciji na kojoj može ugroziti zatečeno, prirodno tlo.

MJERE ZAŠTITE ZRAKA

- Na izduvnim cijevima svih mašina i vozila s dizel – motorima, ugraditi filtere za odvajanje čađi
- Koristiti gorivo sa garantiranim standardom kvaliteta
- Prašinu minimizirati kroz povremeno kvašenje saobraćajnih i operativnih površina
- Birati eksplozive za miniranje stjenskih masa, koji najmanje štete okolišu.

MJERE ZAŠTITE FLORE I FAUNE

- Kontrola ispusta ulja i nafte, koji ne smiju dospjeti u vodotoke. U toku gradnje je neophodno da se voda sa gradilišta prečišćava pješčanim filterima i prihvatačima ulja, te da se tek tako prečišćena upušta u vodotok.
- Sječu obalne šumske vegetacije treba obaviti u zimsko doba, kako bi se umanjio dodatni negativan efekat na faunu kopna i voda
- Ograđivanje gradilišta, čime se ograničava pojas negativnih djelovanja, ogradom visine do 2m
- Za ptice gnjezdarice osigurati izgradnju kućica za pravljenje gnijezda, što će smanjiti gubitak ornitofaune
- Za riblje vrste osigurati nesmetan prolaz, reguliran manjim stazama.

2.5.2. ENERGETIKA

Na području općine Jablanica, planirani su sljedeći proizvodni kapaciteti, kao mogući objekti za izgradnju:

- mHE na toku rijeke Doljanke: Pačići (Ilijina Gruda), mHE Zlate (Kosne Luke) i mHE Kraje
- potencijalni vjetroparkovi na planinama Čvrstica, Vran i Prenj
- prostori koji će se ispitivanjem sunčevog potencijala utvrditi kao lokacije pogodne za izgradnju solarnih elektrana.
- visokonaponska, sredjenaponska i niskonaponska mreža.

PRENOSNA I DISTRIBUTIVNA MREŽA

Prema planovima nadležnih institucija, u segmentu prenosne mreže planirano je:

TABELA 3 – PLANIRANI ZAHVATI NA PRENOSNOJ MREŽI

R.b.	Objekat	Obim	Godina završetka	Vrijednost investicije mil.KM
1.	TS Jablanica	Kompletiranje 110 kV polja HE Jablanica i rekonstrukcija VN i SN postrojenja	2018.	1,58

⁶ Specifični postupak za precizne ravne iskope miniranjem.

R.b.	Objekat	Obim	Godina završetka	Vrijednost investicije mil.KM
2.	DV 110 kV Sarajevo 1 - Jablanica II i III	Rekonstrukcija	2015.	3,0
3.	DV 220 kV RP Kakanj - RP Jablanica	Rekonstrukcija	2015.	4,2
4.	DV 220 kV RP Mostar 3 - RP Jablanica	Rekonstrukcija	2015.	3,2
5.	DV 110 kV Jablanica - Mostar 1 (I i II)	Rekonstrukcija	2016.	4,14
6.	DV 220 kV HE Rama - RP Jablanica (I i II)	Rekonstrukcija (mogućnost izmještanja dalekovoda se ne nalazi u planovima nadležnih institucija)	2016.	1,38
7.	DV 220 kV HE Rama - Posušje (I i II)	Puštanje pod projektovani napon (jedan sistem je privremeno pod naponom 35 kV)		
8.	DV 110 kV Priključak za TS B. Polje	Izgradnja 110 kV priključnog voda rasjecanjem DV 110 kV Jablanica - Konjic	2017.	2,75 (ukupna investicija)

Iz priloženog se zaključuje da se vrše radnje na rekonstrukciji postojeće mreže, te da planiranih novih prenosnih visokonaponskih vodova i objekata, koji bi zauzimali zemljište svojim zaštitnim pojasevima, nema u planovima nadležnih institucija, izuzev kratke dionice priključnog voda za TS 110/x kV Buturović Polje.

Kada je riječ o distribuciji električne energije, stanje je kako slijedi:

- Rekonstrukcija postojeće distributivne mreže
- Prelazak na 20 kV naponski nivo na srednjem naponu i postepeno napuštanje distribucije električne energije preko 10 i 35 kV naponskog nivoa
- Izgradnja nove distributivne mreže za priključenje novih potrošača i proizvođača električne energijem
- Izgradnja DV 35 kV Mluše - Risovac za napajanje TS 35/x kV Blidinje - Risovac.

Kada je riječ o izgradnji novih proizvodnih objekata, jasno je da će isti zahtijevati širenje prenosne i distributivne mreže, jer je svakom novom proizvodnom objektu neophodno omogućiti priključenje na elektroenergetsku mrežu. Za potrebe priključenja novih proizvodnih objekata MHE Zlate i MHE Pačići polaže se kablovski vod 35 kV od elektroenergetskog postrojenja MHE Pačići do RP 35 kV uz MHE Zlate a potom dalje do TS 110/35/10 kV Jablanica.

Kako bi se smanjio uticaj energetske infrastrukture, potrebno je preduzeti zaštitne mjere, koje će umanjiti negativne posljedice po prirodno okruženje, stanovništvo i živi svijet. Takođe, kod izgradnje nove i rekonstrukcije postojeće mreže u užem urbanom području Jablanice, treba težiti kabliranju iste, kako bi se smanjio uticaj iste na urbanu sredinu.

MJERE ZAŠTITE OKOLIŠA I STANOVNIŠTVA

- Svako tehničko ili tehnološko rješenje koje vodi smanjenju potrošnje električne energije ili omogućava optimalno njen prijenos na daljinu bila bi mjera zaštite. Potrebno je primijeniti pravilan izbor izolacionog nivoa kablova, transformatora, rasklopne, mjerne i zaštitne opreme, te spojne i ovjesne opreme prema zahtjevima iz Pravilnika o tehničkim normativima za

izgradnju nadzemnih elektroenergetskih vodova nazivnog napona od 1 kV do 400 kV („Sl. list SFRJ“, broj 65/88, „Sl. list RBiH“, br. 2/92 i 13/94).

- Tokom faze eksploatacije pridržavati se zahtjeva iz Pravilnika o tehničkoj dokumentaciji i održavanju elektroenergetskih objekata te Pravilnika o zaštiti na radu pri korištenju električne struje („Sl. list SRBiH“, broj 34/88, „Sl. list RBiH“, broj 2/92). Potrebno je da se mjere zaštite stanovništva osiguraju i kroz provođenje mjera zaštite od buke. Treba provoditi periodične provjere i istraživanja, te upozoravati lokalno stanovništvo na potencijalne opasnosti (elektromagnetni utjecaji koji mogu prouzrokovati smetnje na uređajima).
- Opasnost od napona koraka i dodira otklanja se pravilnim izvođenjem uzemljivačkog sistema stubnih mjesta prema zahtjevima iz Pravilnika o tehničkim normativima za izgradnju nadzemnih elektroenergetskih vodova nazivnog napona od 1 kV do 400 kV („Sl. list SFRJ“, broj 65/88)
- Zaštita od požara oko dalekovoda podrazumijeva pravilno održavanje dalekovoda u pogonu s ciljem povećane sigurnosti i zdravlja stanovništva u njegovoj neposrednoj blizini. Sigurnosne udaljenosti i visine moraju biti u skladu sa zahtjevima iz Pravilnika o tehničkim normativima za izgradnju nadzemnih elektroenergetskih vodova nazivnog napona od 1 kV do 400 kV („Sl. list SFRJ“ broj 65/88, „Sl. list RBiH“, br. 2/92 i 13/94).
- Onemogućiti ulazak u elektroenergetska postrojenja zaključavanjem te postavljanje znakova upozorenja na svim elektroenergetskim objektima.
- Pokrenuti inicijativu za izmještanje elektroenergetski postrojenja DV 220 kV HE Rama - RP Jablanica (I i II) iz urbanog područja Jablanice.

MINIHIDROELEKTRANE

Kada je riječ o minihidroelektranama, prema podacima koji su dostavljeni od Nosioca pripreme Plana, planirane su 3 mHE na slivu rijeke Doljanke, MHE Pačići, MHE Zlate i MHE Kraje.

TABELA 4 – PLANIRANE MINIHIDROCENTRALE

Naziv	Napomena
MHE Pačići (Ilijina Gruda)	Izdana koncesija
MHE Zlate (Kosne Luke)	Izdana koncesija
MHE Kraje	Podaci dostupni iz Integralne strategije razvoja općine Jablanica

Mjere koje se trebaju implementirati i tokom izgradnje i same eksploatacije, odnose se na:

- potrebno je koristiti uređaje, vozila i postrojenja s minimalnim utjecajem na okoliš, odnosno vršiti redovnu tehničku kontrolu izduvnih gasova iz motora mašina i vozila na gradilištu i redovno ih održavati
- miniranje izvoditi na način da se ne poremete tokovi, a bušenje bušotina, postavljanje eksplozivnih punjenja i detoniranje moraju izvoditi stručna lica izvođača radova
- usaglasiti projektну dokumentaciju za MHE Pačići i Zlate sa projektima navodnjavanja kako se ne bi ugrozio protok u vodotoku neophodan za održanje postojećeg ekosistema

- spriječiti eroziju i nanošenje erodiranog materijala u vodotok na dijelu obale koji će biti proširen za skretanje rijeke iz njenog prirodnog korita na dijelu obale koji će biti usijecan za izgradnju brane mHE
- potrebno je izvršiti pošumljavanje priobalnog područja s antierozionim sadnim materijalom i preduzimati aktivnosti s ciljem zaštite postojeće vegetacije na obalama buduće akumulacije, odnosno na kotama maksimalnih uspona
- postojeću vegetaciju na obalama rijeke maksimalno sačuvati
- u slučaju pojave erozivnih procesa, potrebno je preduzeti hitne mjere stabilizacije tla
- sav materijal od iskopa koji neće biti upotrebljen u toku građenja mHE mora biti deponovan na određenim lokacijama, zaštićenim od pojave erozije
- pravilno odlagati komunalni otpad dok ga ne preuzme nadležna komunalna služba
- potrebno je izbjegavati degradaciju tla, zasijecanje nagiba, uzimanje građevinskog materijala iz padina podložnih klizištu i izvan projektom definiranog prostora
- treba bezuslovno poštivati ekološki prihvatljiv protok, s ciljem zaštite cijelog ekosistema, naročito u sušnim periodima u toku eksploatacije mHE i provoditi mjere upravljanja vodnim resursima
- na objektu mHE izgraditi objekte za prijelaz riba iz donje u gornju vodu - riblje staze
- potrebno je odabrati turbine sa zaštitom za ribe, a s koncepcijom odvratanja od kretanja u pravcu turbina
- na dijelu gdje se izgradi riblja staza preduzeti mjere kojima će se spriječiti ribolov na određenom rastojanju s obje strane brane
- u saradnji s lokalnim sportsko - ribolovnim društvima kontinuirano pratiti stanje riblje populacije u nizvodnim i uzvodnim dijelovima rijeke i potrebno je uzeti aktivno učešće u obnavljanju ribljeg fonda
- na pregradnim mjestima - branama i vodozahvatima potrebno je održavati ekološki prihvatljiv protok, utvrđen na osnovu hidroloških osobina rijeke za karakteristične zone, ako minimalni srednji mjesečni protok prema Zakonu, i u toku eksploatacije bezuslovno poštivati vodoprivredni i biološki minimum s ciljem zaštite cijelog ekosistema, naročito u sušnom periodu, te je potrebno provoditi mjere upravljanja vodnim resursima u skladu s vodoprivrednom dozvolom
- održavati sistem za sprečavanje prodiranja riba u postrojenja mHE,
- potrebno je spriječiti svako naglo ispuštanje vode iz akumulacije koje bi moglo dovesti do uništavanja mlađi i ribe u cjelini, nizvodno od akumulacije
- omogućiti postavljanje znakova kojima se obilježavaju ribarska područja
- plutajući nonos na akumulaciji sakupljati i skladištiti ga na privremenom odlagalištu dok ga ne preuzmu ovlaštene institucije
- iskorištene naftne derivate (ulja i maziva) sakupljati i skladištiti u metalnu burad, zaštićenu od atmosferskih utjecaja i pristupa neovlaštenih lica, do zbrinjavanja s ovlaštenim kompanijama.
- otpad odvojeno prikupljati prema katalogu otpada s listama.

2.5.3. EKSPLOATACIJE

Na području općine se eksploatiše dolomit, gabro i gabro diorit. Provedene su i određene istražne radnje na lokalitetima na kojim su evidentirani gips i željezo, za koje su utvrđene određene naznake potencijala, koje treba dodatno ispitati u planskom periodu.

Geološka ispitivanja ležišta minerala gipsa i anhidrita na području općine Jablanica (lokalitet Sovići) započeta su krajem prethodnog stoljeća, a nastavljena su posljednjih nekoliko godina. Stvarne rezerve će se utvrditi naknadnim detaljnim istražnim radovima, a procjena u ovom trenutku se bazira na rezervi od 3.470.000 tona.

Eksploatacija mineralnih sirovina ostavlja uvijek „ožiljke“ u prostoru, koji se najčešće po završetku eksploatacije ne saniraju, iako je to zakonska obaveza. Takva praksa mora biti stavljena pod kontrolu, a budućim investitorima, kao i onima koji trenutno vrše eksploatacije mineralnih sirovina, potrebno je staviti u obavezu da vrše stalnu kontrolu načina eksploatacije, te rekultivacije prostora po završetku radova.

U cilju provođenja mjera sanacije površinskih kopova potrebno je uzurpirane površine rekultivirati i na njima se trebaju formirati zeleni pojasevi.

2.5.4. INDUSTRIJA

U općini su uspostavljene industrijska zona Šljunkara, te poslovni inkubator Jablanica. Poslovne, odnosno, industrijske zone su počele nastajati 80-ih godina prošlog vijeka na području današnjeg HNK, a gotovo u pravilu na periferiji općinskih centara. Pojedinačni poslovni i privredni kapaciteti su se razvijali i u drugim općinskim naseljima, zavisno od područja.

Industrijska zona Šljunkara nalazi se u neposrednoj blizini gradskog područja, obuhvata oko $P = 26.000$ m² površine.

Postoji više pojedinačnih privrednih subjekata, različitih djelatnosti (industrija, servisi i usluge itd.) koji su disperzno raspoređeni u prostoru. Potencijal za razvoj dodatnih privrednih kapaciteta predstavlja i lokalitet nekadašnjeg Unisa na Jeličkom polju.

Prema vrlo detaljnoj studiji „Analiza aktuelnog stanja i mogućnosti razvoja privrede HNK“, u planskom periodu se očekuje povećanje do ukupno 82 privredna subjekta u općini Jablanica do 2020. godine, sa potrebom za osiguranjem ukupno cca $P = 25$ ha prostora.

Ovisno o djelatnostima koje se budu smještale u njima, vršit će određen uticaj na okoliš, što treba biti procijenjeno pojedinačnim procjenama uticaja na okoliš. Mjere zaštite izgradnje saobraćajnica, vrijede i za izgradnju ovih kompleksa, sa dodatnim uslovima koji će biti analizirani i dati procjenom uticaja na okoliš.

3. PROJEKCIJA PROSTORNOG RAZVOJA

3.1. STANOVNIŠTVO

Obzirom da su nakon objavljivanja Plana, zvanično objavljeni podaci Popisa stanovništva u BiH iz 2013. godine, u ovim izmjenama i dopunama plana su izmijenjeni podaci o stanovništvu i usklađeni sa zvaničnim podacima. U odnosu na iste, u 2013. godini je na području općine Jablanica živjelo 10.111 stanovnika, od kojih je 13,17% pripadalo starosnoj grupaciji 0 - 14, 73,83% grupaciji 15 - 64, te 13% grupaciji od preko 65 godina.

Prema pomenutim podacima, gustoća naseljenosti za 2013. godinu je iznosila 34 st/km², što znači da je područje općine rijetko naseljeno u odnosu na prosjek FBiH. Također, evidentne su činjenice kontinuiranog opadanja ukupnog broja stanovnika na području općine u proteklih 20 godina zbog migracija i niske stope nataliteta, te starenja prisutnog stanovništva sa indeksom starenja od čak 97% ili 0,97. Dakle, stanovništvo općine Jablanica se približilo graničnoj vrijednosti od 100 koja pokazuje da na svakog starog stanovnika dolazi jedan mladi.

Koeficijent starenja za općinu Jablanica iznosi 19,4% sa prosječnom starošću od 40 godina. I u odnosu na ove pokazatelje, populacija općine Jablanica se smatra starom.

Prvi i osnovni cilj ovog Plana je zaustavljanje praznjenja općinskog prostora, starenjem stanovništva i migracijama u područja sa većom ekonomskom aktivnosti. Bez obzira na nepovoljne statističke podatke iz Popisa stanovništva, ovaj Plan pretpostavlja blago povećanje broja stanovnika i znatno povećanje životnog standarda uz zaštitu okoliša i racionalno korištenje prostora. Svi ostali ciljevi ovog plana su dio te opće razvojne strategije. Demografski je rast, pri tome, naglašen za centre svih nivoa, obzirom da se najveći broj planiranih mjera za ostvarenje ciljeva odnosi upravo za centre iz sistema naselja.

3.1.1. BROJNOST I STAROSNA STRUKTURA STANOVNIŠTVA, PROCJENA

Kao bazna populacija korišteno je popisano stanovništvo općine po starosti i spolu iz 2013. godine. Hipoteze o fertilitetu i mortalitetu postavljane su u odnosu na postavke PPFBiH, koji je u hipotezi o fertilitetu krenuo od ciljane vrijednosti na kraju planskog perioda određene kao 1,8 djece po ženi. Početna vrijednost stope fertiliteta uzeta je na osnovu prosjeka statističkih podataka za 2008 - 2012. godine. Pri tome, pretpostavljeno je da će povećanje fertiliteta biti ostvareno kontinuirano i vremenski ravnomjerno raspoređeno.

Isti princip korišten je i prilikom postavljanja hipoteza o budućim promjenama mortaliteta. Usvojena je pretpostavka iz PPFBiH da je očekivano trajanje života pri živorođenju za 2028. godinu od 78,8 godina za muškarce i 83,3 godine za žene. To je približno nivoima koji su 2010. godine dostignuti u sjevernoj i zapadnoj Evropi, tj. u zemljama koje su postigle najveće rezultate u snižavanju smrtnosti stanovništva. Za početnu stopu je pretpostavljeno da bi očekivano trajanje života, odnosno odgovarajuće vrijednosti stopa doživljenja po starosti (Px) bile identične izračunatim vrijednostima za petogodišnji period 2008 - 2012. godine. Takva hipoteza o početnoj i ciljnoj vrijednosti očekivanog trajanja života implicira da bi do kraja planskog perioda došlo do opadanja smrtnosti, odnosno do produženja očekivanog trajanja života, i to za oba spola.

Na osnovu usvojenih pretpostavki o promjenama prirodnih komponenti kretanja stanovništva u planskom periodu, kao i polazeći od broja stanovnika po starosti i spolu u 2013. godini, izračunat je projiciran broj stanovnika za kraj planskog perioda.

Ukupni saldo je u obzir uzeo i migracije, koje su u periodu za koje je definisan trend bile u pravilu negativne. Planska hipoteza pretpostavlja da će se na bazi planiranih mjera desiti razvojne migracije u kontekstu doseljavanja u općinu Jablanica u manjoj mjeri, ali da će biti dovoljne da ukupni saldo migracija bude jednak 0, tj. da će se broj doseljenih i odseljenih u planskom periodu izjednačiti. Prethodna hipoteza je podržana i Demografskom studijom koja je rađena za potrebe izrade Prostornog plana HNK iz 2011. godine.

TABELA 5 – MIGRACIJE STANOVNIŠTVA

Godina	Ukupno stanovništvo	0-14	15-64	>65
1991	12.691	3.351	8.335	1.005
2010	11.784	1.930	8.230	1.624
2013	10.111	1.332	7.465	1.314
2025	10.616			

Obzirom da projekcije ukazuju da će u planskom periodu doći do smanjenja ukupnog broja stanovnika na području općine, opredjeljenje planera je da u nastavku dokumenta ne nastave sa ovakvim rezultatima, nego da se u proračunima kapaciteta oslone na teoretsku pretpostavku da će u planskom periodu doći do povećanja broja stanovnika od 5% u odnosu na podatke iz 2013 godine. U odnosu na ovu pretpostavku, ukupan broj stanovnika za područje Jablanice u 2025. godini će iznositi:

10.616 stanovnika

Ovakvo planiranje, iako nije zasnovano na stvarnim podacima o prirodnom kretanju stanovništva, ostavlja mogućnost za razvojne pretpostavke u narednom periodu, bilo da se radi o zahvatima koji će se desiti u planskom ili postplanskom periodu.

3.1.2. BROJ I STRUKTURA DOMAĆINSTAVA

Prosječna veličina domaćinstva za općinu Jablanica broji 3,1 člana, a ukupan stambeni fond 5.037 stanova. U planskom se periodu planira mali, ali postupan rast broja domaćinstava uz zadržavanje prosječne veličine domaćinstva, što će se automatski pozitivno odraziti na ekonomsku sliku općine.

Obzirom da stambeni fond iznosi 1,5 stambenih jedinica po domaćinstvu, može se zaključiti da je on dostatan za planski period i planirano povećanje broja stanovnika, posmatrajući općinski prostor u prosjeku. Međutim, obzirom da je u općinskom centru situacija nepovoljnija, odnosno da naselje Jablanica rapolaže sa 1,2 stana po domaćinstvu, a da se najveći prirast stanovnika očekuje upravo u ovom centru, može se konstatovati da se u planskom periodu mora obezbjediti dodatni broj stambenih jedinica za urbani centar općine.

3.1.3. GUSTINA NASELJENOSTI

Gustina naseljenosti u odnosu na planirani broj stanovnika će iznositi 0,35 st/ha, što se još uvijek smatra niskom naseljenošću. Neto gustina naseljenosti, koja tretira raspored stanovništva u urbanim područjima je intenzivnija, tj. u urbanom području grada Jablanice, gustina naseljenosti je izrazito veća i iznosi danas skoro 10 st/ha, ako se u obzir uzmu podaci Popisa 2013. godine.

3.2. SISTEM NASELJA

Općina Jablanica je samoupravna, teritorijalna i administrativna jedinica unutar Hercegovinačko – neretvanskog kantona. Općinske granice se poklapaju, odnosno, graniče sa općinama Konjic, Prozor – Rama, Tomislavgrad, Posušje i Mostar. U općini je formirano 14 katastarskih općina: Čehari (Sl.N.14/02 od 18.04.2002.), Dobrigošće (Sl.N.60/02 od 02.12.2002.), Donja Jablanica (Sl.N.14/02 od 18.04.2002.), Dragan Selo (Sl.N.60/02 od 02.12.2002.), Glogošnica (Sl.N.14/02 od 18.04.2002.), Jablanica grad (Sl.N.60/02 od 02.12.2002.), Lug (Sl.N.14/02 od 18.04.2002.), Mrakovo (Sl.N.30/03 od 8.07.2003.), Ostrožac (Sl.N.30/03 od 8.07.2003.), Rodići (Sl.N.30/03 od 8.07.2003.), Doljani (Sl.N.30/03 od 8.07.2003.), Risovac (Sl.N.14/02 od 18.04.2002.), Slatina (Sl.N.14/02 od 18.04.2002.) i Sovići (Sl.N.60/02 od 02.12.2002.).

Mjesna uprava na teritoriji općine se ostvaruje putem mjesnih zajednica i podružnica u okviru mjesnih zajednica, a koje u pravilu teritorijalno pokrivaju određeno naseljeno mjesto koje je registrovano i koje ima svoj ustaljeni naziv. Formirano je ukupno 9 mjesnih zajednica koje su registrovane kao pravna lica sa pripadajućim podružnicama, i koje se kao takve zadržavaju i u planskom periodu:

TABELA 6 – POPIS MJESNIH ZAJEDNICA SA OBUHVATIMA

Mjesna zajednica	Obuhvat	
Jablanica I	obuhvata dio naseljenog mjesta Jablanica i to uže gradsko područje od Podbreške čuprije do mosta na Doljanici (plato ograničen rijekama Neretvom i Doljankom i obrvom platoa Gornja Kolonija), i područja naseljenih mjesta Krstac, Dobrigošće, Gornje Paprasko, Donje Paprasko, Dobrinja, Čivelj i Lendava, organizovana u 12 podružnica	
	A	obuhvata gradsko područje koje gravitira ulici 1. Mart
	B	obuhvata gradsko područje koje gravitira ulici Branilaca grada, ulici Željeznička, dijelu ulice Pere Bilića od raskrsnice sa ulicama Branilaca grada i Darivalaca krvi do raskrsnice sa ulicom Jaroslava Černija i ulici Jaroslava Černija
	C	obuhvata gradsko područje koje gravitira dijelu ulice Pere Bilića od raskrsnice sa ulicom Jaroslava Černija do njenog kraja, ulici Stara Cesta, zatim ulici Nikole Bojanovića, ulici Trg oslobođenja i ulici Omladinsko šetalište – sve desno
	D	obuhvata gradsko područje koje gravitira dijelu ulice Zlatnih ljiljana od njenog početka do raskrsnice sa ulicom Komuna Vejle, ulici Rasadnik i područje lijeve strane ulice Omladinsko šetalištete
	E	obuhvata gradsko područje koje gravitira ulicama Komune Vejle, Doljanka, Granitova Žrtava genocida u Srebrenici i područje ulice Zlatnih ljiljana od raskrsnice sa Ulicom Komune Vejle do mosta na Doljanci sve lijevo
	Krstac	obuhvata naseljeno mjesto Krstac
	Dobrigošće	obuhvata naseljeno mjesto Dobrigošće
	Gornje Paprasko	obuhvata dio naseljenog mjesta Gornje Paprasko (dio koji gravitira putu za Dobrigošće)

Mjesna zajednica	Obuhvat	
	Gornje Paprasko II	obuhvata dio naseljenog mjesta Gornje Paprasko (dio gravitira putu prema Čivelju) i naseljeno mjesto Čivelj
	Donje Paprasko	obuhvata naseljeno mjesto Donje Paprasko
	Dobrinja	obuhvata naseljeno mjesto Dobrinja
	Lendava	obuhvata naseljeno mjesto Lendava
Jablanica II	obuhvata dio naseljenog mjesta Jablanica i to gradsko područje Gornje Kolonije od Kasarne do tvornice „UNIS“ i naseljena mjesta Jelačići i Zlate, organizovana u 4 podružnice	
	podružnica GK 1	obuhvata gradsko područje dijela platoa Gornja Kolonija koje gravitira ulicama Suljo Čilić, Proleterskih brigada, Muse Čazima Čatića, Meše Selimovića, austrougarska kasarna i ZAVNOBIH
	podružnica GK 2	obuhvata gradsko područje dijela platoa Gornja Kolonija koje gravitira ulicama Bosanska sa kompleksom SP-100, 22 Februar, Alije Isakovića, Ismeta Mujezinovića, Hercegovačka, Džemala Bijedića i Maka Dizdara
	podružnica Jelačići	obuhvata naseljeno mjesto Jelačići
	podružnica Zlate	obuhvata naseljeno mjesto Zlate
Ostrožac	obuhvata područja naseljenih mjesta Ostrožac, Glodnica, Šabančići, Žuglići, Rodići i Mrakovo, organizovana u 9 podružnica	
	Ostrožac	obuhvata naseljeno mjesto Ostrožac
	Glodnica	obuhvata dio naseljenog mjesta Glodnica
	Brgulići	obuhvata dio naseljenog mjesta Glodnica – selo Brgulići
	Šabančići	obuhvata naseljeno mjesto Šabančići
	Žuglići	obuhvata naseljeno mjesto Žuglići
	Rodići	obuhvata naseljeno mjesto Rodići
	Mrakovo	obuhvata dio naseljenog mjesta Mrakovo
	Malo Mrakovo	obuhvata dio naseljenog mjesta Mrakovo – selo Malo Mrakovo
	Ostrožac	obuhvata naseljeno mjesto Ostrožac
Glogošnica	obuhvata područja naseljenih mjesta Glogošnica, Djevor, Ravna, Bijela, Dragan selo i Šanica	
	Glogošnica	obuhvata naseljeno mjesto Glogošnica
	Djevor	obuhvata naseljeno mjesto Djevor
	Ravna	obuhvata naseljeno mjesto Ravna
	Bijela	obuhvata naseljeno mjesto Bijela
	Dragan Selo	obuhvata naseljeno mjesto Dragan Selo
	Šanica	obuhvata naseljeno mjesto Šanica.
Doljani	obuhvata područja naseljenih mjesta Doljani, Sovići, Risovac i Kosne Luke, orgnizovana u 4 podružnice	
	Doljani	obuhvata naseljeno mjesto Doljani
	Sovići	obuhvata naseljeno mjesto Sovići
	Risovac	obuhvata naseljeno mjesto Risovac
	Kosne Luke	obuhvata naseljeno mjesto Kosne Luke
Lug	obuhvata područje naseljenog mjesta Lug, organizovana u 1 podružnicu - Lug sa Gostevišćem	

Mjesna zajednica	Obuhvat	
Donja Jablanica	obuhvata područja naseljenih mjesta Donja Jablanica i Poda, organizovana u 1 podružnicu - Donja Jablanica sa Podima	
Mirke	obuhvata područja naseljenih mjesta Bačina, Mirke i Čehari, orgnizovana u 3 podružnice	
	Bačina	obuhvata naseljeno mjesto Bačina
	Mirke sa Bukovim Podom	obuhvata naseljeno mjesto Mirke
	Čehari	obuhvata naseljeno mjesto Čehari
Slatina	obuhvata naseljeno mjesto Slatina, organizovana u 3 podružnice	
	Donja Slatina	obuhvata dio naseljenog mjesta Slatina
	Gornja Slatina	obuhvata dio naseljenog mjesta Slatina
	Srednja Slatina	obuhvata dio naseljenog mjesta Slatina

Veličinski posmatrano, u sistemu naselja do kraja planskog perioda dominira kategorija malih sela (do 200 stanovnika), dok općinski centar nastavlja kontinuiran rast, te pojačava polarizaciju općinskog teritorija. Jablanica ostaje jedina urbana cjelina koja nosi sve funkcije centralnih sadržaja općinskog područja, dok naselja Ostrožac, Donja Jablanica – Djevor, Glogošnica i Doljani poprimaju karakteristike mješovitih naselja.

U pogledu sistema naseljenih mjesta, plan podrazumijeva nastavak uspostavljene hijerarhije naselja sa pripadajućom društvenom infrastrukturom, u ovisnosti o mjestu u hijerarhijskom sistemu. Tako se uspostavlja podjela na primarne, sekundarne i tercijarne centre, koja predstavlja planski kontinuitet u odnosu na primarne i sekundarne centre iz prethodnog planskog perioda, dok se nivo centra zajednice sela mijenja tercijarnim centrima. Društvena infrastruktura i urbano opremanje svakako prati razvoj naselja u privrednom i demografskom smislu. Sa izgradnjom privrednih zona i odgovarajućim migracijama koje se očekuju, stvaraju se uslovi za ulaganje u izgradnju prateće opreme.

Primarni centar općine, Jablanica, je Studijom “Demografska kretanja i sustav naselja Hercegovačko - neretvanske županije/kantona” iz 2009. godine, sa aspekta funkcije uprave, rangiran kao kantonalni centar III kategorije, sa nepotpunim funkcijama centraliteta u segmentu općinske uprave, obrazovanja, socijalne i zdravstvene zaštite. U planskom periodu, neophodno je posvetiti pažnju jačanju društvene infrastrukture u ovim nedostajućim segmentima.

Slijedom postojećeg broja stanovnika, izgrađene infrastrukture i prisutnih djelatnosti, naselje Ostrožac se klasificira kao sekundarni centar, tj. subcentar općine, koji treba da ponese naglašenu koncentraciju privrednih kapaciteta, obzirom na dobru poziciju u odnosu na saobraćajnu infrastrukturu i postojeće djelatnosti. Prethodnom, u planskom periodu, dodatno doprinose planirani privredni kapaciteti, te rezervisana zone za turistički razvoj na obalama Jablaničkog jezera, u blizini naselja.

Drugi sekundarni centar se formira od dva postojeća naselja Donja Jablanica i Djevor, koji se izgradnjom pristupne saobraćajnice za Koridor Vc, objedinjuju, i dobivaju izuzetno značajnu poziciju u odnosu na novoplaniranu saobraćajnu infrastrukturu, ali i postojeće željezničke kapacitete. Izgradnjom pomenute infrastrukture, ova dva naselja se i fizički povezuju, te se zbog blizine, očekuje da će Donja Jablanica preuzeti primat u odnosu na Glogošnicu u smislu zadovoljenja potreba stanovnika naselja Djevor za

društvenom i privrednom infrastrukturuom. Obzirom na zatečeno stanje u kontekstu broja stanovnika u ovim naseljima, prostornih potencijala i izuzetne pozicije u prostoru, u planskom periodu se očekuje najintenzivniji razvoj upravo kod ovog centra, te njegovo preuzimanje primata u privrednom životu općine. Najveća koncentracija planiranih privrednih zona je vezana upravo za razvoj ovog centra. Tako da je od ukupnih 60 ha rezervisane površine privrednih zona, čak 30 ha, tj. 50% rezervisano u blizini ovog centra.

Na osnovu inicijative lokalnog organa uprave, dodatna dva centra su u sistemu naselja rangirani kao sekundarni centri, ne isključivo na osnovu njihovog potencijala u planskom periodu, nego dijelom iz razloga već postojeće društvene infrastrukture koja postoji u ovim naseljima.

Opravdanje za prethodno opredjeljenje leži i u činjenici da položaj i funkcija naselja Glogošnica u pogledu planirane trase autoputa na koridoru Vc, te planiranog priključka na području ovog naselja stvara preduslov za intenzivniji privredni razvoj naselja. U skladu s ovim, obaveza je nadležne službe da u planskom periodu registruje inicijative za uspostavljanje privrednih djelatnosti u blizini ovog naselja, te da kroz izvještaj o stanju u prostoru, sugeriše potrebe za uspostavljanjem poslovnih zona u okviru obilježenog građevinskog zemljišta u predmetnom naselju.

Naselje Doljani je klasifikovano sekundarnim centrom na osnovu geografskog položaja i položaja u odnosu na ostala manja naseljena mjesta, te blizinu sportsko-rekreacionog centra Risovac. Značajnim se smatra i komunikacijska povezanost Doljana magistralnim putem sa susjednim općinama, kao i uspostavljanje planirane agro-privredne zone, koja treba da osigura preradu i plasman poljoprivrednih proizvoda iz cjelokupnog gravitirajućeg područja. Uz funkcije prerade poljoprivrednih proizvoda, u

sklopu agro zone je planirana i proizvodnja tradicionalnih zanatskih proizvoda od drveta, koji postaju dio komplementarne turističke ponude za posjetioce rekreacionog centra.

Kod primarnog i sekundarnih centara, naglasak se stavlja na korištenje brownfielda gdje god oni postoje, a koji se u planskom periodu moraju opremiti savremenim infrastrukturnim sistemima, te im se treba osigurati jednostavna veza transportnim koridorima (autocestom i željeznicom u sklopu Koridora Vc). Pri tome se u privrednim zonama u sklopu užeg gradskog područja prednost mora dati poslovnim i čistim proizvodnim procesima, dok se industrijski kapaciteti trebaju zadržati u privrednim zonama van užeg urbanog područja.

Tercijarni centar Slatina u planskom periodu treba postati nosioc ruralnog razvoja sa svojim pripadajućim funkcijama. U ovom planskom periodu se naročita pažnja posvećuje opremanju centra društvenom infrastrukturom, koja treba da osigura potrebe stanovnika, na najkvalitetnijem mogućem nivou, naročito u smislu obrazovanja, sporta i zdravstvene zaštite. Opremanje tercijarnog centra treba biti prioritet u kontekstu urbanog opremanja. Također, naglasak treba staviti na saobraćajnu infrastrukturu i kvalitetno povezivanje ostalih naselja sa tercijarnim centrom, u kojima se ne razvija društvena infrastruktura, s ciljem uspostavljanja većeg nivoa kvaliteta na uštrb kvantiteta. Osim prethodnog, neophodno je poboljšanje kvaliteta saobraćajne infrastrukture između tercijarnog centra, sekundarnih centara i primarnog centra, uz uspostavljanje redovnih linija javnog prijevoza, te čišćenje saobraćajnica u zimskom periodu. Primjer ovakve organizacije treba potražiti u organizaciji sistema naselja u brdsko-planinskim područjima Republike Slovenije, čije se iskustvo pokazalo naročito uspješnim u ovom smislu.

Tercijarni centar, kao što je već rečeno, treba preuzeti funkciju nosioca savremenog ruralnog razvoja. Pri tome je potrebno iskoristiti prednosti predočene u analizi i ocjeni stanja koje trebaju postati temeljem razvoja, kao što su očuvan okoliš, ogroman potencijal za formiranje sportsko - rekreacionih i turističkih sadržaja te tradicionalan oblik života. Naravno, ne smije se zanemariti ni nezaobilazan doprinos poljoprivredne proizvodnje u savremenom ruralnom životu. Istu je neophodno usmjeriti ka intenzivnoj varijanti u područjima u kojima je to primjereno, te korištenju prikladnih kultura. U prvoj fazi, naglasak treba staviti na povećanje poljoprivredne proizvodnje na postojećim kvalitetnim zemljištima i zaštitu istih od devastacije i trajnog otuđivanja iz poljoprivrede, te je intenzivirati primjenom savremenih tehnologija, a posebno gnojidbe, mehanizacije i hidrotehničkih mjera popravka tla.

3.3. URBANA I RURALNA PODRUČJA

Jablanica je u Prostornoj osnovi tipološki klasifikovana kao jedino urbano naselje u općini, te se takva podjela zadržava i dalje. Sekundarni centri trebaju, ako te karakteristike već nisu učvrćene, postati tipološki centri mješovitog tipa, a tercijarni centri i ostala naselja, su ruralna naselja.

U skladu sa Zakonom o prostornom uređenju HNK –a, naseljena mjesta trebaju imati određena urbana područja, u kojima se usmjerava daljnji razvoj i izgrađenost, što se i predlaže ovim dokumentom. Unutar granica urbanog područja, namjena zemljišta je pretežno građevinsko zemljište, ali mogu se naći i druga zemljišta, kao što su poljoprivredno, šumsko ili ostala zemljišta, na kojem je moguća

gradnja, ako to zakonski uslovi i pretvorbe namjene zemljišta na osnovu njih, kao i planski dokument, dozvoljavaju.

Sva ostala izgrađena područja, odnosno, prema planskoj komponenti – građevinsko zemljište koje ne ulazi u granice urbanog područja, čini građevinsko zemljište van urbanih područja, na kojem se u skladu sa zakonskom regulativom može odobriti građenje.

Urbana područja općine Jablanica zauzimaju ukupno P = 1.133,23 ha, što je 3,81 % od ukupne površine općine.

Za područje grada Jablanica, određeno je urbano područje od P = 447,28 ha. Također, za potrebe izrade detaljne provedbene dokumentacije, određeno je uže urbano područje grada P = 161,05 ha, gdje se treba detaljno regulirati odnose upotrebe i opremanja zemljišta, u cilju podizanja kvaliteta života stanovnika i urbaniteta, koji ima uticaj na zadovoljenje potreba svih stanovnika općine.

TABELA 7 – URBANA PODRUČJA

Rb.	Naziv urbanog područja	Površina (ha)
1.	Jablanica - šire urbano područje	447,28
	Jablanica - uže urbano područje	161,05
2.	Risovac	217,52
3.	Dobrigošće	9,66
4.	Šanica	8,59
5.	Gornje Paprasko	4,56
6.	Žuglići	6,47
7.	Šabančići	11,75
8.	Rodići	7,96
9.	Mrakovo	11,41
10.	Čehari	5,73
11.	Ravna - Bijela	34,64
12.	Dragan Selo	10,51
13.	Krstac	5,91
14.	Glodnica	29,59
15.	Zlate	15,95
16.	Mirke	11,37
17.	Sovići	103,36
18.	Slatina	40,93
19.	Glogošnica	20,93
20.	Donje Paprasko	16,03
21.	Doljani	53,50

Rb.	Naziv urbanog područja	Površina (ha)
22.	Ostrožac	59,61
UKUPNO		1133,23

3.3.1. NAMJENA GRAĐEVINSKOG ZEMLJIŠTA

Urbana područja, koja zauzimaju P = 1.133,23 ha, imaju namjenu zemljišta kako slijedi:

TABELA 8 - NAMJENA ZEMLJIŠTA URBANIH PODRUČJA

Naziv urbanog područja	Površina (ha)	Namjena zemljište (ha)			
		Izgrađeno	Proširenje građevinskog zemljišta	Poljoprivredno	Šumsko
Jablanica - šire urbano područje	447,28	159,67	27,86	193,32	0,31
Jablanica - uže urbano područje	161,05				
Risovac	217,52	109,41	34,18	66,41	4,26
Dobrigošće	9,66	5,69	0	3,61	0,14
Šanica	8,59	3,34	2,19	2,08	0,59
Gornje Paprasko	4,56	2,1	1,08	1,21	0,1
Žuglići	6,47	3,43	1,59	1,29	0,01
Šabančiči	11,75	4,96	3,5	3,13	-
Rodići	7,96	4,45	-	3,39	-
Mrakovo	11,41	6,7	1,52	3	0,01
Čehari	5,73	2,41	1,08	2,02	0,07
Ravna - Bijela	34,64	17,78	2,37	11,51	1,76
Dragan Selo	10,51	4,8	-	4,97	0,31
Krstac	5,91	3,16	1,7	0,98	0,01
Glodnica	29,59	10,96	4,64	10,71	2,75
Zlate	15,95	9,31	3,03	3,36	0,03
Mirke	11,37	5,9	2,5	2,58	0,01
Sovići	103,36	61,04	4,24	34,37	1,08
Slatina	40,93	27,5	-	11,58	0,69
Glogošnica	20,93	12,6	2,4	4,53	0,31
Donje Paprasko	16,03	11,17	0	3,71	0,38
Doljani	53,50	33,54	0	18,02	0,01
Ostrožac	59,61	39,19	6,93	10,54	0,08
UKUPNO	1.133,23	539,11	100,81	396,32	12,91

U određivanju granica građevinskog zemljišta presudnu ulogu je imalo stvarno stanje na terenu, gdje su se putem orto – foto snimaka detektovale izgrađene površine, a potom su u skladu sa ostalim dokumentima analitičko – dokumentacione osnove, dopunjene. Izgrađene površine se u planskom periodu tretiraju kao građevinska zemljišta.

Građevinska zemljišta unutar urbanih područja iznose P = 639,92 ha.

Građevinska zemljišta van urbanih područja podrazumijevaju sve detektovane izgrađene površine i djelomično prošireno zemljište oko tih objekata, a koja nisu obuhvaćena granicama urbanog područja naseljenog mjesta.

Građevinska zemljišta vanurbanih područja zauzimaju P = 582,43 ha.

Ukupno građevinsko zemljište općine Jablanica zauzima P = 1.222,35 ha.

Proširenja građevinskog zemljišta koja su izvršena u pojedinim naseljima, namijenjena su za potrebe njihovog razvoja i uređenja, te su data u tabeli:

TABELA 9 - PROŠIRENJA GRAĐEVINSKOG ZEMLJIŠTA U NASELJIMA

Rb.	Naziv zemljišta	Površina (ha)
Proširenje građevinskog zemljišta za potrebe razvoja naselja		
1	Glogošnica	1,95
2	Glogošnica 2	0,39
3	Bijela - Tretište	1,50
4	Donja Jablanica	5,73
5	Djevor	6,01
6	Djevor 2	1,32
7	Lug	3,04
8	Lug 1	0,59
9	Krstac	1,73
10	Zlate	3,12
11	Jablanica - ULAZ ISTOK	1,61
12	Baćina	1,19
13	Jablanica - Jelačići	2,04
14	Jablanica - SJEVER	1,95
15	Mirke	2,63
16	Čehari	1,09
17	Kosne Luke	0,93
18	Gornje Paprasko	1,09
19	Ostrožac	7,01
20	Žugljići	1,61
21	Jasike 1	2,44
22	Glodnica 1	1,87
23	Čivelj - Mocile	1,73
24	Mrakovo	1,55
25	Glodnica	2,84
26	Šabančići	3,50
27	Šanica	2,05

Rb.	Naziv zemljišta	Površina (ha)
Proširenje građevinskog zemljišta za potrebe razvoja naselja		
28	Ravna - Bijela	2,39
UKUPNO:		64,90

Na površinama namijenjenim za razvoj i uređenje naselja predviđene su namjene stanovanja, te javnih i društvenih sadržaja. U sastavu tih površina moguća je i poslovna, turistička, sportska i rekreativna namjena, kao i sve one namjene koje se planiraju u urbanim područjima, a koje nisu u suprotnosti s funkcijom stanovanja. U predjelima za razvoj iskazane su i površine koje ostaju kao neizgrađeni dio građevinskog zemljišta, kao što su zelene površine, plaže, skijaške staze, površine namijenjene za postplanski razvoj itd.

Na građevinskim zemljištima izvan urbanih područja, kao površine namjenski određene, predviđaju se područja ili zone sa izgradnjom proizvodnih, prerađivačkih i servisnih funkcija, turističkih (hoteli, turistička naselja i kampovi), ili rekreacijskih namjena na neizgrađenim građevinskim zemljištima (sportovi na vodi, zone za zimske sportove, javne plaže i kupališta). U područjima izvan građevinskih, zadržavaju se izvorne kategorije namjena: poljoprivredno tlo i šumsko zemljište, a izgradnja je moguća samo u funkciji osnovne namjene prostora.

U dijelu naselja Slatina, Dobrigošće i Doljani evidentirane su značajno veće rezerve postojećeg građevinskog zemljišta u odnosu na zatečeni broj stanovnika. Pomenuti fond građevinskog zemljišta je neophodno podcrtati iz razloga njegovog iskorištenja u smislu formiranja vikend naselja ili objekata sekundarnog stanovanja.

U predjelima ili pojasevima namijenjenim izgradnji cesta, željezničkih pruga, mostova, dalekovoda, drugih infrastrukturnih vodova i građevina (uređaja za prečišćavanje otpadnih voda, različita komunalna postrojenja, hidroenergetska postrojenja i građevine, vjetroelektane i sl.), utvrđuju se koridori sa zaštitnim pojasevima na kojima je dozvoljena izgradnja i aktivnosti isključivo u funkciji planiranih infrastrukturnih sistema.

Za sve grupe namjena utvrđeni su predjeli s ograničenjima u korištenju. To su: predjeli zaštite prirodnih i kulturno - historijskih vrijednosti, pojedinačni zaštićeni ili evidentirani spomenici kulture i obuhvati obvezne izrade prostornih planova i urbanističkih planova uređenja.

Razgraničenje će se po namjeni, unutar naselja, vršiti urbanističkim planom uređenje za šire područje Jablanica, a za ostala naselja temeljem provedbenih odredbi iz Odluke o provođenju plana o funkcijama koje mogu biti unutar mješovite namjene.

3.4. POLJOPRIVREDNA ZEMLJIŠTA

3.4.1. UPOTREBNA VRIJEDNOST ZEMLJIŠTA

Poljoprivredno zemljište općine Jablanica zauzima $P = 11.767,50$ ha ili 39,59% od ukupne površine općine, različito bonitiranog zemljišta, što je utvrđeno na osnovu Agropedološke karte HNK –a.

Općina Jablanica pripada agrarno nerazvijenim i slabije perspektivnim općinama u pogledu poljoprivrednog razvoja, ako se govori o tradicionalnoj poljoprivredi i interesovanju stanovništva.

Pozitivni primjeri se javljaju u povrtlarskoj proizvodnji, razvoju ribarstva i nekih kategorija uzgoja stoke.

Strategija razvoja poljoprivrede općine Jablanica je donesena prije gotovo 10 godina, ali su postavke i zapažanja tog dokumenta još uvijek aktualna, te će se i preuzeti u tematskom razmatranju.

Već je naglašeno da općina ima neznatne površine I i II bonitetne kategorije poljoprivrednog zemljišta, odnosno, da je većina poljoprivrednih površina III i IV kategorije, te V, VI i VII kategorije, koje trebaju biti rezervisane za višegodišnje kulture, livade i pašnjake, te razvoj stočarstva.

- I agrozona - 4,9%
- II agrozona - 6,8%
- III agrozona - 88,3%

Ograničavajući faktor u intenzivnijem razvoju ratarstva predstavlja i izražen nagib terena, potom, negativan trend upotrebe poljoprivrednih površina za razvoj naselja, odnosno, pretvorbu u izgrađeno zemljište, te usitnjavanje poljoprivrednih posjeda, te zapravo nepovratno degradiranje poljoprivrednih površina, što se treba u što većoj mjeri zaustaviti.

Zona sitnih poljoprivrednih gazdinstava (pretežno mješovita) ograničena su na uzak izbor konkurentskih poljoprivrednih proizvoda (na povoljnim položajima od 500 - 600 m.n.v.). To su ravna, blago nagnuta i nagnuta poljoprivredna i strma zemljišta koja naginju obalama Jablaničkog jezera.⁷

Uzimajući u obzir broj stanovnika općine prema Popisu 2013. Godine i površinu poljoprivrednog zemljišta, utvrđuje se da na jednog stanovnika općine Jablanica dolazi 1,16 ha poljoprivrednog zemljišta, što u odnosu na minimum koji procjenjuje UNICEF od 0,17 ha/st, kako bi se mogla proizvoditi hrana dovoljna za opstanak stanovništva, nije zabrinjavajući podatak. Međutim, treba imati na umu da u općini Jablanica većina poljoprivrednog zemljišta pripada lošijim bonitetnim kategorijama, pa se korisna površina po stanovniku zasigurno u skladu s tim i smanjuje.

Ako se posmatra planski period i očekivano povećanje broja stanovnika na 12.265, općina Jablanica i dalje ima relativno dobar omjer poljoprivrednog zemljišta po stanovniku.

Ono što ipak treba biti prioritet u poljoprivredi, jeste poboljšanje kvaliteta poljoprivrednog zemljišta i poticanje poljoprivredne proizvodnje, gdje se tek po uvođenju tih mjera, može govoriti o stvarnom potencijalu općine Jablanica u osiguranju dovoljnih količina hrane.

Pašnjaci zauzimaju najveće površine poljoprivrednog zemljišta općine Jablanica, slijede ih livade, a tek potom oranice, vrtovi i voćnjaci.

Kada se radi o većim nadmorskim visinama Općine, prioritet treba dati proizvodnji stočne hrane. Proizvodnju mesa i mlijeka zasnovati na jednogodišnjim i višegodišnjim krmnim kulturama: stočnoj grahorici, stočnom grašku, kelju, repici i sl., te revitalizirati prirodne livade i pašnjake. Na zaravnjenim brdsko - planinskim područjima iznad 600 m.n.v. moguća je vrlo uspješna proizvodnja sjemenskog

⁷ Strategija razvoja poljoprivrede općine Jablanica, str.24

krompira, naročito na smeđim zemljištima. Potrebno je izvršiti pasminsku rejonizaciju goveda prema nadmorskoj visini. Proizvodnju voća zadržati i podsticati sanaciju autohtonih sorti povrtlarskih kultura, a proizvodne kapacitete pratiti sa rashladnim i prerađivačkim kapacitetima.

Također, neophodno je i dalje podsticati mrjestilišne i uzgojne kapacitete ribe. Kavezni uzgoj također, pratiti sa prerađivačkim kapacitetima.

3.4.2. MJERE UNAPRIJEĐENJA POLJOPRIVREDNOG ZEMLJIŠTA

Poljoprivreda, kao osnov razvoja ruralnih područja, ali i djelatnost koja će u budućnosti imati sve veći značaj na globalnom nivou, treba kroz mjere zemljišne politike biti podvrgnuta sistemima zaštite i racionalnog korištenja.

U cilju vođenja što efikasnije politike u gazdovanju sa poljoprivrednim zemljištem i stočarstvom, neophodno je u poljoprivrednim kompleksima:

- Sprečavanje pretvaranja poljoprivrednog u nepoljoprivredno zemljište
- Državno poljoprivredno zemljište dodjeljivati zapaženim poljoprivrednim proizvođačima kako bi uvećali svoj posjed i dr.
- Korištenje sorti višeg genetskog potencijala
- Viši nivo korištenja đubriva i pesticida
- Korištenje adekvatne mehanizacije
- Podsticati programe komasacije zemljišta
- Razvoj poljoprivrednog zemljišta investiranjem u sisteme za navodnjavanje te putem agromelioracija u širokim riječnim dolinama
- Nadoknaditi deficit obradivog zemljišta uređenjem zemljišta hidromelioracijama (odvodnjavanje i navodnjavanje poljoprivrednih površina)
- Proizvodnja hrane u zaštićenom prostoru (staklenici, plastenici, gljivarnici)
- Razvijati prehrambenu industriju koja će omogućiti proizvodima šireg područja da apsorbiraju nova tržišta. Deficit vode rješavati sistemima za navodnjavanje a sve u skladu sa Planom navodnjavanja poljoprivrednog zemljišta i izgradnje sistema općine Jablanica (usvojenom na XVIII sjednici Općinskog vijeća 30.04.2014. godine)
- Podržavati organski uzgoj i proizvodnju
- Primijeniti zakonsku regulativu kod promjene namjene zemljišta tj. zaštititi bonitete, I, II, III, kategorije, od njihovog korištenja izvan sfere poljoprivrede
- Posebnim odlukama ograničiti korištenje kvalitetnih zemljišta (I, II, III kategorije) za izgradnju stanova, industrije i drugih objekata
- U cilju daljeg razvoja sistema odvodnje zemljišta, izraditi odgovarajuće projekte
- Posebnim odlukama omogućiti korištenje sredstava akumuliranih promjenom namjene korištenja zemljišta u druge svrhe, za uređenje zemljišta i njegovo istraživanje
- Istražiti varijante zemljišne rente kao tržišne kategorije i na osnovu toga donijeti propise o renti kao jednom od regulatora korištenja prostora
- Donijeti razvojne programe kroz planove zaštite i racionalnog korištenja zemljišta
- Podržati razvoj poljoprivredno – prehrambene proizvodnje
- Pojačati i intenzivirati rad inspeksijskih službi iz ove oblasti
- Potrebno je donijeti odredbe o standardima kvaliteta i zahtjevima za obilježavanje proizvoda

- Povećavati stočni fond u predjelima gdje je stočarstvo dominantno
- Povećanje površina pod krmnim biljem i povećanje proizvodnje i prinosa radi povećanja stočnog fonda, potreba za proizvodnjom kvalitetne stočne hrane uz mogućnost popravljivanja kvaliteta zemljišta djelovanjem leguminoza kao bioloških melioratora zbog prisustva azotofiksatora na korijenu biljaka
- Poboljšati genetsku osnovu za stočarsku proizvodnju
- Usmjeravati vrstu stočarstva prema specifičnostima općine
- Organizovati monitoring tj. praćenje promjena namjene korištenja zemljišta uz formiranje zemljišnog informacionog sistema (ZIS), kao dijela geografsko informacionog sistema.

Uzimajući u obzir kvalitet poljoprivrednog zemljišta, zastupljenost pojedinih kategorija poljoprivrednog zemljišta, kao i potrebe općine, moguće su sljedeće strateške orijentacije u poljoprivredi:

- organizovana intenzivna poljoprivredna proizvodnja – ratarstvo i povrtlarstvo (gdje je isto moguće provesti),
- proizvodnja ljekovitog bilja
- organizovana voćarska proizvodnja sa akcentom na jagodičasto voće, visokostablašice, kao i instaliranje prerađivačkih kapaciteta
- organizovanje poljoprivredne proizvodnje na bazi zdrave hrane.

3.5. ŠUME I ŠUMSKA ZEMLJIŠTA

3.5.1. KATEGORIZACIJA I BILANS ŠUMSKOG ZEMLJIŠTA

Šume i šumska zemljišta općine Jablanica zauzimaju površinu od $P = 16.109,6$ ha ili 54,19% od ukupne površine područja.

Općina Jablanica u svom sastavu ima 4 šumskogospodarska područja, a dio površine nije niti uređivan.

Šumskogospodarska područja su:

- ŠGP Konjičko
- ŠGP Konjičko – krš
- ŠGP Mostarsko
- ŠGP Srednjeneretvansko

TABELA 10 – ŠUMSKOGOSPODARSKA PODRUČJA

Naziv ŠGP	Udio (%)
Konjičko	1,89
Konjičko krš	0,59
Mostarsko	6,83
Srednjeneretvansko	71,66
Nije uređivano	19,03

Najveći dio površine šuma i šumskog zemljišta je u šumskogospodarskom području Srednjeneretvanskom. Za ovo područje je 1985. godine izrađena šumskogospodarska osnova, koja je Nosiocu izrade Plana stavljena na raspolaganje. Međutim, važnost osnove je bila do 2000. godine, a period 90 –ih godina prošlog vijeka je doveo do neminovnih promjena u svim segmentima društva, pa se ne može uzeti bez rezerve bilo koji podatak koji je u toj osnovi dat. Recentniji dokumenti gospodarenja šumama u ovoj općini nisu poznati Nosiocu izrade Plana.

Ipak, za potrebe izrade plana višeg reda, načinjena je baza podataka, koja detektira i opisuje šire kategorije šuma u svim šumskogospodarskim područjima koja ulaze u obuhvat općine Jablanica. Obzirom na nivo planiranja, a u nedostatku drugih podataka, mišljenje je Nosioca izrade da su ti podaci dostatni za sintezni pregled stanja šuma općine.

Šume su podijeljene prema široj kategorizaciji, na:

- Visoke šume sa prirodnom obnovom (1000)
- Degradirane šume (2000)
- Šumske zasade/kulture (3000)
- Izdanačke šume (4000)
- Goleti ispod gornje granice privredne šume (5000)
- Minirane i neproduktivne površine u šumarskom pogledu (6000)
- Uzurpacije (7000)

U odnosu na gornju podjelu, šumskogospodarskim područjima, kao i onim dijelovima koji se ne uređuju, uzgojni oblici šuma i šumskog zemljišta se kreću u omjeru:

TABELA 11 - ŠIRE KATEGORIJE ŠUME

Kategorija šume	Šifra						
	1000	2000	3000	4000	5000	6000	7000
UKUPNO:	3.699,44	328,34	260,59	5.315,48	933,64	5.570,31	1,8

KLASIFIKACIJA ŠUMA

Visoke šume s prirodnom obnovom (1000) su definisane porijeklom i načinom obnavljanja. Nastaju iz sjemena, bez obzira na vrste drveća koje ih čine, te su generativnog (samoobnavljajućeg) porijekla. To su ekonomski najvrjednije šume, od kojih se izdvajaju mješovite šume bukve i jele sa smrčom, zatim šume bukve i jele, šume bukve i smrče, šume bijelog i crnog bora, hrasta kitnjaka, plemenitih liščara itd., a iz ovih šuma se dobivaju najvrjedniji sortimenti. Ove šume su stabilne, prirodno se obnavljaju i njihov razvoj je u zavisnosti od stanišnih faktora.

Visoke degradirane šume (2000) su dijelovi visokih šuma u kojima se zbog velikog stepena degradiranosti ne može obezbijediti prirodna obnova izdvajaju se na terenu, obilježavaju u posebne šumske sastojine i svrstavaju u visoke degradirane šume. To su dijelovi visokih šuma u kojima je stepen sklopa 0,4 ili manji za vrste drveća sjenke, odnosno 0,3 ili manji za vrste drveća svjetla, gdje je bonitet staništa peti ili četvrti, gdje je zemljište do te mjere zakorovljeno ili erodirano da nema nikakvih uslova

za prirodno obnavljanje i gdje veličina tih dijelova šuma iznosi pet hektara ili više. U visoke degradirane šume spadaju: visoke degradirane šume bukve, visoke degradirane čiste i mješovite šume jele i smrče i mješovite šume bukve, jele i smrče, visoke degradirane šume bijelog i crnog bora, visoke degradirane šume hrasta kitnjaka i ostale visoke degradirane šume.

Šumske kulture (3000) su šume koje nastaju sadnjom sadnica ili sjetvom sjemena pojedinih vrsta drveća, tj., nastaju pod uticajem čovjeka. Najzastupljenije kulture su bijeli i crni bor, te se generalno posmatrano, šumske kulture sastoje od četinarskih vrsta, koje se sade u pojasu šuma montane bukve. One u ekonomskom pogledu nemaju poseban značaj, osim za dobivanje celuloznog drveta. Njihova uloga se ogleda u stabilizaciji tla i sprječavanju erozije zemljišta, poboljšanju vodnog režima i produkcije kisika, ali obzirom da ove šume često nisu pravilno negovane, mogu predstavljati opasnost za okolne ekosisteme, jer se nerijetko u njima razvijaju insekti i fitopatogene gljive.

Izdanačke šume (4000) su nastale vegetativnim putem, iz panjeva, karakteristične su za lišćare, a najzastupljenije su vrste bukva, grab, hrast kitnjak i termofilni lišćari. One nastaju nepravilnom sječom visokih šuma, tj., nepodesnim izborom sistema gazdovanja šumama, ali i kroz nekontrolisanu sječū šume od strane seoskog stanovništva. U ekonomskom pogledu, nemaju poseban značaj, ali imaju značaj za stanovništvo, kojem je ovo važan izvor energenta.

Goleti i šibljac (5000) su šumska zemljišta koja se nalaze unutar šumskih zajednica. Obzirom da su stabla međusobno na većoj udaljenosti, prirodno podmlađivanje često nije moguće, već se vrši sadnja sadnica dejstvom čovjeka, na onim područjima gdje je to moguće. Unutar ovih područja postoje i cjeline kod kojih je došlo do trajnog gubljenja vegetacije, te koje tek nakon određenog perioda mogu biti pripremljene za sadnju nekih predkultura, koje su osnova za sadnju sadnica drveća. Stoga, te površine nisu podesne za pošumljavanje, te samim tim, nisu niti interesantne za gazdovanje.

Minirane i neproduktivne šumske površine (6000) se nalaze unutar svih kategorija šume, a obzirom da deminiranje šuma i šumskih površina nije prioritet, tako će one ostati još dugo vremena van redovnog gospodarenja šumom.

Sporne površine - uzurpacije (7000) su površine koje su narušene djelovanjem čovjeka, kroz bespravnu izgradnju, krčenje šume i uništavanje prirodnih staništa.

3.5.2. STANJE ŠUMA I DRVNE ZALIHE I ZAŠTITA ŠUMA

Obzirom na nepostojanje ažurne šumsko – gospodarske osnove, na osnovu koje se procjenjuje stanje šuma i drvne zalihe, apsolutno je nemoguće dati pregled za ovu tematsku cjelinu. Šumskogospodarska osnova je urađena i stavljena na raspolaganje Nosiocu izrade samo za ŠGP Srednjeneretvansko, a period izrade i važnosti je 1986 – 2000. godina.

Ako se u obzir uzme činjenica da su u periodu od proteklih 20 godina promjene na šumskom dobru bile nesagledive i potpuno neplanske, te da se uopće ne zna postojeće stanje, kako unutar ŠGP Srednjeneretvansko, tako i ostalih područja, Nosiocu izrade Plana ostaje samo konstatovati da je prioritet u daljnjem postupanju sa šumama i šumskim zemljištem izrada ažurnih i kvalitetnih šumskogospodarskih osnova za sva područja koja zahvataju teritoriju općine Jablanica.

Tim dokumentom će se utvrditi činjenično stanje na terenu, pa tek poslije toga se može govoriti o stanju drvene zalihe i planskom korištenju ovog resursa.

Zaštita šuma se svakako nastavlja na potrebu izrade ažurnih šumskogospodarskih osnova.

3.6. POLJOPRIVREDA

Na osnovu Strategije razvoja poljoprivrede općine Jablanica, koja je opet zasnovana na tematskoj Strategiji razvoja poljoprivrede izrađene za područje HNK, obrađuje se ova cjelina, čime se ostvaruje kontinuitet i međusobna usaglašenost u planiranju.

Postavljeni su osnovni ciljevi:

- Transformacija postojećeg naturalnog i dezorjentiranog poljoprivrednog proizvođača u robnog
- Orijentacija poljoprivrednog proizvođača na specijalistički i mješoviti model proizvodnje za poznato tržište.

Ostvarivost ciljeva ovisi i o prostornim mogućnostima i prirodnim uslovima, koji stvaraju određene predispozicije za daljnji razvoj.

Tako se u pomenutoj Strategiji navodi kako je „činjenica da je u nekim proizvodnjama zemljište ograničavajući faktor. Međutim, izvjesne površine zemljišta i na općini Jablanici nisu u funkciji, pa ova teza o zemljištu, kao ograničavajućem faktoru ne stoji“.

Nagibi terena i nedostatak bonitetnih kategorija I i II klase jesu ograničavajući faktor, ali se dobrom politikom poljoprivredne proizvodnje, ta ograničenja mogu prevazići.

Zemljište uz manje vodotoke, primjerice uz Doljanku, Dobrinju, Vrankovinu, Bijeli Potok i dr., potrebno je u planskom periodu angažirati više u poljoprivrednoj proizvodnji. Posebno se kao atraktivne nameću one površine koje su u državnoj svojini, ali i privatno vlasništvo nije prepreka, ako se zemljište ne usitnjava, već se posjednici okrenu politici ukрупnjavanja i obrađivanja kvalitetnog zemljišta.

3.6.1. AGROZONIRANJE PROIZVODNJE

Zona sitnih poljoprivrednih gazdinstava (pretežno mješovita) ograničena su na uzak izbor konkurentskih poljoprivrednih proizvoda (na povoljnim položajima od 500 – 600 m.n.v.). To su ravna, blago nagnuta i nagnuta poljoprivredna i strma zemljišta koja nagnju obalama Jablaničkog jezera. Ova zona izuzetno je povoljna za uzgoj kontinentalnog voća, a na prisojnim terenima uz Jablaničko jezero i mediteranskim vrstama ova zona se može podijeliti na tri podzone:

- Prisojne strane Jablaničkog jezera
- Područje doline rijeke Neretve
- Područje nadmorskih visina 400 – 600 m.

U takvom području programira se proizvodnja kontinentalnog voća, povrtnih kultura, proizvodnje mesa i mlijeka itd.

Brdovito i planinsko područje između 500 – 600 m.n.v. sa manjim dijelom prirodnih livada i većim kamenitim proizvodnim prostorima i obraslim šikarama jeste zona koja je značajno izložena eroziji. U ovoj zoni se preporučuje proizvodnja ovaca i koza.

Visoko područje općine Jablanica od 750 – 1000 m.n.v. namijenjeno je isključivo za ovčarsku proizvodnju i predstavlja ekstenzivnu proizvodnju.

U cilju unapređenja poljoprivrednog uzgoja potrebno je uspostaviti adekvatne sisteme navodnjavanja. Na izbor sistema navodnjavanja, utiču karakteristike uzgajane kulture, karakteristike tla, veličina i oblik površine, konfiguracija terena, klimatske karakteristike, vrsta i položaj izvora vode, količina i kvaliteta vode, radna snaga itd. To znači da će se za svako konkretno područje navodnjavanja ili tip poljoprivredne proizvodnje birati odgovarajući sistem. Na području Jablanice, s obzirom na nabrojane činjenice koje su analizirane, najpovoljniji bi bili sistemi lokalnog navodnjavanja. Metoda će se primjenjivati na velikim površinama. U skladu sa Planom navodnjavanja poljoprivrednog zemljišta i izgradnje sistema, donešenog na XVIII sjednici Općinskog vijeća Jablanica (30.04.2014. godine), sisteme koji bi se koristili bi bili:

- Na području polja u Donjoj Jablanici pumpa koja crpi vodu iz jezera, bi crpila vodu do bazena za sakupljanje odakle bi se dalje odvodnim cijevima odvodila prirodnim padom na poljoprivredne parcele.
- Područje Zlačanskog i Baćanskog polja i Kosnih Luka, koristio bi se sistem sakupljanja vode iz rijeke Doljanke u prijemne bazene, iz kojih bi se prirodnim padom, cjevovodom voda sa jedne površine odvodila na drugu.
- Za područje Luškog polja i polja na području Šljunkare i Mirka, koristio bi se već postojeći sistem industrijske vode koji bi se proširenjem cjevovoda doveo do poljoprivrednih površina na polju.

Uspostavljanjem prethodno opisanih sistema, potencijal za poljoprivrednu proizvodnju na pomenutim lokalitetima bi značajno porastao, te bi se u planskom periodu razvoj intenzivne poljoprivrede mogao očekivati upravo na ovim područjima.

3.6.2. VOĆARSTVO I RATARSTVO

Govoreći o predispozicijama za razvoj voćarstva, riječne doline od 200 – 700 m.n.v. su prostor gdje se uglavnom odvija većina voćarske proizvodnje općine Jablanica. Tomu treba tražiti razloge i u jednostavnijom primjeni mehanizacije u ovim područjima, a u cilju sprovođenja savremene agrotehnike i zaštite zasada od bolesti i štetočina.

Naselje Lug, Glogošnica, priobalni dio do Dragan Sela, te područje Zlate i Doljana interesantni su za voćarsku proizvodnju. Bogatstvo prirodnim vodotocima čitavom kraju daje značaj, jer će se moći u dogledno vrijeme više ulagati u sisteme za navodnjavanje, a time i na porast intenzivnosti proizvodnje. U periodu do rata fokus je bio uglavnom na ekstenzivnosti proizvodnje.

Proizvodi se šljiva, trešnja, kajsija, kesten, jabuka, kruška, dunja, višnja, orah. Dio proizvoda se koristi u preradi, za dobivanje alkohola, pekmeza, džemova, soka, sirćeta itd.

Od voćnih vrsta, šljiva je uvijek zauzimala najveće površine i imala najveću proizvodnju, gdje je sorta Požegača bila najrasprostranjenija, sa 90% od ukupne proizvodnje.

Povrtlarstvo, tj., njegov razvoj, uslovljen je biološkim karakteristikama vrste, agroekološkim i ekonomskim faktorima.

Na prostoru općine Jablanica prisutne su tendencije obnove voćarske proizvodnje. Prostore u dolinama riječnih tokova, kao i one u nižim dijelovima općine treba razvijati u smislu sadnje intenzivnih voćnih vrsta (jagoda, malina, jabuka, kruška, trešnja, višnja), gdje će biti primijenjena visoka tehnologija sa primjenom plastenika i sistema za navodnjavanje. Također, potrebno je voditi računa o unapređenju autohtonih vrsta voća i kultura koje postepeno nestaju (dud, nar...).

Tamo gdje je šljiva imala dominantnu ulogu kako po broju stabala tako i po proizvodnji, potrebno je uraditi detaljno snimanje zasada, prije svega u smislu zaraženosti na šarku. Ako analiza pokaže da je zaraženost ispod 30%, onda se protiv šarke treba boriti uklanjanjem zaraženih stabala i kontrolom unošenja sadnog materijala, kako bi se proces širenja usporio. Tamo gdje je zaraza šarkom veća od 30% treba krčiti kompletne zasade i saditi druge sorte: Čačanska rodna, Čačanska najbolja, Čačanska ljepotica, Bilska rana i Stanley.

Kod drugih voćnih vrsta jabuke, kruške, trešnje i šljive (mlađi zasadi) treba pribjeći sprovođenju mjera sanacije, što uključuje sistem primjene dugoročnih mjera: rezidbe, obrade, đubrenja i zaštite od bolesti i štetočina.

Na manjim površinama gdje je kvalitet zemljišta visok, gdje postoji mogućnost obrade i navodnjavanja treba ići na podizanje savremenih gustih zasada jabuke i kruške. Kod trešnje koja je na prostoru općine Jablanica po broju stabala i proizvodnji značajne kulture treba ići na laganu izmjenu sortimenta i početi saditi sorte: Stela, Sju, Van, Bing, Burlati i druge kako bi se utjecalo kvalitetniju ponudu na tržištu.

Posebnu pažnju treba posvetiti uzgoju jagodastog voća, jer je ovo u ostalim dijelovima BiH u stalnoj ekspanziji. Svjetsko tržište pokazuje interes naročito za zamrznuto voće i prerađevine. Velika nezaposlenost uzrokovana prestankom rada industrijskih i drugih kapaciteta kao i ratnim dejstvima natjerala je velik dio stanovništva da svoju egzistenciju traži u poljoprivrednoj proizvodnji i ako se time prije nisu bavili. U posljednjih par godina, zahvaljujući organizovanoj proizvodnji i otkupu, visokoj otkupnoj cijeni ploda maline došlo je do većeg interesa za zasnivanje tj. podizanje novih zasada malina i to nešto izmjenjenog sortimenta u odnosu na prethodni period. Očekivati je ekspanziju jagodičastog voća, posebno maline i povećanje površina zasada. Povećani interes uzgoja jagodičastog voća na prostoru općine Jablanica je izvozno orjentiran i visoko profitabilan. Zbog visokog prihoda na relativno manjim površinama, zasadi malina predstavljaju najekvatantniji model samozapošljavanja.

U općini Jablanica, proizvodnja povrća je zastupljena na otvorenom prostoru, u bašti i njivi, te u zaštićenom prostoru, u plastenicima.

Sadnja, odnosno, proizvodnja povrća različito je zastupljena u tri različita vremenska perioda: rana, srednja i kasna sjetva.

Uzgajaju se krompir, mrkva, luk, bijeli luk, grah, grašak, kupus, kelj, paradajz, paprika, krastavac, peršun, špinat, salata itd.

Lokaliteti koji su iskazali veći potencijal za planiranje poljoprivrednih zona pogodnih za razvoj postrojenja za preradu voća i povrća i hrane općenito su:

TABELA 12 - LOKALITETI AGRO - PRIVREDNIH ZONA

Rb.	Tip	Naziv lokaliteta	Površina (ha)
1.	Agro-privredne zone – planirano	Doljani – Krkača	2,42
2.	Agro-privredne zone – planirano	Doljani – Krkača 2	2,98
3.	Agro-privredne zone – planirano	Kraje	4,30
4.	Agro-privredne zone – planirano	Glogošnica	5,62
UKUPNO:			15,32

U planiranim agro - privrednim zonama moguće je smještanje različitih postrojenja za preradu hrane, ali i za privredne aktivnosti tradicionalno prisutne kod ruralnog stanovništva, kao što su tradicionalno zanatstvo i prerada drveta u smislu proizvodnje drvenih gajbi za voće i povrće, proizvoda od pruća, drvenih suvenira za turističku ponudu i sl.

3.6.3. LJEKOVITO I AROMATIČNO BILJE

Raznovrsnost i bogatstvo ljekovitih biljnih vrsta na području općine Jablanica, tradicija u eksploataciji, mogućnost plantažiranja i dorade do poluproizvoda (destilata ili ekstrakata) nameću potrebu za definiranjem osnovnih strateških ciljeva u oblasti eksploatacije, plantažiranja i dorade ljekovitih biljnih vrsta.

Nažalost, možemo konstatovati da je na prostoru BiH, prema tome i općine Jablanica iskorištenje aromatičnog i ljekovitog bilja, šumskih plodova i gljiva neorganizovano i strateški nedefinirano.

Danas, kada je postignut veoma visok stepen razvoja i primjene tehnologije u proizvodnji i doradi ljekovitog bilja u Evropi i šire, potrebe za uspostavom strateških temeljnih ciljeva na općini Jablanica su neminovne. Obzirom da je stepen iskorištenje aromatičnog i ljekovitog bilja na području Bosne i Hercegovine, samim tim i općine Jablanica, neorganizovan i strateški nedefinisan, potrebno je donošenjem različitih strategija i odluka definisati i precizirati razvojne ciljeve u posmatranom sektoru.

Dosljednom primjenom mjera, projekcijom predloženih u ovoj strategiji, u eksploataciji, plantažiranju i doradi ljekovitog bilja, obezbjeđuje se finansijski efekti koji mnogostruko premašuju finansijske efekte većine drugih povrtnih ili voćarsko vinogradarskih kultura. Veći dio ljekovitog i aromatičnog bilja, te šumskih plodova i gljiva nalazi plasman na inozemnom tržištu, pa je potpuno jasno da je strateška odrednica da se ovoj oblasti, u narednom periodu, planira posvetiti veća pažnja, apsolutno opravdana.⁸

Općina Jablanica može u ovoj oblasti tražiti svoje mjesto u kantonalnim, ali i širim okvirima, ali treba imati na umu da je eksploatacija ljekovitog bilja, koje najčešće nalazimo u šumskim predjelima, veoma delikatna i treba biti pod strogim nadzorom, posebno u područjima koja uživaju bilo kakav vid zaštite prirodnih vrijednosti.

⁸ Strategija razvoja poljoprivrede općine Jablanica, str.29

Načini na koji se mogu prevazići takva ograničenja postoje, te se općina Jablanica treba opredijeliti za plantažni uzgoj određenih vrsta, što ne zahtijeva velike površine, a agropedološka slika općine u potpunosti podržava. Plantažno gajenje ljekovitog i aromatičnog bilja racionalno je planirati u područjima naselja Lug, Donja Jablanica i dijelova Dragan Sela, kao i na drugim lokalitetima koji se pokazuju podobnim za gajenje istih.

Sirovinska osnova u plantažnom gajenju su kulture: kopar, komorač, celer, origano, peršun, bosiljak, melisa, neven, nana, kantarion, smilje, lavanda.

Na temelju sagledavanja potencijalnih mogućnosti, ukupne rasprostranjenosti i bogatstva pojedinih biljnih vrsta sačinjena je fitofarmakognoskijska karta, kao i karta racionalnih i objektivnih mogućnosti za eksploataciju, plantažiranje i doradu. U skladu sa Strategijom razvoja poljoprivrede u Općini Jablanica te na temelju sagledavanja potencijalnih mogućnosti, ukupne rasprostranjenosti i bogatstva pojedinih biljnih vrsta određeni su strateški pravci u ovoj oblasti koji se temelje na činjenicama:

- Da je prostor općine Jablanica po raznovrsnosti i kvalitetu bogat aromatskim i ljekovitim biljem
- Prostor za eksploataciju i plantažiranje ljekovitog bilja ekološki je prihvatljiv i predstavlja komparativnu prednost u odnosu na druga područja bližeg i šireg okruženja
- Kvalitet ljekovitih biljnih vrsta i aromatičnog bilja je iznad prosječnih vrijednosti u odnosu na evropsko okruženje
- Eksploatacija, proizvodnja i dorada ljekovitog bilja je radno intenzivna, visoko akumulativna, profitabilna i izvozno orijentirana djelatnost
- Na prostoru HNK (lokalitet Dubrava) uspostavlja se fabrika za sušenje i preradu ljekovitog i aromatičnog bilja, što predstavlja buduće tržište otkupljenih i plantažiranih količina ljekovitog i aromatičnog bilja.

3.6.4. STOČARSTVO

U općini Jablanica je potrebno najprije zaustaviti daljnju degradaciju stočarske proizvodnje, kao negativni trend.

Veliki problem predstavlja loša politika otkupa i plasmana, koja je prisutna u cijeloj zemlji. Međutim, kako je na samom početku ovog tematskog izlaganja navedeno, predispozicije za razvoj djelatnosti su usko vezane za prirodne resurse, te se ne smije zanemariti činjenica da u bilansu poljoprivrednog zemljišta Jablanice, livade i pašnjaci najviše zastupljeni.

Oni pak imaju određene karakteristike, koje se imaju ponekad smatrati i nedostacima, ali sa dobrim mjerama poboljšanja, moguće je intenzivirati njihovu razvojnu moć.

Iz analize razvojnih činilaca za stočarstvo općine Jablanica nameću se sljedeća strateška opredjeljenja:

- ovčarska proizvodnja
- proizvodnja mlijeka
- razvoj kozarstva.

Ove tri proizvodnje aktiviraju prirodne resurse i mogu radno angažovati veći broj nezaposlenog stanovništva i dati mu mogućnost da obezbjedi sredstva za egzistenciju.

Definisanje strateških opredjeljenja podrazumijeva aktivan odnos općine prema tim proizvodnjama i to kroz finansijske i druge mjere koje su u njezinom domenu.

Druge stočarske proizvodnje (svinjogojstvo, peradarstvo) su od sekundarnog značaja. One će imati razvojnu šansu u mjeri u kojoj to dozvoljavaju uslovi na tržištu, a kad je riječ o peradarstvu (podrazumijeva se krupna robna proizvodnja), i od spremnosti potencijalnih poduzetnika da investiraju u ovu granu i prihvate rizike tržišta.

Određena ruralna područja i poljoprivredno zemljište u općini Jablanica su napuštena, stočni fond smanjen, a mehanizacija zastarjela. Jablanički poljoprivredni proizvođači nisu veliki snabdjevači ugostiteljskih objekata. Janjci manjim dijelom dolaze sa područja općine Konjic, dok se najvećim dijelom snabdijevanje ugostiteljskih objekata vrši od strane velikih proizvođača i uvoznika sa teritorija drugih općina iz BiH.⁹

Razvoj govedarstva u masovnijem obliku je ograničeno činjenicom da ne postoji organizovani sistem otkupa mlijeka u općini.

Ovčarska proizvodnja je u nešto povoljnijem položaju, kad je riječ o plasmanu, u odnosu na govedarstvo. Tržište za janjad i ovčije proizvode postoji, ali potrebno je raditi na plasmanu domaćih proizvoda i uzgoju fonda.

Specifičnosti terena općine Jablanica omogućuju i razvoj kozarstva. U posljednje vrijeme, proizvodi od kozijeg mlijeka su sve traženiji, te postoje realne mogućnosti za intenzivniji razvoj ove stočarske grane.

Prema podacima Strategije razvoja poljoprivede općine Jablanica, broj koza je oko 650 grla (ne zna se broj rasplodnih koza), te se približio broju ovaca. Područja za držanje koza treba definisati od strane općinske vlasti koja treba da na odgovarajući način razriješi sukob interesa između šumarstva, vodoprivrede i ekologe na jednoj strani i potencijalnih držaoca koza na drugoj. Tek nakon toga moći će se konkretnije posvetiti kvantificiranju mogućnosti u ovoj grani. S obzirom na karakteristike terena, riječ je o ekstenzivnom kozarstvu koje nije konkurencija ovčarstvu, jer je vezano za zemljišne resurse, gdje ovca nema šta da traži. Ovo kozarstvo ovisi o vrlo maloj mjeri od bilansa stočne hrane u kojima je već bilo riječi. Danas vlasnici koza raspolazu sa stadima sa manjim brojem koza (5-15). Proizvedeno mlijeko služi za potrebe domaćinstva, a dio jaradi se prodaje kupcima iz južne Hercegovine. Težina jaradi pri prodaji je do 20 kg.

Na području općine Jablanica evidentirano je 1.500 goveda, od čega 900 krava i steonih junica. S obzirom da nema otkupa mlijeka, nema ni farmi sa većim brojem krava. Većinom se radi o gazdinstvima sa jednom kravom.¹⁰ Od 1500 poljoprivrednih gazdinstava¹¹ (uključujući tu i mješovita), krave

⁹ Strateški plan razvoja općine Jablanica, str.26

¹⁰ Strategija razvoja poljoprivrede u općini Jablanica. Podatak provjeren i u Savezu udruženja poljoprivrednika općine Jablanica.

¹¹ Pod poljoprivrednim gazdinstvom se podrazumijeva svaki posjed u sklopu kojeg se domaćinstvo bavi poljoprivrednom ili stočarskom proizvodnjom, bez obzira na kapacitete.

posjeduje manje od polovine od njih. Ovakva disperzija krava govori o naturalnom karakteru proizvodnje u govedarstvu.

Proizvodnja mlijeka po kravi procjenjuje se na 1.500 l (plus oko 500 l što posisa tele). Naturalni karakter proizvodnje uzrokuje i njenu ekstenzivnost u proizvodno - tehnološkom smislu, što znači da je organizirani otkup mlijeka uslov njezine pasminske i tehnološke transformacije.

Tehničko - tehnološka transformacija u uslovima općine Jablanica podrazumijeva:

- Koncentraciju proizvodnje na farmama od 3-5 krava
- Izmjena - konsolidacija pasminskog sastava goveda u skladu sa zemljišnim i klimatskim karakteristikama terena
- Intenzifikacija proizvodnje stočne hrane (meliorizacija livada, vještačke livade itd.) i poboljšanje njezinog kvaliteta kroz izmjene u rokovima košnje i način spremanja
- Obezbeđenje potrebne opreme za rad na farmama (spremanje sijena, strijna muža stoke na farmama sa 4 i više krava, zajednička mehanizacija za obradu zemlje)
- Kvalitetna oplodnja krava u skladu sa uzgojnim programom u cilju realizacije uzgojnih ciljeva
- Instaliranje nekoliko manjih laktofrizera (od 200-300 l).

Intenzivnija proizvodnja mlijeka može se planirati i realizirati u dolinskim predjelima Općine, tj. tamo gdje postoje uslovi za intenzivniju proizvodnju krme, dobri putevi i relativno urbanizirani i prihvatljivi uslovi za život.

Peradarstvo (ono "industrijsko" tj. na većim proizvodnim jedinicama), ovisi isključivo o nabavci hrane biološke supstance sa strane. U peradarstvu treba sa još jednom većom peradarskom farmom osigurati jaja za općinu Jablanica.

Proizvodnja u svinjogojstvu se još obavlja na tradicionalan način. Držaoci svinja ovdje odabrali su, u okviru podjele rada u ovoj grani, fazu tova. Ovu njihovu orijentaciju treba pomoći kroz kreditiranje izgradnje i adaptacije modernijih tovilišta (za 20-50 tovljenika).

3.6.5. RIBARSTVO

Bogatstvo visokokvalitetnim riječnim i jezerskim vodama, autohtonim vrstama salmonida i ciprinida, te duga tradicija proizvodnje ribe i vitalnost postojećih uspostavljenih ribogojilišta su dobar preduslov za mnogo organizovaniju i kvalitetniju proizvodnju ribljeg mesa. Većina velikih ribogojilišta na prostorima BiH je punosistemna što znači da ima vlastita mrjestilišta za umjetni mrjest, inkubiranje i valjanje ličinki, sistem bazena za uzgoj mlađi i bazena za tov konzumne ribe.

Većina uspostavljenih ribnjaka ima dovoljne i optimalne količine kvalitetne vode sa preko 50 izmjena u 24 sata, ali, usljed loše organizacije, stare tehnologije i neselektivnog matičnog materijala raspoloživi prirodni resursi nisu iskorišteni ni sa 30%.

U općini je moguće prema svim relevantnim pokazateljima mnogo šire i obimnije proizvoditi: ikru za domaće potrebe i eksport, mlađ kalifornijske pastrmke, potočne pastrmke i potočne zlatovčice za

proizvodnju konzumne ribe i poribljavanje otvorenih voda, mlađ mekousne pastrmke, glavatice i mladice, kako bi se ove riblje vrste sačuvale od potpunog istrebljenja.

Proizvodnja konzumne ribe ima dugogodišnu tradiciju koja zauzima značajno mjesto, kao slatkovodna punosistemska proizvodnja.

Ekspanzija ribarstva u predratnom periodu se odvijala u više elementa:

- proizvodnja zdrave mlađi za područje Hercegovine, locirana u Blagaju,
- proizvodnja usmjerena u kaveznom sistemu,
- kroz aktivnosti udruženja Sportskih ribara i izradu stručnih ribarskih osnova.

Za efikasno i sigurno funkcionisanje ribogojilišta na području općine Jablanica neophodno je povećati proizvodnju riblje mlađi, što je realno za očekivati.

Povećanje proizvodnje uzrokovano je i porastom potražnje za ribljim mesom i prerađevinama od ribe, zbog pojave ozbiljnih oboljenja goveda, ovaca i svinja, uslijed čega se riblje meso pokazalo zdravstveno najsigurnijim za konzumiranje.

Zahvaljujući brojnosti i bogatstvu vodnih resursa, općina Jablanica ima sve uslove da postane značajan proizvođač ribljeg mesa. Posebna povoljnost jesu povoljni uslovi za razvoj slatkovodnog ribarstva, posebno proizvodnja salmonidnih vrsta pastrmke, jezerske zlatovčice (i drugih salmonida), te uzgoj šarana kao najkomercijalnije vrste.

U betonskim bazenima i kavezima instaliranim na vodnim akumulacijama na području Jablanice, u perspektivi će biti moguće proizvesti oko 800 tona ribe, što bi pored značajnih ekonomskih efekata poboljšalo i strukturu konzumirane hrane bosansko-hercegovačkog stanovništva.

U navedenom desetljeću prosječna godišnja potrošnja ribe u BiH mogla bi porasti na oko 5 kg/stanovniku, što bi omogućilo plasman oko 20.000 tona ribljeg mesa na domaćem tržištu.

Kompanija „Norfish – Blagaj“ je 2001. godine na prostoru Salakovca izgradila fabriku za proizvodnju očišćene ribe pastrmke, crvenog mesa koja se u kašetama sa ledom od 10 – 20 kg isporučuje tržištu. Kapacitet fabrike je 20 tona dnevne prerade, pri čemu je sirovina iz vlastitih i ribnjaka kooperanata. Oslanjajući se na navedeno potencijalno tržište, ribarstvo općine Jablanica predstavlja jednu od strateških grana proizvodnje.¹²

Sagledavanjem vodnoga potencijala (rijeke i jezera) buduću proizvodnju ribe nužno je opredijeliti u ekstenzivni, poluintenzivni i intenzivni metod. Ekstenzivni način uzgoja nužno je nastaviti i orjentisati na klasičan izlov ribe iz velikih vodenih površina koje su prethodno bile zasijane sa mlađi. Troškovi proizvodnje su ovdje veoma mali, ali je zato i prinos vrlo skroman.

Poluintenzivan način preporučuje se u primjeni proizvodnje na lokalitetu Grabovičkog jezera sa preporukama za manje korekcije. Prinosi u ovom načinu uzgoja su znatno veći od prethodnog, a i mogućnosti intervencije su veće.

¹² Strategija razvoja poljoprivrede, str.38-39

Intenzivan uzgoj se primjenjuje kod cijenjenih vrsta ribe, pa je i kontrola nad ovom proizvodnjom kompletna. Proizvodnja se obavlja u betonskim bazenima poznate zapremine, zasijavanjem sa odgovarajućom mlađi, sa unaprijed proračunatom gustoćom. Hranjenje je iz automatskih hranilica, a zdravstvena kontrola redovna.

Izuzetno perspektivan, strateški opravdan model proizvodnje ribe jesu «seoske riblje farme» minimalnog kapaciteta 25 tona godišnje na prikladnim mjestima neposredno uz vodotoke.

Kavezni uzgoj proizvodnje ribe u dogledno vrijeme će biti najekonomičniji zbog niskih ulaganja u opremu i kratkog roka instaliranja. Ova se metoda primjenjuje, kakao za salmonidne, tako i za toplovodne vrste riba. Na području općine Jablanica trebaju se implementirati svi pomenuti načini uzgoja ribe.

Potrebno je podcrtati nužnost adekvatnog odabira sistema i tehnologije postrojenja za uzgoj ribe koji neće biti u koliziji sa vodnim površinama, ako se uzme u obzir činjenica da su ribogojilišta i značajni zagađivači voda.

3.6.6. PČELARSTVO

Općina Jablanica sa svojim prirodnim uslovima, povoljnom klimom, bogatstvom medonosnog potencijala, pruža izvanredne uslove da se u narednom periodu organizira profitabilna proizvodnja meda i ostalih pčelinjih proizvoda.

Značajne površine livada i pašnjaka obrasli šumskim rastinjem, obilje voćnih vrsta, ljekovitih trava predstavlja kvalitetan resurs medonosnog bilja koji omogućava znatno veći broj proizvodnih košnica u odnosu na postojeće stanje od svega 888 društava.

Dugogodišnjim praćenjem na području općine Jablanica u jednom desetogodišnjem vremenskom periodu u prosjeku je:

- 1 do 3 bespašne godine
- 2 do 3 godine sa natprosječnim prinosom
- 3 do 4 godine sa prosječnim prinosom.

Proizvodni modeli su koncipirani na bazi izuzetno povoljni agroekoloških uslova cjelokupnog područja općine Jablanica koje ima sve preduslove za proizvodnju ekološki čistog meda i interesa proizvođača koji bi se opredijelili za bavljenje pčelarstvom kao osnovnom djelatnošću i proizvođači sa kombinovanom proizvodnjom pčelarstvo - ljekovito bilje, voće i povrće.¹³

3.7. VODE I VODNE POVRŠINE

3.7.1. BILANS VODA

U ocjeni prirodnih resursa nekog područja vodni potencijali imaju značajnu važnost. Kvantificiranje vode kao prirodnog resursa definira se vodnim bilansom, odnosno odnosom opskrbe (prinos, dotok) i

¹³ Strategija razvoja poljoprivrede, str.38-39

potrošnje vode na nekom području. Komponenta opskrbe vodom se definira kao zbroj površinske vode lokalnih oborina, dotoka sa drugih područja i podzemne vode potrebne za punjenje akvifera. Pošto se voda, u principu, može upotrijebiti više puta, njena raspoloživost za ljudsku upotrebu ovisi o načinu korištenja i kvaliteti upravljanja vodnim resursima. Bilans površinskih voda bit će u narednim tabelama prikazan preko ukupnih količina voda koje se formiraju i/ili protoku preko konkretne teritorije. Tu se razlikuju dvije komponente voda, vlastite ili sopstvene vode¹⁴ i tranzitne vode¹⁵, na osnovu čega se daje ocjena vlastitog/sopstvenog vodnog bogatstva.

PROCJENA VODNOG BOGATSTVA SLIVA RIJEKE NERETVE

Prema kriterijima korištenim u Studiji upravljanja vodama FBiH, područje sliva rijeke Neretve okarakterizirano je kao područje veoma bogato vodom.

Pored prostorne raspodjele vode na nekom području, treba sagledati i njenu vremensku raspodjelu kako bi se dobila potpuna slika o ovom resursu. Režim voda pod utjecajem je klimatskih karakteristika područja, od kojih je, za hidrografiju najbitniji neravnomjeran režim padavina kroz godinu. Izrazito dugi ljetni periodi sa malim količinama padavina uzrokuju i niske vodostaje, odnosno male protoke, dok obilne padavine u proljetnim i zimskim mjesecima, kao i otjecanja usljed otapanja snijega uzrokuju vodne valove visokih vodostaja, odnosno velikih protoka.

TABELA 13- PROCJENA VODNOG BOGATSTVA SLIVA RIJEKE NERETVE

Područje	Vlastite vode		Broj stanovnika (1997. god.)	Raspoloživo po stanovniku (m ³ /stan)	Ocjena vodnog bogatstva
	Qsr.god. (m ³ /s)	W (x 106 m ³)			
Sliv rijeke Neretve	294	9.271,584	311.262	29.787	Veoma bogato vodom

Vremenska neravnomjernost protoka Neretve je značajno umanjena izgradnjom akumulacija koje vrše vremensku preraspodjelu voda. Brana i akumulacija Jablanica igraju ključnu ulogu u vremenskoj raspodjeli voda, odnosno povoljno utječu sa aspekta upravljanja velikim i malim vodama na razmatranom području.

POTREBE ZA VODOM STANOVNIŠTVA I PRIVREDE

Obzirom na očekivane promjene broja stanovnika, u planskom periodu, moglo bi se zaključiti da će područje Općine Jablanica, u domenu potreba stanovništva za vodom, ostati na istom nivou ili čak smanjiti svoje potrebe. Međutim, u ocjeni potreba za vodom, demografski faktor je samo jedan od faktora koji utiče na konačan bilans. Za proračun planskih potreba za vodom, uzimaju se i sljedeći parametri:

- specifična potrošnja vode
- koeficijent dnevne neravnomjernosti

¹⁴ Vlastite/sopstvene vode – vode koje nastaju ili se pojavljuju na razmatranom prostoru.

¹⁵ Tranzitne vode – vode koje nastaju na drugom prostoru, u određenoj količini i kvalitetu, a dotiču u razmatrani prostor.

- planirani procenti obuhvata stanovništva vodovodnim sistemima.

SPECIFIČNA POTROŠNJA VODE

Prema Strategiji o vodama, odnosno PO FBiH, prosječna, bruto specifična potrošnja vode, izražena kao odnos ukupno zahvaćenih količina i ukupnog broja stanovnika obuhvaćenih javnim vodovodima je 506 l/st.dan za područje FBiH. Strukturu ove bruto specifične potrošnje vode čine: specifična potrošnja domaćinstava, privrede i institucionalne potrošnje, te neoprihodovana voda, odnosno gubici. Prilikom projektiranja novih vodovodnih sistema ustaljena je praksa da se za potrebe stanovništva koristi količina od 250 l/stan/dan ili više. Prakse iz EU pokazuju tendenciju smanjenja specifične potrošnje vode. Za planirani planski period i karakteristike razmatranog područja, može se na kraju planskog perioda računati sa 180 l/stan/dan kao mjerodavnom specifičnom potrošnjom. Specifičnu potrošnju treba smanjivati postupno u toku planiranog planskog perioda.

KOEFICIJENT DNEVNE NERAVNOMJERNOSTI

Koeficijent dnevne neravnomjernosti uzima se iskustveno, kao i prema tipu naselja, te se kreće za: sela i manja naselja od 1,6 - 1,7; gradove ispod 25.000 stanovnika 1,5 - 1,6; gradove od 25.000 do 50.000 stanovnika od 1,3 - 1,4; gradove od 50.000 do 100.000 koeficijent dnevne neravnomjernosti se uzima 1,3; a za veće gradove on iznosi 1,2.

PLANIRANI PROCENTI OBUHVATA STANOVNIŠTVA VODOVODNIM SISTEMIMA

Strateški cilj u oblasti vodosnabdijevanja na području općine do 2018. godine je unaprjeđenje postojećih sistema i izgradnja novih sa kojima će se obuhvatiti 90% populacije općine¹⁶. Do kraja planskog perioda može se smatrati i uzeti za cilj da se 95% stanovništva pokrije sistemom vodosnabdijevanja koji je kontroliran, sa sanitarno ispravnom vodom za piće.

Potrošnja vode u razmatranim naseljima izražena je kao srednja dnevna potrošnja po obrascu:

$Q_{dn,sr} = S \times q_{sp}$, gdje je q_{sp} – specifična potrošnja vode, a S broj stanovnika koji se snabdijevaju putem javnog vodovodnog sistema, dok je maksimalna dnevna potrošnja vode u toku godine izračunata kao

$Q_{dn,max} = k_d \times Q_{dn,sr}$, pri čemu je k_d koeficijent dnevne neravnomjernosti koji se odnosi na dan maksimalne potrošnje i opisuje sezonsko variranje potrošnje vode. Za ispravno dimenzioniranje objekata distributivnog sistema (cjevovoda, rezervoara, uređaja za povećanje pritiska i sl.) neophodno je poznavanje varijacije potrošnje unutar jednog dana koja može biti izuzetno velika. Karakteristično za naselja gradskog tipa je da se maksimumi u potrošnji vode javljaju u jutarnjim satima, ali su špicevi prisutni i u popodnevnim i večernjim satima. Ove varijacije se izražavaju preko koeficijentata satne neravnomjernosti i on predstavlja odnos između maksimalne satne potrošnje i srednje dnevne potrošnje u danu maksimalne potrošnje. Ovaj koeficijent se povećanjem potrošnje, te proširenjem sistema smanjuje u vremenu. Veoma je bitan kod dimenzioniranja distributivne mreže i zapremine rezervoara koji između ostalih ima i funkciju pokrivanja varijacija unutar dnevne potrošnje.

Osim navedenih parametara koji bitno utiču na planirane bilanse, postoje objektivni razlozi zbog kojih date rezultate treba tretirati s rezervom. Prvenstveno je to nivo pouzdanosti demografskih projekcija baziranih na procjenama osnovnih parametara u poslijeratnom periodu. U odsustvu poslijeratnih

¹⁶ Integralna strategija razvoja općine Jablanica u periodu 2014 – 2023. godine

popisa stanovništva nije moguće uspostaviti ozbiljniju bazu podataka na osnovu koje se definiraju trendovi demografskih promjena. Turbulentne društveno - ekonomske prilike dodatno usložnjavaju pristup ovom zadatku te time povećavaju dozu rezerve kojom se prihvataju rezultati.

OSIGURAVANJE TEHNOLOŠKOM VODOM PRIVREDNIH KAPACITETA

U industriji i privredi, kao i za sve ostale korisnike voda, vrijedi princip „korisnik i zagađivač plaćaju“, koji treba osigurati zadovoljenje očuvanja vodnih resursa u kvantitativnom i kvalitativnom pogledu. Stoga se u planskom periodu potiče primjena povoljnijih tehnoloških procesa u proizvodnji, kojima se postižu uštede vode i kontrolira zagađivanje okoliša. Ovo se odnosi i na postojeće industrijske i poslovne zone, ali i sve planirane. Promjene u ovom sektoru sigurno će usloviti i racionalnije iskorištavanje vodnih dobara, što je i određeno smjernicama europskih političkih tijela.

3.7.2. IZVORIŠTA VODE, STAJAĆE, TEKUĆE I PODZEMNE VODE, MINERALNE, TERMALNE I LJEKOVITE VODE, VODE ZA PIĆE SA ZAŠTITNIM ZONAMA I POJASEVIMA

Bogatstvo vodnim resursima ogleda se i riješenim vodosnabdijevanjem najvećeg dijela naselja općine Jablanica koja se napajaju iz većeg broja izvora promjenjive izdašnosti u brdskim dijelovima i dva vrela sa značajnim kapacitetima, Komadinovo vrelo i Šanica. Naselja u kojemu vodosnabdijevanje nije riješeno na adekvatan način su: Risovac, Gornje Paprasko, Ravna – Koščan, Mrakovo i Rodići u kojem se voda osigurava putem čatrnja.

Značajan dio općine Jablanica se snabdijeva iz Komadinova vrela (Praporac) čiji je prosječni godišnji kapacitet 4000 m³/h. Vrelo sa nalazi na koti 163,00 m.n.m.

Općina Jablanica je u prethodnom periodu realizovala kapitalni projekat izgradnje gravitacijskog vodovoda sa izvorišta Šanica. Vrelo Šanica je tipično uzlazno vrelo. Podzemna voda iz kavernožno - pukotinskih kolektora pojavljuje se na lokaciji Jezero na koti 337,0 m n.m. Na ovoj lokaciji pojavljuje se i niz izvora manje izdašnosti koji skupa sa vrelom Šanica formiraju površinsko otjecanje, odnosno vodotok Šanicu. Izdašnost izvorišta Šanice je oko 300 l/s pri malim vodama u hidrološki nepovoljnim periodima. Kako bi se zaštitio vodozahvat, treba definirati slivno područje vrela te odrediti zaštitne zone izvorišta. Sistem vodosnabdijevanja je gravitacijskog tipa te radi efikasnije, stabilnije, sa manje mogućih negativnih utjecaja u eksploataciji nego pumpni sistem. Iskorišten je i postojeći potisni čelični cjevovod Ø400 mm vodovodnog sistema Komadinovo vrelo priključenjem na njega u Donjoj Jablanici.

Vodosnabdijevanje seoskih područja vrši se lokalnim vodovodima kojim mještani/korisnici samostalno gazduju. Zbog nedovoljne izdašnosti pojedinih kaptiranih vrela, dotrajalih cjevovoda, te nekontrolirane potrošnje javlja se problem sa nedostatkom vode u ljetnom periodu u nekim naseljenim mjestima (Gornje Paprasko, Ravna - Koščan, Mrakovo, Rodići). Naselje Glogošnica, pored snabdijevanja vodom iz vodovoda Komadinovo vrelo ima i mjesni vodovod sa izvora Dibek.

Kako je već navedeno u hidrogeološkim karakteristikama razmatranog terena, da se zaključiti da su vodonosnici intergranularne poroznosti jako slabo zastupljeni, gotovo da ih i nema. Vodonosnici pukotinsko - kavernožnog tipa, sa svim svojim specifičnostima su zastupljeni u određenom postotku, dok su najznačajniji vodonosnici kavernožnog tipa koji sačinjavaju više od trećine razmatranog

područja. Polovica cjelokupnog razmatranog prostora izgrađeno je od vodonepropusnih stijenskih masa.

3.7.3. VJEŠTAČKE AKUMULACIJE, NJIHOVA NAMJENA, PROBLEMI KOJI NASTAJU NJIHOVOM IZGRADNJOM I MJERE RJEŠAVANJA

Nizvodno od Konjica Neretva se proširuje u umjetno, Jablaničko jezero, koje služi u hidroenergetske svrhe, te svrhe reguliranja režima malih i velikih voda. Budući da akumulacija ima mogućnost sezonskog izravnivanja voda, njena uloga u smanjenju poplavnih valova rijeke Neretve je izrazito značajna. Treba napomenuti da je druga značajna pritoka Jablaničkog jezera, pa time i Neretve, rijeka Rama. Jezero se prostire od Jablanice sve do samog grada Konjica, odnosno maksimalni uspor Neretve pod utjecajem akumulacije osjeti se u samom centru grada Konjica. Površina jezera je oko 14 km², a najveća dubina mu je oko 70 m. Jablaničko jezero i pored niza pogodnosti ima umanjen turistički značaj. Jablaničko jezero je višeznačnog karaktera i ima značajnu ulogu u odbrani od poplava i izgrađeno je kao akumulacija sa sezonskim izravnjavanjem sa aspekta regulisanja režima voda rijeke Neretve.

U bazen Jablaničkog jezera ulijevaju se slijedeće rijeke: Rama, Idbaštica, Kraljušćica, Neretvica i Trešanica.

KARAKTERISTIKE AKUMULACIJE JABLANIČKO JEZERO I HIDROELEKTRANE JABLANICA

Urbanistički zavod Bosne i Hercegovine dao je prostornu valorizaciju obala Jablaničkog jezera kroz dokument Zaštita i uređenje priobalja akumulacije HE Jablanica, kojim bi se trebao uvesti urbanistički red na tretiranom području, popraviti vizuelni izgled obala i uvesti nove sadržaje.

TABELA 14 – KARAKTERISTIKE AKUMULACIJE HE JABLANICA

NAZIV JEZERA	JABLANIČKO JEZERO
Godina izgradnje brane	1954.
Vrsta brane	lučno - gravitacijska
Građevinska visina	85 m
Visina od terena	75 m
Duljina u kruni	210 m
Kota krune brane	275 m n.m.
Kota maksimalnog nivoa	270,5 m n.m.
Instalirana snaga	180 MW
Zapremina jezera – kota maksimalnog uspora	290 hm ³
Površina jezera	14,3 km ²
Duljina jezera	31 km

KARAKTERISTIKE AKUMULACIJE GRABOVIČKO JEZERO I HIDROELEKTRANE GRABOVICA

Nizvodno od grada Jablanica formirano je umjetno, Grabovičko jezero, koje služi prvenstveno u hidroenergetske svrhe. Također, na jezeru je značajno razvijen uzgoj ribe. Akumulacija HE Grabovica nastala je izgradnjom betonske brane visoke 60 m i prostire se dužinom od oko 11 km od brane u naselju Grabovica do odvodnih kanala HE Jablanica u naselju Jablanica. Akumulacija je izduženog oblika sa izrazito malom širinom, tako da se nalazi u kanjonu Srednje Neretve.

TABELA 15 - KARAKTERISTIKE AKUMULACIJE HE GRABOVICA

NAZIV JEZERA	GRABOVIČKO JEZERO
Godina izgradnje brane	1981.
Vrsta brane	betonska gravitacijska
Građevinska visina	60 m
Visina od terena	39 m
Duljina u kruni	150 m
Kota krune brane	163 m n.m.
Kota maksimalnog nivoa	161 m n.m.
Instalirana snaga	114 MW
Zapremina jezera – kota maksimalnog uspora	19,77x10 ⁶ m ³
Površina jezera	1,3 km ²
Duljina jezera	11 km

3.7.4. ZAŠTITNE ZONE I POJASEVI

Karakter vodonosnika razvijenih obilježja kraškog hidrološkog podzemlja uslovio je i pojavu brojnih kraških vrela u neposrednoj blizini vodotoka ili pak pritoka kratkog toka sa izdašnim vrelima. Kao najznačajnija vrela ističu se Komadinovo vrelo i vrelo Šanice koja su kaptirana za potrebe vodosnabdijevanje općine Jablanica.

Odlukom o sanitarno - tehničkoj zaštiti izvorišta „Komadinovo vrelo“ (odluka objavljena u Službenom glasniku Općine Jablanica 1983. godine, broj: 01/3-032-65/83) stavlja se pod režim neposredne sanitarno - tehničke zaštite. Režimi zaštite obuhvataju dvije zaštitne zone i to: uža zaštitna zona i prva zaštitna zona. Odlukom o provođenju PP Jablanica su definisane i opisane pomenute zone zaštite. U postojećim zaštićenim zonama trebaju se provoditi predviđene mjere, a zone zaštite izvorišta Komadinovo vrelo treba uskladiti sa trenutno važećom zakonskom regulativom. Komadinovo vrelo čiji je kapacitet 4.000 m³/h izraziti je prirodni resurs. Iako se trenutno umanjuje značaj Komadinova vrela za vodosnabdijevanje grada uvodeći u gradski vodovodni sistem vode sa izvorišta Šanica, treba ga zaštititi od nepovoljnih antropogenih utjecaja (plato Risovca hidrogeološki povezan sa Komadinovim vrelom) kao značajan vodni potencijal koji se treba sačuvati i koristiti u budućnosti.

Za izvorište Šanica potrebno je provesti potrebna istraživanja i uspostaviti sanitarne zone zaštite izvorišta. I sva druga potencijalna izvorišta treba zaštititi od negativnih utjecaja, što će se ostvariti i poboljšanjem infrastrukture za prikupljanje, odvodnju i preradu otpadnih voda.

3.8. VODNA INFRASTRUKTURA

Zakon o vodama Federacije BiH (ZOV) predstavlja osnovu razvoja oblasti upravljanja vodama. Članom 22. regulirani su opći ciljevi upravljanja vodama, koji se mogu nazvati i vizijom razvoja.

„Ciljevi upravljanja vodama su postizanje dobrog stanja, odnosno, dobrog ekološkog potencijala površinskih i podzemnih voda, odnosno, vodnih i za vodu vezanih ekosistema, umanjeње šteta prouzrokovanih raznim štetnim djelovanjem voda, osiguranje potrebnih količina vode odgovarajućeg kvaliteta za razne namjene i podsticanje održivog korištenja voda, uzimajući u obzir dugoročnu zaštitu raspoloživih izvorišta i njihovog kvaliteta.“

Potpisivanje Sporazuma o stabilizaciji i pridruživanju EU (16. juni 2008. g.) i njegova ratifikacija (22. oktobar 2008. g.) sa sobom je donijela i vrlo konkretne i precizne zahtjeve u odnosu na način kako se u Bosni i Hercegovini treba upravljati vodama, što će, u svojoj konačnici, biti usaglašeno s Acquis communautaireom kojim se uređuju pitanja voda i zaštite okoliša u Evropskoj uniji.

Na umu treba imati i Milenijske razvojne ciljeve (MRC), usvojene Milenijskom deklaracijom iz 2000. godine, gdje je kroz osam postavljenih ciljeva razvoja u korelaciju jasno doveden kvalitet okoliša i razvoja sa zaštitom, očuvanjem i racionalnim korištenjem vodnih resursa uopće.

Usvajajući smjernice i zahtjeve o implementaciji pravnih akata EU u zakonsku regulativu i razvojnu dokumentaciju Federacije BiH, donesena je Strategija upravljanja vodama Federacije BiH, koja je u svom suštinskom okviru inkorporirala najveći broj zakonom utvrđenih elemenata identičnih onima sadržanim u Okvirnoj direktivi o vodama EU (ODV), što je i obaveza zemalja kandidata za pristup i članstvo u EU.

Prema navedenom, i Općina Jablanica dužna je razvoj sektora voda usmjeriti kako to nalažu postojeći zakoni, pravilnici, smjernice i konvencije.

3.8.1. SISTEMI SNABDJEVANJA VODOM

Strateški cilj u oblasti vodosnabdjevanja na području općine do 2018. godine je unapređenje postojećih sistema i izgradnja novih sa kojima će se obuhvatiti 90% populacije općine¹⁷.

U nastavku se daju programi i projekti planirani Integralnom strategijom razvoja općine Jablanica u periodu 2014 – 2023. godine, implementacijom kojih će se dostići željeni nivo u vodosnabdjevanju na području općine.

¹⁷ Integralna strategija razvoja općine Jablanica u periodu 2014 – 2023. godine

TABELA 16 - PROGRAMI I PROJEKTI PLANIRANI INTEGRALNOM STRATEGIJOM RAZVOJA OPĆINE JABLANICA U OBLASTI VODOSNABDIJEVANJA

<p>Završetak, rekonstrukcija i uvezivanje u sistem: Rekonstrukcija lokalnih vodovoda i uvezivanje u sistem upravljanja (Glogošnica – Dibek, Donje Paprasko i Šanica)</p>	<p>Projekti rekonstrukcije postojećih vodovodnih sistema u naseljima Glogošnica, Donje Paprasko i Šanica nisu završeni. Potrebno je završiti projekte i lokalne vodovode uvezati u sistem gazdovanja JKP Jablanica</p>
<p>Završetak, rekonstrukcija i uvezivanje u sistem: Rekonstrukcija lokalnih vodovoda (Gornje Paprasko, Koščan, Doljani ...)</p>	<p>U naselju Gornje Paprasko izražen je problem vodosnabdijevanja, pogotovu u sušnom periodu. Planirano je kaptirati novo izvorište u području Pliješje. Duljina cjevovoda je cca 2.000 m. U naselju Ravna, zaseok Koščan također je neriješeno pitanje kvalitetnog vodosnabdijevanja. Izraženi su nedostaci vode u ljetnom periodu. Vodovode u MZ Doljani mještani su sami gradili i isti su u toku rata pretrpili oštećenja. Potrebno je izvršiti rekonstrukciju navedenih vodovoda</p>
<p>Izrada vodovodnog sistema na Risovcu: Izrada vodovodne mreže</p>	<p>Novonastalo vikend naselje na platou Risovca nema riješeno pitanje vodosnabdijevanja. Urađena su privremena rješenja - čitrnje sa hidropacima. Ovim projektom se planira izgraditi novi vodovodni sistem koji bi riješio problem vodosnabdijevanja. Projekt obuhvaća: vodozahvat, potisni vod sa pumpnim postrojenjem, rezervoar i sekundarnu mrežu</p>
<p>Izrada vodovodnog sistema na Risovcu: Izgradnja postrojenja za kondicioniranje</p>	<p>Ovim projektom se planira izgraditi postrojenje za kondicioniranje vode u sklopu planiranog vodovodnog sistema</p>

Izuzev gore navedenih projekata, planiranih Integralnom strategijom razvoja, u planskom periodu je potrebno razmotriti načine optimalnog korištenja kapaciteta Komadinovog Vrela, obzirom na uspostavljanje gravitacijskog vodovoda sa izvorišta Šanica. Moguće opcije uključuju izgradnju fabrike pitke vode na predmetnom lokalitetu, ali i alternative koje bi eventualno bile okolinski prihvatljive, a ekonomski perspektivne.

3.8.2. SISTEMI ODVOĐENJA OTPADNIH VODA

Strateški cilj u oblasti upravljanja otpadnim vodama na području općine do 2018. godine je unaprjeđenje postojećih sistema i izgradnja novih sa postrojenjima za preradu otpadnih voda kojima će se obuhvatiti 80% populacije općine¹⁸.

U nastavku se daju programi i projekti planirani Integralnom strategijom razvoja općine Jablanica u periodu 2014 – 2023. godine, čijom implementacijom će se dostići željeni nivo u upravljanju otpadnim vodama na području općine.

TABELA 17 – PROGRAMI I PROJEKTI PLANIRANI INTEGRALNOM STRATEGIJOM RAZVOJA OPĆINE JABLANICA U OBLASTI UPRAVLJANJA OTPADNIM VODAMA

<p>Završetak postojećih i izgradnja novog PPOV i kanalizacijske mreže u užem urbanom području: Završetak i puštanje</p>	<p>Izgrađeni uređaji za pročišćavanje otpadnih voda na lokacijama „Šljunkara“, „Krug Granita“, „krug HE na Neretvi Jablanica“ trenutno nisu u funkciji zbog određenih tehničkih nedostataka tako da se</p>
--	--

¹⁸ Integralna strategija razvoja općine Jablanica u periodu 2014 – 2023. godine

<i>u pogon uređaja za pročišćavanje otpadnih voda („Šljunkara“, „Krug Granita“, „krug HE na Neretvi Jablanica“)</i>	otpadne vode direktno ulijevaju u rijeke Doljanku i Neretvu. Potrebno je otkloniti tehničke nedostatke, ishoditi vodnu dozvolu i predati uređaje na upravljanje JKP
Završetak postojećih i izgradnja novog PPOV i kanalizacijske mreže u užem urbanom području: <i>Izgradnja i puštanje u pogon uređaja za pročišćavanje otpadnih voda na lokaciji Muzej - stadion</i>	Problem dispozicije i pročišćavanja otpadnih voda na lokaciji Muzej – Stadion nije riješen. Otpadne vode direktno se izlijevaju u rijeku Neretvu. Potrebno je izgraditi uređaj za pročišćavanje otpadnih voda na ovoj lokaciji, isti staviti u funkciju i predati na upravljanje JKP Jablanica
Završetak postojećih i izgradnja novog PPOV i kanalizacijske mreže u užem urbanom području: <i>Nastavak projekta razdvajanja fekalne i oborinske kanalizacije na području gdje su izgrađena PPOV</i>	Za neometan rad uređaja za pročišćavanje otpadnih voda uvjet je izgrađen separatan sistem sa odvajanjem fekalne i oborinske kanalizacije. Do sada su izgrađeni glavni kolektori u sjevernom, centralnom i južnom dijelu grada sa postrojenjima za pročišćavanje otpadnih voda na tri lokacije. Pročišćavanje otpadnih voda za južni dio grada još uvijek nije regulirano
Završetak postojećih i izgradnja novog PPOV i kanalizacijske mreže u užem urbanom području: <i>Završetak izgradnje kanalizacijske mreže Baćina-Mirke-Čehari-Bukov Pod</i>	Za igradnju kanalizacijskog sistema u naseljima sjeverno od Jablanice (Mirke, Baćina, Šljunkara, Čehari i Bukov Pod) izrađena je projektna dokumentacija. Realizirane su dvije faze izgradnje kanalizacijske mreže u naselju Baćina i Šljunkara, te izvršen priljučak kanalizacijske mreže na PPOV, koji se nalazi na lokaciji Šljunkara. Za završetak ovog projekta potrebno je dovršiti kanalizacijsku mrežu u naselju Baćina, te izgraditi kanalizacijsku mrežu (kolektore sa septičkim jamama) za naselja Mirke, Čehari i Bukov Pod
Završetak rekonstrukcije kanalizacijskih sistema u većim prigradskim naseljima: <i>Završetak i puštanje u pogon uređaja za pročišćavanje otpadnih voda u prigradskim naseljima (Donje Paprasko, Ostrožac i Glogošnica)</i>	Izgrađeni uređaji za pročišćavanje otpadnih voda u ovim naseljima još uvijek nisu u funkciji zbog određenih nedostataka (imovinski odnosi, priključak el. energije, i sl.) tako da se otpadne vode direktno izlijevaju u Jablaničko i Grabovičko jezero. Kako bi kanalizacijski sistem u naselju Donje Paprasko bio dovršen, potrebno je izgraditi još jedno manje PPOV na lokaciji tzv. Peta desno
Završetak rekonstrukcije kanalizacijskih sistema u većim prigradskim naseljima: <i>Izgradnja kanalizacijskog sistema u Risovcu – I faza</i>	Na platou Risovca nalaze se ski staze i veliko vikend naselje. Problem dispozicije i pročišćavanja otpadnih voda nije adekvatno riješen. Otpadne vode zbrinjavaju se u pojedinačnim septičkim jamama. Potrebno je izgraditi kanalizacijski sistem - uređaj za pročišćavanje otpadnih voda
Završetak rekonstrukcije kanalizacijskih sistema u većim prigradskim naseljima: <i>Izgradnja kanalizacijskog sistema na Zlatama</i>	U većem prigradskom naselju Zlatama, u kome je stambena gradnja u ekspanziji, još uvijek nije riješeno pitanje dispozicije i pročišćavanja otpadnih voda. Otpadne vode zbrinjavaju se u pojedinačnim septičkim jamama ili se direktno izlijevaju u rijeku Doljanku. Potrebno je izgraditi kanalizacijski sistem

Osim projekata planiranih navedenom strategijom razvoja, u planskom periodu je neophodno

3.8.3. ZAŠTITA OD VODA I UREĐENJE VODA

Unutar prostornog obuhvata ovog plana nema značajnih problema s aspekta zaštite od voda. Površinski otjecaji koji se formiraju i vodotoci koji prolaze predmetnim prostorom su najčešće duboko usječeni u teren pa vode ne ugrožavaju objekte i materijalna dobra. Značajnu ulogu u reguliranju protoka najvećeg vodotoka na području općine, rijeke Neretve, ima akumulacija HE Jablanica kojom se vrši transformacija valova velikih voda.

Treba napomenuti da brana Jablanica ima izrazito negativan utjecaj na prostorno uređenje urbanog područja, jer je korito rijeke Neretve između brane i strojarnice derivacionog hidroenergetskog objekta HE Jablanica većim dijelom godine bez vode. Ova dionica predstavlja evakuacijski organ brane Jablanica, te je ona „značajno izmijenjeno vodno tijelo“ pa u skladu sa Zakonom o vodama, potrebno je narednom periodu poduzeti mjere koje će osigurati da ovo vodno tijelo postigne dobar ekološki potencijal.

Kako bi se riješila navedena problematika potrebno je u narednom periodu uraditi analize i razmotriti načine ostvarenja dobrog ekološkog potencijala ovog vodnog tijela, a u svrhu osiguranja vode nizvodno od brane i u periodima kada se ne vrši evakuacija velikih voda iz akumulacije. Integralnom strategijom razvoja općine Jablanica u periodu 2014 – 2023. godine dat je prijedlog mogućeg iskorištenja donjeg toka rijeke Doljanke, kojim se ostvaruju i pozitivni utjecaji na dio predmetnog značajno izmijenjenog vodnog tijela, koje je većim dijelom godine suho. Ovim prijedlogom se planira izgradnja pregrade na rijeci Doljanka, prije ušća u nekadašnje korito rijeke Neretve kojom bi se stvorila akumulacija sa određenom mogućnosti izravnjanja voda, te izgradnja pregradnog profila u nekadašnjem koritu Neretve, sadašnjem evakuacijskom organu brane Jablanica, nizvodno od ušća Doljanke kako bi se formirala vodna površina sa usporom na ovom vodnom tijelu. Na ovaj način bi se postigli pozitivni efekti na značajno izmijenjeno vodno tijelo, a omogućile bi se i aktivnosti na ovoj vodnoj površini. Rješenja ovoga problema ne smiju biti u koliziji sa trenutnom funkcijom vodnog tijela, a ona je evakuiranje velikih voda iz akumulacije Jablanica. Nova tehnička rješenja ne smiju ugroziti okolno stanovništvo, infrastrukturu i druga dobra.

Urbanistički zavod Bosne i Hercegovine dao je prostornu valorizaciju obala Jablaničkog jezera kroz dokument Zaštita i uređenje priobalja akumulacije HE Jablanica, kojim bi se trebao uvesti urbanistički red na tretiranom području, popraviti vizuelni izgled obala i uvesti nove sadržaje.

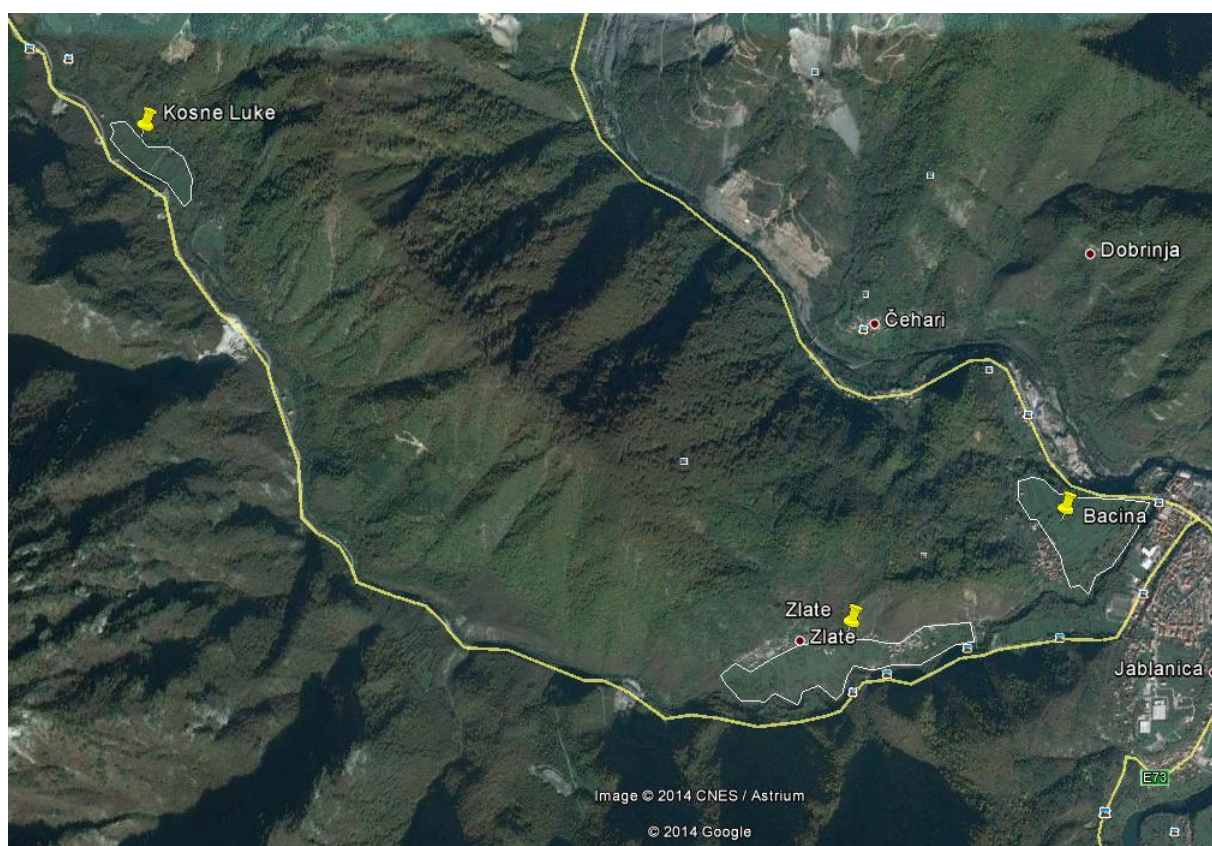
3.8.4. SISTEMI ZA NAVODNJAVANJE

Za potrebe navodnjavanja poljoprivrednih površina na području općine Jablanica, izrađena je tehnička dokumentacija za navodnjavanje poljoprivrednih površina u području Kosne Luke, Zlačansko i Bačansko polje korištenjem vode iz rijeke Doljanke.

Kod definiranja osnovnih karakteristika sistema za navodnjavanje pomenutih polja, iskorišten je prostorni raspored površina za navodnjavanje i činjenica da je na svako od navedenih polja moguće gravitaciono dovesti vodu iz rijeke Doljanke, odnosno predloženo je rješenje gravitacionog sistema navodnjavanja. Time su se izbjegli troškovi dovođenja i priključenja električne energije, izgradnje pumpnih stanica, te znatno veći eksploatacioni troškovi.

Blizina Zlačanskog i Bačanskog polje, prema predloženom rješenju, iskorištena je na način da je za navodnjavanje oba polja, predviđena izgradnja jedinstvenog sistema sa jednim vodozahvatom, čime se dodatno smanjuju investicioni troškovi izgradnje sistema. U skladu s tim, planirana su dva odvojena sistema navodnjavanja:

- Sistem navodnjavanja polja Kosne Luke
- Sistem navodnjavanja Zlačanskog i Bačanskog polje

Slika 11. Raspored površina Kosne Luke, Zlačansko i Bačansko polje.

Grafičkim dijelom plana (karte 4, 5 i 12) data je lokacija vodozahvata za oba sistema, te trasa glavnih dovodnih cjevovoda do površina za navodnjavanje.

Kota vodozahvata za gornji sistem Kosne Luke nalazi se na 416,10 m.n.m., a kota razdjelne komore za površinu navodnjavanja Kosne Luke je na koti 393,36 m.n.m.. Kota vodozahvata za donji sistem Zlačansko i Bačansko polje nalazi se na 279,80 m.n.m., kota razdjelne komore za površinu navodnjavanja Zlačansko polje je na 265,00 m.n.m., dok je razdjelna komora za površinu navodnjavanja Bačansko polje na koti 238,65 m.n.m..

Do sada nije projektovan sekundarni razvod po području navodnjavanja, niti sistem rezerviranja vode, te je isto neophodno predvidjeti agroinženjerskim projektima u planskom periodu.

Minimalne potrebne količine zahvaćene vode za sisteme navodnjavanja su date u tabeli ispod:

	A (ha)		Jabuka (l/m ² / dan)	l/dan	m ³ /dan	m ³ /sat	m ³ /min	m ³ /sec	l/s
Baćina	14.821	ha	4.41	653606.1	653.606	27.234	0.454	0.008	7.565
Zlate	19.974	ha	4.41	880853.4	880.853	36.702	0.612	0.010	10.195
Donji sistem	34.795	ha		1534459	1534.46	63.94	1.07	0.02	17.76
Usvojeno za dimenzioniranje cjevovoda:									20.00

Kosne luke			l/m ² /d an	l/dan	m ³ /dan	m ³ /sat	m ³ /min	m ³ /sec	l/s
Gornji sistem	5.607	ha	4.41	247268	247.27	10.30	0.17	0.003	2.86
Usvojeno za dimenzioniranje cjevovoda:									5.00

	A		l/m ² /d an	l/dan	m ³ /dan	m ³ /sat	m ³ /min	m ³ /sec	l/s
Ukupna potreba za vodom	40.402	ha	4.41	1781728	1781.73	74.24	1.24	0.02	20.62

Za dimenzioniranje cjevovoda usvojene su veće količine od potrebnih, u cilju obezbjeđenja rezervi za slučaj povećanja potreba za vodom.

Kao mjerodavna količina vode je usvojena količina vode od 4,41 l/s/dan/m² potrebna za navodnjavanje najzahtjevnije agrokulture za ovo područje - jabuke u uslovima kada se tokom vegetativnog perioda (od 230 dana) javlja suša.

Obzirom da su planirani projekti sa vodozahvatima u koliziji sa planiranim proizvodnim energetskim objektima, HE Pačići i HE Zlate, planom su definisani urbanističko-tehnički uvjeti za izgradnju navedenih proizvodnih objekata kojima se propisuje da se navedene količine vode neophodne za navodnjavanje,

moraju osigurati povrhu ekološki prihvatljivog protoka, bez mogućnosti manipulacije u smislu postavljanja klapni i slično.

3.9. MINERALNA NALAZIŠTA

3.9.1. UTVRĐENE REZERVE

Na području općine Jablanica postoje značajni resursi mineralnih sirovina. Za neke od njih su izvršena prethodna istraživanja, za neke i detaljna, a samo za manji dio i eksploataciona istraživanja.

Javljuju se dolomit, gabro i diorit, krečnjak, gips i željezo, te je evidentirano jedno nalazište mineralne vode.

TABELA 18 – RESURSI MINERALNIH SIROVINA

Mineralna sirovina	Utvrđena rezerva	Lokalitet	Količine	Potencijal za eksploataciju
Nemetalične sirovine				
Dolomit	Ne	Bijeli Potok	Nepoznato	Nepoznato
Gabro i gabro diorit	Da	Različite lokacije	800 000 t	Da
Krečnjak	Ne	Različite lokacije	Nepoznato	Da
Gips	Da	Selo Sovići	3 678 938 t	Da
Mineralna voda	Ne	Slatina	Nepoznato	Nepoznato
Metalične sirovine				
Željezo	Da	Tovarnica	6 125 000 t	Da
Mangan	Da	Donja Jablanica	Nepoznato	Da

U općini Jablanica utvrđen je potencijal za istraživanje mineralnih sirovina, i to: gipsa, tehničkog i ukrasnog kamena i željeza.

3.9.2. EKSPLOATACIONA POLJA

U općini Jablanica ima 9 lokaliteta na kojima se vrši ili je vršena eksploatacija mineralnih sirovina.

TABELA 19 – EKSPLOATACIONA POLJA

Lokalitet	Mineralna sirovina	Aktivno/Neaktivno
Sovići	gips	neaktivno
Findik (4 lokaliteta)	gabro	aktivno
Padešćica	gabro	neaktivno
Litice	gabro	aktivno
Ploče	gabro	aktivno
Velja stijena	gabro	neaktivno
Heldovište	gabro	aktivno
Tovarnica	željezo	neaktivno
Bukov Pod	dolomit	aktivno
Crne Rivine	-	neaktivno

Potencijal za daljnju eksploataciju se javlja za gips, tehnički i ukrasni kamen, te željezo:

TABELA 20 – POTENCIJALNA LEŽIŠTA MINERALNIH SIROVINA

Mineralna sirovina	Površina (ha)
Gips	674,59
Tehnički i ukrasni kamen	2641
Željezo	58,48
UKUPNO:	3374,07

3.9.3. EKSPLOATACIONA POLJA PLANIRANA ZA SANACIJU I REKULTIVACIJU

Površine na kojima se eksploatacija završila, te ne predstavljaju potencijal za daljnju upotrebu, potrebno je rekultivirati, odnosno, vratiti u stanje u kojem one neće predstavljati „ožiljke“ u prostoru, već će im se utvrditi ili nova namjena ili će se vratiti u stanje koje će biti u skladu sa prirodnim okruženjem.

U općini Jablanica se potreba rekultivacije javlja na tri lokaliteta: Crne Rivine, Sovići i Tovarnica, na površini od P = 5,52 ha. Potrebno je izvršiti rekultivaciju i napuštenih eksploatacionih polja Padešćica i Velja stijena.

3.10. NAMJENA POVRŠINA – BILANSI

Za planski period je utvrđena namjena zemljišta općine Jablanica, kako slijedi:

TABELA 21 – BILANS PLANIRANIH POVRŠINA OPĆINE JABLANICA

	NAMJENA:	Površina (ha)		Procentat %
1	Poljoprivredno	11.767,50		39,59%
2	Šumsko	16.109,60		54,19%
3	Vode i vodne površine	737,77		2,49%
3.1	Vodotoci I kategorije (20 m)	10.354 m'	20,70	0,07%
3.2	Vodotoci II kategorije (5 m)	293.000 m'	145,07	0,49%
3.3	Akumulacije	572,00		1,92%
4	Građevinsko zemljište (ukupno)	1.111,13		3,73%
4.1	Građevinsko zemljište	824,80		2,77%
4.1.1	Izgrađeno zemljište	619,40		2,08%
4.1.2	Građevinsko zemljište za planirani razvoj	129,90		0,44%
4.1.3	Privredne zone	61,63		0,20%
4.1.4	Agro – privredne zone	15,30		0,05%
4.2	Saobraćajna infrastruktura	356,30		1,20%
4.2.1	Autocesta (50 m/15m)	15.762+2.065 m'	80,20	0,27%
4.2.2	Magistralne ceste (15 m)	59.714 m'	89,60	0,30%
4.2.3	Regionalne ceste (10 m)	9.775m'	9,80	0,03%
4.2.4	Gradska zaobilaznica (15 m)	2.533 m'	3,80	0,01%
4.2.5	Lokalne ceste (7 m)	67.485 m'	47,25	0,16%
4.2.6	Nekategorisane ceste (5 m)	237.300m'	118,65	0,40%

4.2.7	Pruge (5 m)	14.355m'	7,00	0,02%
4.3	Eksploatacije	88,30		0,30%
4.4	Deponije	7,30		0,02%
	UKUPNO:	29.726		100,00%

Najveće površine i dalje zauzimaju šume i šumsko zemljište, slijedi ih poljoprivredno zemljište, dok je ukupno građevinsko zemljište 3,73% od cjelokupne površine općine Jablanica. Ovakva namjena zemljišta je u potpunosti zadovoljavajuća za planski period od 10 godina.

3.11. PROIZVODNJA I PRIJENOS ENERGIJE

Smjernicama i posebnim ciljevima za segment elektroenergetike datim kroz Prostornu osnovu, a usvojenim od strane naručioca Prostornog plana Općine Jablanica zahtjeva se da se ovim Planom utvrdi uređenje, korištenje i namjena prostora kojim se obezbjeđuje:

- Pouzdano snabdjevanje energijom koje je za funkcionisanje privrede i dobrobit stanovništva od najvećeg značaja te se kao imperativ postavlja zahtjev za nesmetano, kontinuirano i kvalitetno snabdjevanje električnom energijom potrošača.
- Rekonstrukcija, modernizacija i proširenje postojećih elektroenergetskih kapaciteta kao i izgradnja novih u cilju kontinuiranog, kvalitetnog i kvantitetnog snabdjevanja postojećih potrošača električne energije i obezbjeđenje priključaka za nove potrošače.
- Razvoj elektroenergetskog sistema koji se usmjerava ka izgradnji novih elektrana koristeći raspoložive resurse primarne energije sa područja Općine. Akcenat se stavlja na korištenje obnovljivih izvora energije.
- Dogradnja i rekonstrukcija prenosne i distributivne mreže radi obezbjeđenja uvezivanja novih proizvodnih objekata u elektroenergetski sistem.
- Obezbeđenje efikasnog korištenja električne energije (energetska efikasnost).
- Poštivanje Zaključka broj: 02-02-588-17114-XVII od 27.03.2014. godine – o davanju mišljenja za saglasnosti za dobivanje koncesije putem samoinicijativne ponude za proizvodnju električne energije na rijeci Doljanci u općini Jablanica po inicijativi firme EKO- VAT d.o.o. Jablanica i Zaključka broj: 02-02-1306-7114-XX od 26.06.2014. godine – o davanju saglasnosti za provođenje postupka po inicijativi firme EKO-VAT d.o.o. Jablanica iz Jablanice, za dodjelu koncesije za izgradnju minihidrocentrala na rijeci Doljanci. Pomenutom subjektu je u toku izrade Plana izdata Koncesija za izgradnju mHE na rijeci Doljanci.
- Plairane elektroenergetske objekte je neophodno locirati izvan urbanih naselja gdje god je to moguće, a za postojeće je potrebno analizirati mogućnost izmještanja iz urbanih područja.
- Postojeći visokonaponski objekti u urbanim područjima se ne mogu povećavati prostorno niti u smislu kapaciteta.

3.11.1. RAZVOJ POTROŠNJE

Protekli period je karakterisan stalnim porastom potrošnje električne energije, te je i potreba za električnom energijom za zadovoljenje potrošača u porastu. Osnovu za određivanje perspektivnog

(budućeg) elektroenergetskog sistema, predstavlja prognoza vršnog opterećenja na konceptu planirane izgradnje prostora i urbanističkih kapaciteta i normativima jediničnog opterećenja za pojedine sadržaje, odnosno kategorije potrošača. To će rezultirati određenim brojem potrebnih trafostanica i njihovim razmještajem, te vodovima kojima će iste biti uvezane u elektroenergetski sistem.

TABELA 22 - PROGNOZA POTROŠNJE PLANIRANA INDIKATIVNIM PLANOM RAZVOJA PROIZVODNJE (INDIKATIVNIM PLAN RAZVOJA POTROŠNJE 2016 – 2025.)

Naziv mrežnog čvorišta	TS Jablanica	Instalisana snaga transformatora (MVA)	20	Regionalni centar Elektroprenosa	OP Mostar
-------------------------------	--------------	---	----	---	-----------

Podatak	Godina									
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
Ukupna potrošnja – bazni scenario (MWh)	15.273	15.609	15.953	16.304	16.662	17.029	17.404	17.786	18.178	18.578
Stopa rasta – viši scenario (%)	4	4	4	4	4	4	4	4	4	4
Stopa rasta – niži scenario (%)	2	2	2	2	2	2	2	2	2	2
Ukupna proizvodnja (MWh)										
Proizvodnja iz obnovljivih izvora (MWh)										
Instalisana snaga obnovljivih izvora (MW)										
Maksimalna snaga na mreži prenosa (MW)	5,06	4,91	4,78	4,61	4,47	4,32	4,17	4,02	3,88	3,73
Faktor snage $\cos \phi$										
Minimalna snaga na mreži										

Podatak	Godina									
	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022	2023	2024	2025
prenosa (MW)										
Industrijska potrošnja	Struktura potrošnje JP Elektroprivreda BiH d.d. Sarajevo u 2013. godini bila je: Industrijska potrošnja (35 i 10 kV) 26,77 %, domaćinstva 51,90 %, ostala potrošnja (0,4 kV) 19,41 % i javna rasvjeta 1,93 %. Proгноza energije je urađena na osnovu Dugoročnog plana razvoja JP EP BiH do 2030. godine. Prognozirane snage su urađene na osnovu raspoloživih podataka, a vršna vrijednost opterećenja ove trafostanice u 2013. godini u vrijeme vršnog opterećenja sistema u BiH je bila 2,246 MW.									
Transport										
Ostala potrošnja										
Domaćinstva										
Javna rasvjeta										

Indikativnim planom razvoja proizvodnje, u baznom scenariju je računato sa porastom potrošnje na TS Jablanica sa cca 2,2%, dok je Planom razvoja prenosne porast vršne snage na istoj trafostanici planiran sa 4%.

TABELA 23 – PROGNOZIRANO VRŠNO OPTEREĆENJE ZA T1 – TS JABLANICA¹⁹ (PLAN RAZVOJA EP BIH 2014 – 2023.)

Instal. snaga transf.	Registровано vršno opterećenje TS		Prognozirano vršno opterećenje MW									
	MVA	Pmax MW	Qmax MVar	2014	2015	2016	2017	2018	2019	2020	2021	2022
20	3,4	0,72	3,7	3,86	4,02	4,20	4,38	4,54	4,70	4,87	5,05	5,23

3.11.2. PROIZVODNJA ELEKTRIČNE ENERGIJE

Imajući pozitivna iskustva u gradnji i eksploataciji energetskog potencijala na području Općine, Integralnom strategijom razvoja općine Jablanica u periodu 2014 – 2023. godine kao strateški cilj planirana je izgradnja novih proizvodnih objekata iz obnovljivih izvora. Kod planiranja novih izvora električne energije preferiraju se i dodatno stimulišu obnovljivi izvori koji koriste hidroenergiju, snagu vjetra, sunčevu energiju, biomasu.

MINIHIDRIELEKTRANE

Pored postojećih vodnih akumulacija na području općine, akumulacije Jablaničko i Grabovičko jezero, postoji mogućnost izgradnje novih akumulacija u rješenju iskorištenja energetskog potencijala rijeke Doljanke.

Pod samim pojmom male hidroelektrane (mHE), sa ciljem zaštite okoliša, se podrazumjevaju energetski objekti koji iskorištavaju hidropotencijal, a istovremeno imaju sljedeća svojstva:

- karakterizira ih protočni rad ili iznimno mala akumulacija (minimiziran utjecaj na vodotok)
- paralelan rad sa mrežom i ugradnja asinhronih generatora

¹⁹ Puštanjem TS Rama po 110 kV rasterećena TS Jablanica

- postrojenje se sastoji od brane (niskog preljevnog praga), dovodnog kanala i/ili cjevovoda, zgrade strojarnice i odvodnog kanala
- preljevni prag služi samo zato da uspori vodotok prije ulaska u dovodni kanal
- umjesto niskog preljevnog kanala može se upotrijebiti tzv. tirolski zahvat
- dovodni kanal zatvorenog tipa predviđen je samo za vođenje zahvaćene vode po strmim obroncima i većim dijelom je ukopan (može biti i potpuno ukopan)
- dovodni kanal otvorenog tipa predviđen je za veće količine vode i u pravilu se nalazi na manje strmim terenima
- tlačni cjevovod treba biti što manjih dimenzija i predviđen je da vodu najkraćim putem dovede do strojarnice
- zgrada strojarnice je što manjih gabarita i operacija je u potpunosti automatizirana
- odvodni kanal je otvoren i kratak i njime se voda vraća iz strojarnice u vodotok (ova voda je gotovo redovito jako obogaćena kisikom, tako da se ribe rado zadržavaju u ovom području).

Ako se pri kategorizaciji i projektiranju malih hidroelektrana drži ovih načela utjecaji na okoliš su svedeni na minimum.

ILUSTRACIJA 2 – PROJEKTOVANJE MHE SA ASPEKTA UTICAJA NA OKOLIŠ

Studijom hidropotencijala rijeke Doljanke prepoznato je više poteza interesantnih za hidroenergetsko iskorištenje. Najinteresantniji potez – lokacija je donji dio toka rijeke Doljanke od V.S. Kamenolom - nizvodno (stacionaža km 5 + 600) pa do ušća rijeke u Neretvu u gradu Jablanica. Ovaj potez raspolaže ukupnim padom tj. visinskom razlikom od 176 metara ili indexom od 31 m/km.

Istom Studijom dat je prijedlog da se u potpunosti izbjegne zadnji dio toka rijeke Doljanke koji ide od mosta u naselju Zlate pa do ušća u rijeku Neretvu i da se taj dio rijeke ostavi za potpuno drugačije namjene kao što su turističke, ribolovne ili privredne. Dio rijeke koji bi se mogao iskoristiti za gradnju mHE je od V.S. Kamenolom pa do Zlačanskog mosta.

Slijedeći potez - lokacija po prosječnom energetske kapacitetu je srednji dio toka rijeke Doljanke od V.S. Pačići (stacionaža km 10 + 900) do V.S. Kamenolom nizvodno (stacionaža km 5 + 600). Ovaj potez raspolaže sa specifičnim energetske kapacitetom od 3,2 GW h/km. Prijedlog je da se

vodozahvat instalira ispod naselja Pačići, a da se strojara locira nekoliko stotina metara uzvodno od naselja Kosne Luke.

Zadnja lokacija koja bi se mogla uzeti u razmatranje je potez, u srednjem dijelu toka od V.S. Kraje (stacionaža km 15 + 400) pa do naselja Pačići, ispod ušća potoka Krkače (stacionaža km 13 + 300), jer ima specifični energetska kapacitet 1,8 GWh/km. Studijom je data preporuka da se ova lokacija dodatno ispita prije nego se potencijalni investitor odluči za ulaganje u istu.

Izdate su dvije koncesije za izgradnju mHE na rijeci Doljanci (mHE Pačići i mHE Zlate), a za mHE Kraje neophodna su dodatna istraživanja (kako je preporučeno Studijom hidropotencijala rijeke Doljanke).

U cilju iznalaženja najpovoljnijih rješenja iskorištenja hidropotencijala rijeke Doljanke u pogledu izgradnje dodatnih mHE, a sve u skladu sa rezultatima studijskih analiza (Hidrološke podloge. Novembar 2015. Godine, ENCOS d.o.o. Sarajevo), predviđeni su konačni lokaliteti za izgradnju mHE Pačići i Zlate.

TABELA 24 – PLANIRANE MHE

Naziv	Napomena
MHE Pačići (Ilijina Gruda)	Izdana koncesija Izrađena projektna dokumentacija
MHE Zlate (Kosne Luke)	Izdana koncesija Izrađena projektna dokumentacija
MHE Kraje	Podaci preuzeti iz Integralne strategije razvoja općine Jablanica

MHE ZLATE

MHE Zlate je protočno-derivaciono postrojenje kojeg čine sljedeći objekti: prelivni prag sa temeljnim ispustom, ribljom stazom i vodozahvatom, tlačni cjevovod i strojara. Visina prelivnog praga iznosi 2,7 m. Svi objekti MHE Zlate, administrativno pripadaju općini Jablanica.

Studijom hidropotencijala rijeke Doljanke dat je prijedlog da se u potpunosti izbjegne zadnji dio toka rijeke Doljanke koji ide od mosta u naselju Zlate pa do ušća u rijeku Neretvu i da se taj dio rijeke ostavi za potpuno drugačije namjene kao što su turističke, ribolovne ili privredne. Dio rijeke koji bi se mogao iskoristiti za gradnju mHE je od V.S. Kamenolom pa do Zlačanskog mosta.

U skladu sa prethodnim, za izgradnju MHE Zlate odabran je donji dio vodotoka za iskorištenje: kota gornje vode postrojenja je 308,00 m dok je strojara locirana na 205,6 m. Bruto pad postrojenja, kao razlika kote gornje i kote donje vode pri proticaju od 5,50 m³/s, iznosi 102,4 m, a ukupni hidraulički gubici 6,05 m. Neto pad postrojenja iznosi 96,35 m.

Tip postrojenja je derivaciono – protočno. Proračun moguće proizvodnje električne energije izvršit će se za slučaj kontinuiranog rada oba agregata na instalisanom proticaju.

U strojari MHE Zlate predviđena je instalacija dvije (2) propelerne turbine.

Ukupna dužina cjevovoda iznosi cca 3.230 m.

U okviru Glavnog projekta koji je dostavljen Nosiocu izrade plana u procesu izrade ciljanih izmjena i dopuna, uspostavljena je stacionaža duž korita rijeke Doljanke sa početnom tačkom (km 0+000) na ušću u rijeku Neretvu. U skladu s tim, MHE Zlate koristi potez donjeg toka rijeke Doljanke od km 4+690 do km 1+420 km, odnosno bruto pad između visinskih kota 306 i 205,00 mnm. To je potez ukupne dužine 3270 m, između VS Zlate koja je formirana na pregradnom profilu 2014 godine, i mosta prema naselju Zlate. Trasa cjevovoda je položena cijelom dužinom desnom stranom obale Doljanke, najvećim dijelom uz regionalni put Jablanica - Posušje. Zbog nepostojanja dogovora investitora sa lokalnim stanovništvom u pogledu imovinsko-pravnih odnosa, na dijelu trase dužine cca 1 km, cjevovod je položen uz samo korito rijeke Doljanke i zaštićen od njenog uticaja. Kako bi se smanjio uticaj mosta na donju vodu postrojenja i povećao bruto pad postrojenja, razmatrana je lokacija strojare na desnoj obali, ali neposredno nizvodno od mosta. Zbog naknadne spoznaje o tome da je nizvodno od mosta zabranjeno izvođenje bilo kakvih radova, strojara je locirana neposredno uzvodno od mosta, također na desnoj obali. Pristup objektima vodozahvata, trasi cjevovoda i strojari omogućen je sa regionalnog puta Jablanica – Posušje .

Osim gore navedenog, zabilježena je kolizija u kontekstu korištenja vodotoka rijeke Doljanke sa planiranim projektima navodnjavanja. Konkretno, u odnosu na MHE Zlate, projektovana kota vodozahvata sa donji sistem Zlačansko i Bačansko polje nalazi se na 279,80 m.n.m., odnosno između predviđenih lokacija vodozahvata i strojare. Potrebna količina vode za potrebe navodnjavanja iznosi 20l/sec. **Obzirom da ovu količinu potrebne vode nije moguće zahvatati iz zakonom propisanog ekološkog prihvatljivog protoka, ovim planom se propisuje obaveza osiguranja dodatnih navedenih količina vode od 20l/sec, povrh projektom predviđenog minimuma, koje će prolaziti mimo vodozahvata MHE Zlate.**

MHE PAČIĆI

MHE „Pačići“ je tlačno protočno postrojenje koje se sastoji od tri kompleksa objekata povezanih u jednu funkcionalnu cjelinu, i to: zahvata u dnu sa taložnicom, ukopani dovodni tlačni cjevovod i strojara sa pratećim sadržajima. Vodozahvat sa taložnicom lociran je cca 30 m od urbanog područja naselja Doljani, na koti 554,70 mnm, planinskog je (Tirolskog) tipa oblikovan kao niski betonski prag sa zahvatnim i nezahvatnim dijelom. Zahvatni dio čini sabirni kanal opremljen sa grubom rešetkom. Na sabirni kanal se nastavlja taložnica sa otvorom na nizvodnom kraju za ispiranje nanosa. Na prelazu vode iz slobodnog tečenja u cijev pod pritiskom predviđena je komora sa pragom na koji se oslanja fina rešetka. Nezahvatni dio čine prelivni prag dužine 10,40 m i riblja staza.

Dovod vode od vodozahvata do strojare je riješen pomoću ukopanog dovodnog tlačnog cjevovoda na desnoj obali rijeke Doljanke, većim dijelom neposredno u bankini uz regionalni put Jablanica - Posušje. Ukupna dužina cjevovoda iznosi cca 2.350 m. Strojara je locirana također na desnoj obali, neposredno uz korito u kanjonu rijeke, uzvodno od naselja Kosna Luka. Obzirom na izabrani stepen instalacije objekta, neto pad postrojenja i uvažavajući princip maksimalnog iskorištenja energije vodotoka, najbolje energetske efekte, prema radnom dijagramu turbina i liniji trajanja srednjih dnevnih proticaja, daje tip turbine Pelton.

Kota gornje vode postrojenja je 555,30 mnm, a kota donje vode 408,60 mnm. Bruto pad postrojenja, kao razlika kote gornje i kote donje vode iznosi 147,70 m. Za instalisani proticaj elektrane od $Q_i = 1,20$

m³/s hidraulički gubici u sistemu iznose 5,20 m, te s obzirom na vrijednost bruto pada od H_{br}=147,70 m, karakteristična vrijednost neto pada MHE Pačići iznosi H_n = 141,50 m.

Lokalno stanovništvo je iskazalo nezadovoljstvo smještanjem vodozahvata u urbano područje, uz obrazloženje narušavanja pejzažnih vizura, kolizije sa projektom navodnjavanja polja Kosne Luke, te kolizije sa vodozahvatom za potrebe rada mlina koji je pod rekonstrukcijom.

Uvidom u stanje na terenu, i nakon konsultacija sa predstavnicima Nosioca pripreme plana, utvrđeno je slijedeće:

- zemljište u obuhvatu urbanog područja je planirano kao građevinsko zemljište mješovite namjene sa rezervama građevinskog fonda, te je evidentan potencijal istog u smislu turizma ili izgradnje vikend objekata;
- planirani vodozahvat za projekat navodnjavanja je planiran na koti od 416 m.n.m., te jeste u koliziji sa projektom predviđenom izgradnjom MHE;
- potrebna količina vode za navodnjavanje gornjeg sistema navodnjavanja iznosi 5 l/sec;
- vodozahvat za objekat mlina koji je pod rekonstrukcijom se nalazi uzvodno u odnosu na vodozahvat MHE, te njegova aktivacija i puštanje u pogon može izazvati smetnje u radu planirane MHE;
- potrebna količina vode za rad mlina nije poznata.

U odnosu na sve prethodno navedeno, Nosilac izrade plana je stava da pozicija vodozahvata nije u direktnoj koliziji sa namjenom površina iako umanjuje potencijal urbanog područja u kontekstu turizma. U skladu s ovim, projektom predložena lokacija se može zadržati uz uslov nadoknade štete lokalnoj zajednici u vidu investiranja u unapređenje lokalne infrastrukture od strane vlasnika MHE (npr. šetnica, rasvjeta, urbani mobilijar i sl.) u dogovoru sa predstavnicima mjesne zajednice, te osiguranja dodatnih količina vode na prelivu vodozahvata za potrebe navodnjavanja polja Kosne Luke. Naime, pejzažne vizure u konkretnom slučaju nisu od eliminatornog značaja u odnosu na planiranu namjenu površina u neposrednom okruženju vodozahvata. S druge strane, planirana površina za navodnjavanje je namjene poljoprivrednog zemljišta I agro zone, koje u skladu sa zakonskom regulativom nije moguće namijeniti za druge namjene. Obzirom da je opredjeljenje općine Jablanica korištenje poljoprivrednih resursa, a da je potrebna količina vode za potrebe navodnjavanja zanemarivo mala u odnosu na potrebe rada MHE, ovim planom se propisuje obaveza osiguranja ovih dodatnih količina vode na mjestu vodozahvata sistema navodnjavanja, povrhu projektom predviđenog ekološki prihvatljivog protoka. U odnosu na iskazani zahtjev za puštanjem u rad rekonstruisanog mlina u naselju Doljani, za koji nisu dostavljeni tehnički podaci, moguće je u narednim fazama odobrenja građenja uskladiti dozvoljenu količinu zahvaćene vode za potrebe rada mlina, sa količinama vode potrebnim na mjestu vodozahvata gornjeg sistema navodnjavanja. Naime, obzirom da je vodozahvat mlina iznad lokacije vodozahvata MHE, a da je ispušt mlina iznad lokacije vodozahvata sistema navodnjavanja, moguće je istu količinu vode koristiti za višestruku namjenu, te time osloboditi vlasnika MHE obaveze preliivanja potrebne količine vode za navodnjavanje mimo projektovanog minimuma, nakon puštanja u rad pomenutog mlina.

Za MHE Kraje podaci su preuzeti iz Integralne strategije razvoja općine i Studije hidropotencijala rijeke Doljanke. Vodozahvat bi bio oko stacionaže 15 + 400 km a strojara na stacionaži 13 + 300 km (ispod ušća Krkače).

- $P_i = 511$ kW.

PRIKLJUČENJE NA ELEKTROENERGETSKU MREŽU

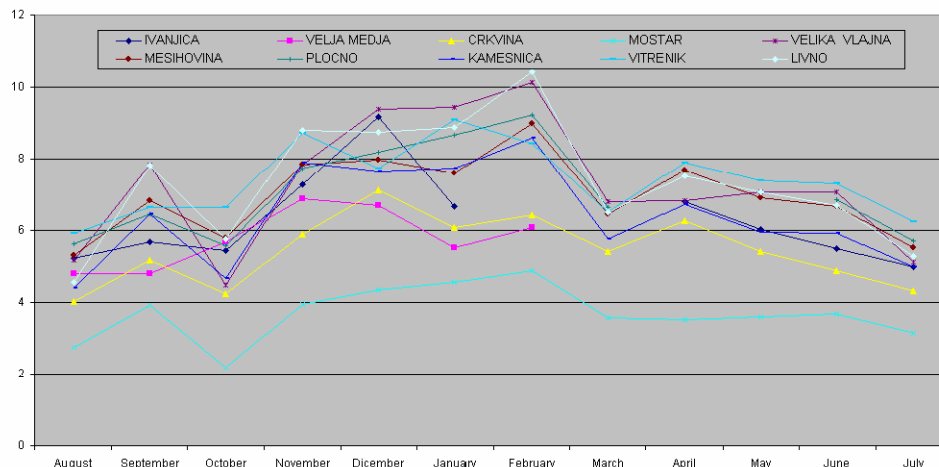
MHE Zlaje i MHE Pačići se priključuju na srednjenaponsko postrojenje u TS 110/35/10 kV Jablanica. Obzirom na procijenjenu instalisanu snagu u ove dvije MHE i neraspoloživost 20 kV naponskog nivoa u TS 110/35/10 kV Jablanica, iste je potrebno priključiti preko 35 kV voda. Predlaže se priključenje kablovskim vodom 35 kV tipskog presjeka usvojenog na nivou JP EP BiH (XHE 49-A, 3x(1x150/25mm²)). Razvodno postrojenje se predviđa uz MHE Zlate. Za priključenje će se, u svakom slučaju, uraditi Elaborat o priključenju u kome će se definisati svi uslovi. Trasa priključnog voda je već izabrana i data je u grafičkom dijelu Prostornog plana.

VJETROELEKTRANE

Postoje različiti podaci o vjetropotencijalu na području BiH. Prema vjetroatlasu ukupna snaga vjetropotencijala koji se danas istražuje u BiH je oko 3.000 MW, od čega je 900 MW – 1.300 MW procijenjeno kao izvodljivo. O stvarnom, a ujedno i isplativom vjetropotencijalu na području BiH moguće je govoriti samo kao rezultatima proračuna i analiza baziranim na realnim mjernim vrijednostima karakteristika vjetra na raznim lokacijama.

Ispitivanje mogućnosti korištenja vjetra u proizvodnji električne energije na prostoru BiH koje je finansirala Vlada Španije, a korisnik je bila JP EP HZHB, vršeno je i na prostoru planina Čvrsnice, Čabulje i Vran planine na određenim tačkama i mjerenja su pokazala dobre rezultate. Tako su se, u Starteškom planu i programu razvoja energetskog sektora Federacije BiH, među objektima čija se izgradnja predlaže do 2020/30. godine našle i vjetroelettrane VE Velika Vlajna na planini Čabulji i VE Pločno na planini Čvrsnici, obje u Općini Mosta (prema granici sa Općinom Jablanica). Stoga su, u ovom Planu, a na osnovu geografskog položaja, izabrane i rezervisane lokacije za istražne radnje na planini Čvrsnici i Vran planini (u blizini već istraženog područja gdje su već potvrđeni tehnološki isplativi vjetropotencijali: M. Sljeme i Borovnik), i na planini Prenj (lokaliteti: Risovac i Police), a na području Općine Jablanica.

BRZINA VJETRA m/s

ILUSTRACIJA 3 – ISPITIVANJE MOGUĆNOSTI KORIŠTENJA VJETRA U PROIZVODNJI ELEKTRIČNE ENERGIJE U BIH

Da bi se planirale i određene vjetroelektrane kao izvori električne energije, neophodna je izrada Studije koja bi predložila lokacije za izgradnju VE kao i tehno - ekonomsku analizu isplativosti njihove izgradnje. Ista Studija bi trebala da obuhvati i mogućnosti i lokacije za izgradnju solarnih elektrana.

ILUSTRACIJA 4 – VJETROPARK

SOLARNE ELEKTRANE

Bosna i Hercegovina se nalazi u grupi zemalja koje još nisu iskoristile potencijal za proizvodnju električne energije u solarnim elektranama. Podsticajne mjere za proizvodnju iz ovih elektrana postoje, ali samo na nivou distribucije. Solarne elektrane čija je nominalna snaga veća od 1 MW nemaju pravo na podsticaj u BiH i ne tretiraju se kao povlašćeni proizvođači električne energije. Analiza tržišta solarnih elektrana je pokazala da su za velik porast novih kapaciteta za proizvodnju električne energije iz solarnih elektrana u svijetu zaslužne značajne podsticajne mjere (feed-in tarife), što znači da će njihova veća implementacija u BiH zavisiti upravo od podsticajnih mjera i samim tim državne politike.

U budućem periodu se predviđa konstantan trend pada cijene tehnologije potrebne za izgradnju solarnih elektrana, te je moguće da će u bliskoj budućnosti cijena proizvedene električne energije iz SE biti konkurentna. To bi značilo i ubrzano ulaganje u solarne elektrane. Prema podacima o sunčevom zračenju na Balkanu, Bosna i Hercegovina raspolaže značajnim resursima energije sunčevog zračenja i to iznad evropskog prosjeka uz izuzetno povoljan sezonski raspored, što daje mogućnost za njeno efikasno i dugoročno korištenje.

Za analizu integracije solarnih elektrana u elektroenergetski sistem BiH, ustanovljeno je da baza podataka o solarnoj iradijaciji, Photovoltaic Geographical Information System (PVGIS), ima zadovoljavajuće podatke o godišnjoj solarnoj iradijaciji na teritoriji BiH. Baza podataka PVGIS pruža mapirane podatke o mjesečnim i godišnjim prosječnim vrijednostima globalne iradijacije za horizontalne i optimalno postavljene panele.

ILUSTRACIJA 5 – PVGIS: PROSJEČAN NIVO GODIŠNJE SOLARNE IRADIJACIJE U BIH (KWH/M²)

Od strane Neovisnog operatora sistema u BiH je naručena i izrađena studija Uticaj solarnih elektrana na elektroenergetski sistem BiH (decembar 2014) u okviru kojih je izvršena i identifikacija odgovarajućih lokacija za izgradnju solarnih elektrana instalisanih snaga koje mogu imati uticati na elektroenergetski sistem.

Lista potencijalnih lokacija je izabrana na osnovu sledećih faktora:

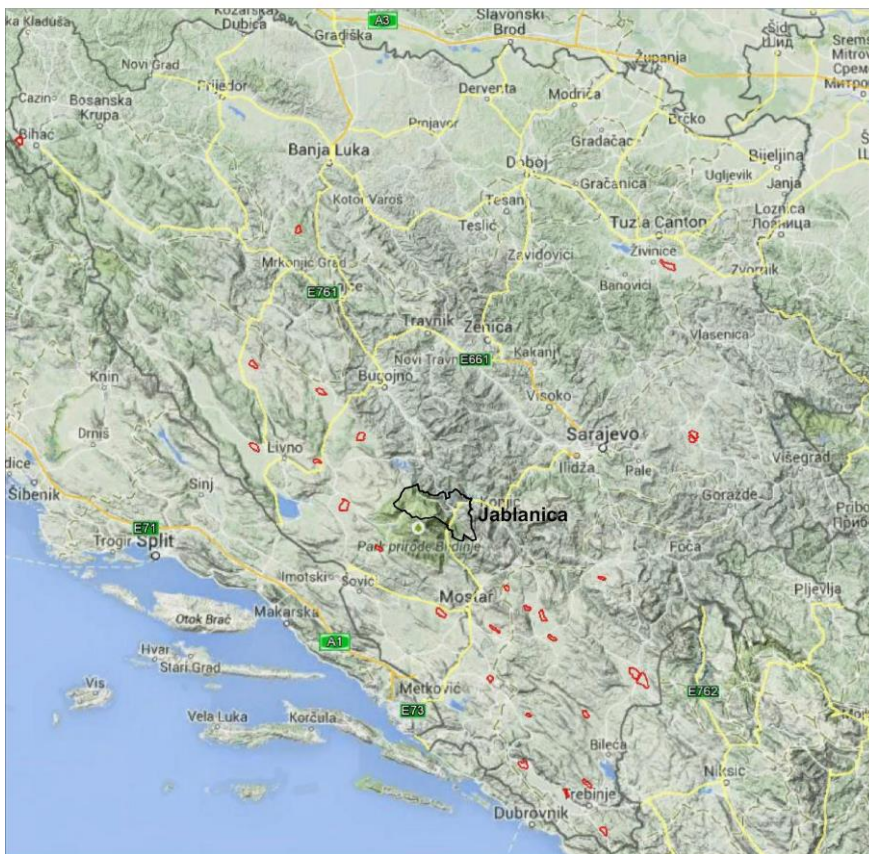
- nivo iradijacije
- reljef
- ukupne raspoložive površine (> 150 ha)

- naseljenost
- lokacija objekata i topologija prenosne mreže

Ukupna raspoloživa površina: 6.550 ha - ravno i 4.000 ha - mješovito.

Prosječna iradijacija na potencijalnim lokacijama je 1570 kWh/m² (1400 - 1820 kWh/m²).

Od izabranih lokacija, nema niti jedne na području Općine. Obzirom da sunčeva iradijacija na određenim područjima Općine Jablanica dostiže vrijednosti iznad 1500 kWh/m², razlog treba tražiti ili u raspoloživom prostoru ili nedostatku prenosne mreže. Prenosna mreža će se morati širiti na području Čabulje i Čvrsnice zbog planiranih vjetroelektrana te je moguće na tom području rezervirati prostor za ispitivanje i sunčevog potencijala. Inače, solarne elektrane se grade u velikom rasponu instaliranih snaga, od nekoliko kW do stotine MW, tako da je moguće obzirom na veliki broj sunčanih dana na području Općine (a što se već sada provodi na drugim, susjednim općinama) graditi solarnu elektranu na krovu kuće, nadstrešnicama u dvorištu do velikih solarnih parkova.

ILUSTRACIJA 6 – IDENTIFIKACIJA LOKACIJA SOLARNIH ELEKTRANA

Kako bi se što preciznije odredila i lokacija i moguća instalirana snaga neophodno je planirati izradu Studije Obnovljivi izvori energije.

ILUSTRACIJA 7 - PRIMJERI SOLARNIH ELEKTRANA NA INDIVIDUALNIM STAMBENIM OBJEKTIMA I SOLARNI PARKOVI

3.11.3. PLAN RAZVOJA PRENOSNE MREŽE

Desetogodišnjim planom razvoja prenosne mreže nije planirana izgradnja niti jednog novog prenosnog objekta, samo rekonstrukcija postojećih. U planskom periodu (2014 - 2033.) TS Jablanica može zadovoljiti potrebe narastanja potrošnje, s tim da je neophodno planirati ugradnju drugog energetskog transformatora kako bi se obezbjedio n-1 faktor sigurnosti (kod ispada transformatora u TS Jablanica), kao i zbog stvaranja uslova za prelazak na napajanje po 20 kV naponu.

TABELA 25 –PLAN RAZVOJA PRENOSNE MREŽE PREMA PLANU RAZVOJA PRENOSNE MREŽE 2014 - 2023.

R.b.	Objekat	Obim	Godina završetka	Vrijednost investicije mil.KM
1.	TS Jablanica	Kompletiranje 110 kV polja HE Jablanica i rekonstrukcija VN i SN postrojenja	2018.	1,58
2.	DV 110 kV Sarajevo 1 - Jablanica II i III	Rekonstrukcija	2015.	3,0
3.	DV 220 kV RP Kakanj - RP Jablanica	Rekonstrukcija	2015.	4,2
4.	DV 220 kV RP Mostar 3 - RP Jablanica	Rekonstrukcija	2015.	3,2
5.	DV 110 kV Jablanica - Mostar 1 (I i II)	Rekonstrukcija	2016.	4,14
6.	DV 220 kV HE Rama - RP Jablanica (I i II)	Rekonstrukcija	2016.	1,38

Analizom vršne snage koja na području Općine Jablanica u planskom periodu dostiže 5,45 MW, očigledno je da je instalisana snaga u TS Jablanica dovoljna da u potpunosti zadovolji zahtjeve maksimalne snage na mreži. Uz još jedan energetski transformator bit će obezbjeđena 100% rezerva u planskom periodu i uz rekonstrukciju SN postrojenja, koje se treba graditi za 20 kV naponski nivo, bit će stvorene pretpostavke (što se tiče prenosne mreže) za postepeni prelazak na 20 kV napajanje.

U okviru razvojnih planova JP EP BiH d.d. Sarajevo, planirana je izgradnja TS 110/x kV Buturović Polje (Općina Konjic) koja se u elektroenergetski sistem priključuje 110 kV vodom po principu ulaz - izlaz na

DV 110 kV HE Jablanica - Konjic. Dio priključnog voda 110 kV za TS Buturović Polje prolazi Općinom Jablanica te je za isti planiran zaštitni pojas.

Izgradnja novih proizvodnih objekata zahtjevat će širenje prenosne i distributivne mreže jer svakom novom proizvodnom objektu neophodno je omogućiti priključenje na elektroenergetsku mrežu. Na kom naponskom nivou će priključenje biti izvršeno zavisi od instalisane snage novog izvora električne energije, njegovog geografskog položaja i blizine postojeće elektroenergetske mreže, kao i tehničkih mogućnosti te mreže, a što će biti predmetom Elaborata o priključku.

3.11.4. PLAN RAZVOJA DISTRIBUTIVNE MREŽE

Plan razvoja distributivne mreže i izbor osnovnih koncepcijskih postavki i rješenja zasnovan je na analizi postojećeg stanja distributivnih elektrenergetskih objekata i prognozi porasta potrošnje električne energije i vršne snage, te očekivanog trenda rasta broja novih kupaca i proizvođača.

Za potrebe priključenja novih proizvodnih objekata MHE Zlate i MHE Pačići polaže se kablovski vod 35 kV od elektroenergetskog postrojenja MHE Pačići do RP 35 kV uz MHE Zlate a potom dalje do TS 110/35/10 kV Jablanica.

TABELA 26 – PLANIRANE TS 10/20 (0,4) KV

Red.br.	Naziv objekta	Naponski nivo	Napomena
1.	KV 35 kV MHE Pačići-RP Zlate	35 kV	Bit će definisano Elaboratom o priključku
2.	KV 35 kV RP Zlate – TS 110/35/10 kV Jablanica	35 kV	
3.	RP 35 kV Zlate	35 kV	

Analizom plana razvoja potrošnje, u planskom periodu doći će do povećanja potrošnje električne energije na nivou Općine za oko cca 20% i isto toliko do uvećanja vršnog opterećenja. Da bi se zadovoljile potrebe narastanja potrošnje i obezbjedili zahtjevi koji se postavljaju pred elektroenergetski sistem (obezbjeđenje zahtjevanih količina električne energije uz definisani kvalitet isporučene električne energije), neophodno je planirati adekvatan razvoj distributivne mreže koji obuhvata:

- Rekonstrukciju postojeće distributivne mreže
- Prelazak na 20 kV naponski nivo na srednjem naponu i postepeno napuštanje distribucije električne energije preko 10 i 35 kV naponskog nivoa
- Izgradnju nove distributivne mreže za priključenje novih potrošača i proizvođača električne energije.

Rekonstrukcijom postojeće mreže potrebno je drvene stubove zamjeniti betonskim i čeličnoretkastim, nadzemne vodiče malih presjeka zamjeniti vodičima većeg presjeka (50 mm² i

više), u kablovskoj mreži je neophodna zamjena nepouzdatih kablova sa izolacijom tipa PP, EPHP, EHP i sličnih te zamjena sve dotrajale opreme zbog starosti i nepouzdanosti pogona.

Prema analizama sprovedenim u Elektroprivredi BiH, za područje ED Mostar, najpovoljniji efekti prelaska na 20 kV napon, sa aspekta troškova prilagodbe, pripremljenosti SN mreže, trenda porasta opterećenja, smanjenja gubitaka i padova napona, stepena sigurnosti napajanja, bit će za PJD Mostar, potom za PJD Konjic i na kraju za PJD Jablanica. Problem područja Općine čine i SN objekti u nadležnosti Direkcije za proizvodnju, te naponski nivoi za napajanje vlastite potrošnje hidroelektrana na Neretvi. Osnovni kriterij za prelazak na 20 kV naponski nivo na nekom području je nedostatak prenosnog kapaciteta postojeće 10 kV mreže. U nadzemnim mrežama to se u pravilu svodi na kriterij dopuštenog pada napona, a u kablovskim mrežama na strujno opterećenje vodiča.

Sa ciljem pripreme mreže za prelazak na rad pod 20 kV naponom neophodno je, kod rekonstrukcije postojeće i izgradnji nove distributivne mreže, pridržavati se pravila:

- Postepena zamjena naponskog nivoa 10 kV sa 20 kV naponskim nivoom ugradnjom nove 20 kV opreme kod zamjene dotrajale ili tehnički neodgovarajuće 10 kV opreme (kod rekonstrukcija).
- Kod izgradnje novih SN objekata ugrađivati opremu za 20 kV naponski nivo i preklopive energetske transformatore koja će raditi na 10 kV naponu do prelaska na rad pod 20 kV naponom.
- Postepeno uvođenje direktne transformacije 110/10(20) kV.

Trafostanice 35/10 kV Ostrožac i Brana u nadležnosti ED Mostar su rekonstruisane i obezbjeđen je 20 kV naponski nivo na sekundaru transformatora.

Uvođenje direktne transformacije 110/20 kV povezano je i sa sudbinom 35 kV mreže. U nekim tačkama, bit će opravdano postojeću TS 35/10 kV zamjeniti sa TS 110/20 kV te je, zbog toga, potrebno planirati zadržavanje postojećih lokacija TS 35/10 kV i rezervisanje prostora dovoljnog za smještaj TS 110/20 kV.

Razvoj niskonaponske mreže koja je najzastupljenija u distributivnoj mreži koncipirati na skraćivanju NN mreže interpolacijom novih 10(20)/0,4 kV trafostanica.

Analizom instalisane snage u postojećim trafostanicama 10/0,4 kV (cca 18,5 MVA), ista u mnogome premašuje prognizirano vršno opterećenje, te bi sa tog aspekta, postojeći broj trafostanica sa postojećim instalisanim snagama zadovoljilo narastanje potrošnje. Međutim, gubici i povećanje padova napona, te neravnomjerno povećanje potrošnje određenih područja zahtjevat će izgradnju novih trafostanica, a što će biti predmetom planova razvoja distributivne mreže obje distribucije.

Planovima razvoja distributivne mreže, ED Mostar će, u skladu sa svojim aktima, usmjeriti razvojne planove ka realizaciji opredjeljenja i ciljeva definisanih Dugoročnim planom razvoja Elektroprivrede BiH do 2030. sa Strategijskim planom.

Nova naselja i proširenje postojećih, te izgradnja ili proširenje privrednih zona planiranih ovim Prostornim planom zahtjevat će izgradnju novih trafostanica ili povećanje snage postojećih, te je kroz

ovaj Plan predviđena izgradnja 17 novih i povećanje snage za više trafostanica, a što je u skladu sa Planom razvoja EP BiH d.d. Sarajevo, podružnica Mostar za period 2015-2025., kao i planiranom izgradnjom novih privrednih zona/centara.

TABELA 27 – PLANIRANE TS 10/20 (0,4) KV

Rb.	Naziv planirane TS	Instalisana snaga kVA	Tip TS	Napomena	Izvor
1.	Donja Jablanica (privredna zona)	160 kVa	STS-B	Planirana nova TS	Planirana kroz PP Jablanica
2.	Ivan Krst	160 kVa	STS-Z	Postojeća - povećanje snage	
3.	Lug	250 kVa		Postojeća - povećanje snage	
4.	Kosne Luke	100 kVa	STS-B	Planirana nova TS	
5.	Ostrožac (privredna zona)	160 kVa	STS-B	Planirana nova TS	
6.	Brgulići (poslovna zona)	160 kVa	STS-B	Planirana nova TS	
7.	Žuglići	100 kVa	STS-Z	Postojeća - povećanje snage	
8.	Djevor 2			Planirana nova TS	Plan razvoja EP BiH dd podružnica ED Mostar za period 2015 – 2025.
9.	Ostrožac 5			Planirana nova TS	
10.	Ostrožac 6			Planirana nova TS	
11.	Glodnica			Planirana nova TS	
12.	Čivelj 1			Planirana nova TS	
13.	Čivelj 2			Planirana nova TS	
14.	Gornje Paprasko			Planirana nova TS	
15.	Zlate			Planirana nova TS	
16.	Spomen obilježje			Planirana nova TS	
17.	Slatina 4			Planirana nova TS	
18.	Gornja Kolonija			Planirana nova TS	
19.	Bukov Pod			Planirana nova TS	
20.	Ravna			Planirana nova TS	
21.	Lovački dom			Postojeća - povećanje snage	
22.	Željeznička stanica			Postojeća - povećanje snage	

Najveći broj trafostanica će, kroz rekonstrukcije i interpolacije, biti uvezano dvostrano čime će biti podignuta stabilnost u isporuci i poboljšan kvalitet isporučene električne energije. Dinamika izgradnje i rekonstrukcije će zavisi od brzine i stepena razvoja Općine i potreba stanovništva.

Izgradnja nove distributivne mreže VN i NN sa pripadajućim trafostanicama gradi se na temelju zahtjeva i potreba budućih kupaca svih kategorija, a u skladu sa pozitivnim zakonskim propisima zasnovanim na Zakonu o građenju, Zakonu o električnoj energiji i važećim opštim uslovima za isporuku električne energije.

EP HZHB je, kroz svoje razvojne planove, predvidjela izgradnju dalekovoda DV 35 kV Mluša - Risovac za napajanje TS 35/x kV Blidinje - Risovac, čija trasa jednim dijelom prolazi kroz područje Općine Jablanica, a što je uobzireno ovim Planom. Sama TS 35/x kV Blidinje- Risovac se ne nalazi u Općini Jablanica

3.11.5. ENERGETSKA EFIKASNOST

Uštede energije kao posljedica efikasnijeg korištenja energenata ima značajan uticaj kako sa ekonomsko - finansijskog aspekta tako i sa aspekta zaštite okoliša. EU potencira energetska efikasnost kao ekonomski najefektivniji način da se smanje emisije, poboljša energetska stabilnost i konkurentnost, dostupnost energije za potrošače kao i poveća zaposlenost. Strategija EU 2020 (20-20-20) predviđa smanjenje stakleničkih plinova za 20%, povećanja udjela obnovljivih izvora za 20% i povećanje energetske efikasnosti za 20%.

U segmentu energetske efikasnosti za područje Općine neophodno je:

- razvoj mreže usmjeriti ka smanjenju gubitaka električne energije
- planirati i preferirati izgradnju obnovljivih izvora električne energije čime se smanjuje emisija CO₂, a također se smanjuje i eksploatacija konvencionalnih (neobnovljivih) energetskih resursa koje se trebaju čuvati budućim generacijama
- uštedu energije ostvariti smanjenjem potrošnje (edukacijom potrošača o mjerama štednje putem letaka, brošura i drugih promotivnih materijala) kroz utopljanja zgrada, korištenjem led sijalica (ili drugom ekološki prihvatljivom rasvjetom) za javnu rasvjetu, kao i za domaćinstva, upravljanjem potrošnje, korištenjem uređaja niskog stepena potrošnje, toplifikacijom grada.

3.12. TOPLIFIKACIJA

Prema zaključcima Strategije razvoja općine Jablanica, potrebno je izraditi Studiju toplifikacije, a koja će pokazati ekonomsku opravdanost i najpovoljniji sistem toplifikacije urbanog područja.

Za ostala naselja, potrebno je postepeno predvidjeti prelazak na alternativne, ekološki prihvatljive načine grijanja, kao što su ložišta na pelet, struja i sl., a kako bi se smanjio broj ložišta na ugalj i drvo, koja su i najveći zagađivači.

3.13. SAOBRAĆAJ

Općina Jablanica nalazi se u jugozapadnom dijelu Bosne i Hercegovine i ima povoljan geoprometni položaj. Zahvaljujući svom geoprometnom položaju ima značajnu ulogu u transportnom sistemu Bosne i Hercegovine, ali i u široj međudržavnoj regiji. Iako zauzima veoma značajnu ulogu u transportnom sistemu BiH putna mreža na teritoriji općine Jablanica je slabo razvijena.

Osnovni parametri koji navode na ovakav zaključak su sljedeći:

- nisu zastupljene saobraćajnice višeg reda (autoceste i brze ceste)
- mala zastupljenost regionalnih saobraćajnica cca 8,0%
- prolazak magistralnih pravaca kroz naseljena mjesta, preopterećenost i mješanje tranzitnog i lokalnog saobraćaja.

Pored putne mreže važnu ulogu zauzima i željeznički saobraćaj obzirom da kroz Općinu Jablanica prolazi željeznička pruga normalnog kolosjeka (Sarajevo - Čapljina - Ploče) kojom se omogućava izlaz iz BiH na jug odnosno veza sa terminalom u luci Ploče. Na dijelu kroz općinu Jablanica izvršena je rekonstrukcija postojeće željezničke pruge, što je prednost u odnosu na preostale dijelove u Federaciji BiH. Rekonstrukcija željezničke stanice na Sopotu nije izvršena.

U Prostornoj osnovi predložen je koncept razvoja saobraćajne mreže unutar općine Jablanica, sa kojim bi se postiglo poboljšanje veza unutar općine i šire. Razvoj sistema saobraćaja i veze unutar općine zasniva se na unaprjeđenju postojeće putne i željezničke mreže, u skladu sa potrebama povezivanja centara unutar općine.

3.13.1. PUTNA MREŽA

Planirana putna mreža unutar općine sastoji se od:

- saobraćajnica visokog ranga reda autocesta koje su preuzete iz Strategije i akcionog plana razvoja mreže autocesta i brzih cesta na području Federacije Bosne i Hercegovine
- saobraćajnica ranga magistralnih i regionalnih cesta, koje su preuzete iz "Studije kategorizacije cesta FBiH" rađene 2013 - 2014. godine, izvor JP Ceste Federacije BiH
- saobraćajnica ranga lokalnih i ostalih saobraćajnica koje povezuju naselja unutar općine.

SAOBRAĆAJNICE VISOKOG RANGA (AUTOCESTE I BRZE CESTE)

Kroz općinu Jablanica planirano je da prolazi trasa autoceste na koridoru Vc koja počinje na sjeveru (u Svilaju) i završava se na jugu (Bijača). Trasa autoceste definisana je Prostornim planom Federacije BiH. Trasa je definisana idejnim projektom, te u budućnosti se očekuje izrada glavnog projekta i izgradnja ove saobraćajnice. Trasa autoceste položena je sa lijeve strane postojeće magistralne ceste u pravcu Mostara, pretežno prolazi brdovitim, nenaseljenim terenom, tangira naselja Dragan Selo, Ravna i Glogošnica. Neposredno ispred naselja Glogošnica na dijelu gdje se spajaju rijeka Šanica i Glogošnica predviđeno je čvorište za priključak općine Jablanica.

Priključak na čvorište "Jablanica" sa magistralne ceste M-17 predviđen je prilaznom saobraćajnicom dužine cca 1000 m' koja prelazi objektom preko korita rijeke Neretve. Ova saobraćajnica pored osnovne funkcije, prilaz na autocestu, imala bi i funkciju povezivanja naselja Djevor sa Donjom Jablanicom. Dio prostora uz prilaznu saobraćajnicu mogao bi se iskoristiti za privrednu zonu koja bi bila povezana kako sa magistralnom cestom tako i sa budućom autocestom. Ukupna dužina trase autoceste kroz općinu Jablanica iznosi cca 15,4 km.

SAOBRAĆAJNICE RANGA MAGISTRALNIH I REGIONALNIH CESTA

Javno preduzeće JP Ceste Federacije BiH su 2013 - 2014. godine investirale izradu "Studije kategorizacije cesta FBiH" koja je urađena i za koju je donesena odluka Vlade F BiH o njenom usvajanju. U navedenoj Studiji došlo je do određenih izmjena ranga saobraćajnica u općini Jablanica, a iste su date tabelarno u nastavku.

TABELA 27 - KATEGORIZACIJA CESTA NA PODRUČJU OPĆINE JABLANICA

R.b.	Broj puta Nova oznaka	Broj puta Stara oznaka	Putni pravac	Dužina (km)
1.	M – 115 Magistralna cesta I reda	M 17	Sarajevo – Konjic – Ostrožac – Jablanica – Potoci – Mostar – državna granica	18,60
2.	M – 227 Magistralna cesta II reda	R – 419	Jablanica – Blidinje – Posušje – državna granica	30,16
3.	M – 219 Magistralna cesta II reda	M 16.2	Bugojno – G. Vakuf – Prozor – Jablanica	10,70
4.	M – 220 Magistralna cesta II reda	R 438 i R 437	Gromiljak – Fojnica – Dusina – Buturović Polje – Ostrožac	2,83
			UKUPNO	62,29

R.b.	Broj puta Nova oznaka	Broj puta Stara oznaka	Putni pravac	Dužina (km)
1.	R751 Regionalna cesta II reda	Lokalna cesta	Varvara – Orašac – Blidinje	6,00
2.	R752 Regionalna cesta II reda	Lokalna cesta	Gračac – Doljani	4,10
			UKUPNO	10,10

Prijedlogom nove kategorizacije magistralna cesta M-17 se zadržava kao magistralna cesta I-reda, magistralna cesta M 16.2. prelazi u magistralnu cestu II reda, te regionalni pravci R419, R437 i R438 se pretvaraju u magistralne ceste II-reda. Također se dio lokalnih cesta pretvara u regionalne ceste II-reda.

U nastavku dat je opis navedenih prekategorijskih putnih pravaca u općini Jablanica i njihova funkcija.

MAGISTRALNA CESTA M 115 (POSTOJEĆA MAGISTRALNA CESTA M-17) SARAJEVO – MOSTAR

Postojeća magistralna cesta M-17 u nadležnosti je JP Ceste Federacije BiH. Novom kategorizacijom, ovaj magistralni pravac zadržan je kao magistralna cesta prvog reda, označena sa brojem M-115. Ovaj magistralni pravac je izuzetno važan za općinu Jablanica obzirom da omogućava vezu općine na sjever prema Sarajevu i dalje te na jug prema Mostaru i izlazu iz države. Od granice općina Jablanica - Konjic trasa prolazi kroz naselja, Ostrožac - Donje Paprasko - centralni dio grada - Donju Jablanicu i izlazi iz općine u području Aleksin Han. Obzirom da prolazi kroz naseljena mjesta uočljiva je izgrađenost uz trasu, a samim tim i veliki broj nelegalnih priključaka na trasu. U budućnosti se ne planira izmještanje ove saobraćajnice izuzev kroz uže urbano područje Jablanice, te je novom kategorizacijom predviđeno uređenje saobraćajnice na način da zadovoljava rang magistralne ceste prvog reda prema novoj kategorizaciji. Kako bi se poboljšali uslovi odvijanja saobraćaja na ovom pravcu, potrebno je u budućnosti bazirati se na rješenje nelegalnih priključaka, odnosno omogućiti veći broj legalnih priključaka u vidu servisnih saobraćajnica, koje će sabirati lokalni saobraćaj i kanalisati ga na priključke koji budu definisani u skladu sa propisima.

MAGISTRALNA CESTA DRUGOG REDA M 219 (POSTOJEĆA MAGISTRALNA CESTA M 16.2) BUGOJNO- G.VAKUF - PROZOR - JABLANICA

Novom kategorizacijom, ovaj magistralni pravac zadržan je kao magistralna cesta drugog reda, označena sa brojem M-219. Ovaj magistralni pravac povezuje općinu Jablanica sa Srednjobosanskim kantonom. Trasa magistralne ceste M-219 veže se na magistralnu cestu prvog reda M-115 u području grada te dalje prolazi naseljenim mjestima Mirci, Donja Slatina i Gornja Slatina te dalje izvan granice općine ide prema Prozoru, Gornjem Vakufu i Bugojnu čime se omogućava veza sa Srednjobosanskim kantonom i dalje izlaz prema Hrvatskoj. Planirano je da se magistralna cesta M-219 (M16.2) neposredno prije ulaska u grad (prije postojećeg mosta preko rijeke Doljanke), izmjesti lijevo u odnosu na postojeću trasu, prema koritu rijeke Neretve, sve do spoja na magistralnu cestu M-115 (M17) ispred postojećeg mosta preko rijeke Neretve. Ukupna dužina izmještanja iznosila bi 860,0 m'. Također, neposredno ispred mosta uz korito rijeke Doljanke uzvodno predviđena je nova saobraćajnica koja prelazi korito rijeke i dalje prolazi kroz naselje Jelačići te se priključuje na magistralnu cestu M-115 (M17) u području naselja Pobrežje. Ova saobraćajnica predviđena je i Urbanističkim planom za ovo područje. Planirana saobraćajnica omogućava da se saobraćaj iz pravca Bugojna koji ide prema Mostaru preusmjeri izvan centralne zone grada čime bi se rasteretio saobraćaj unutar centralne gradske zone.

MAGISTRALNA CESTA DRUGOG REDA M 220 (POSTOJEĆE REGIONALNE CESTE R 437) GROMILJAK - FOJNICA - DUSINA - BUTUROVIĆ POLJE - OSTROŽAC

Ova saobraćajnica u području naselja Ostrožaca vezuje se na postojeću magistralnu cestu M-115 (M-17), te dalje ide općinom Konjic prema Fojnici i dalje prema Gromiljaku, gdje se veže na magistralnu cestu M-114 (M-5) Kaonik - Busovača - Gromiljak - Kiseljak - Han Ploča - Blažuj. Ova magistralna cesta omogućava vezu općine Jablanica sa Zeničko - dobojskim i Sarajevskim kantonom. U cilju optimizacije saobraćaja potrebno je elemente postojeće regionalne ceste prilagoditi elementima magistralne ceste drugog reda. Na posmatranoj dionici u mjestu Ostrožac se nalazi viseći most preko akumulacije Jablaničko jezero koji je neadekvatan za potrebe planirane kategorizacije, kao i za potrebe uvezivanja naselja na desnoj obali Jablaničkog jezera i naselja na području Neretvice. Sadašnje rješenje mosta ne omogućava normalnu komunikaciju obzirom na tehničko rješenje mosta, ali i prilaza sa magistralne ceste M-17 do mosta. U cilju otklanjanja navedenih nedostataka i postizanja kvalitetnog rješenja ovog pitanja predlaže se izgradnja novog mosta Ostrožac – Brgulići preko akumulacije koji bi zadovoljio potrebe kvalitetnog saobraćajnog rješenja. Stanje kao i tehničko rješenje postojećeg mosta je takvo da je racionalnije planirati izgradnju novog mosta za razliku od rekonstrukcije i proširenja postojećeg.

MAGISTRALNA CESTA DRUGOG REDA M 227 (POSTOJEĆE REGIONALNE CESTE R 419) JABLANICA - BLIDINJE - POSUŠJE - DRŽAVNA GRANICA

Planirano je da se regionalna cesta R 419 rekonstruiše kako bi zadovoljila karakteristike magistralnih cesta drugog reda. Ova saobraćajnica, na početku, vezuje se na magistralnu cestu M-219 u gradskom jezgri općine, te ide dolinom rijeke Doljanka prema naseljima Stupari, Zukići, Sovići, te dalje prema Blidinju, Posušju i granici sa Hrvatskom. Ova saobraćajnica je važna obzirom da povezuje općinu Jablanica sa Zapadnohercegovačkim kantonom.

REGIONALNA CESTA DRUGOG REDA R 751 (POSTOJEĆA LOKALNA CESTA) VARVARA - ORAŠAC - BLIDINJE

Postojeća lokalna cesta Varvara - Orašac - Blidinje novom kategorizacijom prelazi u regionalnu cestu drugog reda. U narednom periodu potrebno je elemente postojeće lokalne ceste prilagoditi rangu regionalne ceste u skladu sa novom kategorizacijom.

REGIONALNA CESTA DRUGOG REDA R 752 (POSTOJEĆA LOKALNA CESTA) GRAČAC - DOLJANI

Postojeća lokalna cesta Gračac - Doljani novom kategorizacijom prelazi u regionalnu cestu drugog reda. U narednom periodu potrebno je elemente postojeće lokalne ceste prilagoditi rangu regionalne ceste u skladu sa novom kategorizacijom.

SAOBRAĆAJNICE RANGA LOKALNIH I OSTALIH NEKATEGORISANIH CESTA

Općenito lokalnu saobraćajnu mrežu treba u potpunosti modernizovati, odnosno izvršiti asfaltiranje iste. Lokalne ceste zauzimaju cca 47% od ukupne mreže saobraćajnica općine Jablanica. Uglavnom su lokalnim saobraćajnicama povezana naselja unutar općine.

S ciljem iskorištavanja turističkih potencijala na desnoj strani jezera, predlaže se izgradnja lokalne saobraćajnice na desnoj strani jezera, prema Hudutskom. Planirana lokalna saobraćajnica bi predstavljala alternativni putni pravac Magistralnoj cesti M-115 (M-17).

3.13.2. ŽELJEZNIČKA MREŽA

Postojeća željeznička pruga Sarajevo - Mostar - Čapljina je u području općine Jablanica rekonstruisana i u prilično je dobrom stanju. Prostornim planom Federacije BiH predviđa se izmještanje dijela željezničke pruge prije Tarčina preko Bradine do naselja Kanjina. Ovo izmještanje planirano je tako da se probije kroz Bradinu tunel kojim bi se u budućnosti izbjegle serpentine koje postoje u području općine Konjic (Kanjina, Živašnica i Ovčari), čime bi se dobila dosta kraća i kvalitetnija trasa. Uz postojeću prugu postoje i željezničke stanice koje su također rekonstruisane i zadovoljavaju potrebne uslove. Putnički vozovi saobraćaju na relaciji Sarajevo - Mostar - Čapljina i nazad, tako da prolaze općinom Jablanica i omogućavaju vezu općine Jablanica sa susjednim općinama.

Urbanističkim planom grada Jablanice, kao i kroz opredjeljenja ovog Plana, planirana je dodatna željeznička stanica. Zbog velike udaljenosti, i nepovoljnog položaja postojeće željezničke stanice, planirana je nova (na lokalitetu Lug), povoljnije locirana u odnosu na položaj i konfiguraciju grada, isključivo za putnički saobraćaj.

3.13.3. POVEZANOST NASELJA UNUTAR OPĆINE

Veze između centara unutar općine Jablanica formirane su uglavnom na način da se tercijarni centar povezuje sa sekundarnim centrima preko lokalnih saobraćajnica i djelimično regionalnim saobraćajnicama, a sekundarni centri su povezani sa primarnim centrom uglavnom saobraćajnicama ranga magistralne, odnosno regionalne ceste. U nastavku dat je opis veza centara unutar općine.

Položaj centara unutar općine Jablanica uglavnom je smješten uz postojeće magistralne ceste M 115 (M-17) i M-219 (M-16.2). Primarni centar Jablanica smješten je tako da kroz njega gravitiraju oba magistralna pravca koja se dalje pružaju prema sekundarnim, odnosno tercijarnom centru.

Sekundarni centri Ostrožac i Donja Jablanica/Djevor, povezani su sa primarnim centrom Jablanica magistralnom cestom M-115 (M-17) Sarajevo – Konjic – Ostrožac – Jablanica – Potoci – Mostar - Državna granica.

Sekundarni centar Glogošnica, gravitira prema primarnom centru Jablanica magistralnom cestom M-115 (M-17) te dalje prema ostalim centrima.

Međusobni položaj centara i konfiguracija terena uslovljavaju da sva komunikacija između centara mora da ide preko primarnog centra Jablanica. Sve veze između centara ostvarene su preko saobraćajnica ranga magistralne ceste, tako da se može konstatovati da su veze između centara na zadovoljavajućem nivou. Nakon odvajanja tranzitnog saobraćaja po izgradnji trase autoceste doći će do rasterećenja postojeće saobraćajne mreže čime će se ova komunikacija dodatno poboljšati.

3.13.4. POVEZANOST SISTEMA SA SAOBRAĆAJEM U ŠIREM OKRUŽENJU

POVEZANOST SA OSTALIM DIJELOVIMA BIH I DALJE PREMA SUSJEDNIM DRŽAVAMA

Prijedlogom strategije i akcionog plana razvoja mreže autocesta i brzih cesta na području Federacije Bosne i Hercegovine definisani su koridori koji povezuju centre unutar Federacije BiH, te omogućavaju izlaz u susjedne države. Kroz područje općine Jablanica i Hercegovačko-neretvanskog kantona planirana je trasa autoceste na koridoru Vc koja počinje u Svilaju i završava se u Bijači. Izlaskom na autocestu (priključak petlja Jablanica) općina Jablanica ostvaruje vezu sa ostalim dijelovima BiH.

Kada je riječ o željezničkim vezama kroz općinu Jablanica prolazi željeznička pruga normalnog kolosjeka (Sarajevo - Čapljina - Ploče) kojom se omogućava izlaz iz BiH na jug odnosno veza sa terminalom u luci Ploče. Većim dijelom od Jablanice prema Čapljini odnosno izlaz prema jugu izvršena je rekonstrukcija postojeće željezničke mreže čime su poboljšani uslovi odvijanja željezničkog saobraćaja u tom pravcu, a samim tim i kvalitetnija veza. Konceptija razvoja željezničkih koridora izuzetno je povoljna i omogućava kvalitetno povezivanje sa susjednim državama i dalje u Evropu.

POVEZANOST SA CENTRIMA FEDERACIJOM BIH

Općina Jablanica povezana je sa primarnim centrima Federacije BiH, na sjeveru sa primarnim centrom I kategorije Sarajevom i na jugu sa primarnim centrom II kategorije Mostarom. Veza sa ova dva susjedna primarna centra ostvarena je sa drumskim i željezničkim saobraćajem. Drumskim saobraćajem je povezana preko magistralne ceste M17 (M115), a željezničkim saobraćajem prugom Sarajevo - Konjic - Mostar - Čapljina.

Planirana trasa autoceste Svilaj - Bijača, je u izgradnji i trenutno je otvorena dionica Sarajevo - Tarčin, dok je za dionicu Tarčin - Konjic urađena projektna dokumentacija na nivou glavnog projekta te se očekuje nastavak izgradnje. Od Konjica prema Jablanici rađena je projektna dokumentacija nivoa idejnog projekta, te se očekuje nastavak projektne dokumentacije i same izgradnje navedene dionice, čime bi se ostvarila kvalitetna veza općine Jablanica saobraćajnicom visokog ranga na sjever prema Sarajevu i dalje.

Na drugu stranu prema jugu od Jablanice do Mostara u fazi je izrada projektne dokumentacije, te po završetku ove dionice općina Jablanica će sa prvim susjednim primarnim centrima Federacije BiH imati kvalitetnu vezu sa saobraćajnicom visokog ranga čime će se značajno smanjiti vrijeme putovanja, kao i opterećenost postojeće magistralne mreže na ovom dijelu.

POVEZANOST UNUTAR KANTONA

Općina Jablanica sa ostalim općinama unutar kantona povezan je magistralnim i regionalnim cestama. Ove ceste se pretežno protežu urbanim područjima općina što utiče na smanjenje brzine kretanja na njima odnosno povećanja vremena putovanja.

U Studiji prekategoriizacije Javnih cesta u F BiH tretirane su magistralne i regionalne ceste te je na području općine Jablanica kao i Hercegovačko - neretvanskog kantona došlo do evidentnih izmjena ranga postojeće saobraćajne mreže koje doprinose kvalitetnijem povezivanju općine, sa ostalim gradovima unutar kantona.

3.13.5. SAOBRAĆAJNA INFRASTRUKTURA SA ZAŠTITNIM POJASEVIMA

Zaštitni pojas uz javne ceste (zaštitni cestovni pojas) je pojas na kojem važi poseban režim gradnje i uspostavlja se s ciljem zaštite javne ceste i sigurnosti saobraćaja na njoj od štetnih uticaja i različitih aktivnosti u prostoru pored javne ceste.

Zaštitni pojas mjeri se od vanjskog ruba zemljišnog pojasa te je u skladu sa zakonom o cestama Federacije BiH širok sa svake strane:

autoceste	40m'
brze ceste	30m'
magistralne ceste	20m'
regionalne ceste	10m'
lokalne ceste	5m'

3.14. ICT TEHNOLOGIJE / KOMUNIKACIJE I VEZE

Područje općine Jablanica je pokriveno zadovoljavajućim kapacitetima stabilne telefonsko – telegrafске mreže, u obliku pretplatničkih bakarnih mreža i optičkih mreža sa telefonskim centralama BH Telecoma u gradskom području Jablanice, te u naseljima: Ostrožac, Glogošnica, Slatina, Mrakovo, te telefonskim centralama u naseljima Doljani i Gračac, koja pokrivaju rubna područja općine Jablanica.

Broj korisnika fiksne telefonije, odnosno, POTS i VOIP priključaka se polako smanjuje, što je i trend u svijetu fiksne telefonije.

TABELA 28 – BROJ PRIKLJUČAKA FIKSNE TELEFONIJE BH TELECOM OPERATERA

Godina	2005.	2006.	2007.	2008.	2009.	2010.	2011.	2012.
Broj priključaka	2.787	2.865	2.861	2.989	2.940	2.970	2.717	2.686

U 2007. godini, kada je rađena prijašnja Strategija razvoja općine Jablanica, dat je pregled maksimalnih mogućih kapaciteta fiksne telefonije, te onih u upotrebi u tom trenutku, a za pojedine telefonske centrale:

TABELA 29 – KAPACITETI TELEFONSKIH CENTRALA

Lokacija centrale	Maksimalni kapacitet	Trenutno instalirani	Broj pretplatnika
Jablanica	2.664	2.056	1.930
Ostrožac	240	240	223
Glogošnica	888	528	492
Slatina	408	205	205
Mrakovo	240	120	78
UKUPNO	4.400	3.149	2.928

Tada je od ukupno 2.928 priključaka, njih 166 bilo registrirano na pravna lica.

Kao što je napomenuto, fiksna telefonija u posljednjim godinama gubi na broju svojih korisnika, u korist mobilne telefonije, ali i pružalaca usluga telefonije u okviru kablovske televizije ili drugih načina osiguranja ove usluge.

Pokrivenost mobilnom telefonijom je 100% na području općine, a vrši se putem baznih stanica i repetitora BH Telecoma, HT Eroneta i M-tela. Bazne stanice su postavljene na lokalitetima:

- Bazna stanica Križ
- Bazna stanica Borovik – Blidinje
- Bazna stanica Hotel
- Bazna stanica Mrakovo
- Bazna stanica šabančići
- Bazna stanica Čeharsko brdo
- Repeater tunel Lendava
- Repeater tunel Jelašje
- Repeater tunel Crnaja
- Repetitor Križ
- Repetitor Mrakovo.

Broj korisnika mobilne mreže je poznat samo za korisnike BH Telecoma, ali se iz podataka svakako može zaključiti da postoji stalan rast broja korisnika na godišnjem nivou, pa je u periodu od 2005 – 2012. godine porastao za cca 97%.

TABELA 30 – BROJ KORISNIKA MOBILNE MREŽE BH TELECOM

Godina	2005	2006	2007	2008	2009	2010	2011	2012
Broj	2050	2280	2714	3060	3194	3454	3996	4050
Pretplata	450	480	514	560	594	654	796	810
Ultra	1600	1800	2200	2500	2600	2800	3200	3240

Podaci o planovima pojedinih operatera za poboljšanje ili proširenje mreže i usluga, u ovom trenutku nisu poznati.

3.15. PRIVREDA

3.15.1. RAZVOJ PRIVREDE I OSNOVNI FAKTORI RAZVOJA

Projekcija razvoja privrede općine Jablanica se oslanja na studiju Analiza aktuelnog stanja i mogućnosti razvoja privrede HNK–a, a koja je izrađena za potrebe izrade Prostornog plana Hercegovsko – neretvanskog kantona, koji je još uvijek u fazi usvajanja.

Ipak, smatra se da je studija vrlo opsežna i dobra podloga za projiciranje daljnjeg razvoja općina HNK–a, pa se u tom smislu njene odredbe i zaključci preuzimaju, čime se ostvaruje i kontinuitet u strateškom i prostornom planiranju. Prije svega, potrebno se prisjetiti osnovnih parametara razvoja, a to je BDP. Bruto domaći proizvod je u periodu 2007 – 2013. godine u blagom porastu u cijelom Hercegovsko – neretvanskom kantonu, ali i u općini Jablanica, sa izuzetkom 2009. godine, kada su se počeli osjećati uticaji svjetske ekonomske krize.

TABELA 31 – BDP PO GLAVI STANOVNIKA U PERIODU 2007 – 2013. GODINA

BDP po glavi stanovnika u hiljadama KM						
2007	2008	2009	2010	2011	2012	2013
6568	7575	6420	7834	7743	7974	8226

Informacije o tome donosi dokument „Makroekonomski pokazatelji po kantonima za 2013. godinu“, a izrađivač je Federalni zavod za programiranje razvoja. Obzirom na recentnost i kvalitet podataka, isti će se uzimati kao relevantni, bez obzira što podaci o stanovništvu nisu usklađeni sa posljednjim popisom. U to ime, u tabelama će se dati uporedan prikaz datih podataka i procijenjeni broj stanovnika prema Preliminarnim rezultatima Popisa 2013. godine. Pored tog dokumenta, podaci o ekonomskim kretanjima na području Jablanice izvede se iz „Socio – ekonomskih pokazatelja po općinama“ za 2013. godinu, također izrađivača Federalnog zavoda za programiranje razvoja.

BDP u općini Jablanica je u 2013. godini iznosio 95 762 000 KM, čime je općina učestvovala sa 5,18% od kantonalnog BDP –a, te 0,59% od BDP Federacije BiH. BDP po glavi stanovnika u 2013. godini iznosio je 8226 (9051 KM/glavi stanovnika²⁰), što općinu Jablanica svrstava na treće mjesto u Hercegovsko – neretvanskom kantonu.

Metodološki postupak izrade pomenute Studije se oslanjao na statističke procjene nadležnih institucija, čime se utvrdila građa baznog perioda i moglo se bez oklijevanja pristupiti procesu projekcije razvoja, a temeljen jedne ili više legitimnih ekonomskih analiza i metoda.

Jedna od njih je Projekcija na bazi prošlih kretanja, a druga je Projekcija razvoja na osnovu globalnih kretanja u zemlji.

²⁰ Podatak usklađen sa brojem stanovnika općine Jablanica, prema preliminarnim rezultatima Popisa 2013.

3.15.1.1. PROCJENA NA BAZI PROŠLIH KRETANJA

Projekcija u Studiji se „razvija u tri aspekta“, a to su:

- Prognoza imovine i kapitala
- Prognoza obima proizvodnje, broja zaposlenih i broja privrednih subjekata
- Obim proizvodnje u poljoprivredi.

PROJEKCIJA POTREBNOG RAZVOJNOG KAPITALA

Na osnovu posmatranog baznog perioda, a za koji su postojali statistički podaci, projekcija potrebnog razvojnog kapitala do kraja planskog perioda Studije je data kao:

TABELA 32 – PRIRAŠTAJI U BROJU TRŽIŠNIH SUBJEKATA I ULOŽENOM KAPITALU U OPĆINI JABLANICA, 2007-2020.

Broj subjekata	Stalna sredstva (000 KM)	+Tekuća sredstva- kratkoročne obaveze 000 KM)	-Aktivni gubitak i neuplaćeni kapital 000 KM)	=Stvarni kapital u funkciji 000 KM)	Sastav kapitala									
					Zemljišta	Građevinski objekti	Postrojenja	Ostale nekretnine	Biološka imovina	Osnovno stado	Šume i zasadi	Ostala bioimovina	Nekretnine i biološka imovina	Finansijski kapital
33	23270	3448	2402	24316	1442	-9769	29721	-260	0	0	0	0	21134	3181

Projekcija koju donosi studija „Analiza aktuelnog stanja i mogućnosti razvoja privrede HNK“ govori da se u periodu do 2020. godine, a u odnosu na baznu godinu tog dokumenta 2007. godinu, obim i struktura proizvodnog kapitala treba ukupno kretati u sljedećim okvirima:

TABELA 33 – PLANIRANI OBIM I STRUKTURA PROIZVODNOG KAPITALA OPĆINE JABLANICA U 2020.GODINI

Broj subjekata	Stalna sredstva (000 KM)	+Tekuća sredstva- kratkoročne obaveze 000 KM)	-Aktivni gubitak i neuplaćeni kapital 000 KM)	=Stvarni kapital u funkciji 000 KM)	Sastav kapitala									
					Zemljišta	Građevinski objekti	Postrojenja	Ostale nekretnine	Biološka imovina	Osnovno stado	Šume i zasadi	Ostala bioimovina	Nekretnine i biološka imovina	Finansijski kapital
82	59560	13300	2615	70245	4242	9450	37870	3002	0	0	0	0	54563	15682

3.15.1.2. PROJEKCIJA DODANE VRIJEDNOSTI I ZAPOŠLJAVANJA

Projekcija dodane vrijednosti i zapošljavanja, gdje se za cijeli kanton projicira povećanje za 927 novih tržišnih subjekata, koji bi trebalo da dovedu do kumulativnog povećanja bruto prometa u kantonu za oko 5 mlrd KM, te uvećanja godišnjeg obima novostvorene vrijednosti za 1,1 mlrd KM i oko 24,5 hiljade novih radnih mjesta.²¹

Očekivani rast obima proizvodnje i broja radnih mjesta u periodu 2007 – 2020. godine je dat kako slijedi:

TABELA 34 – OČEKIVANI RAST OBIMA PROIZVODNJE I BROJA RADNIH MJESTA 2007 – 2020.

Broj subjekata	Bruto promet (000 KM)	Amortizacija (000 KM)	Bruto plate zaposlenih (000 KM)	Bruto dobit (000 KM)	Gubitak (000 KM)	Obim proizvodnje (000 KM)	Broj zaposlenih (h/rada)	Broj stanovnika	Obim proizvodnje/stan	Stopa zaposlenosti	Relativni indeks proizvodnje	Relativni indeks zaposlenosti
33	81316	1755	13031	6869	-3052	24708	429	-862	2195	4,2	0,066	-0,150

Ukoliko bi sistem mjera primijenjenih na tržišne subjekte ostao nepromijenjen, poslovni gubici bi tokom razmatranog perioda bili konvertirani u dobit.

Stanje krajem perioda se očekuje kako slijedi u narednoj tabeli:

TABELA 35 – PROCIJENJENI OBIM PROIZVODNJE I ZAPOSLENOSTI U 2020.GODINI

Broj subjekata	Bruto promet (000 KM)	Amortizacija (000 KM)	Bruto plate zaposlenih (000 KM)	Bruto dobit (000 KM)	Gubitak (000 KM)	Obim proizvodnje (000 KM)	Broj zaposlenih (h/rada)	Broj stanovnika	Obim proizvodnje/stan	Stopa zaposlenosti	Relativni indeks proizvodnje	Relativni indeks zaposlenosti
82	123046	4141	21683	8037	-2342	36204	1253	11617	3116	10,8	0,411	0,514

Studija sugeriše da će se u općini Jablanica u planskom periodu dešavati spori, ali pozitivni pomaci u razvoju.

POLJOPRIVREDA, PROIZVODNJA HRANE I TURIZAM U PROJEKCIJI

U odnosu na početne podatke o poslovnim subjektima u ovoj oblasti, daju se prognoze rasta i razvoja poljoprivredne proizvodnje i turizma.

²¹ Analiza aktuelnog stanja i mogućnosti razvoja privrede HNŽK, Knjiga I, str.63

Tako se očekivana poljoprivredna i proizvodnja hrane, te ugostiteljstvo u planskom periodu očekuje u obimu:

TABELA 36 - OČEKIVANA POLJOPRIVREDNA I PROIZVODNJA HRANE , TE RAZVOJ UGOSTITELJSTVA DO 2020. GODINE U OPĆINI JABLANICA²²

Broj subjekata	Prihod obračunskog perioda	Materijalni troškovi	Troškovi amortizacije	Bruto primanja zaposlenih	Bruto dobit razdoblja	Gubitak razdoblja	Obim proizvodnje	Broj zaposlenih		Kapital		
								Na bazi h/rada	Stanje krajem perioda	Stvarni kapital u funkciji	Fizički kapital	Finansijski kapital
Nominalne veličine u 2020. godini												
7	-2,2	0,9	0,1	0,3	0,1	-1,0	1,6	87	87	1,1	3,4	-2,3
Prosječne godišnje stope promjene												
0	-	2,8	-3,5	-1,2	46,5	-	19,2	4,7	4,7	-11,7	-4,3	17,2

Studija naglašava da se u planskom periodu u općini Jablanica može očekivati povećanje kvaliteta poslovanja, što se mjeri novostvorenom vrijednošću.

3.15.1.3. PROJEKCIJA RAZVOJA NA OSNOVU GLOBALNIH KRETANJA U ZEMLJI

U Studiji Analiza aktuelnog stanja i mogućnosti razvoja privrede HNŽK, Knjiga I, a na osnovu dvije utvrđene stavke:

1. srazmjerno razvijenije općine imaju sporiju stopu rasta, a nerazvijenije bržu po zakonu velikih (malih) brojeva
2. razvojna politika gradi instrumente podrške slabije razvijenijim općinama, pa brzina razvoja tih općina ima dodatni stimulans, data je projekcija rasta do 2020.godine

„projektirani su omjeri razvijenosti općina, mjereni obimom proizvodnje po stanovniku za krajnje godine svakog potperioda, a iz njih su izvedeni pokazatelji obima proizvodnje za općinu“.

TABELA 37 – POKAZATELJI RAZVOJA OPĆINE JABLANICA I HNK DO 2020. GODINE

Godina	Pokazatelj	Jedinica mjere	Općina Jablanica	HNK
	Rast produktivnosti rada		1,0875	1,0875
2020	Nominalna proizvodnja	Mln KM	31,0	1130,9
	Kapitalni koeficijent		3,269	4,898
	Normativ radne snage		0,0575	0,0313
	Cijena radnog mjesta	000 KM	57	156
	Potrebni realni kapital	Mln KM	101	5539

²² Analiza aktuelnog stanja i mogućnosti razvoja privrede HNŽK

Godina	Pokazatelj	Jedinica mjere	Općina Jablanica	HNK
	Rast produktivnosti rada		1,0875	1,0875
	Potrebna radna snaga – tržišni sektor	Osoba	1783	35415
	Potrebna radna snaga – javni sektor	Osoba	1200	17250
	Potrebna radna snaga – ukupno	Osoba	2983	52665
2006 - 2020	Nominalna proizvodnja	Mln KM	7,9	4,5
	Potrebni realni kapital	Mln KM	6,1	2,8
	Potrebna radna snaga – tržišni sektor	Osoba	6,1	2,8
	Potrebna radna snaga – javni sektor	Osoba	0,2	0,7
	Potrebna radna snaga – ukupno	Osoba	3,1	2,0
Realni rast	Nominalna proizvodnja	Mln KM	1,75	1,0
	Potrebni realni kapital	Mln KM	2,21	1,0
	Potrebna radna snaga – tržišni sektor	Osoba	2,21	1,0
	Potrebna radna snaga – javni sektor	Osoba	0,27	1,0
	Potrebna radna snaga – ukupno	Osoba	1,56	1,0

Procjena obima proizvodnje u periodu 2007 – 2020. godina, tako bi bila:

TABELA 38 – PROCJENA OBIMA PROIZVODNJE U OPĆINI JABLANICA I HNK U PERIODU 2007 – 2020. GODINE

Godina	Pokazatelj	Jedinica mjere	Općina Jablanica	HNK
	Rast produktivnosti rada		1,0875	1,0875
2007	Broj stanovnika	Osoba	12479	238194
	Obim proizvodnje po stanovniku	KM	921	2669
	Relativna proizvodnja po stanovniku	HNŽ=1,0	0,344	1,000
	Nominalna proizvodnja	000 KM	11469	635655
2010	Broj stanovnika	Osoba	12297	236532
	Relativni indeks po stanovniku		0,396	1,135
	Obim proizvodnje po stanovniku	KM '2007	1198	3028
	Nominalna proizvodnja	000 KM	14727	716198
2015	Relativni indeks po stanovniku (HNK=1)	HNK=1,0	0,349	1,000
	Broj stanovnika	Osoba	11969	234920
	Relativni indeks po stanovniku		0,477	1,246
	Obim proizvodnje po stanovniku	KM '2007	1801	3773
2020	Nominalna proizvodnja	000 KM	21562	886431
	Relativni indeks po stanovniku (HNK=1)	HNK=1,0	0,383	1,000
	Broj stanovnika	Osoba	11617	234838
	Relativna proizvodnja po stanovniku	HNK=1,0	0,6	1,000
	Relativni indeks po stanovniku		0,554	1,276
	Obim proizvodnje po stanovniku	KM '2007	2970	4816
Kumulirani indeksi (2020/2007)	Nominalna proizvodnja	000 KM	31014	1130940
	Relativni indeks po stanovniku (HNK=1)	HNK=1,0	0,434	1,000
Kumulirani indeksi (2020/2007)		2007=1,0	2,898	1,805

Općine Hercegovačko – neretvanskog kantona imaju visoke rezerve skrivene radne snage, što utiče na smanjenje broja nezaposlenih u negativnom smislu. Apsolutni broj nezaposlenih, kako se navodi u Analizi aktuelnog stanja i mogućnosti razvoja privrede HNŽK, Knjiga I, ovisi o tri faktora:

- Broja novootvorenih radnih mjesta
- Broja svršenih učenika i studenata (koji ne namjeravaju nastaviti školovanje)
- Broja neaktivnih stanovnika u radnoj dobi.

Temeljem navedenog, procjena zaposlenosti i nezaposlenosti u periodu 2007 – 2020. godina, bio bi:

TABELA 39 – PROCJENA ZAPOSLENOSTI I NEZAPOSLENOSTI U OPĆINI JABLANICA I HNK, 2007 – 2020. GODINA

Godina	Pokazatelj	Općina Jablanica	HNK
2007	Broj stanovnika (S)	12479	238194
	Broj stanovnika u radnoj dobi (RK)	8715	158503
	Broj zaposlenih (Z)	1996	40655
	Broj nezaposlenih (N)	1721	30838
	Stopa zaposlenosti radnog kontingenta (Z/Rk, %)	22,9	25,6
	Stopa nezaposlenosti radnog kontingenta (N/RK, %)	19,7	19,5
2020	Broj stanovnika (S)	11617	234838
	Broj stanovnika u radnoj dobi (RK)	8113	156270
	Broj zaposlenih (Z)	2983	52665
	Prirast broja zaposlenih	448	5899
	Priliv iz školskog kontingenta	32	883
	Priliv iz skrivene nezaposlenosti	406	7813
	Broj nezaposlenih (N)	1700	37860
	Stopa zaposlenosti radnog kontingenta (Z/RK, %)	36,8	33,7
	Stopa nezaposlenosti radnog kontingenta (N/RK, %)	21,0	24,2
2020/2007	Broj stanovnika u radnoj dobi (RK)	0,93	0,99
	Broj zaposlenih (Z)	1,49	1,30
	Broj nezaposlenih (N)	0,99	1,23

3.15.2. ORJENTACIJA I RAZMJETAJ PRIVREDE U PROSTORU

U odnosu na procjenu koju donosi studija Analiza aktuelnog stanja i mogućnosti razvoja privrede HNK, u kojoj se navodi da do 2020. godine će u općini Jablanica biti povećan broj tržišnih subjekata na 82 subjekta, potrebno je bilo prostorno razmjestiti procijenjene subjekte, odnosno, analizirati mogućnosti proširenja i smještaja privrednih subjekata u prostor.

Zaključci o prostornom razmještaju privrednih subjekata govore da:

- Postojeći napušteni ili neiskorišteni poslovni kapaciteti su iskoristive sa aspekta lokacije, ali su potrebna dodatna ulaganja da se ti prostori osposobe
- Građevinski objekti su djelomično iskoristivi, te je potrebno uložiti značajna sredstva u njihovu obnovu
- Postojeća tehnološka oprema je neiskoristiva

- Postojeća infrastrukturna opremljenost je minimalna, te ne bi zadovoljila novoplanirane potrebe.

Prema korektivnim mjerama, a koje je proveo izrađivač studije, dolazi se do prostornog pokazatelja ukupne potrebe za prostorom namijenjenim poslovnoj/privrednoj djelatnosti, ali koje „treba još jednom korigirati na nivou izrade Prostornog plana Kantona i prostornih planova općina, kada će se svaka od poslovnih zona izučavati posebno i mnogo dublje.“

Ulazna pretpostavka Studije je da za područje Jablanice treba osigurati ukupno $P = 25,57$ ha prostora namijenjenog privrednom razvoju i subjektima. Nadalje, Studija daje okvirne smjernice o smještaju potrebnih kapaciteta, s tim što se upravo općinskim prostornim planovima ostavlja u zadatak da se utvrde stvarne potrebe i mogućnosti.

Danas površina privrednih zona, odnosno, industrijskih i poslovno – proizvodnih zona, iznosi $P = 19,52$ ha, pa se u planskom periodu treba dodatno opremiti cca 7 – 10 ha novih površina za razvoj privrede do 2020. godine. Imajući na umu da je planski period ovog dokumenta do 2025. godine, može se uzeti u obzir da bi minimalno potrebna površina bila i veća, te je okvirno možemo procijeniti na $P = 30$ ha. U odnosu na planirane površine radnih zona, jasno je da su planirane površine značajno prekapacitirane, te takvu mjeru treba tumačiti u kontekstu zaustavljanja negativnih demografskih trendova na koje se računa otvaranjem novih radnih mjesta.

TABELA 40 – PLANIRANE PRIVREDNE ZONE

Rb.	Tip	Naziv lokaliteta	Površina (ha)
1.	Privredne zone – planirano	Donja Jablanica	5,04
2.	Privredne zone – planirano	Donja Jablanica 2	10,17
3.	Privredne zone – planirano	Donja Jablanica 3	3,94
4.	Privredne zone – planirano	Ostrožac	2,88
5.	Privredne zone – planirano	Zlate	6,37
6.	Privredne zone – planirano	Lug	2,94
7.	Privredne zone – planirano	Šanica	2,21
8.	Privredne zone – planirano	Jarište	0,66
9.	Privredne zone – planirano	Čeharsko polje	10,36
10.	Privredne zone – planirano	Mirke	2,19
11.	Privredne zone – planirano	Bukov pod	1,40
12.	Privredne zone – planirano	Donja Jablanica -Križ	9,60
13.	Privredne zone – planirano	Doljani – Bijeli Potok	8,21
UKUPNO:			57,76

Za slučaj da se pojavi interes za izgradnju industrijskih odnosno poslovnih objekata van planiranih industrijskih zona iste je moguće graditi van zaštićenih i urbanih područja na isključivo utvrđenom građevinskom zemljištu, a prema uslovima na terenu i odredbama Plana i Odluke. Prethodno ne važi za

objekte za koje se procijeni da mogu imati značajne negativne uticaje na okoliš ili nisu kompatibilni sa definisanim namjenama u okruženju.

3.15.3. OCJENA PRIVREDNIH AKTIVNOSTI SA STANOVIŠTA UTICAJA NA OKOLIŠ

Privredni razvoj područja je ključ uspjeha i rasta društva koje živi na tom području. Privreda ima ključan uticaj na sve ostale segmente socijalnog i duhovnog stanja stanovnika, te je pokretač razvoja infrastrukturnih sistema, sa kojima je u simbiozi.

Međutim, razvoj privrede podrazumijeva nekoliko komponenti, koje imaju prostorni, kvalitativni i kvantitativni odraz:

- Nepovratno zauzimanje slobodnog zemljišta i umrežavanje prostora u složeni sistem infrastrukture
- Izgradnja velikog broja objekata, čija je namjena monofunkcionalna, te koji zahtijevaju posebne uslove korištenja
- Opterećenje okoliša kroz nusprodukte proizvodnje, distribucije, korištenja i plasmana produkta, kako nastalog u samoj zoni, tako i kroz osiguranje potrebne sirovine za preradu i obradu.

Kroz ove tri generalizirane stavke, može se predstaviti suština uticaja formiranja i realizacije privrednih zona na svoje neposredno, ali i šire okruženje. Uticaj koji ove formacije čine na prostor nije ni u kom slučaju zanemariv, te je potrebno za sve privredne zone izraditi detaljne provedbene planove, kako bi se dosadašnja praksa neplanskog i nesistemskeg lociranja i opremanja zona namijenjenih poslovnom i privrednom razvoju izmijenila, a koja je prisutna u svim dijelovima zemlje, naročito posljednjih 20 godina. Na taj način će se ekonomizirati potrebno infrastrukturno opremanje tih područja, utvrditi metode i sistemi zaštite okoliša, te grupisati srodne djelatnosti, što ima pozitivan učinak i na ekonomski, ali i ekološki aspekt korištenja i upravljanja prostorom.

Unutar svih privrednih zona posebnu pažnju potrebno je posvetiti regulisanju sistema prikupljanja otpadnih elemenata (voda, krutog otpada, štetnih čestica itd.), vodeći se zakonskim regulativama i pozitivnom praksom razvijenih zemalja.

3.15.4. RAZVOJ INDUSTRIJSKIH ZONA

U općini su uspostavljene industrijska zona Šljunkara, te poslovni inkubator Jablanica. Poslovne, odnosno, industrijske zone su počele nastajati 80-ih godina prošlog vijeka na području današnjeg HNK, a gotovo u pravilu na periferiji općinskih centara. Pojedinačni poslovni i privredni kapaciteti su se razvijali i u drugim općinskim naseljima, zavisno od područja.

Industrijska zona Šljunkara nalazi se u neposrednoj blizini gradskog područja, obuhvata oko P = 26.000 m² površine, sa 10 parcela, na kojima se nalaze trenutno slijedeći privredni subjekti:

- Bio brand doo – Proizvodnja zdrave hrane i pića
- Alhammad group doo Jablanica
- Labrador doo – Preduzeće za proizvodnju i obradu kamena
- Babić doo – Građevinsko preduzeće.

Postoji više pojedinačnih privrednih subjekata, različitih djelatnosti (industrija, servisi i usluge itd.) koji su disperzno raspoređeni u prostoru.

Veći broj ugostiteljskih uslužnih objekata smješteni uz M 17, na dionici Ostrožac – Aleksin Han (10 objekata).

Industrijska zona Šljunkara je do sada vrlo malo izgrađena, te zajedno sa ostalim manjim, pojedinačnim privrednim kapacitetima, predstavlja dobru osnovu za budući razvoj privrede.

Bitno je naglasiti da će izgradnjom koridora Vc otvoriti se višestruke mogućnosti za gospodarski razvoj općine, imajući u vidu činjenicu da se radi o saobraćajnici tako visokog ranga, ali i kroz saznanje da će sadašnji glavni putni pravac M 17 doživjeti i preinaku u svojoj služnosti, te će biti vrlo bitan u funkciji razvoja privrede i naselja.

Poslovni inkubator Jablanica uspostavljen je u sklopu Udruženja privrednika Jablanica. Inkubator raspolaže sa 8 kancelarijskih prostora, ukupne površine $P = 270 \text{ m}^2$. Unutar inkubatora se pruža mogućnost fizičkim i privrednim subjektima da registruju svoju djelatnost, započnu rad, uz savjetodavnu pomoć koju će osigurati uposlenici poslovnog inkubatora. Kada firma razvije svoje poslovanje, ustupa mjesto sljedećoj firmi u nastanku, te se na taj način razvija i jača poslovna klima u općini i pomoć novim poslovnim subjektima. Za sada se koriste tri kancelarijska prostora, sa 4 zaposlena, a savjetodavnu pomoć pruža jedno lice.

Za postojeće radne, industrijske i poslovne zone, kao i za područja na kojima je planiran razvoj ovih kapaciteta, potrebno je izraditi detaljne provedbene planove, kako bi se ekonomično, ekološki prihvatljivo i funkcionalno opremili ti prostori potrebnom infrastrukturom.

- Društvene djelatnosti

3.15.5. BILANSI POTREBA

Bilansi potreba se iskazuju na osnovu postojećeg stanja kvantiteta i kvaliteta društvene infrastrukture, te očekivanog broja korisnika u planskom periodu.

Kako se u općini Jablanica očekuje povećanje broja stanovnika za 585 stanovnika do 2025. godine, tako je potrebno procijeniti da li su postojeći kapaciteti na zadovoljavajućem nivou, kako u svojoj brojnosti, ali i u opremljenosti, što je nerijetko veći problem.

3.15.6. OBRAZOVANJE

PREDŠKOLSKO OBRAZOVANJE

Od ustanova predškolskog obrazovanja, u Jablanici djeluje jedno dječije obdanište, kapaciteta 50 - 60 djece. Trenutno ne postoji javna ustanova za djecu do tri godine.

Ako se uzmu procjene broja stanovnika do 2025. godine, potrebni sadržaji i površine ustanove ovog tipa trebale bi doseći:

TABELA 41 – PROCJENE POTREBA PREDŠKOLSKOG OBRAZOVANJA 1 – 3 GODINE

Broj korisnika jaslica (1-3 g)	BGP objekata (m ²)	Površina parcela (m ²)	Zelenilo (m ²)
122	610	2440	976

Kako ne postoje uopće ustanove za djecu ovog uzrasta, to je potrebno u sklopu postojećih vrtića ili na novim lokacijama izgraditi ove kapacitete.

TABELA 42 – PROCJENE POTREBA PREDŠKOLSKOG OBRAZOVANJA 3 – 6 GODINA

Broj korisnika vrtića (3-6 g)	BGP objekata (m ²)	Površina parcela (m ²)	Zelenilo (m ²)
258	1548	6450	3354

Današnji kapacitet vrtića od 60 djece je višestruko ispod potrebnih kapaciteta u odnosu na teoretske normative i procjene broja djece koja bi pohađala predškolsko obrazovanje. Međutim, treba imati na umu činjenicu da je grad Jablanica jedino urbano naselje, te da u drugim naseljima mješovitog ili ruralnog tipa, djeca tradicionalno ne pohađaju predškolsko obrazovanje, već se o njima brinu stariji članovi porodice ili sami roditelji, koji nisu zaposleni. Takvu naviku treba, a zbog socijalnog zdravlja djeteta, u što većoj mjeri umanjiti, te se preporučuje organizovanje predškolskog obrazovanja i u mješovitim naseljima u planskom periodu, te edukacija roditelja i staratelja o važnosti ovog vida obrazovanja i socijalizacije.

OSNOVNO OBRAZOVANJE

Strategija razvoja općine Jablanica koristi se podacima koji govore o kontinuiranom smanjenju broja učenika i u centralnoj i područnim školama, što je u skladu sa podacima o natalitetu na području općine. Procenat djece koja pohađaju školu u odnosu na ukupni broj djece, prema posljednjem popisu stanovnika je 98%, što govori o blagom porastu broja djece koja nisu obuhvaćena osnovnim obrazovanjem.

U odnosu na saznanja o trenutnom kapacitetu ustanova osnovnog obrazovanja, mogu se dati normativno odrednice o potrebama u planskom periodu. Međutim, važno je znati da je opadanje broja djece trend u cijeloj BiH, te se ne mogu bez pouzdanih ulaznih podataka (konačni rezultati Popisa stanovništva 2013.) dati niti sigurne projekcije. Stoga, u ovom trenutku se planski period može posmatrati tek na osnovu procentualnih učešća demografskog kontingenta u baznim godinama, te normativa u planiranju.

TABELA 43 – POTREBE OSNOVNOG OBRAZOVANJA U PLANSKOM PERIODU

Stanje u 2014/15. godini						
Naziv i tip škole		Učenika	Korisna površina m ²	Dvorište m ²	Otvoreni sportski tereni	Fiskulturna sala
JU Osnovna škola	Centralna škola u Jablanici	602	4.792	22.984	-	Da
	Područna škola Krstac	6	76		Da	-
Suljo	Područna škola Ravna	22	101		Da	-
Čilić Jablanica	Područna škola Glogošnica	17	367		Da	-

Stanje u 2014/15. godini						
Naziv i tip škole		Učenika	Korisna površina m ²	Dvorište m ²	Otvoreni sportski tereni	Fiskulturna sala
	Područna škola Ostrožac	97	1036		-	Da
	Područna škola Slatina	18	306		Da	-
	Područna škola Doljani	32	227		Da	-
Potrebe do 2025. godine, u odnosu na očekivani broj djece i normative u planiranju						
JU Osnovna škola Suljo Čilić Jablanica	Centralna škola u Jablanici	1304	7824	26080	Da	Da
	Područna škola Krstac	13	78	260	Da	Da
	Područna škola Ravna	48	288	960	Da	Da
	Područna škola Glogošnica	37	222	740	Da	Da
	Područna škola Ostrožac	210	1260	4200	Da	Da
	Područna škola Slatina	39	234	780	Da	Da
	Područna škola Doljani	69	414	1380	Da	Da

SREDNJOŠKOLSKO OBRAZOVANJE

Srednjoškolsko obrazovanje se odvija u okviru JU Srednja škola Jablanica, u kojoj su u 2013/14. godini bila upisana 284 učenika u 14 odjeljenja. Škola ima 1.609 m² korisnog prostora. Prostori biblioteke i fiskulturne sale ne zadovoljavaju pedagoške standarde za kvalitetno održavanje nastave, te ne postoje opremljeni kabineti za praktičnu, strukovnu nastavu, što se također odražava na smanjenje kvaliteta obrazovanja koje učenici dobivaju.

Današnji broj učenika srednjeg obrazovanja i ukupna korisna površina su prema normativima u planiranju međusobno zadovoljeni. Ono što je faktor ograničenja je podkapacitirana fiskulturna sala, te opremljenost prostora za učinkovito održavanje nastave, te se u planskom periodu trebaju otkloniti ove prepreke.

Za procjenu potreba srednjoškolskog obrazovanja bitan je i podatak iz Popisa 2013. koji govori o tome da 471 učenik sa područja općine Jablanica pohađa srednjoškolsko obrazovanje. To upućuje na zaključak da gotovo 40% učenika srednju školu pohađa u drugim općinama. U skladu s tim, bitno je u planskom periodu provesti reforme sistema školstva i strateški se pozabaviti ovim problemom. Kapaciteti i samim tim potrebe za izgradnjom objekata će se uskladiti sa stvarnim potrebama na terenu.

3.15.7. KULTURA

U Jablanici postoji duga tradicija njegovanja kulture, kroz različita kulturno – umjetnička društva, koja su oblikovala ovaj društveni segment.

Ono što je evidentno iz prikaza postojećeg stanja, jeste manjak površina angažiranih za potrebe kulture, u kojima bi brojna kulturno – umjetnička društva, ali i druge organizacije, udruženja i sekcije, mogli kvalitetno raditi.

Neki od njih svoje prostorije imaju u okviru općinskog prostora, koji im je stavljen na raspolaganje, manji broj ima svoje vlastite prostorije.

TABELA 44 – PREGLED STANJA RESURSA SUBJEKATA IZ OBLASTI KULTURE²³

NAZIV ORGANIZACIJE	DJELOKRUG AKTIVNOST	PROSTORNI RESURSI (veličina i namjena)
Omladinski klub „Pod istim suncem“ Jablanica	Kino Jablanica, kulturne manifestacije, pozorišne predstave, filmski festival, likovne izložbe.	Korisnici općinskog prostora cca. 500 m ² , u čijem je sklopu kino sala sa 154 sjedeća mjesta.
Ekološka organizacija „Eko Neretva“ Jablanica	Ekološko obrazovanje; Razvoj ekoloških programa na području općine i šire.	Korisnici općinskog prostora cca. 12,5 m ² .
U.G. „Mladi muslimani“ Jablanica	Vjersko-kulturno-obrazovna djelatnost	Ne posjeduju prostorije.
KUD „Prijatelji“ Jablanica	Podsticanje i pomaganje aktivnog učešća građana u razvoju kulture i umjetnosti: Promocija kulturno-umjetničkog amaterizma, volonterizma i očuvanja kulturno-umjetničkog identiteta.	Ne posjeduju prostorije.
Vijeće mladih Jablanica	Urbana kultura sa naglaskom na razvoj omladinske kulturne scene	Višenamjenski prostor za različite tipove kulturnih manifestacija kapaciteta 200 posjetilaca, prostorija za probe muzičkih sastava, kabinet za kulturno edukativne radionice kapaciteta 10 ljudi (u sklopu JU Muzej „Bitka na Neretvi“)
UŽ „Most“ Jablanica	Tkanje i pletenje	Prostor u sklopu poslovnog inkubatora 3m ² .
OO „Prenj“ Jablanica	Edukacija mladih, radionice-seminari	MZ Glogošnica, prostorija 28 m ²
JU Muzej „Bitka na Neretvi“ Jablanica	Muzejska i bibliotečka djelatnost.	Velika dvorana (500 sjedećih mjesta), izložbeni prostor (preko 1000 m ²), prostor biblioteke i čitaonice (226 m ²).
BZK „Preporod“ Jablanica	Kulturno predstavljanje i edukovanje u muzici, slikarstvu i glumi.	Korisnici općinskog prostora (60 m ²).
Osnovna škola „Suljo Čilić“ Jablanica	Kulturne manifestacije (školske priredbe); obilježavanje „Mjeseca knjige“.	Trening centar; Fiskulturna sala.
F.A. „Neretva“ Jablanica:	Očuvanje, njegovanje i prenošenje kulture i tradicije naroda BiH na mlađe generacije; Organizovanje individualnih i zajedničkih priprema i nastupa po sekcijama udruženja.	Korisnici općinskog prostora (30 m ²).

²³ Općina Jablanica: Strategija razvoja kulture općine Jablanica za period 2013 – 2017. Jablanica, oktobar – novembar 2012.

NAZIV ORGANIZACIJE	DJELOKRUG AKTIVNOST	PROSTORNI RESURSI (veličina i namjena)
Međunarodni centar za djecu i omladinu „Fortis“	Vraćanje klasične muzike kao model kulture i umjetnosti i njegovanje bošnjačke narodne muzike (sevdalinke); razvijanje svijesti omladine o kulturi u užem i širem smislu	Ne posjeduju prostorije

U cilju prevazilaženja ovog problema, preporučuje se izgradnja multifunkcionalnog prostora za potrebe kulture, rekreacije, socijalizacije, održavanja različitih manifestacija i sl., a koji treba locirati u primarnom i sekundarnim centrima. U manjem obimu, u okviru prostorija mjesnih zajednica, trebaju se predvidjeti proširenja postojećih ili izgradnja novih površina, posebno u tercijarnom centru, koji bi imali sličnu namjenu.

Institucija sa najvećim kulturnim potencijalom na području općine je svakako JU Muzej „Bitka za ranjenike na Neretvi“.²⁴

U planskom periodu potrebno je jačati promociju ovog kulturnog i historijskog spomenika, jer „kompleks Muzeja sadrži grandiozne i kapitalne objekte, terene i sadržaje velike vrijednosti, raspolaže arhivskom i muzejskom građom i promovira jednu od najsajnijih i najhumanijih bitaka u ljudskoj historiji ratovanja, čuvenoj u svjetskim razmjerama, te predstavlja svjetsku atrakciju za historičare, istraživače, turiste, nastavno - naučne ekskurzije, a ima sve pretpostavke da postane centar kulturnih zbivanja prvenstveno za mlade. U cilju optimizacije iskorištenosti i stvarnih mogućnosti Komplexa urađen je Elaborat o mogućnostima uređenja i namjene Komplexa „Muzej Bitka na Neretvi“.²⁵

Kako je u Prostornoj osnovi naglašeno, postojeće stanje kulture treba dopuniti u kontekstu formiranja atraktivne ponude, što se odnosi na jačanje postojećih kapaciteta, ali i aktivnosti promocije lokalnog stvaralaštva. Blizina jakih kulturnih kapaciteta okolnih općina, prije svega općine Konjic, gdje se nalazi i tzv. Arc ili poznatije, Titov bunker, treba ukomponirati u zajedničku ponudu turizma i kulture, gdje bi se Muzej bitke na Neretvi i Titov bunker učvrstili kao okosnica kulturnog djelovanja i historijskog turizma cijele regije.

Evidentirani i valorizovani stećci na teritoriji općine Jablanica predstavljaju vrijedne nalaze kulturno – historijskog djelovanja. U cilju očuvanja, promoviranja i njegovanja pomenutih dobara potrebno je nad istim provesti cjelovit i multidisciplinarni program. Govoreći o zaštiti i valorizaciji stećaka bitno je pomenuti da su stećci na teritoriji Bosne i Hercegovine upisani na Tentativnu listu svjetske baštine²⁶. U sklopu nominiranih nekropola se nalazi i nekropola Dugo Polje (43°40'4.68"N; 17°32'40.61"E).

²⁴ Općina Jablanica: Strategija razvoja kulture općine Jablanica za period 2013 – 2017. str 10. Jablanica, oktobar – novembar 2012.

²⁵ Strategije razvoja kulture Općine Jablanica za period 2013- 2017.

²⁶ Tentativna lista je popis onih područja koji se nalaze na teritoriji zemalja članica UNESCO-a za koje se smatra da su relevantne za upis na Listu svjetske baštine. Stoga, zemlje članice bi trebale da uključe u Tentativnu listu

3.15.8. ZDRAVSTVO

Zdravstvena zaštita na području općine je organizovana kroz rad Doma zdravlja Jablanica, koji pruža primarnu, zubozdravstvenu zaštitu, te usluge sekundarne zdravstvene zaštite tipa konsultativnom-specijalističkih zdravstvenih usluga, odnosno vanbolničke dijagnostike, za što se angažuje kadar iz drugih zdravstvenih ustanova na području HNK.

Općenito uzevši, Dom zdravlja Jablanica uspijeva zadovoljiti potrebe za zdravstvenom zaštitom područja i stanovništva koje mu gravitira. U sklopu Doma zdravlja je pet ambulanti porodične medicine, dok na terenu postoje tri područne ambulante u Ostrošcu, Glogošnici i Doljanima, sa prisustvom tima porodične medicine jednom sedmično. U planskom periodu u skladu sa strateškim opredjeljenjima Plana treba organizovati područne ambulante u sekundarnim centrima i tercijarnom centru, te raditi na jačanju kvaliteta usluga.

3.15.9. SOCIJALNA ZAŠTITA

JU Centar za socijalni rad, obavlja poslove iz područja socijalne zaštite sa ciljem pružanja podrške pojedincima i porodicama, kao i sprečavanju, ublažavanju i otklanjanju uzroka i posljedica stanja ugroženosti. U planskom periodu je neophodno računati sa potrebnim povećanjem kapaciteta Centra, kako kadrovski, tako i u prostornom smislu.

Briga o starim i iznemoglim licima predstavlja posebno važan segment u radu centra. Dom za stara i iznemogla lica je otvoren 2005. godine sa površinom od 800 m² i kapacitetom od 31 kreveta. Popunjenost kapaciteta je konstantnih 100%, sa 10 - 15 lica na listi čekanja za smještaj. Obzirom na tendenciju starenja stanovništva općine, neophodno je u planskom periodu proširiti kapaciteta Doma ili izgraditi novi Dom za stara i iznemogla lica. Preporučuje se da ti sadržaji uvijek budu u blizini, ako ne u samim centrima naselja, kako bi se spriječila alijenacija ove ranjive starosne grupe, ali i omogućio kvalitetniji život, zbog veće dostupnosti društvenih sadržaja. Za potrebe proširenja kapaciteta Doma za stara i iznemogla lica urađen je Glavni projekat proširenja.

3.15.10. TURIZAM, SPORT I REKREACIJA

SPORT I REKREACIJA

Područje općine Jablanica nudi lokalitete različitih prirodnih datosti u sklopu kojih su planirane sportsko - rekreacione zone i sadržaji namijenjeni ne samo za lokalno stanovništvo, nego i korisnike šireg gravitirajućeg područja. Planirane sportsko - rekreacione zone su ubicirane na prepoznatim zonama, izletištim i lokalitetima sa dijelom već izgrađene infrastrukture. Planirani sportsko - rekreacioni sadržaji ujedno postaju i osnova za razvoj turizma.

ona područja za koja se smatra da su kulturna i/ili prirodna baština od izuzetnog značaja i koje planiraju da nominuju u narednom periodu.

Pored pojedinačnih sportskih terena i igrališta, koji su uglavnom vezani za školske objekte, u Jablanici je u toku izgradnja Sportske dvorane, koja je pored stadiona „Salem Halilhodžić“, objekat najvećeg kapaciteta za održavanje različitih sportskih aktivnosti i manifestacija.

Površine u sklopu Memorijalnog kompleksa Bitka za ranjenike na Neretvi, koji je zaštićeni nacionalni spomenik, planira se kao zona za sport i rekreaciju, u okviru koje bi se izgradili objekti za rekreaciju na otvorenom koji bi prostorno bili kompatibilni sa muzejskim kompleksom. Predmetni prostor se nalazi zapadno od postojeće prilazne staze sa sjevera do ulice koja omeđuje kompleks sa zapadne strane. Obzirom da se na kompleks Muzeja, kao na nacionalni spomenik, primjenjuju mjere zaštite utvrđene Odlukom o proglašenju Historijskog područja – memorijalni kompleks Bitka za ranjenike na Neretvi u Jablanici proglašava Nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine (“Službeni glasnik BiH”, broj 97/09) i Zakonom o sprovođenju odluka Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika neophodno je da se za svaki zahvat u ovom prostoru zatraži saglasnost Komisije, odnosno da se pristupi izmjeni Odluke u smislu smanjenja obuhvata od strane Komisije.

U sekundarnim centrima je potrebno graditi otvorena igrališta i sportsko – rekreativne površine, koje će zadovoljiti potrebe i stanovnika naselja, ali i gravitirajućeg područja. Ti kapaciteti ne moraju biti zatvorenog tipa, jer nije realno očekivati da će u planskom periodu od 10 godina općina Jablanica moći uložiti sredstva za takav vid gradnje, ali rekreacija i sport na otvorenom, uz značajno manja ulaganja od zatvorenih objekata, mogu zadovoljiti potrebe tih naselja. Ostale potrebe će se ostvarivati u sklopu nove sportske dvorane u Jablanici. Izgradnja dodatnih otvorenih sportskih terena na području općine je moguća na označenom građevinskom zemljištu, u ovisnosti od konkretnih uslova na lokaciji. Preciznije se lokacije mogu definisati detaljnom planskom dokumentacijom.

Polazište za razvoj turizma, sporta i rekreacije na području općine Jablanica su prirodovrijedna područja planina Prenj, Čvrsnice, Čabulje i Vrana, te hidropotencijal Jablaničkog jezera i sliva Neretve. Nezaobilazan segment u razvoju turizma je svakako i kulturno - historijsko naslijeđe općine.

Vrsta turizma	Naziv	Površina (ha)
Aqua turizam	Žuglići	19,76
	Čivelj	29,60
	Donje Paprasko	43,18
	Glodnica	21,20
	Glogošnica	10,62
	Jablaničko jezero	19,61
	Ostrožac	19,87
Planinski turizam	Borovac - Čvrsnica	28,39
	Crepulja - Čvrsnica	12,56
	Dom Lučevica	24,80
	Glogovo - Prenj	48,58
	Plasa - Čvrsnica	14,20
Seoski turizam	Lokve	5,25
	Rodići	4,34
Sportsko-rekreacioni turizam	Štrbina	19,57
Ukupno		321,52

Osnov za razvoj i unapređenje sportsko – rekreacionih i turističkih sadržaja predstavlja i Jablaničko jezero. Pored postojećih lokacija u sklopu kojih su razvijeni i formirani sadržaji za rekreaciju na vodu planira se i formiranje dodatnih zona u dijelovima plitkih akumulacija Jablaničkog jezera kao dijelovima povoljnih prirodnih datosti.

Zone za razvoje ovih sadržaja su mapirane na slijedećim područjima:

1. obalni pojas od naselja Donje Paprasko do Ostrožca
2. zaljev u naselju Ostrožac
3. obalni pojas od naselja Ostrožac do granice prema Općini Konjic
4. obalni pojas u naselju Čivelj
5. obalni pojas u blizini naselja Žuglići
6. obalni pojas uz naselje Glodnica i obližnji zaljev.

Za pomenute zone se planiraju slijedeći sadržaji:

- kupališta sa sunčališima („plaža“ od šljunčanih oblutaka)
- platforme sa skakaonicama
- platforme sa plovilima za rekreaciju na vodi (skuteri, pedaline)
- montažne kabine za presvlačenje
- sanitarije i tuševi
- ugostiteljsko - prodajni sadržaji u vidu privremenih objekata/paviljona

Potreba je da uređena plaža bude nadzirana i pristupačna svima pod jednakim uslovima, uključivo i osobama s poteškoćama u kretanju. Planom se dozvoljava izgradnja i uređenje plaža uz obavezno poštivanje sljedećih uslova:

- obavezno treba osigurati prohodnost javnog dužobalnog pojasa
- urediti obalni pojas radi oblikovanja javnog prostora za sunčanje
- predvidjeti postavljanje tuševa, kabina za presvlačenje i sanitarnih čvorova u skladu sa važećim standardima
- planirati postavljanje paviljonskih ugostiteljskih objekata uz uslov da izgrađenost prostora ne bude veća od 5% i max.visina objekta 4,0 m (dozvoljeno u drugoj zoni zaštite Jablaničkog jezera)
- poštivati postojeće zelenilo i oblikovno ga ukomponirati u planiranu organizaciju prostora
- osmisliti zaštitno zelenilo na rubovima zona.

U cilju afirmacije planinskog turizma na obroncima planina Prenj i Čvrstica planiraju se određeni smještajni kapaciteti sa pratećim sadržajima, sportsko – rekreacione zone, te istraživačko – edukacijski sadržaji. U sistem planinarskih ruta i kapaciteta potrebno je uključiti i malo poznatu planinu Bokševicu, koja ima veoma dobre predispozicije za razvoj planinarskog turizma. Ona je pristupačnija od Prenja i Čvrstice i samim tim je privlačnija za masovnije posjete. Dok bi Prenj i Čvrstica više pogodovali mlađim i snažnim planinarima, Bokševica je pogodna za sve vrste posjetilaca. Bitno je spomenuti i lokalitete Štrbina i Rečica, kao saobraćajno povezanu, lako pristupačnu i poznatu destinaciju. Značajan doprinos razvoju planinarskog turizma svakako doprinosi u novije vrijeme popularni avanturistički turizam.

Avanturistički turizam nudi kombinaciju brdskog biciklizma, vožnju splavom i čamcem (rafting) rijekama, paraglajding, spuštanje padobranom i terensko jahanje uz odmor, opuštanje i razgledanje prirodnih ljepota. Avanturistički turizam predstavlja spoj avanture, rekreacije, opuštanja i zabave kako bi se turisti udaljili od svakodnevnih problema i stresnih situacija.

U planskom periodu se očekuje povećanje kapaciteta smještajnih jedinica, kroz gradnju vikend naselja, etno sela, bungalova, planinarskih domova, sportsko – rekreativnih kompleksa na obodima planine i slično, što uslovljava i povećan broj posjetitelja.

Planom su predviđeni slijedeći sadržaji:

- Planinarski dom Glogovo (Prenj)
- Planinarski dom Plasa (Čvrsnica) - novi kapaciteti
- Planinarski dom Lučevića krč (Velika Vitlenica)- proširenje kapaciteta
- Planinarski dom Milanova koliba - proširenje kapaciteta
- Alpinistički bazni park Šanica
- Vazдушna banja (Bokševica)
- Sportsko - rekreacioni centar Štrbine
- Sportsko - rekreacioni centar Risovac – proširenje kapaciteta
- Aqua park (centar Jablanica)
- Naučno-istraživački kamp Risovac
- Etnološke zone Rudo Polje, Potkrajnice, Ponor, Čuljci i D. Dragajice
- Via Dinarica

Također, planom su utvrđene zone turističkog potencijala, koje jednim dijelom ulaze u obuhvat zaštićenih područja. U okviru ovih zona, dozvoljene su sve namjene koje prvenstveno imaju za svrhu osiguranje bogate turističke ponude, ali i druge, komplementarne namjene, u obimu do ukupnih 20% u odnosu na osnovnu namjenu. Što se tiče područja turističkog potencijala koje se nalazi u zaštićenim područjima, one su prvenstveno zamišljene u kontekstu planinarskog/izletničkog turizma, u svemu usklađenom prema ograničenjima datim za zaštićena područja. Postojeći i planirani objekti u njima se trebaju prilagoditi okruženju, a arhitektonsko oblikovanje potrebno je uskladiti sa autohtonim arhitektonskim izričajem, kroz korištenje prirodnih materijala, a u skladu sa seizmičkim uslovima i pravilnicima za izgradnju objekata iz poglavlja zaštićena prirodna područja. U svakom od ovim dokumentom planiranih objekata i centara, potrebno je planirati i određene društvene i komercijalne sadržaje:

- Informacione punktove, na kojima će se dobivati informacije o ponudi
- Malu trgovinu mješovitom robom
- Sportske i rekreativne sadržaje.

PLANINARSKI DOM GLOGOVO (PRENJ)

Na Glogovu je planiran smještajni objekat tipa planinarskog doma. U neposrednoj blizini planinarskog doma planirana je izgradnja vertikalne žičare - uspinjače sa polazišnom kotom u rejonu Suhave do lovačke kuće Glogovo (cca 800 metara). Uspinjača bi bila sastavni dio sistema rekreacionih ruta koje čine planinarske staze, biciklističke staze te turističke rute. Početne i krajnje tačke žičare su povezane

planinarskim i biciklističkim stazama koje vode do novoplaniranih smještajnih kapaciteta doma Glogovo.

Potrebno je da planinarski dom osigura određenu gastronomsku ponudu posjetiocima, ali i u kojem će biti moguće dobiti informacije o rutama i aktivnostima koje se mogu upražnjavati u okolini i cjelokupnom području Jablanice. Objekat može biti maksimalne spratnosti P+1, raščlanjene površine, sa pripadajućom uređenom okućnicom, te po potrebi, pomoćnim objektom (ostava, drvarnica, zimska bašta i sl.), čija površina ne ulazi u osnovnu dozvoljenu kvadraturu, dok materijali koji bi se koristili u izgradnji, uz uslov da se zadovoljne statički parametri, trebaju u što većoj mjeri odgovarati prirodnom okruženju.

U pogledu napajanja kompleksa električnom energijom, u neposrednoj blizini planira se izgradnja mini – električne vjetrenjače dovoljne snage za snabdijevanje pomenutih sadržaja.

ALPINISTIČKI BAZNI PARK ŠANICA (GLOGOVO)

Planirani bazni park bi predstavljao polazišne/završne tačke u sklopu mapiranih rekreacionih staza (planinarske i biciklističke) koje vode do vrhova planine Prenj. Zamišljen kao park u sklopu kojeg se nalaze info centar, prostorije za prodaju, iznajmljivanje i održavanje sportske opreme, ugostiteljski sadržaji, te multifuncionalni sadržaji pogodni za održavanje radionica i prezentacija. Šanica ima potencijale izletničkog turističkog lokaliteta pogodnog za stanovnike obližnjih naselja.

Otvorena je mogućnost organizovanje škole u prirodi, za šta se smještajni kapaciteti mogu tražiti u okviru planiranog parka. Po uzoru na pozitivne primjere iz okruženja i regije, gdje se potencira boravak učenika u prirodi, moguće je organizirati po jednu sedmicu nastave u ovom području za sve škole u regiji, što bi svakako doprinjelo razvoju planiranih sadržaja. Ovaj objekat može biti maksimalne spratnosti P + Ptk, izgrađen od materijala koji zadovoljavaju statičke propise, a obložen materijalima koji se uklapaju u prirodni ambijent. U sklopu objekta, potrebno je predvidjeti prateće sportske sadržaje, u vidu poligona za košarku, odbojku, stolni tenis itd.

PLANINARSKI DOM PLASA (ČVRSNICA)

Po uzoru na planinarski dom Glogovo, na mikrolokalitetu Plasa također se planira smještajni objekat u alpskom stilu. Pozicioniran u središtu sistema planinarskih ruta planine Čvrstica predstavlja lokalitet sa potencijalima za razvoj kapaciteta smještajnih jedinica, sportsko – rekreativnih sadržaja na obodima planine i slično, što uslovljava i povećan broj posjetitelja. U pogledu napajanja kompleksa električnom energijom, u neposrednoj blizini planira se izgradnja mini – električne vjetrenjače.

PLANINARSKI DOM LUČEVIĆA KRČ (VELIKA VITLENICA)

U sistemu planinarskih smještajnih kapaciteta uključen je i postojeći planinarski dom u blizini skijališta Risovaca. Uz dom je planiran razvoj rekreativnih sadržaja. Posmatrani kapaciteti su također povezani markiranim planinarskim stazama koje počinju od skijališta Risovac i vode do obližnjih vrhova.

VAZDUŠNA BANJA (BOKŠEVICA)

Bokševica gusto obrasla prirodnom šumom, pristupačna i u neposrednoj blizini grada, predstavlja potencijal za razvoj i afirmaciju u pogledu sporta, rekreacije i turizma. Zahvaljujući svojim potencijalima i prirodnim datostima, predstavlja izvrsnu vazdušnu banju za rekreaciju i rehabilitaciju. Vazdušna banja je zamišljena kao izletišta na lokalitetu Rudeša. Na lokaciji su planirane rekreativne staze, koje je

potrebno urediti kao pješačke staze, koje moraju biti prilagođene djeci i starijim osobama, sa malim nagibima, postavljenim urbanim mobilijarom, klupama, stolovima, kantama za otpatke i sl. Obzirom da bi se do ove rekreativne zone dolazilo automobilima, mora se obezbjediti parkiranje izvan izletničke zone, dok bi se unutar izletišta razvijali samo pješački tokovi. Izletišta mora biti prilagođeno i osobama sa poteškoćama u kretanju. U blizini lokaliteta Rudeša planiraju se ugostiteljski sadržaji za odmor i predah. Na izletištu se trebaju urediti i sanitarni čvorovi. Uređena izletnička zona treba imati uređene prostore za roštiljanje, sa pratećim mobilijarom, u vidu klupa i stolova od drveta. Također, prostor se treba opremiti česmama sa pitkom vodom, kantama za odvajanje vrsta otpada, ali i sadržajima poput manjih terena za nogomet, odbojku, badmintom i slične sportove.

SPORTSKO–REKREACIONI CENTAR ŠTRBINE

Na području Štrbina, postoje izuzetni uslovi za razvoj sportsko-rekreationog centra. Sadržaji u vidu otvorenih sportskih terena, ugostiteljskih lokala, zona za izletnike planirane su za stanovnike općine Jablanica. U kontekstu obogaćivanja sadržaja sportskog karaktera planira se izgradnja nogometnog terena sa pratećim pomoćnim terenima sa umjetnom travom, teniskih terena, poligona za male sportove, poligonama sa spravama za vježbanje, te dječijih igrališta sa adekvatnim mobilijarom. Do centra vode rekreativne staze iz pravca naselja Krstac i Dobrigošće.

SPORTSKO-REKREACIONI CENTAR RISOVAC

Koncept prostornog uređenja ovog područja opredjeljuje razvoj niza oblika turizma: zimski, sportski, rekreativni, zdravstveni, seoski, lovni, gastro turizam, edukativno-istraživačkog turizma i sl., bez sezonskog ograničenja. Zbog postojećih izgrađenih struktura i prateće infrastrukture za sportove na snijegu zimski turizam ima svoje uporište na Risovcu.

Zimska ponuda se ne treba samo odnositi na aktivne skijaše, već se zimski centar može koncipirati kao prostor boravka korisnika na otvorenom u zimskom periodu, uz ponudu ugostiteljskih, smještajnih i rekreativnih sadržaja. Tako se u ovom centru trebaju naći:

- staze za šetnju,
- staze za motorne sanjke,
- ponuda vuče sanjki psima i konjima,
- wellness centar,
- poligon za klizanje,
- staza za nordijsko skijanje.

Na platou Risovca uz izgrađene strukture ugostiteljskog i privatnog smještajnog kapaciteta, te infrastrukturu skijališta planirano je proširenje ponude i sadržaja. Kako bi se ograničila stihijska izgradnja smještajnih kapaciteta i vikend objekata, formirane su zone za usmjereni razvoj upravo ovih sadržaja koje su interpolirane u jezegro već izgrađenih struktura.

U središnjem prostoru formira se zona centralnih sadržaja tipa uslužnih djelatnosti, zdravstva, trgovačko - komercijalnih, zabavnih i drugih sadržaja koji predstavljaju privlačan, sadržajan prostor okupljališta korisnika centra.

U zaleđu smještajnih kapaciteta planirno je područje za dalji razvoj skijališta koje se ogleda u planiranju sniježnih ciljnih platoa sa pratećim sadržajima neophodnim za opremanje i održavanje skijališnih

terena (postrojenja vučnica, smještaj mašina za uređenje staza, servisi). Uz samu pristupnu saobraćajnicu planira se formiranje plato za cjelogodišnje korištenje, koji bi u u zimskim periodima bio uređen kao staza za bioatlon i nordijsko skijanje, dok bi u ljetnim periodima plato mogao poslužiti kao poligon sa različitim multifunkcionalnim terenima za rekreaciju, pripreme sportista ali i takmičenja. Područje SRC Risovac nudi veliki broj aktivnosti i korištenja različitih sadržaja i u ljetnom periodu (planinarenje, biciklizam, rekreacija i sl).

REKREACIONE STAZE

U cilju unapređenja rekreacije i aktivnosti na padinskim područjima okolnih obronaka brda i planina mapirane su postojeće te potencijalne rute, koje je potrebno dodatno proširiti uz određeno analiziranje i testiranje istih. Pomenute rute su kategorisane na rute za duge šetnje (hajking), planinarske staze (treking), staze za brdski biciklizam kao i turističke staze u sklopu sportsko – rekreacionih zona i zona iznimnih kulturno - historijskih i prirodnih vrijednosti. Posebno su atraktivne staze koje vode do vidikovaca, koje se nalaze uz riječne tokove ili pak gajeve, proplanke, pa se markacija treba usmjeravati ka tim lokacijama. Markiranje staza za biciklizam, ali i za planinarenje i šetnje, uvijek treba biti označeno težinom staza, dužinom trajanja, sa postavljanjem odmorišta, u vidu klupa i stolova, malih sjenica i sl., kako bi se posjetiocima omogućio prostor za kratkotrajni odmor.

Pozicioniranje planiranih sadržaja sporta, rekreacije i turizma jednim dijelom je uvjetovano postojećim mapiranim rekreacijskim stazama i ustaljenim rutama. Pored postojećih, planirane i predložene su i nove rute trasirane u skladu sa najpovoljnijim datostima terena.

PLANINARSKÉ STAZE (TREKING)

Osnov za razvoj planinarski staza predstavlja Hercegovačka visoka gorska planinarska transverzala koja u dužini od 230 km obuhvata šest planina: Čvrstica, Čabulja, Vran, Prenj, Velež i Crvanj. Planinarske staze na području općine Jablanica su mapirane po obroncima planina Prenj i Čvrstica sa polazištima iz nizijskih dijelova i oklonih naselja. Neke od dionica u sklopu sistema mapiranih staza su i označene po početnim i krajnjim tačkama ukupne rute koje prevazilaze granice općine:

- Jablanica – p.k. Plasa,
- p.d. Lučevića krč - Velika Vitlenica
- Glogošnica – Glogovo
- Čvrstica – Veliki Vilinac kroz klanac V. Kuka i Medjeda (polazina tačka u Divoj Grabovici, Grad Mostar)
- Vivine – Bijeli Potok – Mala Posidaljka – Guvno – Baraka – Raulje – Strop – Muharnica
- Baćina – Zlate – Luka – Priliva – Tovarnica – Slatina
- Ankula – Gradac u sklopu rimskog puta
- Kamp Šanica
- Skijalište – Mali – Veliki Vilinac – Dom Vilinac
- Lugunovići – Velika Vitlenica
- Has – Lupoglav
- Cetina – Šanica
- Risovac – Opaljena glava – Drvar
- Janjeća lokva – Stupari
- Klapavica – Crepulja

- Bokševica
- Risovac – Vran
- Risovac – SKI.

RUTE ZA DUGE ŠETNJE (HAJKING) I TURISTIČKE STAZE

Trasirane u nastavku Dugog polja na lokalitetima Hrbine i Brčanj, uz postojeće spomenike kulturno - historijskog, etnografskog i prirodnog naslijeđa, nadovezane na sadržaje SRC Risovac.

BICIKLISTIČKE STAZE

Brdski biciklizam je relativno nov vid rekreacije u našoj zemlji, ali dobiva na sve većoj važnosti kod zaljubljenika u adrenalinske sportove. Obzirom da je na području općine evidentirano dosta šumarskih puteva, kao nekategorisanih puteva, pomenuti mogu poslužiti kao potencijalne staze za brdski biciklizam. U sklopu Plana su markirane postojeće rute za brdski biciklizam:

- Jablanica – Glogošnica – Glogovo – Vidova
- Jablanica – Krstac – Štrbine – Gradac – Dobrigošće – Jablanica
- Biciklističke rute koje se razvijaju obroncima planina i brda u predjelima: Križ, Krstac, Gradac, Dobrigošće, Baćansko brdo, Čeharsko brdo.

ETNOLOŠKE ZONE

U nastavku Dugog polja, na lokalitetima Rudo Polje, Potkrajnice, Ponor, Čuljci i D. Dragajice evidentirana je značajna zaostavština etnološke građe. Pomenuto se ogleda u pojedinačnim etnološki vrijednim građevinama ili grupama objekata stare ruralne arhitekture. Ovi objekti služili su stanovništvu koje se bavilo ekstenzivnim stočarenjem u toplijem dijelu godine. Sastavni dio ovih lokaliteta su kolibe, stanovi, pojate i torovi. Pored starih objekata evidentirane su i interpolacije fizičkih struktura nastalih u novijem periodu.

U cilju afirmacije pomenutih područja i struktura, planirano je formiranje etnoloških zona – etno sela, koji bi ujedno poslužili za upotpunjavanje turističke ponude. Prostorna koncepcija etno sela je svakako uslovljena trenutno izgrađenim objektima, ali se mogu dati generalne smjernice. Treba imati na umu da je uloga etno sela prvenstveno turistička, što znači da primat ima razvoj turističke i edukativne djelatnosti. Edukacija se vrši u smislu prikaza nekadašnjeg načina života ovog kraja, potom, načina obavljanja poljoprivredne i stočarske djelatnosti. Poticajno bi bilo i da se formiraju površine za uzgoj autohtonih vrsta povrća, voća i stoke, te da se i posjetiocima omogući aktivno učestvovanje u radu i aktivnostima oko gazdinstva.

Postojeći i planirani objekti se trebaju prilagoditi okruženju, a arhitektonsko oblikovanje uskladiti sa autohtonim arhitektonskim izričajem, kroz korištenje prirodnih materijala, a u skladu sa seizmičkim uslovima i pravilnicima za izgradnju objekata. Etno selo može biti ograđeno drvenom ogradom, ne višom od 1,20 m, sa naglašenim ulaznim particijama. Unutar sela se treba predvidjeti prostor za parkiranje vozila, jer do pojedinačnih objekata se ne treba uspostavljati kolski saobraćaj. Centralni objekat može biti maksimalne spratnosti P + Ptk, površine ne veće od BGP = 200 m², izgrađen od prirodnih materijala.

VIA DINARICA

Via Dinarica je projekat koji povezuje sedam država kroz koje se proteže planinski vijenac Dinarida, od Slovenije do sjeverne Albanije. Na koridoru će biti uspostavljene tri staze – bijela, zelena i plava, kao turistički proizvod lokalnih zajednica koje tu žive, i njime upravljaju.

KULTURNO-HISTORIJSKO NASLIJEĐE

Kada govorimo o turizmu u općini Jablanica, bitno je spomenuti i kulturno-istorijsko naslijeđe. Nacionalnim spomenicima u Bosni i Hercegovini proglašeni su memorijalni kompleks Bitka za ranjenike na Neretvi u Jablanici i nekropola stećaka Dugo polje na Risovcu, što je detaljnije opisano u dijelu Posebno zaštićeni prostori.

3.15.11. NAUČNO ISTRAŽIVAČKI CENTRI

CENTAR IZVRSNOSTI ZA OBRADU KAMENA JABLANICA

Područje općine Jablanica ima bogatu tradiciju i potencijal u oblasti eksploatacije i obrade kamena, koja datira još iz perioda između dva svjetska rata. Najpoznatiji je čuveni jablanički granit – kamen magmatskog porijekla gabro i to biotitski gabro ili jablanit, mada se javljaju i diorit, dolomit i krečnjak. Obzirom na važnost koju kamen ima u razvoju kontekstu općine Jablanica, planirana je izgradnja Centra izvrsnosti za istraživanje i obradu kamena, na lokalitetu Šljunkare u blizini užeg gradskog područja.

Cilj planiranja ovakvog centra, u skladu sa savremenom praksom u EU, je prepoznavanje i vrednovanje istraživača i naučnih istraživanja iz predmetne oblasti, koja nose inovativnost, potencijal ili napredak u odnosu na postojeću praksu, što će u konačnici rezultirati općim naučnim i ekonomskim razvojem, te lokalnoj prepoznatljivosti iz predmetne oblasti na državnom i regionalnom nivou.

Centar izvrsnosti treba osigurati infrastrukturu i odgovarajuće sadržaje prikladne za okupljanje interdisciplinarnih timova i inovativnih naučnika, odnosno zainteresovanih privrednih i javnih subjekata, koji će organizovano i sistemski provoditi istraživanja na temama iz oblasti interesovanja centra, sudjelovati u tematskim projektima ili programima, te konkurisati na međunarodnom tržištu naučnih projekata u kontekstu doprinosa svjetskoj naučnoj literaturi i praksi.

CENTAR ZA ISTRAŽIVANJE PRIRODNIH RIJETKOSTI

Područje Risovca ima iznimne potencijale za razvoj edukativnog i naučno - istraživačkog turizma. Bogatstvo endemske i reliktno biocenozoze Blidinja, kojima obiluje područje, kao i veoma zanimljiva geološka građa, privlači su istraživačima iz cijelog svijeta.

Na platou Risovac u toku je eksploatacija kamenog agregata u neposrednom slivu potoka Brčanj. Planski usmjerenom eksploatacijom te rekultivacijom posmatranog eksploatacionog područja formirala bi se površina pogodna za organizovanje tematskog kampa čija bi primarna namjena bila u službi naučno - istraživačkog turizma.

Kamp je zamišljen kao multifunkcionalni kompleks sa slijedećim sadržajima:

- Informativni punkt: ulazna partija sa informacionim puktom koji je u službi istraživačkog centra ali i sadržaja organizovanih na platou Risovca
- Istraživački centar sa pratećim sadržajima: radionice, laboratorije, obzervatorij
- Multifunkcionalni prostori: sale za projekcije, izložbeni prostori
- Ogledne površine na otvorenom sa prikazom autohtonih primjeraka flore
- Smještajni kapaciteti: u vidu bungalova predviđenih za posjetioce i korisnike kampa koji planiraju duži boravak, kao i za učenike obližnjih škola za koje se organizuju škole u prirodi i radionice, kao i manje ekurzije
- Ugostiteljski i prodajni sadržaji.

Jedna od tematskih preokupacija kampa bi bilo bogatstvo okolne flore i faune, koje pružaju neiscrpne izvore za istraživanje, proučavanje i edukaciju. Na području Risovca ističe se šumska vegetacija sa svojim ekološkim edukativnim rekreativnim i drugim funkcijama, te livadsko - pašnjačka vegetacija visoravni Dugog polja.

Za cijeli prostor karakteristično je da se pojasevi šumske i travne vegetacije smjenjuju sa nadmorskom visinom. Idući od najnižih predjela prema planinskim vrhovima prisutni su slijedeći pojasevi:

- šume i šikare bijelog graba i medunca (Quercus - Fucuscentio - Carpinetum)
- šikare crnog graba (Quercus - Ostyctum i Orno - Ostryctum)
- enklave crnog bora (Pinetum nigrae) i endemične vrste bora munike (Pinetum heldreichii) brdske bukove šume (Fagetum montanum illypicum)
- planinske šume bukve i jele
- šume klekovine (Pinus montana i Juniperus sabina) na najvišim planinskim dijelovima.

Prostor polja pokviren je travnom vegetacijom, kao što su pohovka, mačji repak, crvena vlasulja, razne vrste puharki, brka. Uz vegetaciju trava raste raznovrsno cvijeće i planinsko bilje, te ljekovito bilje kao što su: lincura, mrazovac, tilovina-zanovjet i dr. Kao posebno vrijedni primjeri izdvajaju se: runolist (Leontopodium alpinum), endemično modro lastinje (Moltkea petraka) i Hrvatska sibireja (Sibiria croatica Deg. et Bold).

Svijet faune obiluje bogatim i raznovrsnim primjercima. Na ovim prostorima zabilježeno je 95 vrsta ptica od kojih su neke vrste relikti, kao planinska ševa (Eremophila alpestris) i veliki tetrijeb (Tetrao urogallus). Pojedine životinjske vrste su zaštićene: orao kostober, bradan (Gypaetus barbatus), bjeloglavi sup, mrki strvinar, bijela kanja, suri orao, sivi soko i sve vrste pjevica. Od ostalih vrsta divljači zastupljene su: divokoza, srna, zec, kuna, bjelica, medvjed, vuk, lisica, divlja svinja, jazavac, divlja mačka, lasica, vjeverica i dr.

Kampus se može koristiti i kao startna tačka planiranih rekreacijskih staza (turističkih i sportskih) koje vode poljem kroz prirodne predjele i planirane zone etno sela, nalazišta vrijednih i zaštićenih arheoloških lokaliteta sa stećcima do obronaka obližnjih planina i posebnih šumskih rezervata.

Turistička ruta bi obuhvatala etnološke zone - etno sela: Rudo Polje, Potkrajnice, Ponor, Čuljci i D. Dragajice, te lokalitete kulturno - historijskog naslijeđa i nekropole sa stećcima na lokalitetima: Risovac, Ponor, Rudo Polje te zona groblja sa grobom Dive Grabovice na Kedžari.

U neposrednoj blizini kampa na području iskopa formirala bi se akumulacija Brčanj od gravitirajućih površinskih voda, koja bi imala višenamjenski karakter prije svega sportsko - rekreativne namjene.

Sve planirane strukture u sklopu kampa trebaju biti izgrađene u skladu sa karakterističnom arhitekturom podneblja i od prirodnih materijala, sa potenciranjem korištenja kamena.

3.16. POSEBNO ZAŠTIĆENI PROSTORI

3.16.1. PRIRODNO NASLIJEĐE

Prirodno naslijeđe Bosne i Hercegovine se odnosi na dijelove prirodne sredine, koji su prepoznati i izdvojeni kao područja od iznimnog značaja, ljepote i kvaliteta, te kao takvi su zaštićeni pratećim zakonskim aktima.

Bosna i Hercegovina je prostor velikog diverziteta, kako geološkomorfološkog, biološkog, hidrološkog, te stvarni potencijal područja koja bi trebala uživati određen vid zaštite, nije usklađen sa trenutnim stanjem prirodnog naslijeđa pod zaštitom.

Do kraja prošlog vijeka, zaštićena područja u Bosni i Hercegovini su kategorisana u skladu sa Zakonom o zaštiti kulturno - historijskog i prirodnog naslijeđa, prema kome su postojale slijedeće kategorije zaštite:

- Nacionalni park
- Park prirode
- Regionalni park
- Opšti (strogi) rezervat prirode
- Posebni (specijalni) rezervat prirode
- Spomenik prirode
- Memorijalna prirodna dobra
- Spomenik oblikovane prirode

Rješenjem Zemaljskog zavoda za zaštitu spomenika kulture SR BiH, kao prirodne rijetkosti na području općine Jablanica proglašeni su klisura Prenja (1957), kanjon rijeke Neretve od Jablanice do Drežnice kao rezervat prirodnih predjela, Hajdučka vrata na Čvrsnici, te izvor Komadinovo vrelo kao geomorfološki spomenici prirode. Značajni spomenici geološkog i morfološkog prirodnog naslijeđa su i lokaliteti sedre u predjelu Hasidići – Pilana, te lokalitet Oklanica sa neistraženim pećinama i špiljama, koji još uvijek nisu dovoljno istraženi te još uvijek ne uživaju tretman zaštite.

Prostorni plan RBiH iz 1981. godine na području općine Jablanica, u projekciji do 2.000 godine, predviđa uspostavljanje nacionalnih parkova Prenj ($P = 388 \text{ km}^2$) i Čvrsnica - Čabulja (373 km^2), sa tri režima zaštite i opisom dozvoljenih zahvata u odnosu na režim zaštite. Do 1992. nije došlo do proglašenja nacionalnih parkova, iako je proveden određen funkcionalni i institucionalni stepen zaštite. Formirano je savezno lovište sa organizovanom službom za uzgoj i zaštitu divljači, te je krivolov, sječa i gradnja stavljena pod kontrolu. Glavne motive za zaštitu ovog područja nalazimo u mnoštvu endemičnih biljaka, u raznovrsnosti životinjskog svijeta koji naseljava prelijepu šumu, vrletne stijene, duboke provalije živeći neometano, prepušten sam sebi da se razvija po prirodnim zakonima, dalje od čovjekova utjecaja. Čak ni dvije posljednje ledene epohe zabilježene na ovom području nisu zaustavile

životni proces. Brojne biljne i životinjske vrste su uspjele preživjeti te prirodne uslove, poput nekoliko vrsta encijana, preživjelih endema ledenog doba, i planinskog daždevnjaka (*Salamandra atra prenjensis*) koji je poznat i kao *Veliki triton*. Prisutnost stalne vode i jezera posebno je značajna za egzistenciju i bogatstvo životinjskog svijeta. Među velikim brojem rijetkih životinjskih vrsta koje žive u ovom području, važno je pomenuti slijepo kuče, smeđeg medvjeda, koji ima poluprečnik kretanja do 150 km, i ukras vrhova Čvrsnice - divokozu, koja nastanjuje strme i teško pristupačne vrhove, a pred snijegom se spušta u niže predjele.

Zaštićena područja su prema Prostornom planu BiH iz 1980. godine se u odnosu na stepen zaštite razvrstavaju u 4 kategorije, i u odnosu na ove stepene se propisuju mjere zaštite za svaku od kategorija:

I stepen zaštite - se primjenjuje na nenaseljena područja odnosno područja bez gospodarskog iskorištavanja i bez negativnih utjecaja čovjeka. Područja koja se nalaze u ovoj skupini je potrebno očuvati u netaknutom stanju. Ovdje je zaštićena živa i neživa priroda kao i svi prirodni procesi koji se odvijaju bez utjecaja čovjeka. Područja pod ovim najstrožijim režimom zaštite imaju posebnu historijsku i kulturno - naučnu vrijednost kao uzorci divljine, a imaju i ekološku funkciju kao refugijumi flore i faune.

II stepen zaštite - se primjenjuje samo za područja koja su povremeno naseljena ili područja gdje je dopušteno obavljanje primarnih privrednih djelatnosti kao što su ispaša stoke i slično, kao i za planinarenje, lov, ribolov, sport itd. Ovaj stepen zaštite mogu imati i ona područja namijenjena za znanstvena istraživanja i eksperimente, kao i zonama koje imaju značenje za stabilizaciju vlage u pejzažnoj ekologiji (zaštita od erozije i klizanja, rezervati pitke vode), i sl.

III stepen zaštite - primjenjuje se za prometno dostupna, pretežno ruralna područja, rijetko naseljena. Dopuštene su primarne gospodarske djelatnosti. Izgradnja objekata za stalan boravak i komunikacija ograničava se samo za potrebe ruralnog i poljoprivrednog iskorištenja prostora, te na turističko rekreacijske djelatnosti koje su povezane sa prirodom. Ti predjeli mogu biti namijenjeni za dnevnu rekreaciju kao zaleđa obližnjih gradova ili njihovih izletišta.

IV stepen zaštite - se primjenjuje za stalno naseljena područja koja su namijenjena prvenstveno za poljoprivredu, šumarstvo, i turizam. Na ovim područjima je ograničen razvoj svih djelatnosti koje imaju negativan utjecaj na ekologiju područja kao i njegovu pogodnost za rekreaciju. Ovaj stepen zaštite dopušta razvoj naselja, objekata, i drugih gradnji potrebnih za ekonomski uspješan razvoj turizma, ali bi njihov raspored i kapacitet trebalo sa velikom pažnjom uskladiti sa raspoloživim prirodnim mogućnostima i ograničenjima. Veća zaštićena područja često imaju zone različite namjene i značenja, pa prema tome i različite režime zaštite. Stoga se primjenjuje zoniranje površina u smislu zaštitnih režima. Regionalni parkovi prirode mogu imati sve stupnjeve zaštite po pojedinim zonama, ili samo jedan od njih, a nacionalni park je u pravilu zoniran od najmanje dva dijela:

- Prirodno područje - stepen zaštite I i II
- Šire područje sa rekreacijskom i turističkom funkcijom - stepen zaštite III i IV.

Na području Općine Jablanica utvrđena su i proglašena slijedeća zaštićena prirodna područja sa njihovim obuhvatima i zaštitnim zonama u skladu sa važećom zakonskom regulativom i odredbama Prostornog plana SR BiH:

TABELA 45 - ZAŠTIĆENA PRIRODNA PODRUČJA PREMA PP SR BIH

Zaštićena prirodna područja	Zona zaštite	Površina (ha)
Čvrsnica	I zona zaštite	1.272,08
	II zona zaštite	9.458,27
UKUPNO		10.730,35
Prenj	II zona zaštite	6.667,15
	UKUPNO	6.667,15
Jablaničko jezero	III zona zaštite	432,60
	IV zona zaštite	1.467,39
UKUPNO		1.899,99

U prvoj zoni zaštite, potrebno je isključiti bilo kakav oblik korištenja koji bi mogao ugroziti nesmetan razvoj prirodnih pojava i ekosistema. Ovi prostori su namijenjeni isključivo nauci (istraživanjima), obrazovanju (prezentaciji, edukaciji), kulturi (kao laboratorije u prirodi), psihofizičkoj rekreaciji (bez sporta) i očuvanju izvornih prirodnih i historijskih vrijednosti. Ovi prostori ne mogu biti predmet privredne eksploatacije, u vodoprivredi se ne mogu graditi kaptaze ili akumulacije voda, u šumarstvu – može se vršiti samo sanitarna sječa i uzgoj autohtonih vrsta i to pod određenim uslovima i uz saglasnost itd. Neophodno je isključiti regulaciju tekućica, obala rijeka i jezera, sječu šume, lov, izgradnju naselja ili saobraćajnica /izuzev pješačkih staza, razvoj industrije, otvaranje kamenoloma i sl.

Drugi režim zaštite obuhvata očuvanje današnjeg stanja objekata prirodnog naslijeđa. Na ovoj površini može se dozvoliti korištenje koje neće ići na uštrb prirodnih svojstava i namjena zbog kojih je dobro zaštićeno i uređeno. Pored namjena nabrojanih za zone izuzetnih prirodnih vrijednosti, ovi prostori namijenjeni su, također, i sportu, lovu, vodoprivredi, šumarstvu, poljoprivredi, naseljavanju i saobraćaju, ali pod određenim uslovima kako slijede: u vodoprivredi – bez velikih tehničkih prostornih sistema, u borbi protiv erozije – biološkim mjerama borbe, u šumarstvu – sječa malog intenziteta bez teške mehanizacije, u poljoprivredi – ekstenzivni uzgoj bez upotrebe pesticida, u lovstvu – uzgojni odstrel, u turizmu – manji smještajni kapaciteti, saobraćajnice bez asfaltiranih površina, zabranjeni teškim vozilima (izuzev u obuhvata prostornog plana Koridor Vc), u naseljavanju – moguća izgradnja vikend naselja na mjestima gdje je to planom predviđeno i izgradnja i saniranje postojećih, posebno, urbanih područja. U ovim prostorima ne treba razvijati industriju (izuzev u obuhvata prostornog plana Koridor Vc), a rudarstvo i otvaranje kamenoloma može biti dozvoljeno isključivo u specijalnim uslovima uz posebnu saglasnost.

Treći i četvrti režim zaštite obuhvata očuvanje prirodnih resursa od mogućeg zagađivanja ili degradiranja, tj. omogućavanje njihove normalne reprodukcije. U ovoj površini najznačajniji udio imaju rekreativne površine, posebno one u blizini urbanih područja. Na ovim područjima treba onemogućiti

podizanje zagađujuće industrije, ostavljanje nesaniranih kamenoloma, jalovišta, otvorenih kopova u rudarstvu, pozajmišta i deponija u saobraćaju, kao i gole sječe u šumarstvu.

Obzirom na događanja proteklih dvadeset godina, suvišno je reći da područja koja su trebala ući pod zaštitu nisu adekvatno tretirana, a dodatni problem predstavlja činjenica da ovakva klasifikacija nije usklađena sa međunarodnom, relevantnom IUCN kategorizacijom.

Naime, u svrhu međusobnog usklađivanja i poboljšanja razumijevanja značenja i namjene zaštićenih područja, Međunarodna unija za zaštitu prirode (IUCN) je 1994. godine razvila sistem od šest kategorija zaštićenih područja u skladu s njihovim primarnim ciljevima upravljanja.

Kategorija	Naziv
Ia	Strogi rezervat prirode
Ib	Područje divljine
II	Nacionalni park
III	Spomenik prirode
IV	Područje upravljanja staništem
V	Zaštićeni pejzaž
VI	Zaštićena područja za upravljanje resursima

Prema navedenoj i važećoj kategorizaciji IUCN-a, kao što je vidljivo, kategorija "parka prirode" ne postoji, ali u skladu s ranije važećom definicijom parkova prirode, oni sada odgovaraju kategoriji zaštićenih pejzaža. U smislu mjera zaštite, kategorije I – III potpadaju pod odredbe „stroge zaštite“, kategorije IV-V pod mjere „aktivne zaštite“, dok VI kategorija odgovara mjerama primjerenim za zone korištenja.

Prijedlog prostornog plana Federacije BiH, koji je ovim planom tretiran kao plan višeg reda (obzirom da do ovog trenutka nije usvojena niti jedna faza Prostornog plana HNK), daje rješenje za problematiku prirodnog naslijeđa, posebno onih visokovrijednih prostora, kao što su područja ranije proglašanih nacionalnih parkova, sa svim prirodnim fenomenima koji se mogu naći unutar tih prirodnih cjelina (geomorfološki, hidrološki, botanički itd.).

Prostornim planom F BiH cjelina **Prenj – Čabulja – Čvrstica – Vran** se utvrđuju kao cjelina iznimnog prirodnog značaja.

Za ovu cjelinu je predviđena izrada planova posebnih obilježja od značaja za FBiH, koja bi finalno precizno definisala uslove upotrebe i konzervacije izuzetnih prirodnih predjela. Za ove potrebe je 2011. godine izrađena i Studija izvodljivosti za zaštitu područja Čvrstice, Čabulje, Vrana i Prenja s Parkom prirode Blidinje, od strane Federalnog ministarstva okoliša i turizma, koja je dala ulazne podatke za izradu jednog od gore navedenih Prostornih planova posebnog obilježja. Međutim, obzirom da zaključci studija nisu obavezujući za planove nižeg reda, te da trenutno ne postoji usvojen planski dokument višeg reda kantonalnog ili entitetskog nivoa koji bi definisao mjere zaštite za prirodno naslijeđe, ovaj plan, po pitanju zaštite prirodnog naslijeđa, u skladu sa članom 114. Zakona o prostornom planiranju i korištenju zemljišta na nivou Federacije Bosne i Hercegovine ("Službene novine Federacije BiH", br. 2/06, 72/07, 32/08, 4/10, 13/10 i 45/10), preuzima odredbe Prostornog

plana SR BiH 1981 - 2000. Po usvajanju planova kantonalnog ili entitetskog nivoa, koji će tretirati predmetno područje, ovaj plan će u skladu sa zakonskom regulativom, preuzeti planska rješenja tih dokumenata.

3.16.2. KULTURNO-HISTORIJSKO NASLIJEĐE

NACIONALNI SPOMENICI

MEMORIJALNI KOMPLEKS BITKA ZA RANJENIKE NA NERETVI, ISTORIJSKO PODRUČJE

Objavljeno u "Službenom glasniku BiH", broj 97/09.

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika, na osnovu člana V stav 4 Aneksa 8 Opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i člana 39 stav 1 Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, na sjednici održanoj od 7. do 13. jula 2009. godine je donijela Odluku o proglašenju:

Istorijsko područje – memorijalni kompleks Bitka za ranjenike na Neretvi u Jablanici proglašava se nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: nacionalni spomenik).

Nacionalni spomenik se sastoji od prostora i objekata koji obilježavaju Bitku na Neretvi, i to: zgrada Muzeja, manifestacioni prostor sa otvorenom scenom i zborište na desnoj obali Neretve, ostaci mosta sa prilaznim pješačkim stazama na obje obale, stara lokomotiva „serija 73“ na desnoj obali i zgrada Bunkera na lijevoj obali Neretve.

Nacionalni spomenik se nalazi na prostoru označenom kao k.č. br. 1968/1 i 1968/3 (novi premjer), katastarsko-knjižni uložak broj 550, K.O. Jablanica, k.č. 11/1, 12, 13, 14 i 15 (novi premjer), katastarsko-knjižni uložak broj 190, K.O. Lug, i dio rijeke Neretve, k.č. 2311 (novi premjer) sa porušenim željezničkim mostom, od novog saobraćajnog mosta na sjeveroistoku prema donjem toku Neretve u dužini od 330 m, opština Jablanica, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

Na nacionalni spomenik se primjenjuju mjere zaštite utvrđene Zakonom o sprovođenju odluka Komisije za zaštitu nacionalnih spomenika uspostavljene shodno Aneksu 8 Opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini („Službene novine Federacije BiH“ br. 2/02, 27/02, 6/04 i 51/07).

NEKROPOLA SA STEĆCIMA DUGO POLJE NA BLIDINJU, ISTORIJSKO PODRUČJE

Objavljeno u "Službenom glasniku BiH", broj 21/04.

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika, na osnovu člana V stav 4. Aneksa 8. Opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i člana 39. stav 1. Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, na sjednici održanoj od 20. do 26. januara 2004. godine, donijela je Odluku o proglašenju:

Istorijsko područje – nekropola sa stećcima Dugo polje na Blidinju proglašava se nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine (u daljem tekstu: nacionalni spomenik).

Nacionalni spomenik se nalazi na lokaciji koja obuhvata dijelove parcela uz prilazni put u dužini od 100 m, i to k.č.1928 upisan u Z.K. uložak broj 189, k.č.1929 upisan u Z.K. uložak broj 8, i k.č. 1486/1 upisan

u Z.K. uložak broj 98, K.O. Risovac, opština Jablanica, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

Nacionalni spomenik čini nekropola sa 150 stećaka. Nekropola stećaka je upisana na Tentativnu listu svjetske kulturne baštine.

Na nacionalni spomenik se primjenjuju mjere zaštite utvrđene Zakonom o provedbi odluka Komisije za zaštitu nacionalnih spomenika uspostavljene prema Aneksu 8. Opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini ("Službene novine Federacije BiH", br. 2/02 i 27/02).

U cilju trajne zaštite nacionalnog spomenika utvrđuje se sljedeće:

I zona zaštite obuhvata prostor definisan u tački I stav 2. ove odluke. U toj zoni primjenjuju se sljedeće mjere zaštite:

- dozvoljeni su samo istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi, uključujući i one koji imaju za cilj prezentaciju spomenika, uz odobrenje federalnog ministarstva nadležnog za prostorno uređenje i stručno nadziranje nadležne službe zaštite naslijeđa na nivou Federacije Bosne i Hercegovine
- prostor spomenika biće otvoren i dostupan javnosti, a može se koristiti u edukativne i kulturne svrhe
- nije dozvoljena nikakva izgradnja, niti izvođenje radova (uključujući i poljoprivredne) koji bi mogli da utiču na izmjenju područja
- nije dozvoljeno postavljanje privremenih objekata ili stalnih struktura čija svrha nije isključivo zaštita i prezentacija nacionalnog spomenika, niti onih koje narušavaju prirodni ambijent i zagrađuju vizure prema nacionalnom spomeniku
- zabranjeno je odlaganje otpada.

II zona zaštite obuhvata prostor u radijusu od 1 km od granica I zone zaštite. U toj zoni zaštite nije dozvoljena eksploatacija kamena, lociranje potencijalnih zagađivača okoline utvrđenih propisima, izgradnja industrijskih objekata i magistralne infrastrukture i svih objekata koji u toku izgradnje ili u toku eksploatacije mogu da ugroze nacionalni spomenik.

Vlada Federacije dužna je posebno da obezbijedi sprovođenje sljedećih mjera zaštite:

- istraživanje uzroka oštećenja i ispitivanje mogućnosti sanacije pojedinih stećaka
- čišćenje stećaka
- suzbijanje biljnih organizama na stećcima
- konzervacija kamena.

NEKROPOLA SA STEĆCIMA PONOR, HISTORIJSKO PODRUČJE

Objavljeno u "Službenom glasniku BiH", broj 12/06.

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika, na osnovi člana V stav 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i člana 39. stav 1. Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, na sjednici održanoj od 8. do 14. novembra 2005. godine, donijela je donijela je Odluku o proglašenju:

Historijsko područje – Nekropola sa stećcima Ponor, općina Jablanica, proglašava se nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nacionalni spomenik).

Nacionalni spomenik čini nekropola sa 21 stećkom.

Nacionalni spomenik se nalazi na lokaciji označenoj kao k.č. 661, upisan u z.k. uložak broj 37, k.o. Risovac, općina Jablanica, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

Na nacionalni spomenik se primjenjuju mjere zaštite, utvrđene Zakonom o provedbi odluka Komisije za zaštitu nacionalnih spomenika, uspostavljene prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini ("Službene novine Federacije BiH", br. 2/02, 27/02 i 6/04).

U cilju trajne zaštite nacionalnog spomenika, utvrđuje se sljedeće mjere zaštite koje se primjenjuju na prostor definiran u tački I stav 3. ove odluke:

- dopušteni su istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi, radovi na tekućem održavanju i radovi koji imaju za cilj prezentaciju spomenika, uz odobrenje federalnog ministarstva nadležnog za prostorno uređenje (u daljnjem tekstu: nadležno ministarstvo) i stručni nadzor nadležne službe zaštite naslijeđa na nivou Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nadležna služba zaštite)
- prostor spomenika bit će otvoren i dostupan javnosti, a može se koristiti u edukativne i kulturne svrhe
- nije dopušteno obavljanje radova na infrastrukturi, osim uz odobrenje nadležnog ministarstva i stručno mišljenje nadležne službe zaštite.

Utvrdjuje se zaštitni pojas širine 600 m od granica u kojima se nalazi nacionalni spomenik. U tom pojasu primjenjuju se sljedeće mjere zaštite:

- nije dopuštena eksploatacija kamena, lociranje potencijalnih zagađivača okoliša utvrđenih propisima, izgradnja industrijskih objekata i magistralne infrastrukture i svih objekata koji u toku izgradnje ili u toku eksploatacije mogu ugroziti nacionalni spomenik
- u zaštitnoj zoni i u zaštitnom pojasu nije dopušteno odlaganje otpada.

Vlada Federacije je dužna posebno osigurati provođenje sljedećih mjera:

- čišćenje stećaka od lišaja i mahovine
- sanaciju napuklih stećaka
- izradu i provedbu programa prezentacije nacionalnog spomenika.

NEKROPOLA SA STEĆCIMA RISOVAC, POVIJESNO PODRUČJE

Objavljeno u "Službenom glasniku BiH", broj 12/06.

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika, na osnovi člana V stav 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i člana 39. stav 1. Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, na sjednici održanoj od 8. do 14. novembra 2005. godine, donijela je donijela je Odluku o proglašenju:

Povijesno područje – Nekropola sa stećcima Risovac, općina Jablanica, proglašava se nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nacionalni spomenik).

Nacionalni spomenik čini nekropola sa 41 stećkom.

Nacionalni spomenik se nalazi na lokaciji označenoj kao k.č. 1002, upisan u z.k. uložak broj 404, i dio k.č. 1004, upisan u z.k. uložak broj 398, k.o. Risovac, općina Jablanica, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

Na nacionalni spomenik se primjenjuju mjere zaštite, utvrđene Zakonom o provedbi odluka Povjerenstva za zaštitu nacionalnih spomenika, uspostavljenog prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini ("Službene novine Federacije BiH", br. 2/02, 27/02 i 6/04).

U cilju trajne zaštite nacionalnog spomenika, utvrđuje se sljedeće mjere zaštite koje se primjenjuju na prostor definiran u točki I. stavak 3. ove odluke:

- dopušteni su istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi, radovi na tekućem održavanju i radovi koji imaju za cilj prezentaciju spomenika, uz odobrenje federalnog ministarstva nadležnog za prostorno uređenje (u daljnjem tekstu: nadležno ministarstvo) i stručni nadzor nadležne službe zaštite naslijeđa na razini Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nadležna služba zaštite);
- prostor spomenika bit će otvoren i dostupan javnosti, a može se koristiti u edukativne i kulturne svrhe;
- nije dopušteno obavljanje radova na infrastrukturi, osim uz odobrenje nadležnog ministarstva i stručno mišljenje nadležne službe zaštite.

Utvrđuje se zaštitni pojas širine 500 m od granica u kojima se nalazi nacionalni spomenik. U tom pojasu utvrđuje se sljedeće:

- nije dopuštena eksploatacija kamena, lociranje potencijalnih zagađivača okoliša utvrđenih propisima, izgradnja industrijskih objekata i magistralne infrastrukture i svih objekata koji u toku izgradnje ili u toku eksploatacije mogu ugroziti nacionalni spomenik;
- u zaštitnoj zoni i u zaštitnom pojasu nije dopušteno odlaganje otpada.

Vlada Federacije je dužna posebno osigurati provedbu sljedećih mjera:

- čišćenje stećaka od lišaja i mahovine
- sanaciju napuklih stećaka
- izradu i provedbu programa prezentacije nacionalnog spomenika.

PAHISTORIJSKI TUMULUSI, NEKROPOLE SA STEĆCIMA I NIŠANIMA U SELU SOVIĆI, GROBLJANSKA CJELINA

Objavljeno u "Službenom glasniku BiH", broj 38/10.

Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika, na osnovi člana V stav 4. Aneksa 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini i člana 39. stav 1. Poslovnika o radu Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, na sjednici održanoj od 1. do 4. decembra 2009. godine, donijela je Odluku o proglašenju:

Grobljanska cjelina – Prahistorijski tumulusi, nekropole sa stećcima i nišanima u selu Sovići, općina Jablanica, proglašava se nacionalnim spomenikom Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nacionalni spomenik).

Nacionalni spomenik čine spomenici raspoređeni u tri mahale sela Sovići, i to:

Gornja mahala

- Lokalitet Stublenica, srednjovjekovni spomenik – jedan grob sa stećkom;
- Lokalitet Zec, srednjovjekovna nekropola, sačuvano pet grobova sa stećcima;
- Lokalitet Batuš, prahistorijski tumulus i osamljeni stećak;

Srednja mahala

- Srednja mahala 1, lokalitet Hrbine, prahistorijski tumulus i srednjovjekovni grobovi sa dva stećka;
- Srednja mahala 2, dva groba sa stećcima sačuvana u katoličkom groblju;
- Svatovsko groblje (Ranica), srednjovjekovna nekropola, 18 grobova sa stećcima;

Donja mahala

- Donja mahala 1, srednjovjekovna nekropola uz muslimansko groblje, 21 grob sa stećcima i stari nišani u muslimanskom groblju;
- Donja mahala 2, lokalitet kod Mijića kuća, osam stećaka;
- lokalitet Vrtla, 17 grobova sa stećcima;
- lokalitet Plavi Greb, šest grobova sa stećcima.

Nacionalni spomenik se nalazi na prostoru koji obuhvata k.č. 349, posjedovni list broj 130, z.k. uložak broj 130, k.č. 466 i 469, posjedovni list broj 405, z.k. uložak broj 99, k.č. 467, posjedovni list broj 246, z.k. uložak broj 246, k.č. 468, posjedovni list broj 248, z.k. uložak broj 248, k.č. 549, posjedovni list broj 200, z.k. uložak broj 200, k.č. 564 i 565, posjedovni list broj 153, z.k. uložak broj 153, k.č. 573, posjedovni list broj 22, z.k. uložak broj 22, dio k.č. 648 i k.č. 653, posjedovni list broj 386, z.k. uložak broj 386, k.č. 830, posjedovni list broj 9, z.k. uložak broj 9, k.č. 832, posjedovni list broj 12, z.k. uložak broj 12, k.č. 844, posjedovni list broj 19, z.k. uložak broj 19, k.č. 916 i 1152, posjedovni list broj 316, z.k. uložak broj 316, k.č. 1158, posjedovni list broj 157, z.k. uložak broj 157, k.č. 1509, posjedovni list broj 197, z.k. uložak broj 197, k.č. 1619, posjedovni list broj 60, z.k. uložak broj 60, k.o. Sovići, općina Jablanica, Federacija Bosne i Hercegovine, Bosna i Hercegovina.

Na nacionalni spomenik se primjenjuju mjere zaštite utvrđene Zakonom o provedbi odluka Komisije za zaštitu nacionalnih spomenika, uspostavljene prema Aneksu 8. Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini ("Službene novine Federacije BiH", br. 2/02, 27/02, 6/04 i 51/07).

U cilju trajne zaštite nacionalnog spomenika, na prostoru definiranom u tački I stav 3. ove odluke primjenjuju se sljedeće mjere zaštite:

- izraditi regulacioni plan i plan upravljanja područjem koji će osigurati očuvanje, integritet i čitljivost nacionalnog spomenika, utvrditi mogućnosti razvoja za savremeni razvoj naselja na način koji neće ugroziti nacionalni spomenik i utvrditi mogućnosti povezivanja područja u cilju prezentacije nacionalnog spomenika;

- nije dopušteno obavljanje radova na infrastrukturi, osim uz odobrenje federalnog ministarstva nadležnog za prostorno uređenje (u daljnjem tekstu: nadležno ministarstvo) i stručno mišljenje nadležne službe zaštite na nivou Federacije Bosne i Hercegovine (u daljnjem tekstu: nadležna služba zaštite);
- nije dopušteno izvođenje radova koji bi mogli ugroziti nacionalni spomenik, kao ni postavljanje privremenih objekata ili stalnih struktura čija svrha nije isključivo zaštita i prezentacija nacionalnog spomenika;
- urediti poseban pristup lokalitetima i ograđivanje zaštićenog područja;
- u radijusu od 50 m od granica zaštićenog područja, nije dopuštena izgradnja objekata koji svojim izgledom ili namjenom mogu ugroziti nacionalni spomenik;
- zabranjeno je odlaganje svih vrsta otpada;

Gornja mahala

- dopušteni su isključivo istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi, uključujući i one koji imaju za cilj prezentaciju spomenika *in situ*, uz odobrenje nadležnog ministarstva i stručni nadzor nadležne službe;
- prostor spomenika bit će otvoren i dostupan javnosti, a može se koristiti u edukativne i kulturne svrhe;
- dopuštena je upotreba savremenih tehničkih rješenja u cilju identifikacije izvorne pozicije stećaka;
- nije dopušteno izmještanje i pomjeranje stećaka sa grobova;
- prilikom restauracije, konzervacije i redovnog održavanja spomenika obavezno sačuvati izvorni izgled i koristiti izvorne materijale uz primjenu izvornih tehnika;

Srednja mahala

- dopušteni su isključivo istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi, uključujući i one koji imaju za cilj prezentaciju spomenika *in situ*, uz odobrenje nadležnog ministarstva i stručni nadzor nadležne službe zaštite;
- prostor spomenika bit će otvoren i dostupan javnosti, a može se koristiti u edukativne i kulturne svrhe;
- nije dopušteno izmještanje i pomjeranje stećaka sa grobova;
- prilikom restauracije, konzervacije i redovnog održavanja spomenika obavezno sačuvati izvorni izgled i koristiti izvorne materijale uz primjenu izvornih tehnika;
- izvršiti uređenje korita rijeke Doljanke;

Donja mahala

- dopušteni su isključivo istraživački i konzervatorsko-restauratorski radovi, uključujući i one koji imaju za cilj prezentaciju spomenika *in situ*, uz odobrenje nadležnog ministarstva i stručni nadzor nadležne službe zaštite;
- prostor spomenika bit će otvoren i dostupan javnosti, a može se koristiti u edukativne i kulturne svrhe;
- nije dopušteno izmještanje i pomjeranje stećaka sa grobova;
- prilikom restauracije, konzervacije i redovnog održavanja spomenika obavezno sačuvati izvorni izgled i koristiti izvorne materijale uz primjenu izvornih tehnika;

- izvršiti uređenje korita rijeke Doljanke.

Projekti konzervacije i restauracije trebaju osigurati:

- sanaciju oštećenja stećaka i nišana;
- konzervatorsko-restauratorski radove, na osnovi izvorne dokumentacije i prethodno izvršenih istražnih radova;
- dopuštena je rekonstrukcija nekropola, kao i njihovo vraćanje u prvobitno stanje.

U cilju zaštite nacionalnog spomenika, utvrđuju se sljedeće hitne mjere zaštite:

- izrada preliminarnog snimka postojećeg stanja kojim će se utvrditi vrsta i stepen oštećenja;
- arheološka istraživanja uz prethodno urađen program;
- sanacija oštećenja na najugroženijim lokalitetima;
- dislociranje novoizgrađenog puta i vraćanje nacionalnog spomenika u izvorno stanje;
- čišćenje nacionalnog spomenika od otpada i uređenje nekropola;
- čišćenje stećaka i nišana od lišaja i mahovine te saniranje oštećenja;
- područje predstavlja potencijalni arheološki lokalitet, pa je prilikom obavljanja istražnih radova obavezno osigurati prisustvo arheologa.

Svi pokretni nalazi koji budu nađeni u toku arheološkog istraživanja bit će pohranjeni u najbližem muzeju ili u Zemaljskom muzeju Bosne i Hercegovine u Sarajevu, obrađeni i prezentirani na odgovarajući način.

Iznošenje arheoloških nalaza iz prethodnog stava iz Bosne i Hercegovine nije dopušteno.

Izuzetno od odredbe stava 2. ove tačke, ukoliko voditelj istraživanja utvrdi da je neophodna obrada arheoloških nalaza van Bosne i Hercegovine, dokaze o tome će prezentirati Komisiji, koja može dopustiti privremeno iznošenje nalaza iz zemlje, pod detaljno utvrđenim uvjetima.

Nakon dostavljanja izvještaja o provedenom istraživanju, Komisija će utvrditi pokretne nalaze na koje će biti primjenjivane mjere zaštite koje Komisija utvrđuje.

LISTA PETICIJA ZA PROGlašENJE DOBARA NACIONALNIM SPOMENICIMA

1. Džamija Doljani
2. Džamija Ostrožac
3. Džamija Sovići
4. Gradska džamija
5. Nekropola sa stećcima Jezero

KULTURNO-HISTORIJSKO NASLIJEĐE KANTONALNOG I LOKALNOG ZNAČAJA

Podaci o kulturno - historijskom naslijeđu preuzeti iz "Studije kulturno-povijesne i prirodne baštine HNK/Ž" evidentiraju niz spomenika kantonalnog značaja koji se oslanjaju na svu poznatu referentnu literaturu, a osobito na izdanja:

- Akademije nauka BiH

- Zemaljskog muzeja
- Orijentalnog instituta u Sarajevu
- Instituta za povijest Sarajevo
- Zavoda za zaštitu kulturno - historijskog i prirodnog naslijeđa BiH
- kao i ostale pisane izvore.

ZAVOD ZA ZAŠTITU KULTURNO-HISTORIJSKOG I PRIRODNOG NASLIJEĐA BIH, PO PERIODIMA:

Prapovijest

1. GRAD (GRADINA), Mrakovo, 4,8 km od Jablanice - 43°41'50"N 17°47'36"E prapovijesna gradina na planini Bokševici (ca. 539 m).
2. GRADAC, Dobrigošće, prapovijesna gradina.
3. GRADINA (GRADAC, GRAD), Djevor, iznad ušća rječice Bijele, prapovijesna gradina.
4. GRADINA, Ostrožac, prapovijesna gradina.
5. HRBINE, Risovac, prapovijesne gomile.
6. ORLOVICA, Slatina, prapovijesna gradina.
7. RUŽNO BRDO, Čehari, prapovijesna gradina.

Antika

8. ANKULA, Gradac, na ušću Doljanke, uz lijevu obalu, ostaci rimskoga naselja.
9. OSTROŽAC, Ostrožac. Rimsko naselje, uz obalu jablaničkoga jezera, dio potopljen.

Srednjivijek

10. BIEŠČAK, Ravna. Srednjovjekovna nekropola, 20 stećaka.
11. BILICE, Ostrožac. Srednjovjekovna nekropola, 20 stećaka.
12. DUB (MAŠETA), Šabančići. Srednjovjekovna nekropola, 21 stećak.
13. GLADNO POLJE, Čehari. Srednjovjekovna nekropola, 11 stećaka.
14. GLAVICA. Doljani. Srednjovjekovna nekropola, 4 stećka.
15. GRČKO GREBLJE (STARO GROBLJE), Čehari. Srednjovjekovni spomenik, sljemenjak.
16. GRČKO GROBLJE, Dobrigošće. Srednjovj. nekropola, 30 stećaka.
17. GRČKO GROBLJE, Žuglići. Srednjovjekovna nekropola, 17 stećaka.
18. ILIJINO GROBLJE, Doljani, srednjovj. nekropola, 16 stećaka.
19. KNEŽPOLJE, Donje Paprasko. Tragovi rimskog naselja i srednjovjekovni spomenici, dva stećka.
20. LOKVE, Donja Jablanica. Srednjovjekovno groblje, 30 stećaka.
21. MAŠETA, Doljani. Srednjovjekovni spomenici, 3 stećka.
22. MILAŠEVAC, Doljani - Orlovac. Sredovj. spomenici, 2 stećka.
23. OSTROŽAC, Ostrožac. Srednjovjekovna nekropola, 3 stećka.
24. PODKULA, Ravna. Srednjovjekovno groblje, 7 stećaka.
25. RAVNA, Ravna. Srednjovjekovno groblje, 4 stećka.
26. SAMAR, Mrakovo. Srednjovjekovni spomenici, 2 stećka.
27. TOPALOV GREB, Gornje Paprasko. Srednjovjekovna nekropola, 10 stećaka.
28. TULAC, Djevor. Srednjovjekovna nekropola, 20 stećaka.
29. ZAGREBNICE, Ostrožac. Srednjovjekovna nekropola, 12 stećaka.

OSTALO:

30. Most u Glogošnici – (2. kategorija)
31. Župna crkva Bezgrešnog začeća – Jablanica (2. kategorija)
32. Mostovi na Neretvi – ostali u Jablaničkom jezeru
33. Borovac iznad Bljele – srednjovjekovna kula.

3.17. ZAŠTITA I UNAPRIJEĐENJE OKOLIŠA

Prostornim planiranjem, osim uspostavljanja kvalitetnog načina upravljanja prostorom i njegovim dobrima, pokušava se prostor zaštititi od negativnih, stvorenih uticaja, te osigurati adekvatna primjena važećih zakona i propisa iz oblasti zaštite okoliša.

3.17.1. SPRJEČAVANJE NEGATIVNIH UTICAJA NA OKOLIŠ

Negativni uticaji na okoliš su predstavljeni kroz Strategiju razvoja općine Jablanica, a odnose se na zagađivanje zraka, tla, otpadne vode, buku, čvrsti otpad itd. Tako se navodi da su problemi posebno izraženi kroz:

- Kvalitet zraka se ne prati, te ne postoje nikakva indikativna mjerenja
- Nepostojanje daljinskog sistema grijanja doprinosi onečišćenju okoliša
- Potrebno je provoditi i novelirati odluku o zaštitnim zonama izvorišta Komadinovo vrelo, te uspostaviti zone zaštite za izvorište Šanica, u skladu sa zakonskom i podzakonskom regulativom, te dosljedno provoditi mjere zaštite
- Zaustaviti usitnjavanje poljoprivrednog zemljišta i bespravnu izgradnju
- Deminiranje onečišćenih površina, posebno onih koja se nalaze uz naselja ili turističke atrakcije
- Uspostaviti kvalitetan i cjelovit sistem odvođenja otpadnih voda, sa postrojenjem za prečišćavanje
- Donijeti zakonsku regulativu iz oblasti i na osnovu nje izraditi planove upravljanja i korištenja šuma i šumskog dobra, te zaustaviti bespravnu sječu
- Provoditi odredbe Plana upravljanja otpadom općine Jablanica, te sanirati sva postojeća ilegalna odlagališta.

Negativni uticaji se mogu ublažiti kroz pomno planiranje, te još detaljnije i brižljivije provođenje planiranih mjera i zahvata, a koje se oslanjaju na:

- Uspostavljanje jedinstvenog sistema monitoringa stanja okoliša na općinskom i kantonalnom nivou
- Jačanje svijesti lokalne zajednice o važnosti očuvanja okoliša.

Prema dosadašnjoj pozitivnoj praksi, uspostavljanje sistema praćenja stanja okoliša ima dvije osnovne funkcije: praćenje promjena kvaliteta okoline i nadziranje primjene standarda iz oblasti zaštite okoliša. To se može postići kroz mjere zaštite od zagađivanja vode, vazduha i tla.

3.17.2. MJERE ZAŠTITE OD ZAGAĐIVANJA VODE, VAZDUHA I TLA

- Planiranje, rekonstrukcija i izgradnja sistema za prikupljanje i odvođenje otpadnih voda
- Planiranje, rekonstrukcija i izgradnja uređaja za prečišćavanje komunalnih otpadnih voda
- Smanjenje opterećenja otpadnih voda iz raznih tehnoloških procesa i prilagođavanje sastava otpadnih voda dopuštenim vrijednostima opasnih i drugih materija, koje se ispuštaju u sistem javne kanalizacije ili prirodni recipijent
- Zamjena postojećih tehnologija boljim i čistim tehnologijama u tehnološkim procesima, gdje opasne i druge materije zagađuju vode
- Uvođenje programa mjera za smanjenje zagađenja voda od agrotehničkih sredstava
- Uređenje erozijskih područja i sprječavanje ispiranja, kroz gradnju regulacijskih vodnih objekata, pošumljavanje i pravilnu obradu zemljišta i agrotehničkih sredstava u poljoprivredi
- Izgradnju deponija svih vrsta otpada, koje zadovoljavaju tehničko – tehnološke uslove
- Saniranje postojećih neuređenih deponija, posebno na mjestima gdje postoji opasnost od zagađenja vodotoka
- Usklađivati i dorađivati postojeće propise i zakone o zaštiti zraka, sa zakonskom regulativom EU
- Provođenje donesenih zakonskih propisa iz oblasti zaštite zraka i emitiranja štetnih čestica
- Smanjiti emisiju štetnih materija u zrak, u skladu sa zakonom i novim tehnološkim mogućnostima
- Unaprijediti postojeći sistem zaštite i kvaliteta zraka
- Smanjena potrošnja energije od fosilnih goriva za 50% u objektima pod ingerencijom općine
- Smanjena potrošnja energije primjenom principa energetske efikasnosti
- Proizvodnja energije nastale od obnovljivih i/ili alternativnih izvora energije na području cijele općine, osim u područjima gdje za to ne postoje uslovi ili su uspostavljeni režimi zaštite, koji ne dopuštaju takav vid intervencije u prostoru
- Edukacija građana u pogledu primjene principa energetske efikasnosti
- Postupno smanjenje količina otpada svih vrsta na izvoru
- Prevencija nastanka otpada na mjestu proizvodnje
- Reciklaža što većih količina otpada i korištenje izdvojenih sekundarnih sirovina
- Maksimalno proširenje obuhvaćenosti stanovništva i industrije u sistem prikupljanja otpada i njegovog zbrinjavanja
- Opremanje savremenom opremom i mehanizacijom javnih komunalnih službi
- Saniranje i eliminiranje „divljih“ deponija
- Izgradnja kantonalnih i regionalnih deponija
- Postepeno ukidanje općinskih deponija, te njihova sanacija i rekultivacija
- Rješavanje zbrinjavanja toksičnog, opasnog i specifičnog otpada.

3.18. ZAŠTITA I UNAPRIJEĐENJE KULTURNO – HISTORIJSKOG NASLIJEĐA

Na osnovu člana 2 stav 1 Zakona o provođenju odluka Komisije za očuvanje nacionalnih spomenika, uspostavljene shodno Aneksu 8 Opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, „nacionalni spomenik” je dobro, koje je Komisija za očuvanje nacionalnih spomenika proglasila nacionalnim spomenikom u skladu sa članovima V i VI Aneksa 8 Opšteg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini, kao i dobra upisana na Privremenu listu nacionalnih spomenika Bosne i Hercegovine („Službeni glasnik BiH“ br. 33/02) sve dok Komisija ne donese konačnu odluku o njihovom statusu, a za šta ne postoji vremensko ograničenje, i bez obzira na to, da li je za navedeno dobro podnesen zahtjev.

Odlukama o proglašenju, definisane su mjere i zone zaštite za svaki od prethodno pomenutih spomeničkih kompleksa, te se one, kao takve, imaju tretirati i ovim planskim dokumentom.

Za spomenike koji nisu proglašeni nacionalnim spomenicima, nadležan je Zavod za zaštitu kulturno – historijske baštine HNK sa slijedećim nadležnostima:

- razmatranje, proučavanje, istraživanje i znanstvenu obradu pojedinih pitanja zaštite spomenika kulture
- vođenje centralne i zbirne evidencije podataka o stanju spomenika kulture, te utvrđivanje i predlaganje prioriteta u provedbi mjera zaštite
- obavljanje stručnih poslova na utvrđivanju stanja kulturnih objekata
- koordiniranje i provedbu mjera zaštite kulturne baštine
- obavljanje stručnog nadzora nad radom ustanova za zaštitu kulturne baštine
- obavljanje stručnog nadzora nad provedbom zaštitnih mjera na spomenicima kulture
- pružanje stručne pomoći ustanovama za zaštitu spomenika kulture
- predlaganje donošenja odgovarajućih mjera i propisa u svezi sa zaštitom kulturne baštine,
- vođenje centralne evidencije i Registra spomenika kulture, te prikupljanje dokumentacije o svim spomenicima kulture na teritoriju Kantona
- predlaganje prioriteta izvedbe zaštitnih zahvata na spomenicima kulture, te u tu svrhu ocjenjivanje konzervatorske dokumentacije i dokumentacije za prostorne planove
- obavljanje stručnih znanstvenih i informativnih radova iz područja zaštite kulturne baštine
- organiziranje i učestvovanje na stručnim savjetovanjima i skupovima o pojedinim pitanjima zaštite kulturne baštine kao i kursevima, seminarima i i sl. u svrhu stručnog usavršavanja radnika u ovom području
- stručne ocjene i saglasnost kod revitalizacije pojedinih spomenika
- obavljanje i drugih stručnih poslova na zaštiti kulturno - historijske baštine u skladu sa zakonskim propisima.

Mjere zaštite i afirmacije spomenika kulturno - historijske baštine su vezane za svaki spomenik pojedinačno i one su uvijek drugačije i karakteristične za svaki ponaosob. Zavise od cijelog niza faktora, kao što su stanje očuvanosti, izvorna i željena namjena i funkcija, značaj, kategorija, a posebno željena funkcija i na kraju materijalna sredstva koja su nam na raspolaganju u funkciji zaštite. Prostorni plan HNK će u skladu sa gore navedenim utvrditi zaštitne zone spomenika i mogućih ili zabranjenih aktivnosti unutar tih zona, u skladu sa arhitektonsko - urbanističkim i ostalim vrijednostima kojima je spomenik definisan.

Strategija dugoročnog razvoja turizma općine Jablanica, u poglavlju Turizam na bazi kulturno - historijskog nasljeđa, navodi sljedeće: "Ovaj vid turističke ponude u okviru asortimana turističke ponude Općine Jablanica nema svoju zasebnost i autonomnost. Naime, područje Općine Jablanica ima samo dva značajna kulturno - historijska fenomena koji mogu isprovocirati želju turista da im posvete pažnju. Poseban tretman u turističkoj prezentaciji zaslužuju stećci kao veoma interesantan vid spomeničkog blaga. Na području općine Jablanica dr Ljubo Mihić u već citiranoj monografiji o Prenju i Čvrsnici spominje 216 dobro očuvanih stećaka disperzno raspoređenih u 13 sela na 23 lokaliteta. Najveća koncentracija stećaka je na risovačkom groblju (44 stećka) praktično u neposrednoj blizini planiranog sportsko - rekreacionog centra na Čvrsnici na visoravni Risovac. Nedaleko od ove nekropole Mihić spominje i lokalitet Brčanj sa 21 stećkom. Opisujući ovu nekropolu on spominje jedan posebno ukrašen kameni sanduk na kome je plastična predstava čovjeka i polumjeseca, a zatim spominje da je tu u blizini i kamenolom iz koga su vađene kamene gromade za izradu stećaka.

U okviru spomeničkog fonda značajno mjesto zauzima spomenik lociran u Jablanici koji obilježava događaje vezane za tzv. „Bitka za ranjenike“ i prijelaz preko Neretve. To je danas karakterističan reper turističke ponude izražen u vidu spomen obilježja memorijalnog kompleksa.

Potrebno je u turističkim zajednicama i punktovima informisanja vidno istaknuti ove vrijedne turističke resurse općine Jablanica.

3.19. UGROŽENOST PODRUČJA

3.19.1. UPRAVLJANJE OTPADOM

Plan upravljanja otpadom općine Jablanica, daje sljedeće smjernice za ovu oblast:

„U postojećoj provedbeno - planskoj dokumentaciji nisu definisane lokacije građevina i postrojenja za upravljanje otpadom. Potrebno je kroz izmjene istih utvrditi lokacije građevina i postrojenja za upravljanje otpadom, a naročito odrediti status neuslovne deponije Bukova, izgradnju pretovarne stanice, odakle bi se otpad vozio u Mostar ili izgradnja reciklažnog centra.

Strateški interes općine Jablanica jeste uvođenje programa odvojenog sakupljanja otpada. Cilj je imati što veći broj zelenih otoka sa kontejnerima za razdvajanje otpada po vrstama, te podizanje svijesti građana o značaju selektovanog načina prikupljanja otpada. Također, interes općine Jablanica je povećati kapacitet postojećeg reciklažnog dvorišta, odnosno što više razdvojenog otpada iz domaćinstva koji se na najjeftiniji način može pripremiti u selektiranom dvorištu, u cilju smanjenja količine mokrog otpada iz domaćinstava koji bi se vozio na regionalnu deponiju Uborak.“

Međutim, u proteklom periodu došlo je do uspostave reciklažnog dvorišta u Gornjoj Koloniji u Jablanici. U dvorište se dovozi korisni otpad, pregleda se i sabija, te se na kraju predaje privrednim subjektima registriranim za komercijalizaciju korisnog otpada.

Planska intervencija, za planski period, podrazumijeva uspostavljanje pretovarne stanice, po mogućnosti na lokalitetu Bukova, sa koje bi se selektovani otpad upućivao na regionalnu deponiju Uborak u Mostaru.

Prema Planu upravljanja otpadom Hercegovačko – neretvanskog kantona, planira se privremeno sabiralište animalnog otpada u općini Jablanica, gdje se zbrinjava animalni otpad na određen vremenski period. S druge strane, Federalni plan upravljanja otpadom 2012 - 2017. godine, predviđa uspostavu sabirališta koja se lociraju u okviru regionalnih centara za upravljanje otpadom (RCUO), bilo za potrebe jednog ili više kantona, a u zavisnosti od stvarnih potreba na terenu. U skladu sa tim Planom, pripadajuće sabiralište animalnog otpada za općinu Jablanica bi bilo u okviru deponije Uborak, te se u skladu s tim, na području općine nije rezervisala lokacija za ovu vrstu objekata.

Problematika divljih deponija, koja je sveprisutna u našoj zemlji, na žalost nije zaobišla ni općinu Jablanica. Razlog tomu nije uvijek nepokrivenost nekog područja uslugom odvođenja otpada, jer se divlje deponiju javljaju i u onim naseljima gdje je pokrivenost 90%. Stoga je neophodno i primarno da razvoj usluga prikupljanja otpada prati i podizanje svijesti građana o važnosti očuvanja prirodne sredine, jer je ona u Bosni i Hercegovini na veoma niskim granama, te nas i u tom pogledu, stavlja na začelje evropskih zemalja.

Stanje u pojedinim mjesnim zajednicama i naseljima je različito, a prikazano je u narednoj tabeli:

TABELA 46 – STANJE DIVLJIH DEPONIJA ²⁷

Naselje	Brojnost	Naselje	Brojnost
Dobrinja	3	Ostrožac	1
Krstac	1	Lug	2
Gornje Paprasko	1	Zlate	4
Donje Paprasko	3	Mrakovo	1
Donja Jablanica	3	Žuglići	1
Slatina	4	Rodići	1
Doljani	3	Šabančići	2
Sovići	3	Baćina	1
Glogošnica	2	Mirke	1
Bijela	Nepoznato	Ravne	Nepoznato
Djevor	Nepoznato	Dragan Selo	Nepoznato

Program mjera za unaprjeđenje sistema upravljanja otpadom podrazumijeva da će se u narednom periodu izvršiti sanacima i zatvaranje postojeće deponije, uklanjanje divljih deponija, te prilagođavanje cjelokupnog sistema regionalnoj deponiji Uborak u Mostaru.

Do tada je potrebno poboljšati i proširiti sistem prikupljanja otpada na sva naseljena mjesta u općini, te osigurati potreban i dovoljan broj mobilijara za prikupljanje otpada. Detaljan opis mjera upravljanja otpadom daje spomenuti Plan upravljanja otpadom općine Jablanica.

3.19.2. MINE I MINIRANA PODRUČJA

²⁷ Općina Jablanica. Plan Upravljanja otpadom Općine Jablanica 2012-2017. Jablanica 07.03.2013.

Mine su jedna od najopasnijih zaostavština ratnog perioda i stvaraju velika ograničenja u korištenju prostora. Općina Jablanica je zagađena minama na gotovo 5% svog teritorija, a tek je 0,81 % minirane površine očišćeno.

TABELA 47 – STANJE MINIRANIH PODRUČJA

Minirane površine (ha)	Rizična područja (ha)	Područja bez utvrđenog rizika (ha)	Očišćene površine (ha)
1418,50	135,20	169,50	12,60

Prioritetno se trebaju deminirati:

- Građevinska zemljišta sa stanovanjem u sklopu urbanih područja ili izvan njih
- Građevinska zemljišta sa privrednim kompleksima.

Potom se trebaju deminirati:

- Područja značajna za razvoj poljoprivrede
- Područja značajna za razvoj turizma
- Područja značajna za druge namjene.

Područja značajna za druge namjene prioritetno deminirati zone koje ulaze u obuhvate budućih zaštićenih područja, kako bi ona bila dostupna ljubiteljima prirode i istraživačima.

3.19.3. POŽARI

Područje općine Jablanica, kako je to pokazalo se i u nekoliko proteklih godina, je podložno požarima, posebice šumskim požarima, koji se javljaju na nepristupačnim planinskim masivima Prenja i Čvrsnice.

U tu svrhu je izrađen i Plan zaštite od požara općine Jablanica, koji vrlo detaljno opisuje organizaciju zaštite od požara. Ovdje će se preuzeti samo njegovi prostorni aspekti, tj., ono što se može odraziti i na prostornu organizaciju općine Jablanica.

Prvenstveno, istraženi su potencijalno ranjivi objekti, na kojima bi izbijanje požara moglo dovesti do većih posljedica. To su:

Zgrada Osnovne škole Suljo Čilić	Kompleks HE Jablanica	Bor d.o.o.
Zgrada Osnovne škole u Ostrošcu	Hotel Jablanica	Demirović d.o.o.
Zgrada Srednje škole Jablanica	Gradska džamija Jablanica	Maksumić commerce d.o.o.
Dječije obdanište Pčelica	Crkva u Doljanima	Granit d.d. Jablanica
Zgrada Doma zdravlja	Crkva u Jablanici	Balić d.o.o.
Dom za stara i iznemogla lica	Džamija Podbrežje	Energopetrol d.d.
Zgrada općine Jablanica	Zgrada Robne kuće	Tržni centar Voćepromet
Muzej Bitka na Neretvi	Sportska dvorana u Jablanici	Društveni objekti Doljani
Apoteke na području Općine	Kino Jablanica	Društveni objekat Sovići

U skladu sa nadležnostima i mogućnostima općine Jablanica, potrebno je vršiti redovnu kontrolu pridržavanja protupožarnih propisa i mjera, kod funkcioniranja ovih objekata.

Kada se govori o prirodnim predjelima, prvenstveno šumskim područjima, najvažnija je prohodnost puteva i sistem prevencije. Stanovništvo se mora adekvatno educirati o važnosti očuvanja prirodne sredine i mjerama zaštite, a nadležne institucije trebaju provoditi kontinuiranu kontrolu u prirodnim sredinama, kako nepažnjom ne bi došlo do izazivanja opasnosti od strane čovjeka.

Također, požari mogu nastati i prirodnim putem, te je prohodnost puteva i brz odziv lica koje saniraju požare od krucijalne važnosti.

4. PROJEKCIJA RAZVOJA PROSTORNIH SISTEMA

4.1. OSNOVA PROSTORNOG RAZVOJA SISTEMA NASELJA

Projekcija razvoja prostornih sistema odnosi se na konkretan razvoj određenog sistema fizičkih struktura, koji je rezultat prostornog razmještaja i korelacija između privrednih, društvenih i drugih djelatnosti. Važnost ovog poglavlja se ogleda u konkretizaciji smjernica za prostorni razvoj sistema naselja.

U tom smislu, projekcija razvoja prostornih sistema se posmatra kroz:

- Osnova prostornog razvoja sistema naselja
- Osnova prostornog razvoja sistema privredne javne infrastrukture
- Osnova prostornog razvoja okoline.

4.1.1. OSNOVA PROSTORNOG RAZVOJA SISTEMA NASELJA

Policentrični model sistema naselja je jedina mogućnost za jednakopravan i usklađen prostorni razvoj naselja, što ima dalekosežne posljedice na sveukupno zdravlje društva. Planovi višeg reda uspostavljaju takvu organizaciju, te se ona primjenjuje i na sve niže nivoe planiranja, čime se postiže kontinuitet u planerskoj praksi i provođenju planova.

Tako je uspostavljen sistem koji podrazumijeva zadržavanje jednog urbanog centra – primarnog centra grada Jablanice, te četiri sekundarna centra: Ostrožac, Donja Jablanica i Djevor (dvojni centar), Glogošnica i Doljani te jednog tercijarnog centra Slatina.

U tipizaciji i hijerarhiji centara, mora biti jasna vitalna potreba za opremanjem prostora – infrastrukturno i suprastrukturno, koja će zadovoljiti potrebe gravitirajućeg stanovništva i smanjiti pojavu „dupliciranja“ ili „ekskluzivnosti“ funkcija centraliteta, čime se slabe karike u lancu policentričnog sistema naselja.

Potrebno je naći model opremanja prostora sadržajima, koji se treba zasnivati na:

- Potrebama stanovnika (užeg i šireg područja)
- Nivou očekivanog stepena razvoja i podizanja urbaniteta

Pri tome treba imati na umu vrlo bitnu činjenicu: prostorni razvoj se ne ogleda isključivo u zauzimanju prostora, već u načinu njegovog korištenja, koje mora biti racionalno, funkcionalno opravdano i u skladu sa očuvanjem prirode, prirodnih resursa i okruženja.

U skladu sa iskazanim potrebama, te položajem u sistemu naselja, u planskom periodu se predviđa izgradnja ili poboljšanje postojećih društvenih kapaciteta kako slijedi:

TABELA 48 – PROSTORNI RAZMJETAJ DRUŠTVENIH DJELATNOSTI

Društvene djelatnosti	Primarni centar	Sekundarni centar	Tercijarni centar
Obrazovanje			
Jaslice	x		
Vrtić	x	x	
Osnovno obrazovanje	x	x	x
Srednje obrazovanje	x		
Visoko obrazovanje (po potrebi)			
Naučno – istraživački rad (po potrebi)	x		
Đački dom	x		
Kultura			
Dom kulture	x		
Multifunkcionalni objekti kulture i rekreacije		x	x
Muzeji i galerije	x		
Uprava			
Objekti mjesnih zajednica	x	x	x
Zdravstvo			
Bolnica			
Dom zdravlja	x		
Hitna pomoć	x		
Ambulante	x	x	x
Apoteka	x	x	
Socijalna zaštita			
Objekat Službe za socijalni rad	x		
Starački dom	x		
Prihvatilište za djecu bez roditeljskog staranja	x		
Prihvatilište za odrasla lica	x		
Prihvatilište za žrtve porodičnog nasilja	x		
Sport i rekreacija			
Obnova sportskih objekata i izgradnja novih	x	x	x
Ostalo			
Pošta	x	x	
Ispostava banke	x	x	

Osim ovih objekata, a za koje će se iskazati kroz analizu stanja i stvarna potreba za rekonstrukcijom ili izgradnjom, mogu se locirati u centrima drugi sadržaji koji su sastavni dio društvenog života stanovnika.

4.1.2. SMJERNICE RAZVOJA URBANIH PODRUČJA

Kako bi se zemljište racionalno koristilo, ali i planski pristupalo razvoju i opremanju prostora, utvrđuju se urbana područja, koja su pažljivo definisane cjeline, namijenjene za stanovanje, rad, odmor, rekreaciju, smještanje urbane opreme u cjelosti.

U općini Jablanica, a na osnovu postulata uspostavljenih Zakonom o prostornom planiranju HNK –a, utvrđena su 22 urbana područja. U urbanim područjima, namjena zemljišta je, uglavnom, građevinsko zemljište za smještanje funkcija stanovanja, a potom i poslovanja, privrede, objekata društvene infrastrukture, zelenila, rekreacije itd., što omogućava kontrolisan rast i razvoj, te očuvanje zemljišta.

Utvrđivanje urbanih područja i smjernice razvoja istih, nabolji su put ka postizanju cilja, a mogu se posmatrati na slijedeći način:

- Utvrđene granice urbanih područja trebaju biti prioritetna područja razvoja svih sistema (društvena, privredna i druga infrastruktura)
- Građevinsko zemljište utvrđeno unutar granica urbanih područja, a koje je prošireno i adekvatno dimenzionirano za procijenjene potrebe u planskom periodu, potrebno je racionalno koristiti, a tek potom se širiti na zemljišta druge namjene unutar urbanih područja
- Urbana područja naselja u kojima se očekuje intenzivan razvoj u planskom periodu, razvijati na osnovu adekvatne detaljne provedbene dokumentacije, posebno za uže urbano područje grada Jablanice, a po potrebi i za sekundarne centre
- Urbana područja trebaju međusobno komunicirati na svim nivoima, uz podršku prateće infrastrukture, kako bi se ostvario stalan i nesmetan protok.

4.1.3. SMJERNICE RAZVOJA I OBLIKOVANJA NASELJA

U odnosu na već utvrđen sistem naselja, tj., hijerarhiju, tipologiju i veličinski aspekt naselja općine Jablanica, sagledano je stanje trenutne opremljenosti, te razvojnih mogućnosti, pa je u planskom periodu potrebno:

- Izraditi dokumente detaljnog uređenja za sekundarne centre, ako se za to ukaže potreba
- Dimenzionirati infrastrukturu u centrima razvoja u odnosu na gravitacioni uticaj stanovništva, a posebno prema sekundarnim centrima, koji trebaju imati dovoljan obim sadržaja, kako bi uravnoteženo mogli potpomagati razvoj cijele općine.
- Razvoj potrebnih sadržaja uskladiti sa mogućnostima prostorne dispozicije i širenja, uz apsolutno poštovanje utvrđenih namjena zemljišta i očuvanje prirodnih resursa i sredine.
- Postojeće privredne i druge strukture koje ne zadovoljavaju moderne principe urbanog razvoja (nečista industrija), te koje utiču na prostor kao prepreka urbanom razvoju, potrebno je redefinisati u svojoj namjeni i prostornoj organizaciji, te izmjestiti van granica užeg urbanog područja.
- Urbano opremanje sekundarnih centara, pored površina predviđenih za rad i stanovanje, mora podrazumijevati i druge sadržaje, koji su imperativ za podizanje urbaniteta. Rekreacija, sport, zelenilo, društvena infrastruktura, u skladu sa očekivanim nivoom razvoja, utiču na cjelokupan sistem. Izuzimanje prostora za čisto stambenu, poslovnu ili privrednu namjenu unutar urbanog područja nije prihvatljivo u današnjem urbanom planiranju, već se od planera prostora, ali i

investitora mora očekivati da korisniku ponude multifunkcionalne cjeline. Društvena infrastruktura i urbano opremanje svakako prati razvoj naselja u privrednom i demografskom smislu. Tek sa izgradnjom privrednih zona i odgovarajućim migracijama koje se očekuju, bit će opravdano ulaganje u izgradnju prateće opreme.

- Naselja koja su već opremljena potrebnom infrastrukturom treba dopunjavati, vršiti rekonstrukciju i podizati nivo kvaliteta života na očekivani nivo, a u skladu s ulogom koju imaju u sistemu naselja; naselja kojima nedostaje potrebna infrastruktura, treba pažljivo oblikovati, kako se propusti koji su načinjeni u prošlosti ne bi ponavljali, te kako bi se počelo planski djelovati u prostoru (sekundarni centri).
- Naseljenost ruralnih područja treba ostati očuvana, ali sadržaji koji podižu kvalitet života stanovnika moraju biti dostupni stanovnicima tih naselja.
- Prirodna i kulturno – historijska područja naselja trebaju biti apsolutno očuvana i istaknuta kao potencijal razvoja na mikrolokacijskom nivou, čime se stvara mreža sa mnogo širem planu (općinski, regionalni).
- Društvena infrastruktura i urbana oprema trebaju biti prisutne u svim naseljima, srazmjerno demografskoj situaciji samog naselja i gravitirajućeg područja koje mu prirodno pripada.

4.1.4. SMJERNICE ZA OPREMANJE GRAĐEVINSKOG ZEMLJIŠTA

Već je u smjernicama za razvoj urbanih područja i naselja naglašena potreba za infrastrukturnim opremanjem, kao jednim od preduslova za uspostavljanje i realizaciju policentričnog sistema naselja. Kada se govori o konkretnom prostoru, tj., o građevinskom zemljištu, onda se mora znati da bez prateće saobraćajne, komunalne, energetske, PTT i druge infrastrukture, ono nema potrebne uslove za izgradnju, a u konačnici i razvoj.

Prema tome, kao preduslov izgradnje na građevinskom zemljištu, trebaju se zadovoljiti određeni uslovi:

- Izvršiti valorizaciju prioriteta i redoslijeda opremanja građevinskog zemljišta urbanih područja
- Utvrditi prioritete i redoslijed sanacije postojećih, te izgradnje novih saobraćajnica, kako bi se u zadovoljavajućem vremenskom okviru mogao vršiti protok ljudi i dobara
- Tamo gdje nedostaje, građevinsko zemljište opremiti potrebnom vodovodnom i kanalizacionom mrežom
- Omogućiti priključak na komunalnu infrastrukturu svakoj parceli građevinskog zemljišta unutar urbanog područja
- Na ugroženim područjima, kao što su klizišta, zemljišta podložna eroziji, poplavna područja, osigurati uslove sigurne za gradnju i život; u protivnom, gradnja na tim područjima ne može biti realizirana
- Koristiti građevinsko zemljište u skladu sa pretežnom namjenom, ako drugačije nije regulisano detaljnim provedbenim planovima. Izuzetno se mogu graditi objekti drugih namjena, a koje ne ugrožavaju ni u kom pogledu pretežnu namjenu, sve u skladu sa zakonskom regulativom.

4.1.5. SMJERNICE ZA SANACIJU DEGRADIRANIH ZEMLJIŠTA

Iako je zakonska obaveza koncesionara i korisnika koji vrše eksploataciju da po završetku eksploatacije prostor sanira, to se dešava i suviše rijetko i u toliko neznatnom obimu, da se kao pravilo pojavljuju napušteni eksploatacioni kopovi, koji trajno mijenjanju krajolik.

Osim eksploatacionih površina, degradiranim površinama se zasigurno trebaju smatrati i deponije, kako legalne, tako i ilegalne.

Ove cjeline u planskom periodu je potrebno privesti novoj namjeni ili rekultivirati na način da ne stvaraju estetsku i funkcionalnu prepreku, a posebno ekološku, u daljnjem razvoju prostora.

Potpunu ili djelomičnu sanaciju i rekultivaciju u planskom periodu, između ostalih, trebaju i doživjeti lokacije:

- Rekultivacija ilegalnih deponija i deponije Bukovo
- Djelomična rekultivacija svih eksploatacija, prema planovima korištenja (dijelovi na kojima je eksploatacija završena)
- Rekultivacija klizišta
- Rekultivacija degradiranih šumskih i poljoprivrednih površina.

4.2. OSNOVA PROSTORNOG RAZVOJA PRIVREDNE JAVNE INFRASTRUKTURE

Razvoj privredne javne infrastrukture podrazumijeva razvoj infrastrukturnih sistema saobraćaja, telekomunikacija, komunalne infrastrukture i dr., koje služe kao oslonac za sve ostale prostorne sisteme.

4.2.1. SMJERNICE ZA RAZVOJ SAOBRAĆAJNOG SISTEMA

Prostornim planovima višeg utvrđen je sistem saobraćajnica državnog, regionalnog i kantonalnog značaja, na koje se lokalni saobraćajni sistemi trebaju oslanjati, kako bi se stvorio jedinstven sistem funkcionalne saobraćajne mreže.

Ovi razvojni dokumenti su se referirali i uskladili sa strateškim dokumentima razvoja saobraćajne infrastrukture, a koji su načinjeni u skladu sa evropskim strategijama razvoja. Stoga je konačan ishod, ili bi trebao biti, saobraćajna mreža koja se dimenzionira od najnižih do najviših nivoa, kako bi zadovoljila osnovnu postavku – siguran i brz protok ljudi, dobara i informacija, na velikoj udaljenosti.

U cilju optimizacije saobraćaja općine Jablanica, potrebno je:

- Izgraditi trasu Koridora Vc koji prolazi kroz općinu, sa petljom Jablanica, u skladu sa Prostornim planom posebnih obilježja izgradnja auto-cesta na koridoru Vc.
- Revitalizirati i modernizirati postojeću putnu mrežu, posebno prema sekundarnim i tercijarnim centrima, kao i prema drugim općinama
- Izgraditi nove lokalne saobraćajnice, kako bi se saobraćaj na nivou općine optimizirao
- Izvršiti prekategoriizaciju saobraćajnica, u skladu sa usvojenim dokumentima
- Unaprjeđenje javnog prevoza
- Revitalizacija i intenziviranje željezničkog saobraćaja kako na nivou općine, tako i okruženja.

4.2.2. SMJERNICE ZA RAZVOJ ENERGETSKE INFRASTRUKTURE

U cilju poboljšanja energetske prilike općine, kako elektroenergetike, tako i toplifikacije, utvrđeni su pravci razvoja, te načinjeni koraci ka poboljšanju.

S tim u vezi, smjernice razvoja su:

- Vršiti rekonstrukciju postojeće distributivne mreže
- Prelazak na 20 kV naponski nivo na srednjem naponu i postepeno napuštanje distribucije električne energije preko 10 i 35 kV naponskog nivoa
- Izgradnju nove distributivne mreže za priključenje novih potrošača i proizvođača električne energije
- Postepena zamjena naponskog nivoa 10 kV sa 20 kV naponskim nivoom ugradnjom nove 20 kV opreme kod zamjene dotrajale ili tehnički neodgovarajuće 10 kV opreme (kod rekonstrukcija)
- Kod izgradnje novih SN objekata ugrađivati opremu za 20 kV naponski nivo i preklopive energetske transformatore koja će raditi na 10 kV naponu do prelaska na rad pod 20 kV naponom
- Postepeno uvođenje direktne transformacije 110/10(20) kV
- Razvoj mreže usmjeriti ka smanjenju gubitaka električne energije
- Planirati i preferirati izgradnju obnovljivih izvora električne energije čime se smanjuje emisija CO₂, a također se smanjuju i eksploatacije konvencionalnih (neobnovljivih) energetskih resursa koje se trebaju čuvati budućim generacijama
- Uštedu energije ostvariti smanjenjem potrošnje edukacijom potrošača o mjerama štednje putem letaka, brošura i drugih promotivnih materijala) kroz utopljanja zgrada, korištenjem led sijalica (ili drugom ekološki prihvatljivom rasvjetom) za javnu rasvjetu kao i za domaćinstva, upravljanjem potrošnje, korištenjem uređaja niskog stepena potrošnje, toplifikacijom grada.

4.2.3. SMJERNICE ZA RAZVOJ KOMUNALNE INFRASTRUKTURE

- Povećanje područja pokrivenosti vodovodnom i kanalizacionom mrežom
- Sanacija, rekonstrukcija i izgradnja adekvatnih vodovodnih i kanalizacionih mreža
- Iznalaženje novih vodozahvata i povećanje ekonomičnosti i podizanje kvaliteta upravljanja na postojećim izvorištima, te zaštita postojećih i planiranih izvorišta, prema zakonski regulisanoj proceduri i pravilnicima za sanitarne zone zaštite izvorišta
- Izgradnja uređaja za prečišćavanje otpadnih voda
- U planskom periodu je neophodno izraditi studiju odabira adekvatne lokacije za potrebe pozicioniranja ateističkog groblja u širem urbanom području Jablanice. Groblje je potrebno locirati na građevinskom zemljištu i to na lokalitetu na kojem terenska istraživanja dokažu pogodne uslove za takvu namjenu.

4.2.4. SMJERNICE ZA OPREMANJE VANURBANIH PODRUČJA OSNOVNOM KOMUNALNOM INFRASTRUKTUROM

Naselja koja se ne nalaze u obuhvatu urbanih područja, tj., naselja koja svoje potrebe za vodom ostvaruju preko lokalnih sistema vodosnabdjevanja, također moraju raditi na unapređenju ovog sektora.

- Rekonstrukcija i sanacija postojećih, te izgradnja novih vodovodnih sistema vanurbanog područja, uz izradu odgovarajuće dokumentacije, na osnovu koje će se dobiti realna slika potreba i mogućnosti.
- Zaštita lokalnih izvorišta i kontrola kvaliteta vode.
- Uključenje što većeg broja korisnika u sisteme vodosnabdjevanja.
- Iznalaženje novih izvorišta i količina vode za vodosnabdjevanje.

Kanalizacioni sistemi vanurbanih područja su posebno istaknut problem, jer su gotovo nepostojeći. Otpadne vode se, uglavnom, bez ikakvog tretmana ispuštaju u tlo i vodotoke, a septičke jame nisu adekvatno izvedene i održavane.

Potrebno je i za vanrubana područja, posebno ona koja su u dodiru ili unutar budućih zaštićenih područja, planirati adekvatne i ekonomsko – ekološki isplative varijante odvođenja otpadnih voda.

4.2.5. SMJERNICE ZA RAZVOJ SISTEMA UPRAVLJANJA OTPADOM

- Sanacija ilegalnih deponija
- Uključenje većeg broja korisnika u sistem upravljanja otpadom
- Regulisanje odlaganja opasnog i nekomunalnog otpada
- Sanacija komunalne deponije Bukovo
- Jačanje kapaciteta Reciklažnog dvorišta
- Uključenje općine Jablanica u regionalni sistem upravljanja otpadom.

4.3. OSNOVA PROSTORNOG RAZVOJA OKOLINE

4.3.1. SMJERNICE ZA UPOTREBU I RAZVOJ VANURBANIH PODRUČJA

Vanurbana područja su područja na kojima se javlja vrlo disperzna izgradnja, sa malom gustinom izgrađenosti i naseljenosti, te koja zbog tih razloga, ali i činjenice da se radi o pretežno šumskom i poljoprivrednom zemljištu, nisu mogla biti obuhvaćena granicama urbanih područja.

Ta područja trebaju ostati očuvana, ali kvalitet postojeće infrastrukture i kvalitet života treba biti unaprijeđen.

- Građevinska zemljišta vanurbanih područja se ne trebaju širiti, osim izuzetno, a u skladu sa zakonskom regulativom, koja propisuje uslove izgradnje na vanurbanim područjima
- Poljoprivredne površine treba sačuvati i poticati poljoprivrednu djelatnost
- Šumske površine treba zaštititi od prekomjerne eksploatacije i izuzimanja za potrebe izgradnje
- Eksploatacione površine u vanurbanim područjima, po završetku eksploatacije, potrebno je sanirati i rekultivirati
- Unaprijediti postojeću i izgraditi neophodnu novu potrebnu infrastrukturu, uz maksimalno očuvanje prirodnih uslova
- Područja kulturno – historijske i prirodne baštine moraju prioritetno biti zaštićena

- Iskorištenje prirodnih resursa i potencijala mora biti racionalno i u skladu s očuvanjem prirode i okoliša.

4.3.2. SMJERNICE ZA RAZVOJ PODRUČJA POLJOPRIVREDE, STOČARSTVA I ŠUMARSTVA

Poljoprivredne površine karakterizira usitnjenost posjeda i manjak poticaja za ozbiljniju poljoprivrednu proizvodnju, iako postoje realni uslovi za razvoj, posebno u dolinskom dijelu općine, posebno u naseljima Lug, Donja Jablanica, Glogošnica, priobalni dio do Dragan Sela, te područje Zlate i Doljana. Pored ovih područja značajna su i područja za razvoj poljoprivrede u naseljima: Bačina, Čeharsko polje, Poda, Dobrigošće, obronci Bokševice (Šabančići, Rodići, Mrakovo i Žuglići), Slatina, područje uz Doljanku (uključujući Zlate, Kosne Luke, Doljane do Sovića) te poljoprivredne površine na Risovcu.

Kako bi se negativni efekti tretiranja zemljišta smanjili, potrebno je provesti promjene:

- Spriječiti usitnjavanje posjeda, određivanjem najmanje dozvoljene površine parcele poljoprivrednog zemljišta
- Koristiti državne poljoprivredne parcele, dajući ih na korištenje zadrugama, udruženjima ili većim privatnim proizvođačima
- Jačati voćarstvo, kao jednu od najperspektivnijih grana poljoprivrede u općini Jablanica
- Pametno i odgovorno koristiti mineralna đubriva i pesticide
- Jačati i poticati organski uzgoj
- Potencirati autohtone vrste, koje dobro uspijevaju u klimatu Jablanice
- Vršiti stalni monitoring korištenja poljoprivrednog zemljišta
- Povećati stočni fond i uzgajanje vrsta koje dobro opstaju na ovom terenu
- Uspostaviti agrozone u kojima će se privatni i državni kapital udruženo koristiti i jačati poziciju općine Jablanica na listi ozbiljnih kandidata za poljoprivredni razvoj.

Šumske površine zauzimaju značajne površine, ali i u ovom segmentu prednjače državni posjedi. Kako bi se šumske površine očuvale i unaprijedile, a što je od krucijalnog značaja za cjelokupan ekosistem, potrebno je:

- Uspostaviti sisteme zaštite na osnovu budućih zaštićenih područja
- Uskladiti šumskogospodarske osnove sa sve izraženijom potrebom definisanja novih kategorija vezanih uz funkciju šume, poput biodiverziteta, socijalne funkcije šume, očuvanja ekosistemskog lanca, podizanja mladih kultura, zaštite zemljišta od propadanja, degradacije, bolesti itd.
- Vršiti pošumljavanje goleti podesnih za pošumljavanje.
- Zaštititi šume od prirodnih i ljudskim djelovanjem izazvanih nesreća.
- Vršiti deminiranje miniranih šumskih područja.

4.3.3. SMJERNICE ZA RAZVOJ POSLOVNO – PROIZVODNIH I INDUSTRIJSKIH ZONA

Povećanje površina angažiranih za poslovne, radne, privredne i industrijske zone se treba vršiti u skladu sa stanjem na tržištu i odredbama planske dokumentacije, koja treba biti izrađena na osnovu ovog Plana, a detaljno obraditi uslove korištenja zemljišta.

Prednost treba dati prerađivačkoj djelatnosti, ali i novim tehnologijama, posebno u poslovnom inkubatoru, koji se i uspostavio u cilju razvoja poslovanja.

Zemljište prije započinjanja korištenja, treba biti adekvatno opremljeno potrebnom infrastrukturom, a partnerstvo privatnog javnog sektora treba biti što je moguće više korišteno i poticano.

4.3.4. SMJERNICE ZA RAZVOJ RUDARSTVA I EKSPLOATACIJE MINERALNIH RESURSA

Kako bi se eksploatacija vršila ekonomično i ekološki prihvatljivo, potrebno je voditi računa o određenim stavkama:

- Eksploatacije mineralnih sirovina se ne smiju vršiti bez prethodno izvršenih istražnih radova i izrađene dokumentacije koja procjenjuje uticaj na okoliš, a na osnovu koje se dobiva kompletna slika o mogućnostima iskorištenja
- Eksploatacija se treba vršiti do nivoa ekonomske isplativosti
- Lokacije na kojima se eksploatišu mineralne sirovine se moraju adekvatno ograditi i označiti, kako ne bi predstavljale opasnost po okolinu
- U postupku eksploatacije koristiti savremene metode i tehnologije
- Izvršiti revitalizaciju i sanaciju napuštenih eksploatacionih polja.

4.3.5. SMJERNICE ZA RAZVOJ TURIZMA NA BAZI PRIRODNE BAŠTINE

Savremena kretanja u turizmu orjentišu se na mnogo dinamičniju i širu ponudu u posljednjih nekoliko desetljeća, a posebno mjesto ima prirodna baština i vrijednosti koje ona pruža.

Općina Jablanica ima izuzetan potencijal u tom smislu, koji aktivnom i promišljenom politikom razvoja i upravljanja može biti stvaran doprinos razvoju prostora. Kako bi se postigao zadovoljavajući nivo zaštite i korištenja, odnosno, korelacija ova dva cilja dovela u ravnotežu, potrebno je slijediti smjernice:

- Intenziviranje procesa zakonske zaštite prirodnog naslijeđa, osobito područja u zonama stroge i aktivne zaštite
- formiranje zaštićenih područja i uprave u skladu sa PP RBiH 1981.
- Rekonstrukcija putne infrastrukture
- Identifikacija, promocija i vizuelno isticanje prirodne baštine
- Aktiviranje šumskih puteva i planinarskih staza, kako bi posjetiocima prostor bio što otvoreniji
- Uvezivanje općinske ponude u regionalnu ponudu razvoja turizma
- Razvoj projekata eko i ruralnog turizma u ruralnim područjima općine

4.3.6. SMJERNICE ZA RAZVOJ TURIZMA NA BAZI KULTURNO – HISTORIJSKE BAŠTINE

Savremena kretanja u turizmu orjentišu se na mnogo dinamičniju i širu ponudu u posljednjih nekoliko desetljeća, a posebno mjesto ima prirodna baština i vrijednosti koje ona pruža. Aktivnom i promišljenom politikom razvoja i upravljanja, turizam na bazi kulturno - historijske baštine može biti stvaran doprinos razvoju prostora. U to ime, trebaju se provesti promjene, koje su naglašene i u općim smjernicama razvoja turizma na bazi kulturno - historijske baštine, a koje daje Studija kulturno - povijesna i prirodna baština HNK:

- Intenzivna inventarizacija, ponovno i stalno vrednovanje, kategorizacija i verifikacija kulturno - historijskog naslijeđa na temelju postavljenih jedinstvenih osnova
- Izrada projekata interventnih zahvata na najugroženijim spomenicima kulture
- Hitne intervencije na konzervaciji materijalnih ostataka devastiranih kulturno - historijskih naslijeđa u funkciji njihove buduće zaštite
- Planska regulacija ponašanja u prostoru na svim razinama prostornih i urbanističkih planova, uz utvrđivanje ograničenja i prednosti uvjetovanih poštovanjem i potrebama očuvanja kulturno - historijskog naslijeđa
- Provođenje revitalizacije zapuštene ili zanemarene graditeljske baštine, uz brižno propitivanje mogućih novih ili izmijenjenih namjena pojedinačnih građevina, sklopova, dijelova i čitavih historijskih cjelina
- Osiguranje kompetentnosti stručnjaka koji sudjeluju u, procesima zaštite kulturno - historijskog naslijeđa i njihovo stalno obrazovanje
- Održavanje građevina i cjelina kulturno - historijskog naslijeđa i stalni nadzor nad njegovim stanjem
- Ravnoopravno razmatranje svih društvenogospodarskih, komunalnih, infrastrukturnih i ekoloških problema koji utječu na život i funkcioniranje historijskih građevina i cjelina kulturno - historijskog naslijeđa
- Demokratizacija uporabe i omogućavanje prihvaćanja poruka kulturno - historijskog naslijeđa svim slojevima stanovništva, te angažiranje lokalnih vlasti i lokalnog stanovništva u procesima zaštite graditeljske baštine
- U okvirima pravnog sistema svih oblasti ugraditi pravne instrumente zaštite spomenika i sankcija za njihovu devastaciju
- Spuštanje obaveza i poslova zaštite kulturno - historijskog naslijeđa i održavanja na kantonalnom i općinskom nivou
- Postupna i dosljedna provedba svih oblika pravne zaštite kulturno - historijskog naslijeđa, od popisa, preko preventivne zaštite, do registra kulturne u prostoru, uz određivanje režima zaštite, odobravanje intervencija, nadzor i primjerene kaznene mjere za oštećivanje
- U okviru fiskalne politike predvidjeti izvore sredstava za zaštitu i održavanje kulturno - historijskog naslijeđa za kantone i općine
- Uvođenje spomeničke rente kao temelja koji osigurava funkcioniranje sistema zaštite
- Odlukom općina konkretizirati zone, mjere i elemente zaštite spomenika
- Poticanje istraživanja kulturno - historijskog naslijeđa, a osobito arheoloških zona i lokaliteta na područjima koja se namjenjuju intenzivnom razvoju infrastrukture ili određenih djelatnosti.
- Poticanje izrade studija područja značajnih historijskih urbanih i ruralnih cjelina te prostora izrazitih krajobraznih, kulturno - historijskih i estetskih vrijednosti radi njihova optimalnog uključivanja u razvojne programe.
- Uspostavljanje uravnoteženog odnosa kulturno - historijskog naslijeđa radi njihova korištenja za stambenu i turističko-rekreacijsku, naučno - istraživačku, kulturnu, odgojno – obrazovnu djelatnost i radi očuvanja njihovih sačuvanih historijskih vrijednosti koje svjedoče o identitetu područja i naroda kojemu pripadaju.

5. ODLUKA O PROVOĐENJU PLANA

Općinsko vijeće Jablanica na sjednici održanoj dana _____ godine, u postupku usvajanja Prostornog plana Općine Jablanica 2016 – 2025. Sa ugrađenim ciljanim izmjenama i dopunama, a na temelju člana 44. Zakona o prostornom uređenju (Službene novine HNK-a broj 04/04) i člana 18. Statuta Općine Jablanica (Službeni glasnik općine Jablanica broj 02/09) donijelo je:

ODLUKU O PROVOĐENJU PROSTORNOG PLANA OPĆINE JABLANICA ZA PERIOD OD 2016. DO 2025. GODINE SA UGRAĐENIM CILJANIM IZMJENAMA I DOPUNAMA

I OPĆE ODREDBE

Član 1.

Prostorni plan Općine Jablanica za period 2016 - 2025. godina sa ugrađenim ciljanim izmjenama i dopunama je obavezujući dokument za regulisanje odnosa prostornog uređenja na teritoriji Općine Jablanica.

Ovom Odlukom se uređuje provođenje Prostornog plana Općine Jablanica za period 2016 - 2025. godine sa ugrađenim ciljanim izmjenama i dopunama (u daljem tekstu Prostorni plan) i sastavni je dio Prostornog plana. Ovom odlukom se utvrđuju uslovi korištenja, uređenja, izgradnje i zaštite prostora i na taj način se definiše način provođenja i obezbjeđuje realizacija Prostornog plana. U provođenju Prostornog plana obavezno se primjenjuju važeći propisi Bosne i Hercegovine, Federacije Bosne i Hercegovine i Hercegovačko - neretvanskog kantona, koji na bilo koji način uređuju odnose u oblasti korištenja i uređenja prostora na području obuhvata prostornog plana.

Plan se radi za period od 10 godina i obavezujući je planski dokument kojim se određuje svrsishodno organizovanje, korištenje i namjena zemljišta, te mjere i smjernice za zaštitu prostora Općine Jablanica.

Plan obuhvata ukupnu površinu općine Jablanica od 297,26 km² (podatak kao rezultat digitalne obrade i preuzimanja granica općine Jablanica iz Federalne geodetske uprave).

SADRŽAJ PROSTORNOG PLANA

Član 2.

Dokumentacija Prostornog plana, u skladu s Članom 26. Uredbe o jedinstvenoj metodologiji za izradu planskih dokumenata („Službene novine Federacije BiH“ broj: 63/04, 50/07, 84/10 u daljem tekstu: Uredba) sadrži:

Prostornu osnovu koja se sastoji od:

Tekstualnog dijela:

1. Snimak postojećeg stanja

2. Analiza i ocjena stanja
3. Smjernice za izradu plana
4. Opći i posebni ciljevi
5. Osnovna koncepcija razvoja

Grafičkog dijela - 14 digitalno obrađenih karata u mjerilu 1:25 000:

1. Izvod iz plana višeg reda
- 2.a. Karta namjene zemljišta - Karta pedologije
- 2.b. Karta namjene zemljišta - Karta šuma i šumskog zemljišta
3. Karta gustine naseljenosti i tipologije naselja
- 3.a. Karta stanovništva i naselja sa gravitirajućim područjima
4. Karta postojećeg stanja saobraćajne infrastrukture
5. Karta prirodnog i kulturno – historijskog naslijeđa
6. Karta voda i vodnih površina
7. Karta mineralnih sirovina
8. Karta postojećeg stanja energetske infrastrukture
9. Karta komunalne i društvene infrastrukture
10. Karta ugroženih područja
11. Karta sinteznog prikaza stanja u prostoru
12. Osnovna koncepcija razvoja.

Prostorni plan koji se sastoji od:

Tekstualnog dijela:

1. Opći i posebni ciljevi prostornog razvoja
2. Strateška procjena uticaja na okoliš (SEA)
3. Projekcija prostornog razvoja
4. Projekcija razvoja prostornih sistema
5. Odluka o provođenju Prostornog plana.

Grafičkog dijela - 12 digitalno obrađenih karata (općine Jablanica) u mjerilu 1: 25 000:

1. Izvod iz plana višeg reda (Nacrt Prostornog plana Federacije BiH za period 2008-2028. godine)
2. Sintezni prikaz stanja prostornog uređenja
3. Karta stanovništva i naselja sa gravitirajućim područjima
4. Karta namjene zemljišta
5. Karta voda, vodnih površina i vodne infrastrukture
6. Karta mineralnih sirovina
7. Karta energetske infrastrukture
8. Karta saobraćajne infrastrukture
9. Karta prirodnog i kulturno – historijskog naslijeđa
10. Karta privredne, društvene infrastrukture, sporta, turizma i rekreacije
11. Karta ugroženih područja
12. Sintezna karta projekcije prostornog razvoja

Odredbe ove Odluke se primjenjuju na cjelokupno područje Općine Jablanica i vrijede i za određene prostorne cjeline za koje je planirano donošenje ostalih razvojnih i provedbenih planova (urbanistički planovi, zoning planovi, regulacioni planovi i urbanistički projekti) i to sve do donošenja tih planova.

U skladu sa Zakonom o prostornom planiranju i korištenju zemljišta na nivou FBiH (član 11., Sl. Novine FBiH br. 2/06, 72/07, 32/08, 4/10, 13/10 i 45/10) općinska služba zadužena za poslove prostornog uređenja (u daljnjem tekstu: Služba) vodi dokumentaciju potrebnu za praćenje stanja u prostoru, izradu i praćenje provedbe planskih dokumenata. Po isteku dvije godine od donošenja Prostornog plana Služba radi Izvješaj o stanju u prostoru, a koji sadrži analizu provođenja planskih dokumenata i drugih dokumenata, ocjenu provedenih mjera i njihove učinkovitosti u prostoru, na zaštitu vrijednosti prostora i okoliša, te druge elemente od značaja za plansko uređenje prostora.

Član 3.

Prostorni plan Općine se temelji na sljedećim principima i ciljevima:

- skladniji materijalni i društveni razvoj općine, za brži razvoj područja izvan centra općine, a naročito sela
- podizanje i unapređivanje kvaliteta življenja i zadovoljavanja ekonomskih, socijalnih i drugih potreba stanovništva
- unapređenje infrastrukturnih sistema na okolinski održiv način
- zaštitu i unapređenje životne sredine.

II GRAD, NASELJA URBANOG KARAKTERA I NASELJA RURALNOG KARAKTERA

Član 4.

U Općini Jablanica utvrđuje se urbano područje Općine kao općinski centar. Urbano područje Jablanica se dijeli na šire urbano područje grada i uže urbano područje.

Jablanica - šire urbano područje	447,28 ha
Jablanica - uže urbano područje	161,05 ha

Granice urbanog područja Jablanice su definisane postojećim Urbanističkim planom, korigovane u odnosu na stvarno stanje na terenu, te su označene u svim grafičkim priložima.

Urbana područja u ostalim naseljenim mjestima:

Risovac	217,52 ha
Dobrigošće	9,66 ha
Šanica	8,59 ha
Gornje Paprasko	4,56 ha
Žuglići	6,47 ha
Šabančići	11,75 ha
Rodići	7,96 ha
Mrakovo	11,41 ha
Čehari	5,73 ha

Ravna - Bijela	34,64 ha
Dragan Selo	10,51 ha
Krstac	5,91 ha
Glodnica	29,59 ha
Zlate	15,95 ha
Mirke	11,37 ha
Sovići	103,36 ha
Slatina	40,93 ha
Glogošnica	20,93 ha
Donje Paprasko	16,03 ha
Doljani	53,50 ha
Ostrožac	59,61 ha

U skladu sa Zakonom o prostornom planiranju HNK –a, naseljena mjesta imaju određena urbana područja, u kojima se usmjerava daljnji razvoj i izgrađenost. Unutar granica urbanog područja, namjena zemljišta je pretežno građevinsko zemljište, ali mogu se naći i druga zemljišta, kao što su poljoprivredno, šumsko ili ostala zemljišta, na kojem je moguća gradnja, ako to zakonski uslovi i pretvorbe namjene zemljišta na osnovu njih, dozvoljavaju.

Granice planiranih urbanih područja su predstavljene u sklopu grafičkog priloga br.3 „Karta stanovništva i naselja sa gravitirajućim područjima“.

Član 5.

U Jablanici se utvrđuju naselja urbanog karaktera, a to je primarni centar Jablanica, te mješovita naselja što su sekundarni centri: Ostrožac, Donja Jablanica – Djevor, Glogošnica i Doljani.

Naselja urbanog karaktera su utvrđena zonom unutar koje se nalazi građevno zemljište (u skladu sa članom 2. Zakona o građevinskom zemljištu Federacije BiH), zemljište predviđeno za sport i rekreaciju, zemljište za parkovske površine, saobraćajne površine itd. Građevinsko zemljište sadrži izgrađeno i neizgrađeno građevinsko zemljište. Razgraničenje po namjeni se vrši Urbanističkim planom za šire urbano područje Jablanice.

Za naselja mješovitog karaktera, razgraničenje po namjeni se vrši na osnovu Urbanističkog plana šireg urbanog područja Jablanice, detaljnih planova i temeljem provedbenih odredbi iz ove Odluke o provođenju plana o funkcijama koje mogu biti unutar mješovite namjene.

Na površinama namijenjenim za razvoj i uređenje naselja mješovitog karaktera predviđene su namjene stanovanja, te javnih i društvenih sadržaja. U sastavu tih površina moguća je i poslovna namjena, turistička namjena, sportska i rekreativna namjena, kao i sve one namjene koje se planiraju u urbanim područjima, a koje nisu u suprotnosti s funkcijom stanovanja. U predjelima za razvoj iskazane su i površine koje ostaju kao neizgrađeni dio građevinskog zemljišta, kao što su zelene površine, plaže, površine namijenjene za postplanski razvoj itd.

Član 6.

U Jablanici se utvrđuju naselja ruralnog karaktera i to: Baćina, Bijela, Čehari, Čivelj, Dobrigošće, Dobrinja, Donje Paprasko, Dragan Selo, Glodnica, Gornje Paprasko, Jelačići, Kosne Luke, Krstac, Lendava, Lug, Mirke, Mrakovo, Poda, Ravna, Risovac, Rodići, Slatina, Sovići, Šabančići, Šanica, Zlate i Žuglići.

Unutar ovih područja građenje se vrši na osnovu ove Odluke, zakona, normi i standarda u građevinarstvu i ovog Prostornog plana.

III REŽIMI GRAĐENJA

Član 7.

Na području Općine utvrđuju se režimi građenja posebnim i različitim nivoima graditeljskih intervencija u prostoru i to:

- Režim građenja I - na području gdje se gdje se građenje vrši na osnovu donesenog urbanističkog projekta.
- Režim građenja II - na području gdje se građenje vrši na osnovu donesenog regulacionog plana.
- Režim građenja III - na području gdje se građenje vrši na osnovu donesenog urbanističkog plana.
- Režim građenja IV - na području gdje se građenje vrši na osnovi donesenog Prostornog plana, ove Odluke, zakona, standarda i normi u građevinarstvu.
- Režim zabrane gradnje za područja definisana članom 8.

Član 8.

Obaveza izrade i primjene urbanističkog projekta određuje se za dijelove urbanog područja grada Jablanica, u skladu sa određenjima iz urbanističkog plana.

Obaveza izrade i primjene regulacionog ili zoning plana određuje se za:

- privredne zone definisane grafičkim dijelom
- etnološke zone Rudo Polje, Potkrajnice, Ponor, Čuljci i D. Dragajice
- naučno-istraživački kamp Risovac
- sportsko-rekreacioni centar Risovac – proširenje kapaciteta
- sportsko-rekreacioni centar Štrbine
- Alpinistički bazni park Šanica (Glogovo)
- Vazдушna banja (Bokševica)
- naselja i kuće za povremeno stanovanje i odmor sa više od 20 kuća
- za zonu Općine definisanu kao uže urbano područje, kao i ostala naselja mješovite namjene prema potrebi.

Obaveza izrade i primjene urbanističkog plana određuje se za šire urbano područje grada.

Obaveza primjene Prostornog plana i ove Odluke određuje se za sva ostala naselja i građevinske objekte i intervencije van zona naselja (ostala zemljišta, šumsko i poljoprivredno, itd.) uz korištenje posebnih uslova za gradnju, zaštitnih zona itd.

Režim zabrane građenja utvrđuje se:

- u zonama utvrđenim kao klizišta, dok se ne izvrši sanacija istih
- u zaštitnim pojasevima infrastrukturnih sistema
- u svim zaštitnim zonama utvrđenim ovim Planom (vodne površine, izvorišta, prirodne i kulturne vrijednosti, itd.), a prema uslovima propisanim u dokumentima o zaštiti.

IV USLOVI ZA IZGRADNJU I UREĐENJE PROSTORA

1. GRAĐEVINE I PROSTOR OD ZNAČAJA ZA FEDERACIJU BIH I KANTON

Član 9.

Građevine i prostori od značaja za Federaciju BiH i Kanton utvrđene su važećim zakonskim propisima.

Uslovi građenja ovih građevina i prostora utvrditi će se izradom planova sa nivoa kantona i FBiH i njihovim odredbama.

2. OPĆI USLOVI ZA IZGRADNJU

Član 10.

Izgradnja objekata unutar i izvan urbanih područja i druge intervencije u prostoru, na području Općine Jablanica, mogu se odobriti samo u skladu sa opredjeljenjima iz Prostornog plana i ove Odluke.

Opredjeljenja ovog plana koja preferencijalno planiraju prostor, ne isključuju gradnju i ostalih sadržaja koji su kompatibilni sa preferencijalnom namjenom.

Zatečeni objekti van prostora predviđenih za gradnju su postojeći objekti na kojima se mogu vršiti građevinski zahvati radi poboljšanja životnih uslova ili opremanja potrebnom infrastrukturom.

Član 11.

Građenje unutar prostora za koje je predviđena izrada urbanističkih i detaljnih planova (režimi građenja I-III), vršit će se u skladu sa rješenjima i urbanističko – tehničkim uslovima iz tih planova, a na građevinskom zemljištu. U slučaju razlike između opredjeljenja ovog plana i prethodno donesenih detaljnih ili urbanističkog plana, primjenjuju se određena ovog plana.

Član 12.

Na užem urbanom području ne mogu se planovima nižeg reda planirati radne zone.

Na područjima namijenjenim stambenoj izgradnji, mogu se graditi i objekti koji nisu namijenjeni za stanovanje ili su mješovite namjene (objekti kombinovane, stambeno – poslovne namjene), ako djelatnost služi za redovno dnevno i sedmično snabdijevanje stanovništva ili opsluživanje stanovništva društvenim uslugama.

U objektima mješovite namjene iz prethodnog stava ne može se odobriti poslovna djelatnost koja nije u funkciji stanovanja, a kojom se stvara buka, vibracije, dim, prašina, neugodni mirisi ili na drugi način zagađuju životna sredina, odnosno ometa funkcija stanovanja u samom objektu ili njegovoj okolini, izvan dopuštenih graničnih vrijednosti.

U postojećim objektima mješovite namjene koji ne zadovoljavaju uslove iz prethodnog stava sa zatečenom djelatnosti moraju se uskladiti uslovi sa odredbama ove Odluke, a u roku kojeg odredi nadležni organ Općine.

Član 13.

Svi građevinski objekti koji se grade unutar ili van urbanih područja, a koji služe za stanovanje ili neku poslovnu djelatnost, moraju imati ugrađene instalacije za električnu energiju, vodovod i kanalizaciju.

Postojeći objekti, koji se nalaze unutar urbanih područja iz člana 4. i 5. ove Odluke, moraju biti usklađeni sa odredbama iz prethodnog stava ovog člana za godinu dana od dana donošenja ove Odluke.

Član 14.

Na građevinskom zemljištu predviđenom za individualnu stambenu izgradnju utvrđuju se slijedeće veličine građevinskih parcela:

1. na urbanom području Jablanice, veličina parcela biti će određena Urbanističkim planom.
2. na područjima ostalih naselja površine građevinske parcele trebaju biti od 500 do 1000 m² ako na njoj nema gospodarskih objekata, a od 700 do 1200 m² ako su na njoj smješteni i pripadajući gospodarski objekti. Izuzetno, građevinska parcela može biti manja od 500 m² usklađeno sa donesenim regulacionim planom, ali ne manja od 200 m².
3. za objekte van urbanih područja i ruralnih naselja vrijede uslovi iz tačke 2. ovog člana, s tim da građevinska parcela ne može biti manja od 500 m².

Član 15.

Svaka građevinska parcela mora imati mogućnost kolskog prilaza na postojeći ili planirani javni put, a objekt mora biti orijentiran prema tom putu. Prilaz na javni put mora biti širok najmanje 3 m.

Izuzetno ukoliko to uslovi terena i položaj susjednih objekata ne dopuštaju, građevinska parcela može imati samo pješački prilaz.

Prilikom rekonstrukcije postojećih objekata koji nemaju neposredan kolski, već samo pješački prilaz, može se tolerirati zatečeno stanje.

Svaki objekt mora imati riješen prostor za parkiranje ili garažiranje vozila na svojoj vlastitoj parceli ili u dijelu objekta. Položaj parkirališta mora biti usklađen sa cjelokupnim rješenjem dvorišnog prostora prema saobraćajnici. Ukoliko prethodno nije moguće, neophodno je obezbijediti odgovarajući broj parking mjesta u okviru javnog parkinga ili garaže. Odgovarajući broj odgovara odnosu 1 stan – jedno parking mjesto, odnosno 1 parking mjesto na 60 m² poslovnog prostora.

Odobrava se izgradnje pristupnih puteva do poljoprivrednih imanja u funkciji razvoja poljoprivrede.

3. POSEBNI USLOVI IZGRADNJE

Član 16.

Građevinska parcela za izgradnju stambenih i poslovnih objekata van obuhvata urbanističkog plana, u skladu sa članom 14. ne može biti manja od 200 m² niti veća od 1200 m².

Izuzetno od odredbe iz predhodnog stava, građevinska parcela za kolektivne stambene objekte i poslovne komplekse može biti i veća od 1200 m², s tim da koeficijent izgrađenosti građevinske parcele ne može biti veći od 1,5.

Površina građevinske parcele za individualnu gradnju formira se shodno koeficijentu izgrađenosti i procentu zauzetosti građevinske parcele. Koeficijent izgrađenosti građevinske parcele, za stambenu izgradnju ne smije biti veći od 1, dok procenat zauzetosti parcele ne smije biti veći od 50%.

Detaljnim planovima se mogu utvrđivati i drugačiji koeficijent izgrađenosti i koeficijent iskorištenosti ukoliko to zahtjeva građevinska parcela u urbanom području Jablanice.

Izuzetak iz stava 1. čine građevinske parcele u urbanom području Jablanice gdje postoje ili su predviđeni ulični nizovi (interpolacija) i blokovi sa objektima bez okućnica.

U užem urbanom području za kolektivne stambene ili stambeno-poslovne objekte, zemljište za redovnu upotrebu može odgovarati gabaritima objekta, u slučaju da se okolni prostor koristi kao javni prostor za druge objekte ili sadržaje ili kao javna saobraćajna komunikacija, a saobraćaj u mirovanju je riješen u okviru objekta ili javnim parkingom

Analogno predhodnim odredbama ovog člana određivat će se i zemljište potrebno za redovnu upotrebu propisano Zakonom o građevinskom zemljištu FBiH.

3.1. IZGRADNJA POMOĆNIH, GOSPODARSKIH I POVREMENIH OBJEKATA

Član 17.

Izgradnja pomoćnih, gospodarskih i privremenih objekata podliježe istom postupku odobravanja u skladu sa važećim zakonskim propisima kao i gradnja stambeno - poslovnih i drugih objekata, odnosno vršenje drugih građevinskih radova.

Pomoćni objekti su garaže za putnička vozila (ako nisu u sklopu objekata druge namjene), šupe i ostave za smještaj ogrijeva, alata, nadstrešnice, ljetne kuhinje i sl. Za uže urbano područje dozvoljena je isključivo izgradnja garaža za putnička vozila kao pomoćnih objekata.

Gospodarski objekti su štale za krupnu i sitnu stoku, peradarnici, spremišta poljoprivrednih proizvoda i stočne hrane, zgrade za smještaj strojeva i alata, manji objekti za uslužne ili proizvodne djelatnosti i sl.

Privremeni objekti su objekti koji imaju privremeni – sezonski karakter, a mogu biti izgrađeni i od tvrdih materijala.

Član 18.

Pomoćni i gospodarski objekti se mogu graditi samo u okviru građevinskih parcela iz člana 14. tačke 2. i 3. ove Odluke.

Član 19.

Gospodarski objekti, đubrišta, septičke jame i drugi objekti, koji jesu ili mogu biti izvor zagađenja sredine moraju se graditi tako da ne zagađuju tlo, nadzemne i podzemne vode.

Ovi objekti se mogu graditi uz stambene objekte ili kuće za odmor kao i uz putove i druge lokalne objekte na udaljenosti koju utvrdi nadležni organ Općine Jablanica posebno odlukom, a najmanje 50 m od stambenog objekta. Izuzetak čine septičke jame koje su ozračene na krovu zgrade. One mogu biti i bliže od 50 m.

Đubrišta i septičke jame se moraju graditi kao vodonepropusni objekti, u skladu sa standardima i pravilnicima za te objekte.

Član 20.

Privremeni objekti služe za različite uslužne svrhe (prodavaonice prehrane, novina, cvijeća, autobuska stajališta, ljetne ugostiteljske bašte i sl.) i predstavljaju objekte montažno – demontažnog karaktera. Oni su u pravilu izgrađeni od metala, drveta i plastike, a izuzetno mogu biti izgrađeni od tvrdih – stalnih materijala. Veličina ovih objekata ne smije biti veća od 20 m².

Član 21.

Privremeni objekti moraju biti smješteni tako da su pristupačni sa javnih saobraćajnica ili površina, ali da oni ili njihovi korisnici ne ugrožavaju saobraćaj.

Uz privremene objekte može se odobriti postavljanje tendi, suncobrana, stolova, stolica i reklama, a u skladu sa prostornim uslovima.

Član 22.

Priključenje privremenih objekata na postojeću infrastrukturnu mrežu se vrši u pravilu podzemno, kao i za trajne objekte.

Član 23.

Za sve privremene objekte koji svojim izgledom, dotrajalošću i lokacijom ugrožavaju sigurnost ljudi i narušavaju opći izgled naselja, postupiti će se u skladu sa odlukom nadležnog organa.

3.2. ODNOS PREMA BESPRAVNO IZGRAĐENIM OBJEKTIMA

Član 24.

Ovom Odlukom i u skladu sa Zakonom o gradnji HNK utvrđuje se odnos prema bespravno izgrađenim objektima na području cijele Općine.

U području grada Jablanice i naseljima urbanog karaktera za koje se rade urbanistički, regulacioni i drugi detaljni planovi, status bespravnog objekta se utvrđuje tim planovima, a za naselja ruralnog karaktera Prostornim planom i ovom Odlukom.

Član 25.

Status bespravnih objekata će se regulirati na jedan od sljedećih načina:

- a. legalizacijom
- b. uklanjanjem.

Član 26.

Legalizovati se mogu bespravni objekti koji se nalaze na prostorima Općine u skladu sa Odlukom jedinice lokalne samouprave, ukoliko su isti iz nadležnosti jedinice lokalne samouprave i usklađeni sa ovim planom, kao i ukoliko su započeti prije usvajanja ovog plana. Za građevine koje su izgrađene bez pravomoćnog odobrenja za građenje, ne smije se dati priključak na javni vodovod, kanalizaciju, centralno grijanje i električnu energiju.

Član 27.

Na postojećim građevinskim objektima, koji se nalaze van granica naselja urbanog karaktera i naselja ruralnog karaktera, može se odobriti izgradnja uz postojeće objekte i njihova rekonstrukcija, adaptacija i dogradnja u opsegu do 100% od postojećeg objekta u cilju kompletiranja postojećeg domaćinstva, a prema uslovima ove Odluke i Prostornog plana.

Član 28.

Vlasnici bespravno izgrađenih objekata su dužni u roku od godinu dana od stupanja na snagu ove Odluke podnijeti zahtjev za izdavanje urbanističke saglasnosti ili drugog manjkajućeg dokumenta (odobrenje za građenje, upotrebnu dozvolu, itd).

Zahtjev iz prethodnog stava se podnosi nadležnom općinskom organu koji provodi i redovni postupak za izdavanje urbanističke saglasnosti ili drugih odobrenja iz oblasti raspolaganja prostorom i građenja objekata.

U slučaju nepodnošenja zahtjeva gube status koji im omogućuje zadržavanje po predmetnoj odluci.

Član 29.

Za bespravno izgrađene objekte za koje nije blagovremeno podnesen zahtjev za legalizaciju, kao i za objekte kojima je odbijen zahtjev u postupku legalizacije, općinski organ nadležan za inspeksijske poslove će pokrenuti postupak rušenja.

Član 30.

Bespravni objekti koji se nalaze u zaštitnim pojasevima infrastrukturnih objekata, vodnih i energetskih objekata, kulturno – historijskih i prirodnih vrijednih lokaliteta i visokovrijednog poljoprivrednog ili šumskog zemljišta, kao i drugi objekti kojima je odbijen zahtjev za legalizaciju, moraju biti uklonjeni.

3.3. USLOVI IZGRADNJE NA PODRUČJIMA PREDVIĐENIM ZA POTREBE IZGRADNJE KUĆA ZA POVREMENO STANOVANJE I ODMOR

Član 31.

Prostornim planom i ovom Odlukom utvrđuju se područja (zone) predviđena za potrebe izgradnje naselja i kuća za povremeno stanovanje i odmor i to:

- u okviru svih urbanih područja postojećih naselja u kojima je u grafičkim prilogima obilježen podatak o neiskorištenom građevinskom fondu
- u okviru namjenskih površina namijenjenim za razvoj turizma

Građenje naselja namijenjenih za odmor iz prethodnog stava, sa više od 20 objekata za odmor, biti će definisano obaveznom izradom regulacionog plana.

Član 32.

Izgradnja slobodnostojećih vikend objekata može se vršiti ako je novi objekt udaljen od postojećeg, odnosno planiranog objekta najmanje 1,5 h (h je visina višeg objekta).

Za nove vikend objekte maksimalne spratnosti P+1 udaljenost od postojećeg odnosno planiranog objekta mora biti najmanje 9 m.

Pod postojećim objektima smatraju se izgrađeni objekti bez obzira na njihovu namjenu.

Udaljenost novih objekata od privremenih i pomoćnih objekata može biti manje od predviđenih udaljenosti, ali ne manje od 3 m.

Član 33.

Oblik, veličina i izgrađenost građevinske parcele moraju biti takvi da osiguravaju higijenske i druge uslove predviđene Planom za određenu vrstu objekata.

Član 34.

Građevinska parcela za izgradnju kuća za odmor mora imati kolski prilaz, a izuzetno ako to uslovi terena i položaj susjednih objekata ne dopuštaju, građevinska parcela može imati samo pješački pristup.

V URBANISTIČKO – TEHNIČKI USLOVI NA PODRUČJIMA ZA KOJA NIJE UTVRĐENA OBAVEZA DONOŠENJA DETALJNIH PLANOVA

Član 35.

Na područjima naselja ruralnog karaktera na kojem nije obavezno donošenje detaljnih ili urbanističkih planova, urbanistička saglasnost se izdaju na temelju Zakona o prostornom uređenju HNK i ove Odluke.

Na područjima iz prethodnog stava mogu se graditi stambeni i stambeno – poslovni objekti, vikend objekti i drugi objekti koji služe za redovno opsluživanje stanovništva i urbano opremanje (prodavaonice, trafo-stanice, ambulante, školski i sportski objekti i sl.) pod uslovom da se tom izgradnjom ne ometa funkcija stanovanja.

U svim ruralnim područjima odobrava se izgradnja i rekonstrukcija infrastrukturnih sistema uz poštivanje definisanih ograničenja za zaštitne koridore infrastrukturnih sistema.

Član 36.

Na prostorima gdje se građenje vrši u skladu sa Prostornim planom i ovom Odlukom (režim građenja IV), građenje će se vršiti na građevinskim parcelama koje su tačno određene.

Član 37.

Maksimalna visina stambenih i stambeno – poslovnih objekata van urbanog područja Jablanice je tri nadzemne etaže (Po+P+2), što je u ovisnosti od posebnih uslova konfiguracije terena i sl. Propisuje se maksimalna zauzetost parcele do 50%, uključivo i površine gospodarskih ili pomoćnih objekata i koeficijent izgrađenosti maksimalno 1. Javni i smještajno uslužni objekti se mogu graditi sa većom spratnošću od navedene, uz poštivanje maksimalne visine objekta od 15m iznad nivoa terena, te ostalih propisanih uslova.

Član 38.

Stambeni i stambeno – poslovni objekti se mogu graditi kao slobodni, dvojni objekti ili objekti u nizu orijentisani prema javnoj saobraćajnici na koju moraju imati prilaz.

Član 39.

Izgradnja novoplaniranog stambenog ili stambeno - poslovnog slobodnostojećeg objekta može se vršiti samo ako je novoprojektirani objekt udaljen od postojećeg objekta najmanje 1h (h je visina višeg objekta).

Ukoliko se ne može primijeniti uslov iz prethodnog stava, minimalna udaljenost objekta od granice parcele treba biti 3 m.

Izuzetak od prethodnog su dvojni i objekti u nizu, u kom slučaju Služba mora osigurati urbanističko tehničke uslove za izgradnju ili rekonstrukciju koji moraju biti precizni i jedinstveni za sve objekte u nizu, na način da nizu osiguravaju oblikovnu usklađenost i vizuelnu cjelinu.

Izuzetak su i postojeći objekti izgrađeni na udaljenosti manjoj od 3 m od granice parcele, u kom slučaju je dozvoljena izgradnja na susjednoj parceli na jednakoj udaljenosti, s tim da ista ne može biti manja od 1m.

Član 40.

Na građevinskoj parceli treba osigurati kolski prilaz, izuzetno ukoliko to uslovi terena i položaj susjednih objekata ne dopuštaju, građevinska parcela može imati samo pješački prilaz.

Član 41.

Maksimalna veličina stambenih i stambeno – poslovnih objekata nije određena. Gabariti objekta trebaju biti utvrđeni u skladu sa urbanističko – tehničkim uslovima, veličinom parcele i saglasno lokalnim terenskim uslovima.

Visina pomoćnih i gospodarskih objekata je, u pravilu, jedna nadzemna etaža, a izuzetno dvije etaže.

Član 42.

Minimalna udaljenost nove građevine od ruba kolnika postojeće ili planirane saobraćajnice iznosi 5 m, a izuzetno 3 m, dok u raskrsnicama ili na unutrašnjim stranama zavoja ova udaljenost treba biti veća, odnosno objekt ne smije priječiti normalnu preglednost na saobraćajnici, u skladu sa posebnim propisom za putove.

Član 43.

Materijali za izgradnju novih i rekonstrukciju i dogradnju postojećih objekata mogu se upotrebljavati, odnosno ugrađivati samo ako je njihov kvalitet dokazan ispravom proizvođača ili certifikatom o usklađenosti s utvrđenim posebnim propisima.

Član 44.

Na građevinskoj parceli moraju se osigurati svi uslovi neophodni za funkcioniranje objekta (voda, odvodnja otpadnih voda, priključak na struju, deponiranje otpadaka), kao i uslovi zaštite infrastrukturnih pojasa, zaštitnih zona i sl.

Član 45.

U okviru građevinske parcele mora se posebno obraditi prostor između javne saobraćajnice i objekta (dvorište sa ogradom), kako bi se doprinijelo općem izgledu naselja i unaprijedio okoliš u čovjekovoj sredini.

Član 46.

Izgradnja svih objekata i rekonstruiranih ili dograđenih postojećih objekata mora biti vršena u skladu sa važećim Zakonom o građenju Hercegovačko – neretvanske Županije/Kantona.

Glavni, odnosno izvedbeni projekti moraju zadovoljiti opće uslove stabilnosti i uslove za trusnu zonu od 7° MC skale seizmičnosti.

Član 47.

Postojeći individualni stambeni objekti koji se nalaze na površinama koje su namijenjene za individualno stanovanje mogu se rekonstruisati u smislu stabilnosti objekta, kao i dograditi i nadzidati u cilju zadovoljenja potreba stanovništva.

Član 48.

Na svim postojećim stambenim objektima, bez obzira na njihovu lokaciju, dopušteno je izvođenje radova na većoj ili manjoj opravci, radovi unutar građevine, uvođenju instalacija i priključenja na javnu komunalnu mrežu, izradi septičkih jama, uređenju dvorišta i izradi ograda, u skladu sa Zakonom o gradnji HNK.

VI ZAŠTITA VODOTOKA, SAOBRAĆAJNICA I DRUGIH INFRASTRUKTURNIH OBJEKATA, GROBALJA I KULTURNO-HISTORIJSKIH I PRIRODNIH VRIJEDNOSTI

Član 49.

U skladu sa Zakonom o vodama Federacije BiH, zemljište pod tekućim ili stajaćim vodama i njihovom zaštitnom pojasu su javno dobro u vlasništvu Federacije BiH, kantona i Općine. To zemljište ne može biti predmet saobraćaja, već se može ustupati na korištenje.

Član 50.

Na vodnom zemljištu se mogu:

- graditi objekti javne infrastrukture (putevi, željeznice, mostovi, plinovodi i sl.)
- graditi zaštitni vodni objekti
- izvoditi zahvate koji se odnose na poboljšanje hidromorfoloških i bioloških svojstava površinskih voda
- izvoditi zahvate koji se odnose na zaštitu prirode
- graditi objekte potrebne za korištenje voda (objekti za zahvat i akumuliranje vode) i objekte za osiguranje plovidbe i zaštitu od utapanja na prirodnim kupalištima;
- graditi objekte namijenjene zaštiti voda od zagađenja
- graditi objekte namijenjene potrebama rada državnih tijela, zaštiti i spašavanju ljudi, životinja ili imovine od prirodnih i drugih nesreća, te provođenju zadaća policije
- odnosno vršiti zahvate sadržane u članu 12. Zakona o vodama.

Svaka gradnja u vodnom zemljištu ili u njegovoj neposrednoj blizini mora imati saglasnost nadležnih vodoprivrednih organa.

Član 51.

Zaštitni pojasevi uz vodne tokove i stajaće vode na području Općine Jablanica trajne i povremene vodotoke u skladu sa važećim Zakonom o vodama FBiH.

Član 52.

Zaštita Jablaničkog jezera propisana je kroz dvije zaštitne zone. Uža zaštitna zona obuhvaća područje akumulacije i pojas zemljišta uz akumulaciju:

- a. pojas zemljišta označen kao vodno dobro u skladu sa Zakonom o vodama FBiH u kojem je moguće odobriti zahvate u prostoru u skladu sa pomenutim zakonom;
- b. pojas zemljišta uz vodno dobro širine 7 m mjereno horizontalno, unutar kojeg je moguća izgradnja infrastrukturnih objekata, te objekata sa namjenama stanovanja, turistička namjena, sportska i rekreativna namjena, te prateće namjene funkcija prethodno nabrojanih.

Zaštita Grabovičkog jezera je propisana na način usklađen sa Zakonom o vodama FBiH.

Član 53.

Utvrdjivanje zaštitnih zona izvorišta pitke vode i vodoopskrbnih objekata i definiranje uslova eksploatacije i kontrole kvaliteta se regulira posebnom odlukom Općinskog vijeća, a na temelju provedenih istražnih radova i laboratorijskih ispitivanja.

Član 54.

U skladu sa važećim Odlukama o zaštiti izvorišta „Šanica“ i „Komadinovo vrelo“ u kojim su definisane zaštitne zone, iste se smatraju sastavnim dijelom dio ove Odluke.

Član 55.

Za izvorišta čije se vode koriste ili planiraju koristiti za piće ili za gospodarske namjene (koncesije za flaširanje vode), a do izrade Odluka o zaštiti iz prethodnog člana obavezna je privremena minimalna zaštita takvih izvorišta i to:

- izgradnjom čvrste ogade oko uže zone izvorišta i objekata na vodozahvatu, kao bi se spriječio pristup stoci i neovlašteni pristup ljudi,
- uvođenjem zaštitnog pojasa duž tlačnih i gravitacijskih cjevovoda pitke vode i to u širini po 2 m sa svake strane od osovine cjevovoda,
- ograničenja koja vrijede za I režim zaštite u skladu sa zakonom iz oblasti voda u krugu od 100 m radijalno od izvorišta.

Ove privremene mjere zaštite se stavljaju van snage donošenjem odluke o zaštiti sa mjerama zaštite.

Član 56.

Zaštitni pojas ostalih izvorišta do izrade odgovarajućih Odluka je u krugu od 50 m od izvorišta unutar kojeg se zabranjuje gradnja i sve aktivnosti.

Član 57.

Zaštita javnih cesta je obrađena u Zakonu o javnim cestama Federacije BiH i Zakonu o cestama HNK.

U zaštitnom pojasu uspostavlja se poseban režim zaštite i eventualne izgradnje.

Širina zaštitnog pojasa uz ceste od ruba cestovnog pojasa iznosi:

1. na autocesti 40 m
2. na magistralnoj cesti 20 m
3. na regionalnim cestama 10 m
4. na lokalnim cestama 5 m.

Prema „Zakonu o bezbjednosti u željezničkom saobraćaju“ („Službeni list RBiH“ br. 33/95), širina koridora unutar kojih se može razvijati trasa izvan građevinskog područja, u pravilu, iznosi za:

- „pružni pojas“ - prostor između kolosijeka, kao i pokraj krajnjih kolosijeka, na udaljenosti od najmanje 8 m, a ako željeznička pruga prolazi kroz naseljeno mjesto na udaljenosti od najmanje 6 m, računajući od osi krajnjeg kolosijeka
- zaštitni „pružni pojas“ - zemljišni prostor s obje strane pruge, širine 200 m, računajući od ose krajnjeg kolosijeka.

Odredbama „Zakonu o bezbjednosti u željezničkom saobraćaju“ reguliran je način izgradnje i vrsta građevina koje se mogu graditi u pružnim i zaštitnom pružnom pojasu.

Širina zaštitnog pojasa u urbanom prostoru Jablanica i drugim dijelovima Općine za koja bude urađena planska dokumentacija na razini detaljnih planova, definira se tim planovima, odnosno položajem građevinskih crta iz tih planova.

Član 58.

U zaštitnom pojasu ceste mogu se polagati telefonski, električni i drugi kablirani vodovi, cjevovodi pitke vode, ulična kanalizacija, benzinske pumpe, priključci i sl., ali samo uz prethodnu saglasnost vlasnika javne ceste.

Priključak individualnih objekata regulirati će se u skladu sa važećim Zakonom o cestama HNK-a.

Član 59.

Širina zaštitnih pojaseva (širina područja zone sigurnosti horizontalne ravnine) na trasama visokonaponskih dalekovoda iznosi:

1. širina zaštitnih pojaseva na trasama nadzemnih dalekovoda 220 kV iznosi 30 m, odnosno 2x15 m od osi dalekovoda.
2. širina zaštitnih pojaseva na trasama nadzemnih dalekovoda 110 kV iznosi 20 m, odnosno 2x10 m od osi dalekovoda.

3. širine zaštitnih pojaseva na trasama nadzemnih dalekovoda 35 i 20 kV iznosi 15 m, odnosno 2x7,5 m od osi dalekovoda
4. širine zaštitnih pojaseva na trasama nadzemnih dalekovoda 10 kV iznosi 5 m, odnosno 2x2,5 m od osi dalekovoda.

U zaštitnom pojasu iz prethodnog stava se mogu graditi ceste, parkinzi, pazarišta i sl., a u skladu sa posebnim tehničkim uslovima.

Član 60.

Planom se preporučuje stvaranje uslova za korištenje izvora obnovljive energije, ponajprije hidropotencijala, sunčeve energije i energije vjetra.

U naseljenim mjestima, na krovovima objekata dozvoljava se postavljanje solarnih kolektora.

Dopušta se korištenje voda u energetske svrhe na svim vodotocima na području općine Jablanica koji za to imaju uslove, a u skladu sa posebnim propisom za vode.

Smještaj minihidroelektrana, sunčanih kolektora i vjetroelektrana treba biti takav da ne narušavaju ambijentalne vrijednosti naselja i okoliša, odnosno da ne uzrokuju sječu šume u prirodnim zaštićenim obuhvatima.

Član 61.

Upravljanje grobljima i drugi specifični uslovi korištenja grobalja se reguliraju posebnom odlukom i na temelju kantonalnih zakona.

Član 62.

Na području općine Jablanica Komisija/Povjerenstvo BiH za očuvanje nacionalnih spomenika proglasila je ukupno 5 nacionalnih spomenika i 5 spomenika na Listi peticija.

Nacionalni spomenici:

1. Memorijalni kompleks Bitka za ranjenike na Neretvi, istorijsko područje
2. Nekropola sa stećcima Dugo polje na Blidinju, istorijsko područje
3. Nekropola sa stećcima Ponor, historijsko područje
4. Nekropola sa stećcima Risovac, povijesno područje
5. prahistorijski tumulusi, nekropole sa stećcima i nišanima u selu Sovići, grobljanska cjeline.

Lista peticija:

1. Džamija Doljani
2. Džamija Ostrožac
3. Džamija Sovići
4. Gradska džamija
5. Nekropola sa stećcima Jezero

Na pobrojane spomenike primjenjuju se mjere zaštite utvrđene Zakonom o provedbi odluka Komisije za zaštitu nacionalnih spomenika uspostavljenog prema Aneksu 8 Općeg okvirnog sporazuma za mir u Bosni i Hercegovini (Sl. novine FBiH, br. 2/02, 27/02, 6/04).

Osim gore navedenih, Zavod za zaštitu kulturno - historijskog i prirodnog naslijeđa BiH, na području općine Jablanica registrovalo je slijedeći broj spomenika, za koje je neophodno osigurati zaštitu do donošenja konkretnih mjera nadležnih institucija:

Prapovijest

1. GRAD (GRADINA), Mrakovo, 4,8 km od Jablanice - 43°41'50"N 17°47'36"E prapovijesna gradina na planini Bokševici (ca. 539 m).
2. GRADAC, Dobrigošće, prapovijesna gradina.
3. GRADINA (GRADAC, GRAD), Djevor, iznad ušća rječice Bijeje, prapovijesna gradina.
4. GRADINA, Ostrožac, prapovijesna gradina.
5. HRBINE, Risovac, prapovijesne gomile.
6. ORLOVICA, Slatina, prapovijesna gradina.
7. RUŽNO BRDO, Čehari, prapovijesna gradina.

Antika

8. ANKULA, Gradac, na ušću Doljanke, uz lijevu obalu, ostaci rimskoga naselja.
9. OSTROŽAC, Ostrožac. Rimsko naselje, uz obalu jablaničkoga jezera, dio potopljen.

Srednjivijek

10. BIEŠČAK, Ravna. Srednjovjekovna nekropola, 20 stećaka.
11. BILICE, Ostrožac. Srednjovjekovna nekropola, 20 stećaka.
12. DUB (MAŠETA), Šabančići. Srednjovjekovna nekropola, 21 stećak.
13. GLADNO POLJE, Čehari. Srednjovjekovna nekropola, 11 stećaka.
14. GLAVICA. Doljani. Srednjovjekovna nekropola, 4 stećka.
15. GRČKO GREBLJE (STARO GROBLJE), Čehari. Srednjovjekovni spomenik, sljemenjak.
16. GRČKO GROBLJE, Dobrigošće. Srednjovj. nekropola, 30 stećaka.
17. GRČKO GROBLJE, Žuglići. Srednjovjekovna nekropola, 17 stećaka.
18. ILIJINO GROBLJE, Doljani, srednjovj. nekropola, 16 stećaka.
19. KNEŽPOLJE, Donje Paprasko. Tragovi rimskog naselja i srednjovjekovni spomenici, dva stećka.
20. LOKVE, Donja Jablanica. Srednjovjekovno groblje, 30 stećaka.
21. MAŠETA, Doljani. Srednjovjekovni spomenici, 3 stećka.
22. MILAŠEVAC, Doljani - Orlovac. Sredovj. spomenici, 2 stećka.
23. OSTROŽAC, Ostrožac. Srednjovjekovna nekropola, 3 stećka.
24. PODKULA, Ravna. Srednjovjekovno groblje, 7 stećaka.
25. RAVNA, Ravna. Srednjovjekovno groblje, 4 stećka.
26. SAMAR, Mrakovo. Srednjovjekovni spomenici, 2 stećka.
27. TOPALOV GREB, Gornje Paprasko. Srednjovjekovna nekropola, 10 stećaka.
28. TULAC, Djevor. Srednjovjekovna nekropola, 20 stećaka.
29. ZAGREBNICE, Ostrožac. Srednjovjekovna nekropola, 12 stećaka.

OSTALO:

30. Most u Glogošnici – (2. kategorija)
31. Župna crkva Bezgrešnog začeća – Jablanica (2. kategorija)
32. Mostovi na Neretvi – ostali u Jablaničkom jezeru
33. Borovac iznad Bljele – srednjovjekovna kula.

Obaveza nadležnog organa je osigurati zaštitu i očuvanje kulturno - historijskog naslijeđa i prilikom izrade i donošenja planskih dokumenta osigurati odgovarajuću saradnju s nadležnim institucijama za zaštitu i očuvanje kulturno historijskog naslijeđa.

Član 63.

Posebna prirodna vrijednost od značaja za Federaciju BiH na području Općine Jablanica koja je registrirana i za koju je predložen odgovarajući stepan zaštite je Nacionalni park „Prenj – Čabulja – Čvrstica“ koji se nalazi na području Općina Mostar (najveći dio), Konjic, Jablanica, Posušje, Tomislavgrad i Prozor – Rama (manji dio).

Na području Općine Jablanica utvrđena su i proglašena slijedeća zaštićena prirodna područja sa njihovim obuhvatima i zaštitnim zonama u skladu sa važećom zakonskom regulativom i odredbama Prostornog plana SR BiH:

Čvrstica	I zona zaštite	1.272,08 ha
	II zona zaštite	9.458,27 ha
	UKUPNO	10.730,35 ha
Prenj	II zona zaštite	6.667,15 ha
	UKUPNO	6.667,15 ha
Jablaničko jezero	III zona zaštite	432,60 ha
	IV zona zaštite	1.467,39 ha
	UKUPNO	1.899,99 ha

U prvoj zoni zaštite, potrebno je isključiti bilo kakav oblik korištenja koji bi mogao ugroziti nesmetan razvoj prirodnih pojava i ekosistema. Ovi prostori su namijenjeni isključivo nauci (istraživanjima), obrazovanju (prezentaciji, edukaciji), kulturi (kao laboratorije u prirodi), psihofizičkoj rekreaciji (bez sporta) i očuvanju izvornih prirodnih i historijskih vrijednosti. Ovi prostori ne mogu biti predmet privredne eksploatacije, u vodoprivredi se ne mogu graditi kaptaže ili akumulacije voda, u šumarstvu – može se vršiti samo sanitarna sječa i uzgoj autohtonih vrsta i to pod određenim uslovima i uz saglasnost itd. Neophodno je isključiti regulaciju tekućica, obala rijeka i jezera, sječu šume, lov, izgradnju naselja ili saobraćajnica (izuzev pješačkih staza), razvoj industrije, otvaranje kamenoloma i sl.

Drugi režim zaštite obuhvata očuvanje današnjeg stanja objekata prirodnog naslijeđa. Na ovoj površini može se dozvoliti korištenje koje neće ići na uštrb prirodnih svojstava i namjena zbog kojih je dobro

zaštićeno i uređeno. Pored namjena nabrojanih za zone izuzetnih prirodnih vrijednosti, ovi prostori namijenjeni su, takođe, i sportu, lovu, vodoprivredi, šumarstvu, poljoprivredi, naseljavanju i saobraćaju, ali pod određenim uslovima kako slijede: U vodoprivredi – bez velikih tehničkih prostornih sistema, u borbi protiv erozije – biološkim mjerama borbe, u šumarstvu – sječa malog intenziteta bez teške mehanizacije, u poljoprivredi – ekstenzivni uzgoj bez upotrebe pesticida, u lovstvu – uzgojni odstrel, u turizmu – manji smještajni kapaciteti, saobraćajnice bez asfaltiranih površina, zabranjeni teškim vozilima (izuzev u obuhvata prostornog plana Koridor Vc), u naseljavanju – moguća izgradnja vikend naselja na mjestima gdje je to planom predviđeno i izgradnja i saniranje postojećih, posebno, urbanih područja. U ovim prostorima ne treba razvijati industriju (izuzev u obuhvata prostornog plana Koridor Vc), a rudarstvo i otvaranje kamenoloma može biti dozvoljeno isključivo u specijalnim uslovima uz posebnu saglasnost.

Treći i četvrti režim zaštite obuhvata očuvanje prirodnih resursa od mogućeg zagađivanja ili degradiranja, tj. omogućavanje njihove normalne reprodukcije. U ovoj površini najznačajniji udio imaju rekreativne površine, posebno one u blizini urbanih područja. Na ovim područjima treba onemogućiti podizanje zagađujuće industrije, ostavljanje nesaniranih kamenoloma, jalovišta, otvorenih kopova u rudarstvu, pozajmišta i deponija u saobraćaju, kao i gole sječe u šumarstvu.

Član 64.

Za područja od posebne prirodne vrijednosti iz prethodnog člana uvodi se zabrana korištenja ili gradnje na svim prostorima, kojima bi se mogli ugroziti prirodni procesi i ljepota krajolika, u svemu usklađeno sa zoningom iz Prostornog plana SRBiH 1981. Svi zahvati u ovim područjima trebaju biti u skladu sa važećim zakonskim propisima iz ove oblasti.

VII USLOVI I NAČIN IZDAVANJA ODOBRENJA ZA POSTAVLJANJE REKLAMA, LOGOROVANJE I REKREACIJU

Član 65.

Postavljanje samostalnih reklamnih objekata (tabla, panoa i sl.) u naseljima i uz saobraćajnice dopušteno je, ukoliko se tim postavljanjem ne ugrožava sigurnost u saobraćaju vozila i pješaka i ako se ne kvari opći izgled krajolika.

Član 66.

Postavljanje privremenih objekata u svrhu logorovanja i rekreacije se mogu odobriti unutar zaštitnih zona, šumskog zemljišta i neobrađivog poljoprivrednog zemljišta i to u prostorima koji su pripremljeni za tu namjenu.

Privremeni objekti moraju biti postavljeni tako da se njihovim korištenjem ispunjavaju svi uslovi zaštite sredine i šireg okoliša.

Član 67.

Uslovi za izbor lokacije za logorovalište podrazumijevaju osiguranje sanitarnih uslova boravka ljudi (mokri čvorovi, voda za piće); zaštitu od poplava i klizišta, zaštita od požara, mogućnosti za korištenje prostora za sport i rekreaciju.

VIII ZAŠTITA OD ELEMENTARNIH NEPOGODA

Član 68.

Za pripremu objekata za zaštitu stanovništva od elementarnih nepogoda i ratnih djelovanja potrebno je izraditi Program za provođenje priprema i djelovanje sistema zaštite i civilne zaštite.

Općina Jablanica će donijeti posebnu odluku sa pratećom dokumentacijom (pravilnikom, uputstvima i sl.), a skladu sa zakonskim obavezama.

Odluka iz prethodnog stava je sastavni dio ove Odluke.

IX ZBRINJAVANJE KOMUNALNOG OTPADA

Član 69.

Deponiranje komunalnog otpada će se osigurati preko sanitarne regionalne deponije Uborak u Mostaru. Otpad s područja Općine Jablanica će se dnevno prikupljati i odlagati na regionalnu deponiju.

Do izgradnje međuopćinske deponije, privremeno zbrinjavanje otpada vršiti će se na trenutnom općinskom odlagalištu Bukovo kroz primjenu standardnog postupka.

Nakon uspostavljanja regionalne deponije, bit će potrebno zatvoriti i sanirati teren deponije Bukovo.

Član 70.

Do kraja plankog perioda neophodno je provoditi odredbe federalnog plana upravljanja otpadom, izvršiti sanaciju i zatvaranje postojeće deponije, uklanjanje divljih deponija, te prilagođavanje cjelokupnog sistema regionalnoj deponiji Uborak u Mostaru.

Član 71.

Određena je lokacija i ustrojeno reciklažno dvorište. Predviđena lokacija označena je na grafičkom prilogu br.10 „Karta privredne, društvene infrastrukture, sporta, turizma i rekreacije“.

Član 72.

Zbrinjavanje otpada animalnog porijekla vršiti će se u skladu sa zakonskom regulativom iz ove oblasti i u skladu sa odredbama važećeg Federalnog plana upravljanja otpadom.

Neophodno je postaviti nadzor nad uginulim životinjama, a svi objekti za uzgoj stoke moraju biti registrirani od strane Ministarstva poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede HNK, kao i Ministarstva poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva Federacije BiH.

Sav neopasni otpad animalnog porijekla koji je moguće koristiti u poljoprivredne svrhe treba planski iskoristiti i, ukoliko je potrebno, izvršiti prethodno kompostiranje.

Poticati uspostavu neophodne infrastrukture za neškodljivo uklanjanje visokorizičnog otpada životinjskog porijekla, te pratećih objekata - sabirališta u kojima se otpad samo prikuplja, te nadalje odvozi na zbrinjavanje.

X ZAŠTITA TLA, STANOVNIKA I MATERIJALNIH DOBARA

1. ZAŠTITA OKOLIŠA

Član 73.

Ovim Odredbama za provođenje određuju se kriteriji zaštite okoliša koji obuhvaćaju zaštitu:

- tla
- zraka
- od buke
- vode.

2. ZAŠTITA TLA

Član 74.

Na području općine Jablanica pod šumama je površina od 16.109,60 ha. Zaštitu treba provoditi nad svim skupinama kao o vrijednoj prirodnoj baštini, neovisno o značenju u gospodarskom smislu.

Na prostorima šumskih površina mogu se graditi građevine u funkciji zaštite i korištenja ovih prostora (šumarska kuća, lovačka kuća, istraživačke stanice).

Član 75.

Ovim Planom su sve veće površine poljoprivrednih površina zaštićene izdvajanjem iz građevinskog područja, osim ukoliko su postojećim stanjem već bile prepoznate kao izgrađene površine. Ovim je ispunjen primarni zadatak dodatnog gubitka poljoprivrednog tla na račun građevinskih područja.

Područja na kojima su zemljišta I kategorije (visokovrijedno poljoprivredno zemljište) smiju se koristiti samo za primarnu poljoprivrednu proizvodnju. I klasa zemljišta samo se iznimno može koristiti za gospodarske i infrastrukturne objekte koje služe za obavljanje poljoprivredne djelatnosti, kada u blizini nema zemljišta nižih bonitetnih kategorija.

Područja sa zemljištima II kategorije (vrijedno poljoprivredno zemljište) moraju biti namijenjeni poljoprivrednoj proizvodnji s najmanje 50% površine. Kod toga je potrebno zaštititi najvrednija zemljišta, kao i ona na kojima se agrotehničkim mjerama može poboljšati bonitet.

Na ostalim područjima tla izvan građevinskog područja nema ograničenja u smislu prenamjene, ali se ono može koristiti samo u skladu sa odredbama za provedbu ovog Plana.

Mjerama fiskalne politike i osmišljavanjem gospodarske uloge poljoprivrede je potrebno sačuvati tla namijenjena za poljoprivredu od zapuštanja i pošumljavanja.

Djelovanje na rješavanju problema onečišćenja tala zakiseljavanjem i teškim metalima je potrebno provoditi na širem prostoru izvan područja Općin.

Poseban problem onečišćenja tla je onečišćenje eksploatacijom mineralnih sirovina i građevinskim zahvatima.

Član 76.

Planovima koji će se izrađivati temeljem ovog plana treba zaštititi najvrednija, najdublja, povoljne prirodne dreniranosti, najmanje stjenovitosti površine kao i antropogena zemljišta ove kategorije unutar granica građevinskog područja. Zaštitu tlu valja osigurati planiranjem stambenih zona manje gustoće naseljenosti u kojima će poljoprivredno zemljište biti odgovarajuće uklopljeno, zaštićeno i privedeno svojoj svrsi u okviru manjih gospodarstava i okućnica.

3. ZAŠTITA ZRAKA

Član 77.

Radi sprječavanja pogoršanja kvalitete zraka, a pogotovo na prostorima za stambenu izgradnju, potrebno je poduzeti sljedeće mjere zaštite:

- treba nastojati da zrak bude što čišći, kako se preporučene i granične vrijednosti ne bi nikada dosegle
- potrebno je ciljanim istraživanjima i primjenom spoznaja i tehnika utvrditi mogućnost smanjenja emisija svih izvora onečišćenja zraka
- promovirati upotrebu plina kod korisnika drugog energenta i novog korisnika
- utvrditi lokacije potencijalnih onečišćivača, te vršiti stalnu kontrolu u skladu sa zakonskom regulativom
- stacionarni izvori onečišćenja zraka (tehnoški procesi i objekti iz kojih se ispušta u zrak onečišćujuće tvari) moraju biti proizvedeni, opremljeni, rabljeni i održavani na način da ne ispuštaju u zrak tvari iznad graničnih vrijednosti emisija, prema Zakonu o zaštiti zraka
- visinu dimnjaka za zahvate za koje nije propisana procjena utjecaja na okoliš, do donošenja propisa treba određivati u skladu s pravilima struke (npr. TA-LUFT standardima)

- zahvatom se ne smije izazvati "značajno" povećanje opterećenja, gdje se razina "značajnog" određuje temeljem procjene utjecaja na okoliš, a povećanjem opterećenja emisija iz novog izvora ne smije doći do prelaska kakvoće zraka u nižu kategoriju u bilo kojoj tački okoline izvora.

Zaštitu zraka potrebno je provoditi u skladu sa zakonskom regulativom.

U slučaju zagađenja štetnim emisijama s područja susjednih jedinica lokalne samouprave moraju se uspostaviti kontakti kako bi se prekomjerna zagađenja svela u Zakonom dozvoljene granice.

4. ZAŠTITA OD BUKE

Član 78.

Temeljni propis za provedbu zaštite od buke je "Pravilnik o dopuštenoj razini buke "(NN HNK br.2/05.)

Pri izradi detaljne prostorno - planske dokumentacije i izradi glavnih projekata treba se pridržavati granica najvišeg dozvoljenog nivoa vanjske buke i najvišeg dozvoljenog nivoa buke u zatvorenim prostorijama.

Pri izradi prostorno - planske dokumentacije užih područja te projekata planiranih saobraćajnica zadržati nivo buke u dopustivim granicama za određene zone. Potrebno je voditi računa o pozicioniranju pojedinih zona i sadržaja u njima u odnosu na izvor buke te bliže izvoru smještati građevine u kojima se dopušta viši nivo buke.

Kod planiranja mreže ulica i cesta koristiti elemente reljefa i prirodnih prepreka kao zaklone od buke na putu njenog širenja.

Potrebno je stalno vršiti akustička mjerenja radi provjere i stalnog nadzora stanje buke.

Općina treba izraditi "Kartu buke" i "Akcijski plan" u skladu sa „Pravilnikom o dopuštenoj razini buke"(NN HNŽ br.2/05).

5. ZAŠTITA VODA

Član 79.

Trebaju se provoditi dvije skupine mjera zaštite podzemnih i površinskih voda:

- mjerama zabrane i ograničenja izgradnje na osjetljivim područjima, što se regulira odlukom o vodozaštiti
- mjerama za sprječavanje i smanjivanje onečišćenja kod postojećih i novih građevina i zahvata u prostoru, pri čemu je nužna izgradnja sistema za odvodnju.

Član 80.

Ostale mjere za sprečavanje i smanjivanje onečišćenja podzemnih i površinskih voda su:

- Posebnim mjerama treba smanjiti mogućnost zagađenja na saobraćajnicama na području općine: zabraniti pranje automobila, drugih vozila i strojeva, odlijevanje vode onečišćene deterdžentima, odlaganje otpada na zelene površine duž saobraćajnica.

- Pri realizaciji plana potrebno je osigurati uslove za spajanje svih građevinskih područja naselja i građevinska područja izvan naselja za izdvojene namjene na sistem odvodnje.
- Planom se propisuje obaveza pročišćavanja otpadnih voda, a odnosi se na vode što ističu iz zanatskih radionica, mehaničkih i bravarskih radionica, pogona što u tehnološkom procesu upotrebljavaju masti, ulja, boje, lakove, tekuće gorivo, otpada i druge tvari specifički lakše od vode, pogona što stvaraju otpatke krutih i ljepljivih tvari koje bi se mogle taložiti u sakupljačima, restorana i kuhinje (masnoća i ulje) te toksične i agresivne vode koje zahtijevaju adekvatne uređaje za pročišćavanje.
- Korisnik građevinske čestice mora brinuti o zaštiti i održavanju vodovodne mreže, hidranata i drugih vodovodnih uređaja, unutar i ispred čestice, te štiti pitku i sanitarnu vodu od zagađivanja.
- Obradu i zbrinjavanje mulja iz uređaja za pročišćavanje otpadnih voda treba rješavati u sklopu sistema za pročišćavanje otpadnih voda.
- Izrada vodnog katastra
- Uvođenje mjera zaštite u poljoprivredi
- Stalno praćenje kvalitete i onečišćenja površinskih i podzemnih voda, te uvođenje jedinstvenog informatičkog sistema o kakvoći površinskih i podzemnih voda

U slučaju izvanrednih onečišćenja provode se mjere temeljene na državnom i federalnom planu za zaštitu voda.

6. MJERE POSEBNE ZAŠTITE

Član 81.

Mjerama posebne zaštite određuju se uslovi za:

- sklanjanje ljudi
- zaštita od rušenja
- zaštita od poplava
- zaštita od požara
- zaštita od potresa.

Član 82.

Pod skloništem, u smislu Zakona o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća (Službene novine FBiH, broj:39/03 i 22/06), podrazumijeva se dvonamjenski ili posebni objekt za zaštitu ljudi i materijalnih dobara, koji pruža zaštitu od zračnog natpritiska, požara i kontaminacije.

Izgradnja skloništa regulirana je Zakonom o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća i Uredbom o mjerilima, kriterijima i načinu izgradnje skloništa i tehničkim normativima za kontrolu ispravnosti skloništa (Službene novine FBiH, broj: 21/05).

ZAŠTITA OD RUŠENJA

Član 83.

Saobraćajnice unutar novih dijelova naselja moraju se projektirati na taj način da razmak građevina od saobraćajnice omogućuje da eventualne ruševine građevina ne zapriječe saobraćajnicu radi omogućavanja nesmetane evakuacije ljudi i pristupa interventnim vozilima.

Kod projektovanja građevina moraju se koristiti pravila protupotresnog inženjerstva u skladu sa utvrđenim stepenom potresa po MSC skali njihove jačine prema seizmičkoj rajonizaciji HNK.

Prilikom rekonstrukcija starijih građevina koje nisu izgrađene po protupotresnim propisima (u naseljima sa historijskom identifikacijom i dr.), statičkim proračunom analizirati i dokazati otpornost tih građevina na rušenje uslijed potresa ili drugih uzroka te predvidjeti detaljnije mjere zaštite ljudi od rušenja.

ZAŠTITA OD POŽARA

Član 84.

Zaštita od požara ovisi o kvalitetnom procjenjivanju ugroženosti od požara i tako procijenjenim požarnim opterećenjima, vatrogasnim sektorima i vatroobranim pojasevima, te drugim zahtjevima utvrđenim prema izrađenoj i usvojenoj Procjeni ugroženosti od požara i tehnoloških eksplozija Općine.

Projektovanje s aspekta zaštite od požara stambenih, javnih, poslovnih, gospodarskih i infrastrukturnih građevina provodi se po zakonima i na njima temeljenim propisima i prihvaćenim normama iz oblasti zaštite od požara te pravilima struke.

Rekonstrukcije postojećih građevina u naseljima potrebno je projektovati na način da se ne povećava ukupno postojeće požarno opterećenje građevine ili naselja kao cjeline. Radi smanjenja požarnih opasnosti kod planiranja ili projektovanja rekonstrukcija građevina građenih kao stambeni ili stambeno - poslovni blok potrebno je pristupiti promjeni namjene prostora sa požarno opasnim sadržajima, odnosno zamijeniti ih požarno neopasnim sadržajima.

Kod projektovanja nove vodovodne mreže ili rekonstrukcije postojeće mreže u naselju, obavezno je planiranje hidrantskog razvoda i postave nadzemnih hidranata.

Sve pristupne ceste u dijelovima naselja koje se planiraju izgraditi sa slijepim završetkom projektovati sa okretištem za interventna vozila na njihovom kraju.

Novе ceste i rekonstrukcije postojećih cesta određenih planom sa dva vozna traka (dvosmjerne) projektovati minimalne širine kolnika od 5,5 metara.

ZAŠTITA OD POTRESA

Član 85.

Protupotresno projektovanje građevina kao i građenje treba provoditi u skladu sa Zakonom o građenju i postojećim tehničkim propisima.

Osnovni stupen seizmičnosti koji na području Općine iznosi 7 MCS.

ZAŠTITA OD POPLAVA

Član 86.

Zaštitu od poplava provoditi u skladu sa "Zakonom o vodama" te federalnim i kantonalnim planovima obrane od poplava.

U područjima vodotoka i bujica kriterije za planiranje izgradnje treba definirati uz saglasnost nadležnog tijela.

Radi odbrane od poplava planira se dorada Planova odbrane od poplava uvrštavanjem u njega svih registriranih vodotoka općine, te provođenje preventivnih mjera održavanja, izgradnje, rekonstrukcije i dogradnje vodnih sistema i vodnih građevina, te njihov nadzor, kako bi se osigurao neškodljiv protok voda minimalno stogodišnjeg povratnog perioda u područjima naselja, važnijih saobraćajnica i drugih vrijednijih sadržaja i minimalno desetogodišnjeg povratnog perioda za poljoprivredne i slične površine.

Stepen ugroženosti građevina od poplavnih voda, način i stepenj zaštite od poplava, rad sistema u uslovima poplava, te rizike koje preuzima investitor u slučaju gradnje u poplavnom području definira nadležno tijelo.

7. ZAŠTITA STANOVNIKA I MATERIJALNIH DOBARA

GRADNJA NA USLOVNO- STABILNOM I NESTABILNOM TLU

Član 87.

Zabranjena je gradnja objekata na uslovno - stabilnim i nestabilnim terenima, dok se na osnovu tehničko - tehnoloških ekspertiza ne utvrdi da je moguća izgradnja na takvim zemljištima.

Detaljne granice uslovno – stabilnih i nestabilnih terena potrebno je utvrditi kroz izradu detaljnih planskih dokumenata općine na geodetskim podlogama u razmjeri 1:1000 i 1:2500 koje omogućavaju detaljnije sagledavanje kategorija terena, što će direktno utjecati na uslove građenja na pojedinim građevinskim zemljištima.

KORIŠTENJE OPASNIH MATERIJA

Član 88.

Zabranjena je upotreba svih kancerogenih materijala, uređaja i postrojenja koja emitiraju radioaktivna zračenja štetna po zdravlje ljudi.

Obavezno je pojačati kontrolu nad privrednim subjektima hemijske industrije koje koriste opasne hemijske materije, čija je koncentracija onečišćenja u vodu i zrak iznad dozvoljenih.

BUJIČNA I PLAVNA PODRUČJA

Član 89.

Utvrđene mjere zaštite od poplava i erozija se obavezno ugrađuju u sve planske dokumente, čiju će realizaciju pratiti nadležne službe i institucije.

Na područjima koja su proglašena erozivnim ne može se graditi niti mijenjati katastarska kultura zemljišta, bez prethodno navedenih mjera i radova.

EKSPLOATACIJSKA PODRUČJA

Član 90.

Kod izrade planskih dokumenata u okviru utvrđenih ležišta energetske i mineralne sirovine, kao i u okviru granica postojećih eksploatacija, neophodno je osigurati stabilnost i sigurnost postojećih izgrađenih objekata.

Za novu izgradnju građevina u okviru eksploatacijskih polja, prije izdavanja urbanističke saglasnosti potrebno je pribaviti mišljenje ministarstva gospodarstva HNK i saglasnost ministarstva nadležnog za rudarstvo, a u skladu sa Zakonom o rudarstvu (službeni list BiH broj: 24/93 i 13/94 i „Službene novine FBiH“ broj 6/08).

Na površinama gdje je završena eksploatacija neophodno je uraditi elaborat o sanaciji i izvršiti detaljna inženjersko – geološka i geomehanička ispitivanja, u cilju utvrđivanja površina za građenje i izgradnju naselja.

Na degradiranim površinama nastalim nakon površinske eksploatacije, uslijed deponiranja industrijskog i komunalnog otpada, neophodno je pristupiti postupku rekultivacije, revitalizacije šumskih zajednica u ekološkom smislu, sa utvrđenim planskim periodom za stvaranje uslova i privođenja građevinskoj ili nekoj drugoj namjeni.

ZAŠTITA PRAVA OSOBA SA SMANJENIM TJELESNIM SPOSOBNOSTIMA

Član 91.

Pri izradi detaljnih planskih dokumenata obavezno je definirati uslove i mjere svim učesnicima u planiranju, projektovanju i izgradnji javnih i stambenih objekata, za njihovo normalno korištenje licima sa smanjenim tjelesnim sposobnostima i u tom smislu obaveza je učesnika da u svakoj fazi propisuje konkretne uslove ovisno od nivoa planskih dokumenata koji se izrađuju i donose, na temelju Uredbe o prostornim standardima, urbanističko - tehničkim uslovima i normativima za sprečavanje stvaranja svih barijera za osobe sa umanjnim tjelesnim sposobnostima (Službene novine Federacije BiH, broj 10/04).

Član 92.

Ovom Odlukom određuju se prostorni standardi, urbanističko-tehnički uslovi i normativi za sprečavanje stvaranja arhitektonsko-urbanističkih barijera, koje mogu ometati ili spriječiti kretanje invalidnih osoba, bolesnih i starih osoba, trudnica, male djece i drugih osoba pri zadovoljavanju njihovih životnih i radnih potreba. Odredbe ove Odluke ne mogu predstavljati ograničenje za primjenu uslova većeg stupnja pristupačnosti kod planiranja i projektovanja bolnica, zgrada posebno projektiranih za osobe sa teškoćama u kretanju, kao i pojedinačnih stanova ili radnih mjesta prilagođenih potrebama tih osoba.

Član 93.

Javne pješačke površine, saobraćajnice, pristupi do javnih objekata i javnih površina, do objekata kolektivnog stanovanja, moraju biti planirani, projektovani i izvedeni na način da mogu služiti osobama pri upotrebi štapa, štaka, invalidskih kolica, dječjih kolica, invalidskog automobila i drugih pomagala (štap i zvučni signali za osobe oštećena vida, svjetlosni signali za osobe oštećena sluha i sl.), starim i bolesnim osobama.

Član 94.

Za potrebe savladavanja manjih visinskih razlika invalidskim kolicima, izgrađuju se rampe. Rampom se, u smislu stava 1. ovog članka smatra čvrsta, izravnana, hrapava površina koja povezuje dvije razine:

- čiji je poželjni nagib 1:20 (5%), a najveći dopušteni nagib 1:12 (8,3%)
- čija je najmanja dopuštena širina 130 cm i čije su nezaštićene strane ograđene u visini od 90 cm
- dužina rampe po mogućnosti ne treba da bude veća od 6 m (najveća dozvoljena dužina iznosi 15 m)
- rampe duže od 6 m, a naviše do 9 m, moraju da budu razdvojene odmorištima najmanje dužine 150 cm (izuzetno 140 cm).

Član 95.

Podizne platforme (površine) su uređaji za savladavanje visinskih razlika od 90 cm; koriste se u slučajevima kada ne postoji mogućnost izgradnje rampe ili stepeništa, posebno pri rekonstrukciji objekta.

Podiznu površinu sačinjava platforma (najmanjih dimenzija 110 x 140 cm) i pogonski mehanizam; platforma je obložena materijalom koji nije klizav, ograđena je zaštitnom ogradom, opremljena prekidačima za poziv i sigurnosnim uređajem.

Član 96.

Parking mjesto za invalidski automobil mora biti veličine 300 x 500 cm i vidljivo označeno.

Za mjesto iz stava 1. ovog članka bira se parking mjesto koje je najbliže javnoj pješačkoj površini odnosno ulaznim vratima objekta kojem pripada i označava se posebnim znakom.

Član 97.

Na javnim parkiralištima treba izvesti najmanje 5% mjesta za invalidske automobile od ukupnog broja parkirališnih mjesta. Na parkirališnim s manje od 20 mjesta koja se nalaze uz ambulantu, apoteku, prodavaonicu proizvoda dnevne potrošnje, poštu, restoran i dječji vrtić, treba biti osigurano najmanje jedno parking mjesto za invalidski automobil. Na parkinzima uz domove zdravlja, bolnice, lječilišta, domove starih te druge veće zdravstvene i socijalne ustanove, kao i druge objekte koji pretežno služe invalidnim osobama, potrebno je povećati broj parkirališnih mjesta za invalide, a u skladu sa standardima za takvu vrstu objekata.

Član 98.

Parking s parking mjestima za invalidske automobile mora biti sa ukošenim rubnikom (minimalne širine 100 cm) povezano sa sistemom javnih pješačkih površina. Ostala parkirališta koja nemaju parking mjesta za invalidske automobile, također moraju biti povezana s javnom pješačkom površinom na navedeni način na bilo kojem dijelu parkinga.

Član 99.

Svi pješački trгови, pješačke ulice, trotoari uz kolnik, druge pješačke staze, ulični prijelazi u nivou, podhodnici i nathodnici moraju se izvesti vodoravno ili nagiba do 5% (1:20) a iznimno do 8,3% (1:12).

Pješačke površine iz stava trebaju biti izdignute u odnosu na kolnik.

U slučaju kad su dijelovi površina iz stava 1. ovog članka različitih nivoa, obavezno se međusobno povezuju rampama.

Iznimno od stava 3. ovog člana, kada visinsku razliku nije moguće svladati rampom, ista se može svladati univerzalnim liftom ili drugim mehaničkim uređajem.

Član 100.

Trotoar i pješačka staza ne mogu se izvesti širine manje od 120 cm odnosno ne manje širine od 180 cm kada potrebe saobraćaja zahtijevaju mimoilaženje invalidskih kolica.

Na pješačkim prijelazima u nivou ulice, rubnjak mora biti skošen za širinu prolaza od najmanje 100 cm. Osim svjetlosnih signala svi semafori na pješačkim prijelazima moraju emitirati i zvučne signale. Dijelovi zgrada i drugi uređaji (stupovi) koji se nalaze na javnoj pješačkoj površini ili s njom graniče, ne smiju imati istake (balkoni, prema van otvoreni prozori, ploče saobraćajnih znakova i reklama, tende, krovovi kioska i sl.) na visini manjoj od 250 cm.

Član 101.

Pothodnici i nathodnici moraju biti povezani sa sistemom javnih pješačkih površina: rampama, univerzalnim liftom ili drugim mehaničkim uređajem.

Član 102.

U javnim objektima, u kojima se ogradama usmjerava kretanje ljudi (samoposluživanje, stanice, kina i sl.), razmak između takvih ograda ne može biti manji od 90 cm.

Član 103.

U dijelovima naselja i pojedinim objektima za koje je posebnim zakonom ili propisom utvrđena zaštita (kao npr. zaštita spomenika kulture, zaštita prirode i sl.), ne primjenjuju se odredbe ove Odluke, koje bi mogle ugroziti ostvarenje cilja zaštite.

U slučajevima iz stava 1. ovog člana, kao zamjena za univerzalni lift i rampu, ako to nije u suprotnosti s ciljevima zaštite, koriste se montažno - demontažni i drugi uređaji. U slučajevima da se za javne objekte

posebne namjene kao što su zdravstveni, obrazovni, odgojni i slični objekti, na osnovu posebnih zakona odrede normativi i standardi za izgradnju ovakvih objekata, koji su različiti od normativa i standarda određenih ovim pravilnikom, primjenjivati će se normativi i standardi doneseni na osnovu posebnog zakona.

XI MJERE PROVEDBE

POTREBNE AKTIVNOSTI ZA PROVOĐENJE PROSTORNOG PLANA

Član 104.

Prioritetne mjere i zahvati su:

Državnog i kantonalnog interesa:

- Razvijati saobraćajni sistem integrirajući sve segmente na državnom i kantonalnom
- Izgrađivati kanalizacijski sistem kao osnovu sanitarno zdravstvenih standarda i značajan element zaštite prostora
- Uspostaviti mrežu javnog prijevoza putnika integrirajući sve saobraćajne kapacitete.

Općinskog interesa:

- Prioritetno realizirati sisteme odvodnje oborinskih i bujičnih voda na području Općine
- Graditi, dograđivati i sanirati mrežu kanalizacije
- Prioritetno graditi nove turističke kapacitete u za to predviđenom dijelu građevinskog područja
- Spriječiti izgradnju stanova u svrhu vikend korištenja unutar naselja u kolektivnim građevinama
- Očuvati naselja u unutrašnjosti općine
- Poticati poljoprivrednu proizvodnju u skladu sa odredbama Plana
- Poticati povezanost turističkih i rekreacijskih zona
- Podizati nivo komunalne opremljenost građevinskih područja.

Član 105.

Za sve građevine za privremeno korištenje prostora (kiosci, naprave) potrebno je izraditi plan privremenog korištenja javnih prostora kojeg donosi Općinsko Vijeće Općine Jablanica.

Član 106.

Troškovi uređenja građevnog zemljišta utvrđuju se Zakonom o prostornom uređenju i Odlukom o učešću investitora u troškovima uređenja građevnog zemljišta.

Član 107.

Za izradu mjera zaštite i razvoja, upravljanja prostorom, izrade planova užih područja te drugih mjera određenih ovim Planom, utvrđuje se obaveza izrade programa, studija i drugih dokumenata:

- Režim zaštite za područja zaštićene i vrijedne prirodne baštine
- Odluka o zaštiti spomeničkog nasljeđa.

Prihvatanje dokumenata iz stava 1. ovog člana vrše nadležna tijela Općine.

Član 108.

Provedba i razrada postavki i mjera ovog Plana provoditi će se putem programa za unaprjeđenje stanja u prostoru (u nastavku: Program mjera).

Programom mjera i drugim odlukama i obaveznim dokumentima predstavničkog tijela Općine Jablanica mora se:

- utvrditi nosioca pojedinih obaveza, rokove i troškove planiranih mjera
- odrediti mjere za provedbu politike prostornog uređenja (komunalni doprinos, nivo uređenosti građevinskog zemljišta za pojedina uža područja i dr)
- prioritetno planirati gradnju građevina od općinskog značenja,
- odrediti visinu komunalne naknade na način da se potiče privođenje zemljišta planiranoj namjeni
- predvidjeti uvođenje komunalnog doprinosa za finansiranje građenja građevina i uređaja komunalne infrastrukture
- predvidjeti osiguranje sredstava za zaštitu i upravljanje zaštićenih područja i cjelina
- navesti područja i lokalitete na kojima će se provoditi sistem istraživanja i praćenje pojava i procesa u prostoru
- predvidjeti mogućnosti osiguranja sredstava za financiranje projekata za potrebe općine, kao što su izgradnja građevina društvenih djelatnosti za javne funkcije, saobraćajnica i sličnog
- predvidjeti mjere za poticanje razvoja određenih gospodarskih djelatnosti.

Član 109.

Planom se određuje potrebno provođenje sistema istraživanja i praćenja pojava i procesa u prostoru. Praćenjem treba obuhvatiti cjelovit sklop pojava koje utječu na stanje okoliša, a osobito utječu na kvalitet: prirodne baštine, tla, zraka i vode.

Zaštitne mjere okoliša su one kojima se osigurava cjelovito osiguranje kvalitetnih prirodnih izvora i energije na najpovoljniji način na okoliš, kao osnovni uslov zdravog i održivog razvoja.

Član 110.

Za potrebe, ažuriranja dokumentacije o stanju u prostoru i pripremu izrade prostornih planova potrebno je kontinuirano prikupljati i ažurirati geodetsko katastarske podloge područja Općine Jablanica, te ovisno o potrebama pripreme izrade planova, pristupiti izradi separata studija o stanju u prostoru.

Član 111.

Unaprjeđenje uređenja naselja kroz odredbe za provođenje temelje se na osiguranju minimalnih standarda komunalnog opremanja zemljišta.

Minimalni standard komunalnog opremanja građevinskog zemljišta je: pristupni put, vodosnabdijevanje i elektrosnabdijevanje.

Član 112.

Na osnovu odredbi plana Programima mjera za unaprjeđenje stanja u prostoru planirati realizaciju mjera za unaprjeđenje stanja u prostoru.

Izveštajima o stanju u prostoru posebno analizirati utjecaj odredbi za provedbu Plana na stanje u prostoru, te u slučaju ustanovljenih nerazumljivosti, dvojbenosti odredbi i negativnog učinka na prostor, odmah pristupiti njegovoj izmjeni i dopuni u skladu sa nalazima.

Član 113.

Prije izgradnje neizgrađenih dijelova građevinskih područja dokumentima prostornog uređenja osigurati predulove za opremanje zemljišta komunalnom infrastrukturom:

- Osiguranjem vodosnabdijevanje u svim građevinskim područjima Općine
- Lociranjem građevina i trasa infrastrukture, pri izradi dokumenata prostornog uređenja u saradnji sa javnim preduzećima koja su nositelji djelatnosti i gospodare infrastrukturnim sistemima.
- Vođenjem infrastrukture postojećim koridorima, te njihovim objedinjavanjem kako bi se zaštitila cjelovitost prirodnih i stvorenih struktura.

Član 114.

Planom je određeno da se u oblasti zaštite prirodnih i ambijentalnih vrijednosti:

- izradi registar (katastar) izvora zagađivanja za cijelo područje
- izradi program sanacije za najaktivnije izvore zagađivanja.

Član 115.

Planom je utvrđeno da radi zaštite tla i voda treba:

- organizovati kontrolu voda
- organizovati i urediti efikasnije prikupljanje i prijevoz otpada
- zabraniti nelegalno deponiranje otpadnog materijala na području obuhvata plana
- kontrolirati korištenje hemijskih sredstava u poljoprivrednoj proizvodnji.

XII PRELAZNE I ZAVRŠNE ODREDBE

Član 116.

Za područja iz člana 4. i 5. ove Odluke za koja je Prostornim planom i ovom Odlukom utvrđena obaveza donošenja detaljnih planova, ako takvi planovi nisu doneseni, dopušta se gradnja objekata za predviđenu namjenu do donošenja takvih planova.

Izrada urbanističko – tehničkih uslova gradnje na osnovu ovog Plana za ostale prostore podrazumijeva i detaljan uvid stručnih lica iz službe nadležne za prostorno uređenje sa ciljem potvrde da se odobrena gradnja može uklopiti u eventualna buduća planska rješenja.

Član 117.

Ova Odluka stupa na snagu osmog dana nakon njenog objavljivanja u Službenom glasniku Općine, čime se stavlja van snage prethodni Prostorni plan općine Jablanica 2016 - 2025. godine.

Broj : _____

Jablanica, _____ 2017. godine

PREDSJEDAVAJUĆI
OPĆINSKOG VIJEĆA

ANALITIČKO - DOKUMENTACIONA OSNOVA

PREGLED ANALITIČKO – DOKUMENTACIONIH PODLOGA

ZAKONI

- Zakon o prostornom planiranju i korištenju zemljišta na nivou Federacije Bosne i Hercegovine. Službene novine FBiH, br. 2/06, 72/07, 32/08, 4/10, 13/10.
- Zakon o zaštiti okoliša FBiH (2003). Službene novine FBiH, broj 33/03.
- Zakon o zaštiti zraka FBiH (2003). Službene novine FBiH, broj 33/03.
- Zakon o vodama FBiH (2006). Službene novine FBiH, broj 70/06.
- Zakon o rudarstvu. Službeni list BiH broj: 24/93 i 13/94 i Službene novine FBiH broj 6/08.
- Zakon o zaštiti i spašavanju ljudi i materijalnih dobara od prirodnih i drugih nesreća. Službene novine Federacije BiH, broj: 39/03, 22/06 i 43/10.
- Zakon o prostornom uređenju HNK (2004). Službene novine HNK, br. 4/04
- Zakon o građenju HNK (2013). Službene novine HNK, br. 14/13.
- Zakon o poljoprivrednom zemljištu HNK (2013).
- Zakon o zaštiti okoliša HNK (2012).

UREDBE I PRAVILNICI

- Uredba o jedinstvenoj metodologiji za izradu dokumenata prostornog uređenja (2004, 2007). Službene novine FBiH, br. 63/04, 50/07.
- Uredba o sadržaju i nosiocima jedinstvenog informacionog sistema, metodologiji prikupljanja i obradi podataka, te jedinstvenim obrascima na kojima se vode evidencije (2007). Službene novine Federacije BiH, br. 33/07.
- Uredba o mjerilima, kriterijima i načinu izgradnje skloništa i tehničkim normativima za kontrolu ispravnosti skloništa (2005). Službene novine FBiH, broj:21/05.
- Pravilnik o graničnim vrijednostima kvaliteta zraka (2005). Službene novine FBiH, broj 12/05.
- Pravilnik o tehničkim normativima za izgradnju nadzemnih elektroenergetskih vodova nazivnog napona od 1 kV do 400 kV. Službeni list SFRJ, br. 65/88 , Službeni list RBiH, br. 2/92 i 13/94.
- Pravilnika o zaštiti na radu pri korištenju električne struje. Službeni list SRBiH, broj 34/88, Službeni list RBiH, broj 2/92.
- Pravilnik o dopuštenoj razini buke (2005). Narodne novine HNK br.2/05.
- CEMAT. Guiding principles for Sustainable Spatial Development of the European Continent (2000). Hannover.

STRATEGIJE I STUDIJE

- Federalno ministarstvo prostornog uređenja (2008). Studija ranjivosti FBiH.
- Federalno ministarstvo okoliša i turizma (2011). Federalni plan upravljanja otpadom 2012-2017.
- Federalno ministarstvo okoliša i turizma (2011). Studija izvodivosti za zaštitu područja Čvrsnice, Čabulje, Vrana u Prenja sa parkom prirode Blidinje.

- Federalno ministarstvo poljoprivrede, vodoprivrede i šumarstva (2011). Strategija upravljanja vodama FBiH 2010 - 2022.
- Federalni zavod za programiranje razvoja (2014). Makroekonomski pokazatelji po kantonima za 2013.
- Federalni zavod za programiranje razvoja (2014). Socio - ekonomskih pokazatelja po općinama za 2013.
- Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja HNK (2009). Studija ugroženosti - ranjivosti Hercegovačko - neretvanske županije/kantona.
- Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja HNK (2009). Analiza aktualnog stanja i mogućnosti razvoja privrede HNŽ/K.
- Ministarstvo graditeljstva i prostornog uređenja HNK (2009). Demografska kretanja i sustav naselja Hercegovačko - neretvanske županije/kantona”.
- Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša HNŽ/K (2011). Akcijski plan zaštite okoliša Hercegovačko - neretvanske županije/kantona za razdoblje 2013 - 2018.
- Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša HNŽ/K (2011). Plan upravljanja otpadom Hercegovačko - neretvanske županije/kantona za razdoblje 2011 - 2021.
- Ministarstvo trgovine, turizma i zaštite okoliša HNŽ/K (2011). Strategija razvoja turizma Hercegovačko - neretvanske županije/kantona za razdoblje 2011 - 2021.
- Ministarstvo poljoprivrede, šumarstva i vodoprivrede (2012). Strategija poljoprivrednog razvitka i razvitka poljoprivrede u ruralnim područjima HNŽ/K 2012. – 2017.
- Ecoplan (2010). Studija kulturno - povijesne i prirodne baštine HNK/Ž.
- IGH-MOSTAR d.o.o. Mostar&Institut IGH d.d. Zagreb (2010). Vrijednovanje i pogodnost prostora za prostorni razvoj Hercegovačko - neretvanske županije/kantona.
- Univerzitet „Džemal Bijedić“ Mostar, Agromediterranski fakultet (2010). Studija razvoja društvenih djelatnosti u HNK/Ž za razdoblje 2010 - 2020.
- Lokalni ekološki akcioni plan - LEAP Jablanica (2003). Službeni glasnik Općine Jablanica br. 5/2003.
- Općina Jablanica (2014). Integralna strategija razvoja općine Jablanica 2014 – 2023.
- Općina Jablanica (2012). Strategija razvoja kulture općine Jablanica za period 2013 – 2017.
- Općina Jablanica. Politika za mlade i Akcioni plan provođenja u općini Jablanica 2013 - 2017.
- Općina Jablanica (2014). Plan navodnjavanja poljoprivrednog zemljišta i izgradnje sistema općine Jablanica.
- Općina Jablanica (2008). Strategija komunikacije u Općini Jablanica.
- Općina Jablanica (2003). Strategija razvoja poljoprivrede u Općini Jablanica 2003 - 2008.
- Općina Jablanica (2013). Plana upravljanja otpadom Općine Jablanica 2012 - 2017.
- Općina Jablanica (2014). Plan zaštite od požara Općine Jablanica.
- Odluka o sanitarno - tehničkoj zaštiti izvorišta „Komadinovo vrelo“ (1983). Službeni glasnik Općine Jablanica, broj: 01/3-032-65/83
- Integra doo Mostar (2004). Studija hidroenergetskog iskorištenja rijeke Doljanke.
- Udruženje lovačkih organizacija „Tetrijež“ (2011). Lovno privredna osnova za period 2011 - 2021. godine.
- Ekonomski institut Sarajevo (2003). Strategija turizma kao razvojan osnova Jablanice.
- Strategija razvoja BH inkubatora - u područjima od zajedničkog interesa (2010).

- Federalno ministarstvo energetike i rudarstva (2009). SPP - Starteški plan i programu razvoja energetskeg sektora Federacije BiH.
- JP Elektroprivreda Sarajevo, Hidroelektrane na Neretvi – Jablanica, Urbanistički zavod BH Sarajevo (1999): Elaborat zaštite i uređenja priobalja akumulacije hidroelektrane Jablanica.
- NOSBiH - Nezavisni operator sistema u BiH (2014). Indikativnim plan razvoja potrošnje EP 2016 – 2025.
- NOSBiH - Nezavisni operator sistema u BiH (2014). Uticaj solarnih elektrana na elektroenergetski sistem BiH.
- JP EP BiH d.d. Sarajevo (2014). Dugoročni plan razvoja EP BiH do 2030.
- JP EP BiH d.d. Sarajevo (2014). Plan razvoja EP BiH d.d. Sarajevo, podružnica Mostar za period 2015 - 2025.
- Federalnom ministarstvu prometa i komunikacija (2009). Strategije i akcionog plana razvoja mreže autocesta i brzih cesta na području Federacije Bosne i Hercegovine.
- JP Ceste Federacije BiH (2014). Studije kategorizacije cesta FBiH.

PROSTORNO - PLANSKA DOKUMENTACIJA

- Prostorni plan SR BiH 1981 - 2000. (1980).
- Prostorni plan Federacije BiH 2008 - 2028.
- Prostorni plan područja posebnog obilježja od značaja za Federaciju BiH autoceste u Koridoru Vc.
- Prostorni plan Općine Jablanica (1987).
- Izmjene i dopune Prostornog plana Općine Jablanica za područje K.O. Risovac i K.O. Sovići (2008).
- Urbanistički plan Jablanice (2010).
- Regulacioni plan „Ulica Pero Bilić“
- Regulacioni plan „Risovac“
- Regulacioni plan „Podbrežje i memorijalni kompleks“
- Urbanistički projekat „Gornja Kolonija“
- Urbanistički projekat „Rasadnik“
- Urbanistički projekat „Gradski park“
- Urbanistički projekat „Stadion“

PREGLED ILUSTROVANIH PRILOGA

<i>Ilustracija 1 – Preklapanje podloga i analiza uticaja sistema</i>	16
<i>Ilustracija 2 – Projektovanje mHE sa aspekta uticaja na okoliš</i>	69
<i>Ilustracija 3 – Ispitivanje mogućnosti korištenja vjetra u proizvodnji električne energije u BiH</i>	74
<i>Ilustracija 4 – Vjetropark</i>	74
<i>Ilustracija 5 – PVGIS: Prosječan nivo godišnje solarne iradijacije u BiH (kWh/m²)</i>	75
<i>Ilustracija 6 – Identifikacija lokacija solarnih elektrana</i>	76
<i>Ilustracija 7 - Primjeri solarnih elektrana na individualnim stambenim objektima i solarni parkovi ...</i>	77

PREGLED TABELARNIH PRILOGA

<i>TABELA 1 - Zauzetost površina planiranom saobraćajnom infrastrukturom</i>	21
<i>TABELA 2 - Zauzetost površina planiranom trasom koridora Vc</i>	21
<i>TABELA 3 – Planirani zahvati na prenosnoj mreži</i>	23
<i>TABELA 4 – Planirane minihidrocentrale</i>	25
<i>TABELA 5 – Migracije stanovništva</i>	29
<i>TABELA 6 – Popis mjesnih zajednica sa obuhvatima</i>	30
<i>TABELA 7 – Urbana područja</i>	35
<i>TABELA 8 - Namjena zemljišta urbanih područja</i>	36
<i>TABELA 9 - Proširenja građevinskog zemljišta u naseljima</i>	37
<i>TABELA 10 – Šumskogospodarska područja</i>	41
<i>TABELA 11 - Šire kategorije šume</i>	42
<i>TABELA 12 - Lokaliteti agro - privrednih zona</i>	47
<i>TABELA 13- Procjena vodnog bogatstva sliva rijeke Neretve</i>	53
<i>TABELA 14 – Karakteristike akumulacije Jablaničko jezero i HE Jablanica</i>	56
<i>Tabela 15 - Karakteristike akumulacije Grabovičko jezero i HE Grabovica</i>	57
<i>TABELA 16 - Programi i projekti planirani Integralnom strategijom razvoja Općine Jablanica u oblasti vodosnabdijevanja</i>	59
<i>TABELA 17 – Programi i projekti planirani Integralnom strategijom razvoja Općine Jablanica u oblasti upravljanja otpadnim vodama</i>	59
<i>TABELA 18 – Resursi mineralnih sirovina</i>	64
<i>TABELA 19 – Eksploatacionioa polja</i>	64
<i>Tabela 20 – Potencijalna ležišta mineralnih sirovina</i>	65
<i>TABELA 21 – Bilans planiranih površina Općine Jablanica</i>	65
<i>TABELA 22 - Prognoza potrošnje planirana Indikativnim planom razvoja proizvodnje (Indikativnim plan razvoja potrošnje 2016 – 2025.)</i>	67
<i>TABELA 23 – Prognozirano vršno opterećenje za T1 – TS Jablanica (Plan razvoja EP BiH 2014 – 2023.)</i>	68
<i>TABELA 24 – Planirane mHE</i>	70
<i>TABELA 25 –Plan razvoja prenosne mreže prema Planu razvoja prenosne mreže 2014 - 2023.</i>	77
<i>TABELA 26 – Planirane TS 10/20 (0,4) kV</i>	78
<i>TABELA 27 - Kategorizacija cesta na području Općine Jablanica</i>	82
<i>TABELA 28 – Broj priključaka fiksne telefonije BH Telecom operatera</i>	87

TABELA 29 – Kapaciteti telefonskih centrala.....	88
TABELA 30 – Broj korisnika mobilne mreže BH Telecom	88
TABELA 31 – BDP po glavi stanovnika u periodu 2007 – 2013. godina	89
TABELA 32 – Priraštaji u broju tržišnih subjekata i uloženom kapitalu u Općini Jablanica, 2007-2020. 90	
TABELA 33 – Planirani obim i struktura proizvodnog kapitala Općine Jablanica u 2020.godini.....	90
TABELA 34 – Očekivani rast obima proizvodnje i broja radnih mjesta 2007 – 2020.	91
TABELA 35 – Procijenjeni obim proizvodnje i zaposlenosti u 2020.godini.....	91
TABELA 36 - Očekivana poljoprivredna i proizvodnja hrane , te razvoj ugostiteljstva do 2020. godine u Općini Jablanica.....	92
TABELA 37 – Pokazatelji razvoja Općine Jablanica i HNK do 2020. godine.....	92
TABELA 38 – Procjena obima proizvodnje u Općini Jablanica i HNK u periodu 2007 – 2020. godine ...	93
TABELA 39 – Procjena zaposlenosti i nezaposlenosti u Općini Jablanica i HNK, 2007 – 2020. godina .	94
TABELA 40 – Planirane privredne zone.....	95
TABELA 41 – Procjene potreba predškolskog obrazovanja 1 – 3 godine.....	97
TABELA 42 – Procjene potreba predškolskog obrazovanja 3 – 6 godina	98
TABELA 43 – Potrebe osnovnog obrazovanja u planskom periodu	98
TABELA 44 – Potrebe srednjeg obrazovanja u planskom periodu.....	Error! Bookmark not defined.
TABELA 45 – Pregled stanja resursa subjekata iz oblasti kulture	100
Tabela 46 - Zaštićena prirodna područja prema PP SR BiH.....	114
TABELA 47 – Stanje divljih deponija	128
TABELA 48 – Stanje miniranih područja	129
TABELA 49 – Prostorni razmještaj društvenih djelatnosti	132